

ქვეყნებად
ძიგთუნი ბეგთუნი

სტატი

II

ნაშრომი ეძღვნება მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის,
ქართული ზოლიგრაფიის ისტორიის მკვლევარისა და ბიბლიოგრაფის

ქრისტინე (ჩიტო) შარაშიძის

ნათელ ხსოვნას

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქვეყნაგებრი ქაჩთუღი ბაგოტეგეაი

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის
კოლექციის აღწერილობა

ტოგი II

საქართველოს გარეთ დაბეჭდილი წიგნები
(1629 - 1800)

თბილისი

2013

შინაარსი

DC: 017.1: 655. 11 (450+470) + 002 (=353.1)

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ძველნაბეჭდი ქართული გამოცემების კოლექციის აღწერილობის მეორე ტომში აისახა 1629-1800 წლებში საქართველოს გარეთ ნაბეჭდი წიგნები. წარმოდგენილია: იტალიის კათოლიკური სარწმუნოების გამავრცელებელი საზოგადოების მიერ რომში დაბეჭდილი ქართული წიგნები, ასევე არჩილ II-ის, იოსებ სამეხელისა და ათანასე თბილელის მოსკოვური გამოცემები და გაიომ რექტორის თაოსნობით მომლოკში ამოქმედებული სტამბის გამოცემა.

შემდგენლები: ფერიდე კვაჭანტირაძე
დალი მახაიძე
ანა ჯაჯანიძე
მაია ლიასამიძე

რედაქტორი: მიხეილ ქავთარია
ფერიდე კვაჭანტირაძე

ISBN 978-9941-0-2731-4 (ორივე ტომი)
ISBN 978-9941-0-3844-0 (მეორე ტომი)

© საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნაწილი I. კათოლიკური სარწმუნოების გამავრცელებელი საზოგადოების გამოცემები7

წინასიტყვაობა9
1. ქართულ-იტალიური ლექსიკონი. რომი. 1629.21
2. მაჯიო ფრანცისკო-მარია. ქართული ენის გრამატიკა. რომი. 1670.....27
3. საქრისტიანო მოძღვარება... რომი. 1741. (366 გვ.).....31
4. საქრისტიანო მოძღვარება... რომი. 1741. (92 გვ.).....41
5. საქრისტიანო მოძღვარება... რომი. 1797.....45
6. საანბანო წიგნი. ლაიპციგი. 1743.....57

ნაწილი II. არჩილ II-ის გამოცემა.....59

წინასიტყვაობა.....61
1. დავითნი. მოსკოვი. 1705.....73

ნაწილი III. იოსებ სამეხელის სტამბის გამოცემები.....77

წინასიტყვაობა.....79
1. დავითნი. მოსკოვი. 1737.....91
2. ზაგიკი. მოსკოვი. 1738.....95
3. სახარება. მოსკოვი. 1739.....103
4. პროკოპოვიჩი თეოფანე, პირველი სასწავლო ყრმათა. მოსკოვი. 1739.....109
5. ბასილიოს მაკედონელი. გესტამენტი. მოსკოვი. 1739.....113
6. მარხვანი. მოსკოვი. 1741.....119
7. ბიბლია. მოსკოვი. 1743.....127
8. სახარება. მოსკოვი. 1743.....175
9. ჟამნი. მოსკოვი. 1743.....177
10. იოანე დამასკელი. გარდამოცემა უცილობელი... მოსკოვი. 1744.....181

1. თვენი. [მოსკოვი] [1756-1762].....191

ნაწილი IV. ათანასე თბილელის სტამბის გამოცემები.....	201
წინასიტყვაობა.....	203
1. დავითნი. მოსკოვი. 1764.....	215
2. სამოციქულო. მოსკოვი. 1765.....	219
3. სახარება გამოკრებული. მოსკოვი. 1766.....	235
4. პარაკლისი. მოსკოვი. 1767.....	239
5. დავითნი. მოსკოვი. 1768.....	243
6. ჟამნი. მოსკოვი. 1768.....	253
7. ლოცვანი. მოსკოვი. 1768.....	243
ნაწილი V. გაიომ რექტორის სტამბის გამოცემები.....	269
წინასიტყვაობა.....	271
1. გაიომი. გრამატიკა. მოზლოკი. 1796-1800.....	277
სახელთა საძიებელი.....	283
დანართი I.....	301
დანართი II.....	313
დანართი III.....	315
დანართი IV.....	327
დანართი V.....	333

ნაწილი I

კათოლიკური სარწმუნოების
გამაურცელებელი საზოგადოების
გამოცემები

რომი

1629-1797

წინასიგევაობა

ქართული ბეჭდური წიგნის ისტორიის მკვლევარნი ეროვნული წიგნბეჭდვის საწყისის დადგენის საკითხში ერთსულოვანნი არ არიან: მეცნიერთა ერთი ნაწილი (მ. თამარაშვილი, დ. ჩუბინაშვილი, ალ. ხახანაშვილი, კ. კეკელიძე და სხვა) სათავედ მიიჩნევენ 1629 წელს, როცა ქართველი დიპლომატის, სასულიერო მოღვაწის, ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილისა (ნიკიფორე ირბახი) და იგალიელი მესგამბე სტეფანე პაოლინის დამსახურებით, „რომის კათოლიკური სარწმუნოების გამაერცვლებელი საზოგადოების“ (FIDE) სტამბაში დაიბეჭდა „ქართული ანბანი ლოცვებითურთ“, „ღვთისმშობლის სავედრებელი“ და „ქართულ-იგალიური ლექსიკონი“. მეორე თვალსაზრისით ქართული ბეჭდური წიგნის ისტორიის სათავეა 1705 წელი (დ. კარიჭაშვილი, ა. აბრამიშვილი, ქ. შარაშიძე, ო. კასრაძე და სხვა). ამ წელს, მეფე არჩილის ღვაწლითა და რუსეთში გადახვეწილ ქართველთა მონაწილეობით, მოსკოვის წმინდა სინოდის სტამბაში „ღავითნი“ გამოიცა. კიდევ ერთი მოსაზრებით, პირველნაბეჭდ გამოცემებად მიჩნეულია ვახტანგ VI-ისა და მისი თანამოაზრეების მიერ თბილისში გამართულ სტამბაში 1709 წელს დაბეჭდილი „სახარება“, „ღავითნი“, „სამოციქულო“ და 1722 წლამდე დასტამბული სხვა წიგნები.

პირველი შეხედულება ეფუძნება იმ ფაქტს, რომ 1629 წლამდე არავის უხილავს ქალაქში ნაბეჭდი ქართული ანბანის რომელიმე ასო-ნიშანი, მით უფრო – ქართული გეგსტი. თუმცა, როგორც ამ წელს, ისე 1800 წლამდე იგალიაში დაბეჭდილ სხვა ქართულ წიგნებს რაიმე გავლენა არ მოუხდენია წიგნბეჭდვისა და საზოგადო, ეროვნული პოლიგრაფიის განვითარებაზე. თუმცა ნ. ჩოლოყაშვილისა და სტ. პაოლინის შრომას უკვალოდ როდი ჩაუვლია, უწინარეს ყოვლისა, ქართული კულტურისა და მეცნიერების პოპულარიზაციის თვალსაზრისით.

ქართველთა ღვაწლი უფრო თვალსაჩინოა 1705 წელს მოსკოვში დასტამბული „ღავითნის“ გამოცემაში. სწორედ ამ წიგნით დაელო სათავე ქართულ პოლიგრაფიულ გრადიციას. მართლაც, მთელი გეგნოლოგიური პროცესი (ლიგერების ჩამოსხმიდან – გირაჟირებაამდე) ქართველთაგან იყო ორგანიზებული. აღსანიშნავია ისიც, რომ „ღავითნის“ გამოცემისათვის ლიგერების მოსკოვში დამზადებას წინ უძღოდა ქართველ მამულიშვილთა (არჩილ II, ალექსანდრე ბაგონიშვილი) თავდაუზოგავი მცდელობა ევროპული წიგნბეჭდვის კულტურის ქართულ ნიადაგზე გადმონერგვისათვის.

მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ დასახელებული პირველნაბეჭდი წიგნები, ორივე შემთხვევაში, საქართველოს ფარგლებს მიღმა გამოიცა უცხო პოლიგრაფისგან თანადგომითა და უცხოურ სტამბებში. მაგრამ, როგორც რომაული, ისე მოსკოვეური გამოცემები ქართული წიგნბეჭდვის ორგანული შემადგენელი ნაწილია, მათ შორის ქრონოლოგიური, პოლიგრაფიული, შინაარსობრივი და ა.შ. განსხვავების მიუხედავად.

წიგნბეჭდვის ეროვნულ გრადიციას საბოლოოდ ჩაეყარა საფუძველი 1709 წელს თბილისში. იმდროინდელი გამოცემებიც, ბელის უკუღმართობით

უცხოეთში გადახვეწილი ქართველის, რუმინეთში წიგნბეჭდვის ღამნერგავის, ანთიმოზ ივერიელის თანადგომით განხორციელდა. მან საქართველოში სტამბის გასამართალ თავისი საუკეთესო მოწაფე, მიხეილ იშგვანოვიჩი გამოგზავნა. მისი ხელმძღვანელობით განხორციელდა რამდენიმე წიგნის დაბეჭდვა და სტამბის მუშაკთა მომზადება. ამრიგად, ვახტანგ VI-ისა და ანთიმოზ ივერიელის ერთობლივი ღვაწლით წიგნბეჭდვის ევროპულმა გრადიციამ თანდათან საქართველოში გადმოინაცვლა. ამოქმედებიდან პირველივე წელს თბილისის სტამბაში ბერძნულ ტექსტებს შედარებული და რელაქტირებული სამი წიგნი – „სახარება“, „დავითნი“ და „სამოციქულო“ გამოიცა.

აღნიშნულის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ:

1. ქართული ბეჭდური წიგნის პირველი გამოცემა 1629 წელს რომში (იგალია) განხორციელდა. ქართული წიგნის უცხოეთში ბეჭდვისათვის მცდელობამ შემდგომში ჯერ ცენტრალურ ევროპაში (შვედეთი, პოლანდია), შემდეგ კი მოსკოვში ჰპოვა განვითარება, რაც რუსეთის სინოდის სტამბაში 1705 წელს „დავითნის“ გამოცემით დაგვირგვინდა.

2. ქართული ბეჭდური წიგნების გამოცემა მკვიდრ საფუძველზე ღვება 1709 წლიდან, როდესაც თბილისში სტამბა გაიმართა. აქედან იღებს სათავეს ეროვნული პოლიგრაფიული გრადიცია.

3. ერთი მხრივ ქართული წიგნის ბეჭდვასა და მეორე მხრივ, ორიგინალურ პოლიგრაფიულ გრადიციას სხვადასხვა ქრონოლოგიური ხანგრძლივობა გააჩნია: ქართული წიგნბეჭდვის ისტორია სამას ოთხმოცდაათ წელს მოიცავს და 1629 წლიდან იწყება, ხოლო ეროვნული პოლიგრაფიული გრადიცია სათავეს ოთხმოცი წლის შემდეგ – 1709 წელს იღებს და სამას ოთხი წლის ისტორია აქვს.

გაგებით ვეკიდებით მოსაზრებას, რომ ქართული წიგნის ბეჭდვას უფრო ხანგრძლივი ისტორია უნდა ჰქონდეს. მოგიერთ მკვლევარს (ვ. მოლინი, კ. იონესკო, ა. პლეშერი) ამას აფიქრებინებს პირველგამოცემათა მაღალი პოლიგრაფიული კულტურა. სხვა საკითხია, რომ აღნიშნული ვარაუდის დასაბუთება არა მარტო სასურველი, არამედ მეცნიერული თვალსაზრისით აუცილებელიცაა.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ბაქარ ბაგონიშვილის, ათანასე ამილახერის, ერეკლე მეორის, მოზლოკის, იმერეთის სტამბების პოლიგრაფისტთა საქმიანობა უშუალოდ განაგრძობს წინამორბედთა გრადიციებს. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ისტორიულ პროცესთან, რომლის პირველი, თითქმის ორასწლოვანი პერიოდი (1629-1818 წწ.) რომელიც გამოცემებიდან მოყოლებული იმერეთის სტამბების უკანასკნელ პროლექციათა ჩათვლით, XIX საუკუნის ათიან წლებში, კერძოდ 1818 წელს დასრულდა.

1801 წლიდან რუსეთისგან საქართველოს ოკუპაციისა და ანექსიის შედეგად, რამაც თითქმის მთელი XIX საუკუნე მოიცავს, ეროვნული წიგნბეჭდვა რუსეთის კოლონიური პოლიტიკის ცენტრით კონტროლირებადი გახდა. აღნიშნულის მიუხედავად, ინტენსიური გახდა პროგრესული სასტამბო ტექნოლოგიის შემოღება

საქართველოში. ეს პროცესი მეგროპოლიიდან მართული გახლდათ და იმთავითვე მიზნად ისახავდა იმპერიის პროპაგანდისტული არხების გამრავლებას საქართველოში. ამით ქართული წიგნბეჭდვის საქმე სრულიად განსხვავებულ ტექნიკურ საფუძველს იძენდა, რაც XIX საუკუნის დასაწყისიდან პრინციპულად ცვლიდა ეროვნული პოლიგრაფიის განვითარებას.

აღნიშნული გარემოებანი საფუძველს გვაძლევს საიმისოდ, რომ ქართული ბეჭდური წიგნის ისტორიის ამსახველ პირველ პერიოდს 1629-1818 წწ. მივიჩნიოთ, ხოლო დროის ამ მონაკვეთში საქართველოში ან მის ფარგლებს გარეთ დასტამბულ პროლექციას „ძველნაბეჭდი“ („პირველნაბეჭდი“) ქართული წიგნები ეუწოდოთ.

ამ პერიოდის ყოველი გამოცემა, ამ გამოცემათა თითოეული ეგზემპლარი ეროვნული კულტურის არამარტო ნივთიერი, არამედ, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, სულიერი კულტურის უნიკალური ძეგლებია. ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა აქვს აღნიშნულ გამოცემათა არა მხოლოდ ქრონოლოგიურ, პოლიგრაფიულ მახასიათებლებს, არამედ უწინარეს ყოვლისა უზენაეს სარწმუნოებრივ, კულტურულ-საგანმანათლებლო მიზნებს, რომელთაც ეს გამოცემები ემსახურებოდა.

მეცნიერული თვალსაზრისითაც უაღრესად ფასეულია მოგიერთ ეგზემპლარზე დაფიქსირებული მინაწერები, რომელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ამა თუ იმ ისტორიული მოვლენის ფასდაუდებელ დოკუმენტურ პირველწყაროს წარმოადგენს. მნიშვნელოვანია აგრეთვე სარელაქციო შენიშვნები, ეგზემპლარის მფლობელის ბიოგრაფიის, მეტიც, ხშირად მთელი საგვარეულოსა თუ მისი განმგებლის ისტორიის ამსახველი ჩანაწერები, რომლებიც ნათელყოფს ცნობილ (მოგვიერ აქამდე უცნობ) პიროვნებათა ბიოგრაფიულ მონაცემებს. ყოველივე ამასთან ერთად, აღნიშნულ გამოცემათა ხანაზმულობა, მათ არქაულ ხელნაწერთა მსგავსად, უნიკალური კულტურული ფასეულობის მნიშვნელობას ანიჭებს, რომელსაც განსაკუთრებული მზრუნველობა და მოვლა-პაგრონობა ესაჭიროება. სამწუხაროა, რომ ხშირად უყურადღებოდ მიტოვებული განძი უღირს პირთა ხელში ხვდება და არათუ დანიშნულებისამებრ გამოიყენება, არამედ განადგურების ან საქართველოდან უმისამართოდ გაგანის საფრთხე ემუქრება.

კულტურული საუნჯე, რაც სხვადასხვა ჯურის აგრესორთა აურაცხელ შემოსევებს, მათ შორის, რუსეთის იმპერიისგან ჩვენი ქვეყნის მრავალგზის ოკუპაციას, ჭკვიანი მტრისა თუ უგუნური ნათესავის ხელყოფას გადაურჩა, ეს – აქამდე კირთებით, წვითა და დაგვით მოგანილი საგანძური, დამოუკიდებელი საქართველოს მესვეურთაგან განსაკუთრებულ პასუხისმგებლობასა და მზრუნველობას საჭიროებს.

პირველნაბეჭდი გამოცემების ყველაზე მნიშვნელოვანი და მრავალფეროვანი კოლექცია საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ფონდებშია დაუნჯებული. თუმცა მის სრულყოფილებას ვერც ქვეყნის უდიდესი წიგნსაცავი დაიხმებს. კიდევ უფრო დასანანია, რომ დღემდე მოუწესრიგებელია არა მარტო მსოფლიოში გაფანტული ქართული ძველნაბეჭდი წიგნების აღრიცხვიანობის

პრობლემა, არამედ ლამის გადაუჭრელ დილემად რჩება საქართველოს სხვა წიგნსაცავებში, განსაკუთრებით კერძო კოლექციებსა და ეკლესია-მონასტრებში დაცული ეგზემპლარების აღრიცხვისა და მოვლა-პატრონობის საკითხი, მათი მოძრაობის კონტროლი.

„ძველნაბეჭდი ქართული წიგნის“ მეორე ტომის პირველ ნაკვეთში გთავაზობთ 1629-1800 წლებში რომში გამოცემული წიგნების აღწერილობას. ცოცხა რამ მათი დაბეჭდვის ისტორიიდან:

მე-17 საუკუნე საქართველოში, ისევე როგორც ევროპის მრავალ ქვეყანაში, დრამატული მოვლენებით ხასიათდება. გლობალური და რეგიონალური ტენდენციები უარყოფით გავლენას ახდენდა ჩვენი ქვეყნის საშინაო ვითარებაზე, უწინარეს ყოვლისა, კულტურის განვითარებაზე. ეს პროცესი საბედისწერო სახეს იძენს შაჰ-აბასის დამანგრეველი შემოსევების გამო. ამ ვითარებაში ევროპული საზოგადოების მხარდაჭერის გარეშე კავკასიაში ქრისტიანობის არსებობის საკითხიც სათუო ხდებოდა. რაც კათოლიკური სახელმწიფოებისათვისაც არ უნდა ყოფილიყო ხელსაყრელი. ამას მოწმობს საქართველოსაკენ მისიონერთა ლგოლვა. მათ სარწმუნოებრივ მოღვაწეობაში პოლიტიკური ინტერესიც გამოსჭვიოდა: კათოლიკური ევროპის უმთავრესი ინტერესი ქრისტიანული ქვეყნის სახით სამხედრო-პოლიტიკური პლაცდარმის შექმნა იყო ოსმალთა მაჰმადიანური იმპერიის ბურგში, რასაც თურქთა ბეწოლა რამდენადმე მაინც უნდა შეემსუბუქებინა. ეს გარემოება ქართველობას ევროპასთან პოლიტიკური ურთიერთობის რეალურ შესაძლებლობას უქმნიდა, თუმცა დასავლეთი მეტად ფრთხილად ეკიდებოდა ამ საკითხს და ცდილობდა, უფრო მეტად სარწმუნოებრივ-რელიგიური თანამშრომლობა განეხორციელებინა.

მაჰმადიან მტერთაგან გამუდმებული შიშის ქვეშ მყოფი თეიმურაზ I ცდილობდა გამოეყენებინა ევროპასთან ურთიერთობის ყველა საშუალება. ამისათვის ევროპაში ელჩობის წარგზავნა გადაწყვიტა. ელჩის რთული მისია იერუსალიმში მოღვაწე ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილს დაეკისრა. რწმუნების სიგელით აღჭურვილი მამულიშვილი პაპთან შეხვედრის იმედით 1627 წელს ჩავიდა რომში. თუმცა ესპანეთში მისი ერთწლიანი გამგზავრების გამო ეს შეხვედრა გადაიდო.

რომში ამ პერიოდში გარეგნულად მშვიდი, მაგრამ რთული და აქტიური პროცესები მიმდინარეობდა. XVI საუკუნეში წარმოქმნილი პროტესტანტული მოძრაობის შოკიდან გამოსული ვატიკანი თითქოს გონს მოეგო. მან კონგრეგორმისტული გეგმები შეიმუშავა და მიზნად დაისახა ევროპაში დათმობილი პოზიციები აღმოსავლეთში აღედგინა. განხორციელებულ ღონისძიებათა შორის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი იყო სამისიონერო სამსახურის გაძლიერება, რისთვისაც 1622 წელს ვატიკანში დაარსდა „კათოლიკური სარწმუნოების გამავრცელებელი საზოგადოება“ (FIDE), რომლის ძირითადი დანიშნულება იყო აღმოსავლეთ ქვეყნებში სარწმუნოების მქალაგებელთა მომზადება და ახალი მისიების დაარსება. მისიონერ-მქალაგებელთა მოსამზადებლად საჭირო იყო მათი უზრუნველყოფა სათანადო ლექსიკონებით,

გრამატიკის სახელმძღვანელოებითა და საღვთისმეტყველო ლიგურაგურით.

1626 წელს „საზოგადოებაში“ რომში სახელმძღვანელო მბეჭდავის, სტეფანო პაოლინის მცდელობით საკუთარი გამოცემლობის დაარსებაც შეძლო. მოკლე ხანში სტამბა სხვადასხვა ენოვანი ოცნე მეტი სახის შრიფტით აღიჭურვა, რის გამოც გამოცემლობა „პოლიგლოფას“ სახელით გახდა ცნობილი. სტამბაში იმხანად ქართული შრიფტი არ ირიცხებოდა, თუმცა „საზოგადოებიდან“ წარგზავნილი მისიონერები აქტიურად კრებდნენ ცნობებს საქართველოსა და ქართველების შესახებ. მათ იცოდნენ, რომ ქართველებს ორიგინალური ანბანი და უძველესი დამწერლობა ჰქონდათ, ურჯულოთაგან მრავალგზის აწიოკებულ-აოხრებული სამშობლოს დამცველი და ქრისტეს მცნებათა მიმღევი მართლმადიდებლები იყვნენ. 1628 წ. რომში დაბრუნებული ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილი „საზოგადოებას“ დაუკავშირდა, რომელსაც რომის პაპთან მისი შეხვედრა უნდა მოემზადებინა.

თუ ელჩის ერთადერთი სურვილი ურბან VIII-თან დაუყოვნებელი შეხვედრა და მისთვის თეიმურაზ მეფის წერილის გადაცემა იყო, კათოლიკური სასულიერო ელიტა სამწყსოს გამრავლებას ისწრაფვოდა. მათ წინა პლანზე იმ ცდომილებათა გარკვევა წამოსწიეს, რაც მართლმადიდებლობას კათოლიკურისგან განასხვავებდა.

საკითხის შესწავლა საქართველოში ნამყოფ მისიონერს – ფრანჩესკო ინგოლას დაავალეს. სხლომა, რომელიც „კონგრეგაციამ“ მოიწვია, 1628 წლის 20 მაისს გამართულა. კრების ოქმში აღნიშნულია:

1. მცირედი განსხვავებანი მართლმადიდებლურსა და კათოლიკურ რელიგიათა შორის საპატიოდ ჩაითვალა და ელჩს დახმარებას შეჰპირდნენ, თუ იგი კათოლიკობას მიიღებდა.

2. ოქმში მოხსენებული იყო, რომ უნდა შეიქმნას ქართული ასოების პუანსონები და მაგრიცები, რომლებიც როგორც სასულიერო, ისე საერო გეჰსტებში იხმარება, რათა ქართველებს შეეძლოთ საჭიროების შემთხვევაში წიგნების ბეჭდვა (რეალურად კი ის წიგნები და სახელმძღვანელოები უნდა დაებეჭდათ, რაც კათოლიკე მისიონერებს აბორიგენ მოსახლეობასთან ურთიერთობას გაუიოლებდა).

ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილი იძულებული იყო დათანხმებოდა პირველი პუნქტის პირობას. მკვლევართა ერთი ნაწილი ამ ნაბიჯს მას მკრეხელობად და რელიგიურ დაღაგად უთვლის, მეორენი ამართლებენ იმით, რომ ელჩი უპირველეს ყოვლისა, პოლიტიკური მოღვაწეა, რომელიც თავისი ქვეყნის კეთილდღეობის გაუმჯობესებისათვის დაუღალავად იღწვის და მისიის საბოლოო შედეგის მისაღწევად შეიძლება არაორდინალური გადაწყვეტილებაც მიიღოს.

ცერემონიალის შესრულებისა და კათოლიკური წესით მონათვლის შემდგომ რომის პაპის რეზიდენციის კარი ნიკოლოზ ირბახისათვის (ასე ეწოდა მას მონათვლის შემდგომ) ფართოდ გაიღო. პაპმა იგი დაუყოვნებლივ მიიღო. ელჩს შესაძლებლობა მიეცა ემცნო მეფის დანაბარები და აეხსნა ყველა ის პრობლემა, რაც მის სამშობლოს ყოფნა-არყოფნის დილემად გადაქცეოდა. მას ყურადღებით მოუსმინეს, მაგრამ თეიმურაზ I-ის

სახელით წარდგენილ მოთხოვნათა დასაკმაყოფილებლად თვით მეფის კათოლიკურ სარწმუნოებაზე მოქცევა მოითხოვეს. 1628 წლის ბოლოს ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილი იგალიდან ევროპისა და რუსეთის გავლით სამშობლოში ბრუნდება ამ საკითხის თეიმურაზთან შესათანხმებლად. თუ ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილის დიპლომატიური მისია არცთუ მომგებიანად დასრულდა, რომში მისმა ყოფნამ ქართული კულტურის ერთი ღირსშესანიშნავი ფურცელი შეაფასო. მისი მონაწილეობითა და სტამბა „პოლიგლოგას“ ღილი მონღოლებით შეიქმნა ქართული პოლიგრაფიული შრიფტი, დაისტამბა პირველი ქართული ტექსტები.

1629 წლის აგვისტოში სტამბა „პოლიგლოგას“ უფროსი რომის პაპს ურბან VIII-ს უგზავნის წერილს, სადაც ვკითხულობთ: „გავითვალისწინეთ რა შემთხვევა მამა ნინიფორე ირბახოს მიერ თქვენს მაღალეწმინდესობისათვის საქართველოს მეფის წერილის მორთმევისა, რომელშიც ჩვენგან ვერავინ გაერკვა, სხვა შრიფტებს შორის ამ ენის ფრიალ მოხერხებული და მშვენიერი ასოებიც ჩამოვასხმევეინეთ. ამაში ყველაზე მეტად იგივე მამა ნინიფორემ გაგვიწია დახმარება, რომში ყოფნისას ჩაგვაწერინა ქართული ანბანი და რამდენიმე ათასი სიტყვა ამ ენაზე...“

სტამბასთან თანამშრომლობა ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილს 1628 წლის მაისიდან შემოდგომამდე უნდა ჰქონოდა. სულ რაღაც ნახევარი წლის განმავლობაში მის მიერ „ჩაწერილი“ ასო-ნიშნების მიხედვით დამზალდა მხედრული ასოების პუანსონები. შრიფტის კოლექციისათვის ლიგატურებიც მასვე შეუდგენია. მისი თანდასწრებით იგალიელი ჯანბაგისგა სოკელისა და უცნობ გერმანელ ასოთჩამომსხმელ ოსტაგს ფილიგრანულად შეუსრულებია ყველა სამუშაო.

„კათოლიკურსარწმუნოების გამაგრელებელი საზოგადოების“ ინგერესებიდან გამომდინარე, ელჩის უშუალო მონაწილეობით, წიგნების მომზადებაც დაწყებულა. „საზოგადოებას“ უკვე ჰქონდა სხვა ქვეყნებთან ურთიერთობის გამოცდილება და აბორიგენ მოსახლეობასთან საურთიერთოდ შედგენილი აპრობირებული სახელმძღვანელოები. ამ სტამბაში უკვე გამოცემული იყო წიგნები ბერძნულ, ეთიოპიურ, არაბულ და სხვა ენებზე.

„საზოგადოების“ სტამბას ქართული შრიფტების დამზადების შემდგომ ორი წიგნის გამოცემა განუმრავლავს: პირველი, საცლელი გამოცემა იყო „ქართული ანბანი ლოცვებითურთ“. წიგნი რამდენიმე ვარიანტადაა დაბეჭდილი. საქართველოში ამ გამოცემის ერთადერთი ეგზემპლარი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის ფონდშია დაცული, რამდენიმე ერთეულია აღრიცხული რუსეთის ფედერაციის ბიბლიოთეკაში.¹

უფრო მნიშვნელოვანი იყო „ქართულ-იგალიური ლექსიკონის“ მომზადება, რაც გიგანურ შრომას მოითხოვდა. დროის სიმცირის გამო, ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილს სტამბის მმართველი და ბრწყინვალე მბეჭდავი სტეფანე პაოლინი დახმარებია.

¹ ყოფილი პეტერბურგის მიხეილ სალგიკოვ-შჩენდრინის სახელობის საჯარო ბიბლიოთეკა

ლექსიკონი 3084 სიტყვას შეიცავს. საერთოდ, სასტამბო-საგამომცემლო საქმიანობაში (შრიფტის დამზადებიდან ლექსიკონის რეპერტუარის შედგენამდე) მათი თანამშრომლობა 1628 წლის მაისიდან სექტემბრამდე უნდა შემდგარიყო. წლის ბოლოს ნიკოლოზი სამშობლოსაკენ მიმავალ შორეულ გზას გაუდგა. საქართველოში იგი 1629 წლის აგვისტოში დაბრუნებულა.

1629 წლის 1 აგვისტოს სტამბა „პოლიგლოგას“ მმართველმა აქილე ვენერიომ რომის პაპს ურბან VIII-ს გადასცა „ქართულ-იგალიური ლექსიკონის“ პირველი, სასიგნალო ეგზემპლარი.

ნიკოლოზ ირბახის გარეშე გირაჟირებული ლექსიკონი უამრავი კორექტურული თუ შინაარსობრივი შეცდომით დაიბეჭდა. მიუხედავად ამისა, გამოცემამ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ქართული ენის პოპულარიზაციის საქმეში: გარდა იმ მისიისა, რისთვისაც სარწმუნოების გამაგრელებელმა საზოგადოებამ გამოსცა ნაშრომი, ლექსიკონი შეუმჩნეველი არ დარჩენილა აღმოსავლეთ ქვეყნებით დაინტერესებულ ევროპელ მეცნიერთათვის. ამ წიგნით გაიცნო ქართული ენა და დამწერლობა გოთფრიდ ლაიბნიცმა, ფრანც ბოფმა, მარი ბროსემ... გამოცემის საერთო გირაჟი უცნობია: მხოლოდ ხუთიოდე ეგზემპლარია აღრიცხული საქართველოში, აქედან ორი – ეროვნული ბიბლიოთეკის ფონდშია დაცული.

1977 წელს პროფ. ჯ. ვათიეშილიმა ვატიკანის ბიბლიოთეკაში მიაკვლია ამ პერიოდის კიდევ ერთ ფურცლოვან გამოცემას – 60 სტრიქონიან „ღვთისმშობლის სავედრების“ ქართულად ნაბეჭდ ტექსტს², რომლის თარგმანიც ასევე ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილს შეუსრულებია. უნდა ვივარაუდოთ, რომ იგი საცლელ პოლიგრაფიულ ამონაბეჭდს წარმოადგენს ისევე, როგორც „ქართული ანბანის“ ვარიანტები. „ღვთისმშობლის სავედრების“ ამ ერთადერთ ცალს საქართველომდე არც ჩამოუღწევია.

„კათოლიკური სარწმუნოების გამაგრელებელი საზოგადოების“ საქართველოსთან ურთიერთობის შორსმიმავალ გეგმაზე მეტყველებს კიდევ ერთი წიგნის გამოცემა: თიანთელი ორდენის ბერმა, ფრანცისკო მარიო მაჯიომ საქართველოში ხანგრძლივად ყოფნის შემდგომ, მოზრდილი ნაშრომი წარუდგინა „საზოგადოებას“. ესაა „ნაშრომი აღმოსავლურ ენათა შესახებ, რომლებიც საქართველოს მხარეში იხმარება“. წიგნი ორი ნაწილისგან შედგება: პირველი შეიცავს „ქართული ანუ იბერიული სასაუბრო ენის გრამატიკულ წესებს“, მეორე – თურქული (აგრეთვე არაბული) ენების გრამატიკულ წესებს განიხილავს. წიგნის პირველი გამოცემა 1643 წელს განხორციელდა. ენათმეცნიერი არნოლდ ჩიქობავა³ მიუკერძოებელ შეფასებას აძლევს ნაშრომს: „გრამატიკის სახელმძღვანელო

² ტექსტის ფოტოტიპური ასლი იხ. წიგნში: ა. ჩიქობავა, ჯ. ვათიეშილი, პირველი ქართული ნაბეჭდი გამოცემები. – თბ., 1983, გვ. 289.

³ ა. ჩიქობავა, ფრ. მარ. მაჯოს ქართული გრამატიკა. – კრებ. იბერიულ-კავკასიურ ენათა შესწავლის ისტორია. – თბ., 1965, გვ. 26-54.

ღამღვეული არ არის სერიოზული შეცდომებისგან, მაგრამ მისი გამოცემა მნიშვნელოვანია თუნდაც იმიტომ, რომ ეს იყო ქართული ენის გრამატიკის შექმნის პირველი ცდა, რამაც ცხადია, დიდი ღვაწლი დასდო ქართული ენის პოპულარიზაციას ევროპის ქვეყნებში“.

მართლაც, მრავალი სწორი დაკვირვების გვერდით მაჯიოს ნაშრომში უამრავი მცდარი დასკვნაა. წიგნი საესეა ორთოგრაფიული შეცდომებით და დღესდღეობით იგი მხოლოდ ისტორიულ ინტერესს წარმოადგენს, თუმცა 1670 წელს აქტუალობის გამო მეორედაც გამოიცა. მის შესახებ პირველი რეცენზიაც გამოქვეყნებულა იგალიურ ჟურნალში.⁴ ჩვენ შორს ვართ იმ აზრისგან, რომ ნაშრომი დიდი გირაჟით დაისტამბებოდა, მაგრამ მაინც ძალზე მცირეა სახელმწიფო წიგნსაცავებში მათი რაოდენობა. საგარეულო, გამოცემისთანავე ეგზემპლარები საქართველოში მოღვაწე მისიონერებს უნაწილებოდა, ან მათ, ვინც შემდგომში ემზადებოდა ამ მისიის აღსასრულებლად. ამიგომაც ხშირი მოხმარების პროცესში ცვლებოდა და ნაღვურდებოდა.

განსაკუთრებული იშვიათობაა გრამატიკის პირველი, 1643 წლის გამოცემა. საქართველოში მისი არც ერთი ეგზემპლარი არ არის აღრიცხული. ნაშრომის შესახებ ინფორმაცია არ შესულა არც „ქართული წიგნის“ ბიბლიოგრაფიის პირველ ტომში, რომელიც 1941 წელს გამოვიდა. მხოლოდ მოგვიანებით იქნა მიკვლეული წიგნის ერთადერთი ეგზემპლარი იმდროინდელ სალგიკოვ-შჩედრინის სახელობის პეტერბურგის საჯარო ბიბლიოთეკის ფონდებში. ბიბლიოგრაფიული მონაცემები დამატებით ტომში აღიწერა, რომელიც 1969 წელს გამოვიდა. ნაშრომის ფოტოტიპური ვარიანტი 1983 წელს გამომცემლობა „ხელოვნებაში“ არნოლდ ჩიქობავასა და ჯუანშერ ვათიანიშვილის გამოკვლევებთან ერთად გამოიცა.

ეროვნული ბიბლიოთეკის ფონდებში მეორე, 1670 წლის გამოცემის 2 ეგზემპლარია დაცული. ერთ-ერთი მათგანი 1937 წელს ქმწკ საზოგადოების ფონდთან ერთად შემოვიდა. იგი დავით ჩუბინაშვილის კოლექციას მიეკუთვნება.

რომში XVII ს-ის ოციან წლებში მისიონერთა მოთხოვნით „პროპაგანდის საეკლესიო კოლეგია“ შეიქმნა, რომელიც ვალდებულებას იღებდა სამისიო ქვეყნებისათვის მოემზადებინა მღვდლები მსახურების კვალიფიციური წარმართებისათვის. აქ ორი ადგილი საქართველოსათვისაც იყო დათმობილი. სულხან-საბა ორბელიანის რეკომენდაციით 1723 წელს რომში წარგზავნილი 23 წლის გორელი ახალგაზრდა ყმაწვილი, გლუკაანთ დავითი 1725 წელი სასწავლებელში ჩაურთესხავთ. 1726 წელს მას ფიცი დაუდგია. 1732 წელს საჯაროდ, კარდინალის წინაშე დისერტაცია დაუცავს. 1733 წელს მღვდლად ეკურთხა ლათინურ გიბიკონზე და კაპუცინებთან მონაზვნად აღკვეცილა. 1734 წელს, ექვსი თვის ავადმყოფობის

⁴ . . . XVII . . . VII. – თბ., 1980. სტატიას ერთვის რეცენზიის იმ ნაწილის თარგმანი რუსულ ენაზე, რომელიც უშუალოდ ეხება მაჯიოს „გრამატიკას“. – გვ. 29-35.

შემდეგ, იგი გარდაცვლილა. კოლეჯში სწავლის პერიოდში მას დაუწვია ქართულ ენაზე საქრისტიანო მოძღვრების შედგენა, რომელიც 1733 წელს დაუსრულებია. წიგნი მის სიცოცხლეში არ დაბეჭდილა, თუმცა რამდენიმე ხელნაწერს საქართველომდევ ჩამოუღწევია. იგი მისიონერთათვის ფრიალ საჭირო სახელმძღვანელო გამხდარა. გლუკაანთ დავითის გარდაცვალებიდან რამდენიმე წლის შემდეგ „პროპაგანდაში“ მისი ნაშრომის სტამბურად გამოცემა გადაუწყვეტიათ.

1741 წელს რომში მღვდელ ივანე ჯიგანანთის დამსახურებით დაიბეჭდა გლუკაანთ დავითის „საქრისტიანო მოძღვრება გინა წურთნა შვიდთა საილუმლოთა ბედა“ – ვრცელი ვარიანტი (368 გვ.). იმავე წელს გამოიცა „მოძღვრების“ მოკლე ვარიანტი (94 გვ.) – „შეპირად დასასწავლებლად“, რომლის შემდგენლად საგარეულოდ ივანე ჯიგანანთი უნდა მივიჩნიოთ, რადგან გლუკაანთ დავითი უკვე გარდაცვლილი იყო.

მოგვიანებით, 1797 წელს სახელმძღვანელო კიდეც ერთხელ გამოსცა „საზოგადოებაში“. ამჯერად რელაქტორად გვევლინება ახალციხელი სომეხი მღვდელი, სარწმუნოების გამაგრელებელი საზოგადოების სომხური და ქართული ენების მასწავლებელი, პაპის თარჯიმანი და რომში დეთისმშობლის სახელობის სომეხთა ეკლესიის უფროსი გრიგოლ ბალინანთი. მან თავს უფლება მისცა წიგნის ქართულ თაფურცელზე არასწორი ჩანართი გაეკეთებინა შემდგენლის ეროვნებაზე და იგი „გლუკაანთ სომეხ დავითად“ მოიხსენია. რელაქტორს საჭიროდ მიუჩნევია პირველი გამოცემის ვრცელი ვარიანტისათვის კიდეც ორი თავის დამატება. საყურადღებოა გამოცემაში გამოვლენილი შეუსაბამობა: 406–407-ე გვერდებზე გრიგოლ ბალინანთის მიერ დამატებული „შენდობის“ გექსტია მოთავსებული, რომელიც 1800 წლის 20 ოქტომბრითაა დათარიღებული, მაშინ როცა წიგნის ლათინურენოვან თაფურცელზე გამოცემის თარიღად 1797 წელია მითითებული.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ წიგნი პირველი გამოცემის მსგავსად იყო გირაჟირებული, მაგრამ საჭიროებამ მოითხოვა თუ გრიგოლ ბალინანთმა ჩათვალა აუცილებლად, მას კიდეც ორი – მეცხრე-მეათე თავი დაამატა და ხელმოწერით დააფიქსირა თარიღი – 1800 წელი.

წიგნის ისტორიის მკვლევართათვის ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს გამოცემის ერთი ეგზემპლარი (FS 3788/1 09), რომლის ლათინურენოვან თაფურცელზეც დაბეჭდვის თარიღად ამჯერად 1800 წელია მითითებული, რაც იმას უნდა მიგვანიშნებდეს, რომ სახელმძღვანელო საკმაოდ პოპულარული გამხდარა. დამატებითი გირაჟისათვის ახალი სატიგულო გვერდი დაუბეჭდავთ ბალინანთის „შენდობის“ გექსტზე ხელმოწერილი თარიღის შესაბამისად.

იგალიაში ნაბეჭდი წიგნები, რომლებიც მისიონერებს საქართველოში უნდა გაეგრელებინათ, ხშირად გზაშივე ნაღვურდებოდა მუსულმანთა თავდასხმისას. ის ერთეული ეგზემპლარები, რომლებიც კათოლიკურ ეკლესიებსა და მრევლს ურიგდებოდა, ცვლებოდა და იკარგებოდა. ამიგომ გასაკვირი არ არის, რომ ეს

გამოცემები საქართველოში მხოლოდ XIX საუკუნეში მოექცა ქართველ მეცნიერთა ყურადღების ცენტრში (ალ. ცაგარელი, მის. თამარაშვილი...).

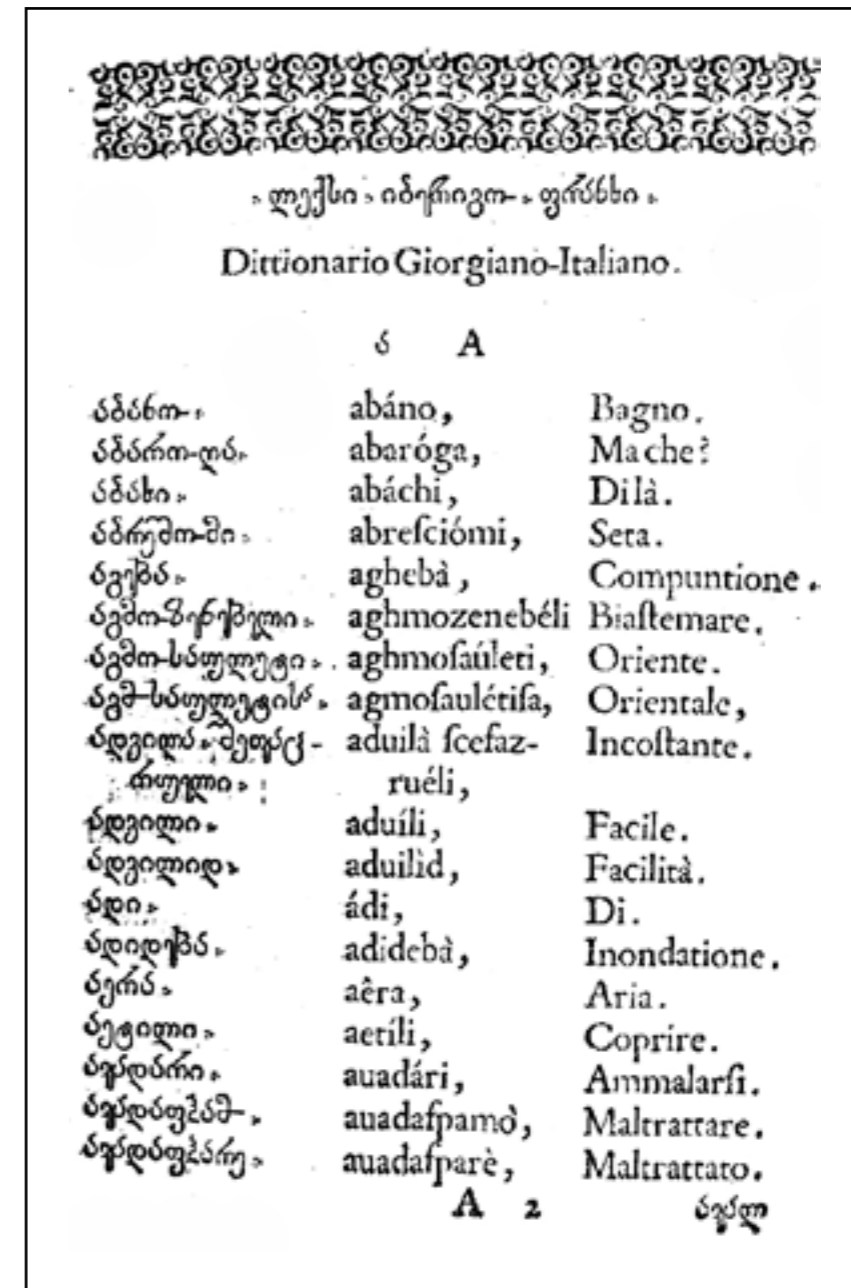
XX საუკუნის 70-იან წლებში გახდა ხელმისაწვდომი ვაგიკანის საარქივო ფონდი, რომელმაც საშუალება მისცა მეცნიერებს დაეზუსტებინათ წიგნების გამოცემის დეტალები. ამ მონაცემების გათვალისწინებით შექმნილი გამოკლევა ერთვის „პირველი ქართული ნაბეჭდი გამოცემები“-ს ფოტოტიპურ ასლს, რომელიც 1983 წელს დაიბეჭდა. (იხ. შენიშვნა №2).

განხილული გამოცემებით შემოიფარგლა იგალიაში „კათოლიკური სარწმუნოების გამავრცელებელი საზოგადოების“ სტამბა „პოლიგლოგაში“ დაბეჭდილი ქართული წიგნების ნუსხა.

„ქართული წიგნი“ ბიბლიოგრაფიის I ტომის I დამატებით ნაკვეთში (თბ., 1969, გვ. 9, №3) აღრიცხულია საქართველოს გარეთ, ევროპაში გამოცემული კიდევ ერთი წიგნი პირობითი სათაურით: [ქართული ანბანი.] ლაიფციგი, 1743. პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში დაცულია ამ წიგნის ერთადერთი ეგზემპლარი, ყოფილი „წიგნის პალატის“ ფონდიდან საინვენტარო ნომრით p 1/1743.

მიუხედავად იმისა, რომ დასახელებულ წიგნს არავითარი მნიშვნელობა არ გააჩნია ქართული პოლიგრაფიული კულტურის განვითარებისათვის და არც სამეცნიერო ღირებულებით გამოირჩევა, აღწერილობაში მაინც შეგვაქვს, როგორც საქართველოს გარეთ დასტამბული წიგნი, რომელიც შეიცავს ინფორმაციას ქართული ანბანის შესახებ.

ფერილე კვაჭანტირაძე

ქართულ-იგალიური ლექსიკონი.
რომი. 1629

formato questo carattere, & riuscito ingegnossissimo, e bello, si e poi conchiuso, con l'aiuto di esso Padre, che ha data luce di molte migliaia di Voci, stampare vn'Alfabeto con alcune orationi, & il presente Vocabolario. E tutto che il Vocabolario, per mancanza di tempo, non siasi potuto perfettionare, ha nondimeno Stefano Paolini, che per mio indirizzo e stato l'autore di notar le medesime voci, hauuto particular riguardo di pigliar quelle che sono piu comunemente vsate ne'famigliare disctorsi. E perche piu mai, che si sappia, non e stata in Europa stampata opera in questa lingua, pero vscendo questa primieramente alla luce, dee portar in fronte il gloriso nome di V.B. i raggi della cuivera, e santissima carita l'hanno tratta da partitanto remote, & innalzatala a dispiegar misteri & insegnamenti della vera Catolica Fede. Io confido che la SANTITA VOSTRA tra le vaste incubenze del gouerno, del Mondo tutto, trouera tempo d'inclinare, con pia curiosita, vno sguardo alla nouita di quest' opera, e come quella che e Cuore della Magnanimita, & delle Virtu tutte, non sdegnara ch'io le consagri questa fatica, la quale riuerentemente lascio appoggiata al santissimo sostegno della Suprema Autorita sua, & li bacio li Santissimi Piedi.⁶ Della Santita Vostra“.

შინაარსი:

Alfabeto Giorgiano [ქართული ანბანი]⁷ – 1-2 გვ.

⁶ რომის პაპის ურბან მეორესადმი (1623-1644 წწ.) აქილე ვენერიოს „მიძღვნის“ ვრცელ ხელნაწერს პროფ. ჯუანშერ ვაითიშვილმა 1978 წელს მიაკვლია „პროპაგანდა ფილს“ არქივში. მისი დასკვნით, გექსტის ერთი ნაწილი, რელაქციულად ჩასწორებული, დაუთარილებლად ჩაურთავთ „ქართულ-იგალიური“ ლექსიკონში (1629 წ.). მეორე – შეღარებით მომცრო, შემოკლებული ვარიანტი, გამოუქვეყნებლად დარჩენილა. გექსტის ქართული თარგმანი პირველად დაიბეჭდა წიგნში: არნ. ჩიქობავა, ჯ. ვაითიშვილი, პირველი ქართული ნაბეჭდი წიგნები. - თბ., 1989, გვ. 14-15. მნიშვნელოვანი ინფორმაციის შემცველობის გამო, მოგვეყვას აღნიშნული „მიძღვნის“ შემთხვევითი თარგმანი: „უნივერსალური მამაო“, სარწმუნოების გამაგრებელი კმ. კონგრეგაციის მისიონერების ყოველდღიური რელაციებიდან უკუყი, რაოდენ მნიშვნელოვანია კათოლიკური რელიგიის გავრცელებისათვის ბეჭდვა კარგი წიგნებისა, განსაკუთრებით კათოლიკეებისა სხვადასხვა ენაზე ... იმავე წმ. კონგრეგაციამ, აწუხებდა რა ეს საკითხი, დიდი განსჯის შემდგომ წინდახედული გადაწყვეტილება მიიღო შეექმნა სგამბა მრავალენოვანი შრიფტით, განსხვავებით კი იმ ენებზე, რომლებიც მეტადაა გავრცელებული და საერთოა მრავალ ხალხთათვის. ამ მიზნით უკვე იბეჭდება წიგნები ღრმა რწმენით, რომ ეს იმაზე მეტ ნაყოფს გამოიღებს, რასაც ღვედვით აკეთებდნენ ან აკეთებენ მისიონერები. გაუთვალისწინეთ რა შემთხვევა მამა ნიქოლოზ ირბანოს მიერ თქვენი მაღალწმინდისათვის საქართველოს მეფის წერილის მორთმევისა, რომელშიც (შეენგან) ვერავენ გაერკვია, სხვა შრიფტებს შორის, ამ ენის ფრიალ მოხერხებული და მშვენიერი ასოებით ჩამოვასხმევენ(თ). ამაში ყველაზე მეტად იგვიე მამა ნიქოლოზმა გაგვიწია დახმარება, რომში ყოფნისას ჩაგვაწერინა ქართული ანბანი და რამდენიმე ათასი სიგვე ამ ენაზე. დაბოლოს, უკვე დაიბეჭდა ანბანი და ფსალმუნი სხელებული ლექსიკონითურთ სახელმძღვანელოდ მისიონერთათვის, რომლებიც ან უკვე იმყოფებიან საქართველოში, ან მომავალში აპირებენ გამგზავრებას. მართალია, ლექსიკონი მთლად სრულად არაა, რადგან ღრო ცოტა იყო: თანაც სკეფანი პაოლინის, რომელიც ჩემი მითითებით ხელმძღვანელობდა, უნდა შეერჩია უფრო მეტად გავრცელებული სიგვეები, რაც გამოსადეგი იქნებოდა ყოველდღიურობაში – თხრობაში, საუბარში, ანგარიშში, ვიმელოცებთ, რომ შემოთხვენებული ანბანი და ლექსიკონი ფრიალ გამოადგებათ მისიონერებს და რადგანაც ჯერ ევროპაში ამ ენაზე აქამდე არაფერი დაბეჭდილა, იხილა თუ არა ამ წიგნმა მშის შუქი, მყისვე გადაეწყვიტე იგი მომეძღვნა და მომერთმია მხოლოდ და მხოლოდ თქვენი უწმინდესობისათვის და არა სხვისთვის, რამეთუ თქვენი მაღალღირსების წყალობით დაარსდა სხელებული სგამბა. უმორჩილესად, გთხოვთ პატივი დამლოთ და მიიღოთ ჩემგან ის მცირე ნამუშევარი, რასაც მთლიანად თქვენს უწმინდესობას ვუძღვნი და მოვართმევ. ღმერთსა ვთხოვ თქვენს უსაზღვრო ბედნიერებას. მიწამდე გიხრით თავს და გემთხვევით წმინდა ფესებზე“.

⁷ ქართული ანბანის თანამიმდევრობა არ არის მუსგად დაცული. ა და ჯ ასო გამოტოვებულია. ყოველი ქართული ასოს გასწვრივ – ლათინური შესატყვისია, თავისებურ ბგერათა განმარტებით. იხ. დანართი I, 1.

ლექსი იბერიგო ფრანხი. Dittionario Giorgiano – Italiano [ქართულ-იგალიური ლექსიკონი]⁸ – 1-126 გვ.

Numeri [რიცხვები] – 127-128 გვ.

Tavola dalla voci Italiane [ლექსიკონის საძიებელი იგალიური სიგვეებისათვის]⁹ – [1-48] გვ.

გაფორმება:

1. კათოლიკური სარწმუნოების გამაგრებელი საზოგადოების საგამომცემლო ნიშანი, სიუეტიკური მინიატურული გრაფიურა გარშემოწერილობით: „OMNI CREATVRAE EVENTS IN UNIVERSUM MUNDUM PRAEDICATE EVANGELIUM“. [„წარველით ყოველსა სოფელსა და უქალბატე სახარება ესე ყოველსა დაბადებულსა“]¹⁰
2. გექსტის ბოლოს ჯერის ფორმის სამკები – 2, 118 გვ.
3. ყოველი ასო ნიშნის რეპერტუარის ჩამონათვალის ბოლოს მარტივი მოხაზულობის ჰორიზონტალური მხაგვრული გამყოფები – 9, 12, 16 გვ. და ა.შ.

1. FS 3 852/09¹¹ – ქართულ-იგალიური ლექსიკონი. – რომი. – [1629] – [4], 128, [48] გვ. სრული ცალი.

ყდა: (16X11) სმ. მუყაოსი, ყავისფერი კოლენკორით.

მინაწერი: ქმწკგ საზოგადოების საკლასიფიკაციო ნიშანი – ბ.8⁰30 და რიგითი ნომერი № 3852, შავი მელნით – თხელ ყდაზე.

ბეჭედი:

1. ქმწკგ საზოგადოების – თხელ ყდასა და მე-3 აღუნუსხავ გვერდზე.
2. უცხოენოვანი, იკითხება მხოლოდ ფრაგმენტით: „ORIENTALIET EUROPEENNE“ – თხელ ყდაზე.
3. იქვე: ბეჭედი წარწერით: „სახლში არ გაიცემა“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში შემოსულია 1937 წ. ქმწკგ საზოგადოების კოლექციასთან ერთად.

2. FS 5 537 [ქართულ-იგალიური ლექსიკონი] – რომი. – 1629. – [4], 128, [48] გვ. სრული ცალი.

⁸ ქართული სიგვეა გადმოცემულია პარალელურად იგალიური ტრანსკრიპციით და იგალიურად თარგმნილია. ქართულ გექსტში მრავალი იგალიანიზმები და ბერძნული სიგვეებია. იხ. დანართი I, 2.

⁹ საძიებელში ანბანურადაა დალაგებული ლექსიკონში შესული იგალიური სიგვეები, ყოველი იგალიური სიგვეის შესატყვისი ქართული ტერმინის მოსაძებნად, გვერდისა და სტრიქონის მითითებით.

¹⁰ თარგმანი იხ. მ. თამარაშვილი, კათოლიკობის ისტორია საქართველოში. – თბ., 1901, გვ. 343. კათოლიკური სარწმუნოების გამაგრებელი საზოგადოების ემბლემა (I ვარიანტი); იხ. დანართი I, 3.

¹¹ ჩუბინაშვილების პირადი ბიბლიოთეკის ეგზემპლარი.

ყდა: (16X11) სმ. მუყაოსი, კოლენკორგადაკრული. ყუა: ყავისფერი, გატყეული, სარესგაგრაცო.

ბეჭელი: ქმწკგ სამოგალოების – თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში შემოსულია 1937 წელს, ქმწკგ სამოგალოების კოლექციასთან ერთად.

Figura.	Nome.	Potenti.
ფარ	Far	f, ph,
ჭა	Cha	ch,
ყარ	Car	c,
გან	Gan	g, Ital. ga, go, gu.
შინ	Scin	ic, Ital. scia, fce, fci, fciò, fciù.
ჩიენ	Ciuen	ci, Ital. cia, cio, ciu.
ჯან	Zan	z, z, come in Ital. zoppo.
ჯილ	Zil	z, &
ჯილ	Zil	z, come in Italiano, Zio.
ჭაჰარ	Chahar	ch, come in Spagn. hecho.
ჩან	Chan	ch, come il ח Hebr.
ჩარ	Chhar	chh, come il ح Arab.
ჯიან	Gian	g, Ital. gia, gio, giu.
ჰოი	Hhoi	hh,

ლექსი

ქართულ-იტალიური ლექსიკონი.
რომი. 1629

მაჯიო ფრანცისკო-მარია. ქართული ენის გრამატიკა. რომი. 1670. თავფურცელი.

მაჯიო ფრანცისკო-მარია. ქართული ენის გრამატიკა¹² [მე-2 გამოცემა]¹³. – რომი: კათოლიკურისარწმუნოების გამაგრცელებელი საზოგადოების სტამბა. – 1670.

[1], [8], 143 გვ.

შრიფტი: ქართული (მხედრული, კალიგრაფიული, ხუცური), ლათინური, არაბული და სომხური. 10 სტრ.= 6 სმ. გვერდზე 39 სტრიქონი.

ტიპოგრაფია და ფასი: მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „Sintagmation Linguarum Orientalium quae in Georgiae regionibus audintur Liber primus. Complectens Georgianæ, Seu Ibericæ vulgaris Linguae Institutiones Grammaticae Authore D. Francesco-Mario Maggio, clerico regulari, panormitano. Romae. – Ex Typographia Sacrae Congregationis de Propaganda Fide. – MDCLXX [1670]. Superiorum permissu“.

„ნაშრომი აღმოსავლურ ენათა შესახებ, რომლებიც საქართველოს მხარეში იხმარება. წიგნი პირველი, რომელიც შეიცავს ქართული ანუ იბერიული სასაუბრო ენის გრამატიკულ წესებს. შედგენილი დ. ფრანჩესკო-მარია მაჯიოს მიერ... რომში, სარწმუნოების გამაგრცელებელი წმინდა კონგრეგაციის სტამბიდან. – MDCLXX [1670]. უბენაესი ნებართვით“.¹⁴

შმუცტიგული – წიგნის სათაური ლათინურ ენაზე, საგამომცემლო მონაცემების გარეშე.

მაჯიო ფრანცისკო მარიას მიძღვნა რომის პაპის ურბან მერვისადმი. გექსტი ლათინურ ენაზე – გვ. [5-9]

ფრანჩესკო ინგოლას მიმართვა კათოლიკურისარწმუნოების გამაგრცელებელი საზოგადოების მდივნის, სტეფანუს მელიჩისადმი. გექსტი ლათინურ ენაზე – გვ. [10].

გექსტი:
ნაწილი პირველი – ორთოგრაფია: Orthograpia prima pars grammatices. Hoc est. De recfa legend, ac scribendiratione institutiones – 1-31 გვ.

ნაწილი მეორე – ეტიმოლოგია: Etymologia altera pars grammatices Hoc est De partium Orationis formation institutiones – 32-110 გვ.

¹² გამოცემა ერთ ყდაში აკინძული ორი დამოუკიდებელი ნაშრომისგან შედგება ცალ-ცალკე პაგინაციით. მეორე წიგნი რეგიონში ხმარებულ ენათა – თურქულის და არაბული ენების შედარებითი გრამატიკაა. იხ. დანართი I, № 4.

¹³ ჩანს გამოცემის განმეორება მისი აქტუალურობით იყო გამოწვეული. რეალურად მოხდა ტირაჟის გაძეობა, რადგან ნაშრომში არ შეინიშნება რედაქციული ანსხვასახის შესწორებები.

¹⁴ მოცემული თარგმანი და ნაშრომის შესახებ გამოკვლევა – ჩიქობავა არნ. „პირველი ქართული ლექსიკოგრაფიული და გრამატიკული ნაშრომების შესახებ“ – იხ. წიგნი: ა. ჩიქობავა, ჯ. ვათეიშვილი, პირველი ქართული ნაბეჭდი გამოცემები. გვ. 27-43.

ნაწილი მესამე – სინტაქსი: Syntaxis. Tertia pars grammatices Hoc est Departium Orationis constructione institutiones – 113-124 გვ.

ნაწილი მეოთხე – პროსოდიკა: Prosodia quarta, et ultima pars grammatices Hoc est De Syllabarum dimensione, Institutiones – 124-130 გვ.

ნაწილი მეხუთე – კათეხიზმი ქრისტიანული – 137-140 გვ.

ნაწილი მეექვსე – ლეთისმშობლის სავედრებელი – 141-143 გვ.

გაფორმება:

1. გრაფიკა: ქრისტიანული მოძღვრების მოციქულებს, გარშემოწერილობით: „OMNI CRE- ATVRAE EVENTS IN UNIVERSUM MUNDUM PRAEDICATE EVANGELIUM“¹⁵ – სატიტულო გვერდზე, ოვალურ ჩარჩოში.
2. მხატვრულად გაფორმებული ასო-ნიშნები: ლათინური – E – გვ. [5], F – გვ. [7], Q – გვ. 33, S – გვ. 113, P – გვ. 123; ქართული – კ – გვ. 141, მ – გვ. 137-138.¹⁶
3. ტექსტის გამოფენა: 2, 5, 15, 130 გვერდებზე.
4. თავსამკი გრაფიკები: 1, 5, 16, 113, 123, 125, 137 გვერდებზე.
5. ტექსტის ბოლოსამკები: [12], 15, 32, 64, 110, 111, 130 გვერდებზე.

1. E 371/509 – მავიო ფრანცისკო-მარია. ქართული ენის გრამატიკა – რომი. – 1670. – [1], [8], 143 გვ.

ყდა: (34X23) სმ. მკერივი მუყაოსი, გადაკრული აქვს ორ სეგმენტად ქალაღლი: პირველი ნაწილი – ცყავს მისაღაგებული, მეორე ნაწილი – მარმარილოსებრი მოხატულობის.

სარესტავრაციო: ყუა – ცყავი გადამსკლარია, კორპუსს მოცილებულია ყდის 1/3. ფურცლები საჭიროებს დაწნეხვას.

ჩანართი: აღურისცხავი გვერდების წინ და ტექსტის ბოლოს 2-2 დაუწერელი ფურცელი.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1936 წელს.

2. TS 783/09¹⁷ – მავიო ფრანცისკო-მარია ქართული ენის გრამატიკა – რომი. – 1670. – [1], [8], 143 გვ.

ყდა: (35X23) სმ. მკერივი, ცყავგადაკრული. ოქროსფრად მოვარაყებული ორნამენტული ჩარჩო, ფორმაცებად გამოყენებულია მარმარილოს ნახატის ქალაღლი. ყუამე: წიგნის ავტორი და სათაური – „F. M. Maggio, Syntagmata Linguarum, Orientalium“. მეთაური ასოები – სინგურით.

¹⁵ თარგმანი ის. შენიშვნა 10

¹⁶ მსგავსი თავსართი ასოები გამოყენებულია „ქართული-გალიურ ლექსიკონში“ (1629).

¹⁷ დავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციის ეგზემპლარი.

სარესტავრაციო წინა ფრთა, მოცილებული კორპუსს.

ბეჭედი: ქმწკგ სამოგალოების მრგვალი ბეჭედი. – შმუცტიგულსა და 95-ე გვერდზე.

ბიბლიოთეკაში შემოსულია ქმწკგს კოლექციისასთან ერთად 1937 წელს.

საქრისტიანო მოძღუარება...
რომი. 1741. თავფურცელი.

საქრისტიანო მოძღუარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა
ზედა ... – რომი: კათოლიკური სარწმუნოების გამავრცელებელი
საზოგადოების სტამბა. – 1741.

368 გვ. = A⁸-Z⁸ ფ.

შრიფტი: ლათინური და ქართული (მხედრული); სიმაღლე ქართულის
– 10 სგრ.= 8 სმ. გვერდზე 20-21 სტრიქონი. ლათინური – 10 სგრ.=3.5
სმ. გვერდზე 37 სტრიქონი. ქართული გექსგის ანაწყობი (13.5X8.5)
სმ. ლათინური – (14 X8.5) სმ.

პაგინაცია: რიცხობრივი, საერთოა გექსგისა და საძიებლისათვის.
ლაუნომრავია 1-5 გვ.

სიგნატურა: ასოებრივ-რიცხობრივი.

ბეჭდვა: ერთ ფერში.

გირაჟი და ფასი მითითებული არ არის.

თავფურცელი¹⁸ – „Dottrina Cristiana Per uso delle Missioni della Giorgia. Dedi-
cata All'Immacolata Concezione della Madredi Dio Maria Sempre Vergine. Tradotta
Della Lingua Italiana in Lingua Civile Giorgiana DA David Tlukaanti Giorgiano Alu-
nno dell'Venerabil Collegio Urbano de Propaganda Fide Per il commune, e spirituale
prositto dei Cattolici della medesima Nazione. – In Roma, – MDCCXLI [1741], Nella
Stamperia della Sagra Congregazione de Propaganda Fide. Con licenza de Superiori“.

„Imprimatur, Si videbitur Reverendissimo Patri Sac. Palatii Apost. Mag. Pb. Spa-
da Archiepisc. Theod, Vicesgeres.

„APPROBATIO¹⁹ – E Go Fr. Claudius a Regio Ord. Cappuccin. S.P. Francisci

¹⁸ თავფურცელი ორენოვანია, ქართული დაბეჭდილია ლათინური შესავლის შემდეგ. გექსგის
იხ. ქვემოთ.

¹⁹ წინათქმათა გექსგის გაწვდით მ. თამარაშვილისეული თარგმანით: „მე ძმა კლაუდიო რეჯიელი წმინდა
ფრანჩისკეს კაუციონების წესისა, მოქალაქე აგრეთვე სამოციქულო პროტონოტარი, სპარსეთის სამეფოს,
უმეგესად აღმოსავლეთის იერიის ანუ საქართველოს მისიონში თერთმეტი წლის ყოფნის შემდგომ,
პროფესორი სომხური და ქართული ენისა, ჩემს იქ ყოფნის დროს, მონდობილ სულთა სასარგებლოდ, ხშირად
ენმარობდი ამ წიგნს, რომელსაც ჰქვიათ „საქრისტიანო მოძღუარება საქართველოს მისიონერებისათვის
სახმარებლად“ დიდად პატივცემული გორელი ქართველი დავით გლეკიანი, პროპაგანდა ფილს ურბანის
კოლეჯის მოწაფის მიერ შედგენილი და მისგანვე მშვენიერ ქართულ ენაზე გამოცემილი. იმ დროიდან დიდად
ენაგრობდი, რომ ეს წიგნი დასაგამბულ იყო მისიონერების და იმავე ერის სასარგებლოდ, რადგან თუ პირველნი
და თუ მეორენი სრულად მოკლებულნი არიან ამისთანა ქართულად დაბეჭდილი წიგნისა, ხოლო ამ რომში
ესევე წიგნი რა ენაზე, პატივცემული ბ. ივანე ჯივანანთი გვილისელი ქართველ ამავე წმინდა პროპაგანდის
კრების მოწაფესთან, საჭიროდ შევერაცხე და მას ვუჩინე მისის დაბეჭდვინება და საქართველოში გაგზავნა
ბლომად რაოდენათაც კი შესაძლებელი იყო, რადგან ყველასათვის სასარგებლო იქმნებოდა. აწ ვაცხადებ, რომ
ამ სხენებულ წიგნში არაფერი იპოვება რაიმე წინააღმდეგი წმიდა ღვთაებისა და კათოლიკე მწიგნობრისა; ეს
დიდად შეეწევა კათოლიკე სარწმუნოების გაფრცხვანებას და ქრისტიანობის გულ-მხურვალეობის გაძლიერებას.
ამიგომ ყოელად პატივცემულს სამოციქულო პალატის მოძღვარს და მათ ვისაც კი შეეხება, მოეხსენებ, რომ
არა მარტო საჭიროდ ვრაცხ, არამედ დიდათაც ვევედრებ, რათა უბრძანონ და ეს დაბეჭდვინონ, რასგამო
მიიღებენ დიდს სასყიდელს მისგან, რომელმაც სთქვა: „წარედით ყოველსა სოფელსა და უქალაქეთ სახარება
ესე ყოველსა დაბეჭდულსა“. ამის დასამტკიცებლად და შესამოწმებლად ჩემს საკუთარ ხელს ვაწერ და ვუცვამ

Concionator, nec non Protonotarius Apostolicus, post undecim annos Missionum in Regno Persarum, praecipue in Iberia Orientali seu Georgia, Armenae & Georgicae linguarum Professor; cum ibidem non sine magno mei oblectamento, ac emolumento Animarum curae meae demandatarum frequenter prae manibus habuerim librum, cui titulus est: Dottrina Cristiana per uso delle Missioni della Giorgia: per admodum Reverendum D. David Tlukaanti a Goride Georgianum jam Aluminum in hoc Ven. Collegio Urb. de Propaganda Fide compositum, & ab eodem peregre lingua Georgica expressum, ex tunc summopere optaveram typis mandatum ad non modicatum tum Missionariorum, tum illarum Nationum utilitatem, cum tam illi, quam istae prorsus destituantur hujusmodi libris idiomate Georgico exaratis. Cum autem hic Romae eundem librum viderim apud Rev. D. Joannem Gigananti Tiplisensem. Georgianum hugusce Sac. Cong. de Propag. Fide Alumnum; Optimum duxi eidem consulere ejusdem libri impressionem, illucque transmissionem eo masori, quo posset numero, ut totisdem esset beneficio; cum fatear in dicto libro non solum procul esse quidquid minimum Sacris Dogmatibus & Catholicis moribus non consonum sed abundare potius, quocumque mirum in modum conducere potest ad Fidem Catholicam ac Christianam pietatem. Ideoque si ita Romae D. Sac. Palatii Magistro, & aliis quibus spectat, videbitur, non tantum uccessum puto, sed & obnix precor, ut mandent, & curent dictum librum typis mandari, magnam remunerationem ab Illo obtenturi qui dixit: Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni Creaturae.

In quarum fidem praesentem paginam meae testationis, & obtestationis propria manu sZirmatam, ac sigillo, quo utor, munitam do. Romae in Conventu Capuccinorum 22. Aprilis anno Domini 1740. Fr. Claudius a Regio Capuccinus qui supra“ – [3-4] გვ.

„APPROBATIO²⁰ – E Go infracriptus Ven. Collegii Urb. De Propaganda Fide Alumnum, fidem facio ac tefitor, me summa animi voluptate perlegisse librum, cui titulus: Dottrina Cristiana per uso delle Missioni della Giorgia: desumptum, compositum, & egregie traductum per admodum Rev. D. David Tlukaanti a Goride Georgianum ejusdem

ბეჭედს, რომელსაც მე ვხმარობ. რომის კაფუცინების მონასტერში, 22 აპრილი, 1740 წ. ძმა კლაუდიო რეჯილი კაფუცინი“. იხ. მის. თამარაშვილი, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 344.

²⁰ „მე ქვემოთ ამისა ხელის მომწერი, პროპაგანდა ფიდეს, ურბანოს კოლეგიის მოწაფე, ვმოწმობ და ვაცხადებ, რომ დიდის სიამოვნებით წავიკითხე წიგნი: სახელად „საქრისტიანო მოძღვრება საქართველოს მისიონერების დასახმარებლად“, რომელიც შემოჰკრიფა, შეადგინა და მშენებრად სთარგმნა ამავე კოლეგიის მოწაფემ პატივცემულმა გლეკუკანთ დავით გორელ ქართველმა. ეგრეთვე ვაცხადებ, რომ წიგნი არა რაი იპოვნების წინააღმდეგი კათოლიკე სარწმუნოებისა, ან კეთილი მნებობისა. ამიგომ არა თუ რაიმე ცენზურის ღირსია ესა, არამედ დიდად სასიკეთო იქმნება, რომ გამოიციმოდეს იმ ერის სულიერის დიდი საჭიროებისათვის, რადგან სრულად მოკლებულია თავის ენაზე საჭირო წიგნებს. რომის იმავე კოლეგიაში 19 მარტსა 1741 წ. ივანე ჯივანანთი, გფილისელი ქართველი.“ იხ. მის. თამარაშვილი, დასახელებული ნაშრომი გვ. 345.

Ven. Collegii Alumnum: & sateor procul ab eo esse vel quid minimum Catholicae Fidei, bonisve moribus non consonum. Qua de re non censura, sed propter extremam illarum Gentium spiritualem indigentiam, quae hujusmodi libris suo idiomate expressis prorsus sunt destitutae, in lucem exire quam justissimum, arbiator. Romae ex eodem Coll. Die 19. Martii A. D. 1741. Joannes Gigananti a Tiflis Georgianus“ – გვ. [4].

თავფურცელი – „საქრისტიანო მოძღვრება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზედა, გარდმოთარგმანებული იგალიანის ენისაგან ქართველს მხედრულს ენასა ზედა. საქართველოს გორელი გლეკუკანთ დავითისაგან. მთვრობასა კლემენტომ მეთორმეტე²¹ ჰრომის პაპისასა. სასწავლოსა შინა უცხოთასა, რომელსა ეწოდების ფრაფაგანდა ფიდე. საღიღებლად ღელა ღთისა მარიამ ქალწულის უმანკო ჩასახვისათვის და სასარგებლოდ ძმათა და ღათა სულიერთა სულთათვის ქორონიკონი ჩლგ [1733] ესე იგი არს, ათას შვილას ოცდაცამეტი²² ბრძანებითა უფროსთა“ – გვ. [5].

[გლეკუკანთ დავითი], შეწირვა უმანკო ქალწული ღელა ღთისა მარიამისა მიმართ – „ჰეი ღელაო, ღთისაო მარიამ ქალწულო, რომელი უმანკოთ ღარნი აღამის ცოღვისაგან, რომლისა თანამღებნი შეიქნენ ყოველნი ძენი მისანი; გარნა შენა პირველ გამოგარჩია მამამა ღმერთმა თავის ასულათა; ძემა ღთისამან პირველ გამოგარჩია თავის ღელათა; სულმა წმიდამა ღმერთმა პირველ გამოგარჩია თავის სძლათა; წმიდა სამებათა და ერთმა ღმერთმა შეიძლო შენი უაღამისცოღვოთ ჩასახება; ინდობა შენი უაღამისცოღვოთ ჩასახება; გეკადრებოდა შენ უაღამისცოღვოთ ჩასახება, რამეთუ ღმერთმა თავის ასულათ, ღელათ, და სძლად უწინარეს განსგასზღვრა; მაშ აბა ღმერთმა ქმნა, რომე შენ უაღამისცოღვოთ შობილიყავ.

აწე ამ ყოვლად დიდი აზაგობისა შენისათვის გევედრები, რომე ჩემს სულიერს ძმებსა და ღებსა კათოლიკებსა მისცე გონება, ნათელი, ცნება, გულისყური, და ნება ამ საქრისტიანო მოძღვრების ზეპირად დასასწავლებლად, რათა შენის მეოხებით იცნან ჭეშმარიტება; ივლგონენ ყოელთ ცოღვითგან, იზრახევენ, იგყოდენ და იქმოდენ კეთილსა; შენ გმსახურებდენ გულისა და სულის უმანკოებით; და შემდგომად ეწივნონ საუკუნოს სასუფეველსა შინა, რათა მუნ ჰგებდენ უკუნიითი უკუნისამდე. ამენ.“ თქვენი ყოვლადმღაბალი, მარადის მონა, უღირსი მღვდელი გლეკუკანთ დავით“ – გვ. 6.

[გლეკუკანთ დავითი], წურთნა წამკითხავათვის – „სულიერთ ძმათა, და ღათა სიყუარულისათვის, გარდმოვთარგმანე იგალიანის ენისაგან, ესე მოკლედ ღარიგებული საქრისტიანო მოძღვრება ქართველის მხედრულს ენასა ზედა.

²¹ კლემენტომ მეთორმეტე, რომის პაპი (1730-1740 წწ.).

²² 1733 წელი სახელმძღვანელოს შედგენის წელია. იხ. თამარაშვილი მიხეილ, დასახელებული ნაშრომი გვ. 343.

აწე ძმანო, და დანო სულიერნო, დიდის ცდით, და სიყუარულითა ეცადენით, რომე გეპირათ ისწავლოთ; ამისათვის, რამეთუ ვითარცა ყოელი ხელოსანი თავის ხელოსნობას უპასუხებს, და იქს ასრევე ქრისტიანი თავის ქრისტიანობას უნდა უპასუხებდეს, და იქმოდეს: ხოლო უკეთუ ხელოსანმა თავის ხელობა არ ამუშაოს, მისთვის დიდი სირცხვილი იქნება; ასევე თუ ქრისტიანმა თავის ქრისტიანობა საქმით არ ამუშაოს, არათუ თათრისაგან უარესი იქნება სააქოსა, მაგრამ უეჭველად საიქიოსაც წაწყდება.

აჰა, ქრისტიანის ვალი ეს არის, რომე ეს გეპირათ ისწავლოთ და ამით კეთილმოქმედებაში ინაყოფიეროთ, აწე ესრედ უწყოდეთ, რომე ეს საქრისტიანო მოძღუარება ფრიალ მსოფლიო ენასა ზედა აღვწერე; ამისათვის რამეთუ ენა ქართველის ხუცური თავად არ ვიცოდი და თუ რამე ცოტა ვიცოდი ისიცა და მხედრული ენაც დამავიწყდა ჭეშმარიტად ასერ თითქმის ათი წელიწადი არის, რომე ქართველის ენისა და წიგნის მონაგრე შევიქენ ხოლო ხარის წილად ხანი და სხუაცა ამისაებრ მრავალნი ლუაჭნილნი; არამედ ოლომც უმეცარნი და უმცირესნი თუინიერ ვახშისა არა მიიქცენ უკანა, ხოლო მეცნიერთა ამხილონ მე ჩემდა რა? და ჩემის ნაკლებობისათვის, თქვენგან სიმდაბლით შენლობასა ვთხოულობ“ – გვ. 8-10.

ტექსტი:

გლუკაანთ დავით[ი] – შეწირვა უმანკო ქალწული ღება ღვთისა მარიამისა მიმართ – გვ. 6.

გლუკაანთ დავით[ი] – წურთნა წამკითხავთათვის – გვ. 8.

ლოცვა საქრისტიანო მოძღუარების სწავლების პირველ სათქმელი – გვ. 11.

ლოცვა საქრისტიანო მოძღუარების სწავლების უკან სათქმელი – გვ. 12.

ვრცელი საქრისტიანო მოძღუარება... საკითხავი 1-16 – გვ. 13.

თავი პირველი: წურთნა ნათლის ღებასა ზედა – გვ. 90.

საკითხავი პირველი – გვ. 90.

საკითხავი მეორე – გვ. 95.

თავი მეორე: წურთნა მირონის ცხებასა ზედა – გვ. 102.

საკითხავი მარტო ერთი – გვ. 102.

თავი მესამე: წმიდა მთარებასა ზედა – გვ. 108.

საკითხავი პირველი – გვ. 108.

საკითხავი მეორე – გვ. 114.

საკითხავი მესამე – გვ. 122.

საკითხავი მეორე²³ – გვ. 132.

²³ უნდა იყოს: საკითხავი მეოთხე.

საკითხავი მეხუთე – გვ. 140.

საკითხავი მეექვსე – გვ. 149.

საკითხავი მეშვიდე – გვ. 154.

საკითხავი მერვე – გვ.

საკითხავი მეცხრე – გვ. 161.

თავი მესამე:²⁴ განლობასა ზედა – გვ. 174.

საკითხავი პირველი – გვ. 174.

საკითხავი მეორე – გვ. 180.

საკითხავი მესამე – გვ. 191.

საკითხავი მეოთხე – გვ. 195.

საკითხავი მეხუთე – გვ. 202.

საკითხავი მეექვსე – გვ. 206.

საკითხავი მეშვიდე – გვ. 217.

საკითხავი მერვე – გვ. 221.

საკითხავი მეცხრე – გვ. 228.

საკითხავი მეათე – 231 გვ.

საკითხავი მეთერთმეტე – გვ. 238.

საკითხავი მეთორმეტე – გვ. 241.

საკითხავი მეცამეტე – გვ. 246.

თავი მეხუთე: ბოლოს ზეთის ცხებასა ზედა – გვ. 251.

საკითხავი მხოლოდ ერთი – გვ. 251.

თავი მეექვსე: ხუცად კურთხევასა ზედა – გვ. 255.

საკითხავი მხოლოდ ერთი – გვ. 255.

თავი მეშვიდე: ცოლ-ქმრობასა ზედა – გვ. 260.

საკითხავი პირველი – გვ. 260.

საკითხავი მეორე – გვ. 267.

საკითხავი მესამე – გვ. 273.

თავი მერვე: საკითხავი სავარდსა ზედა – გვ. 289.

საკითხავი ქრისტეს გვირგვინსა ზედა – გვ. 293.

საკითხავი ღთის მშობლის გვირგვინსა ზედა – გვ. 295.

²⁴ უნდა იყოს: თავი მეოთხე.

- საკითხავი სკემასა ზელა – გვ. 297.
- საკითხავი შენდობასა ზელა – გვ. 301.
- საკითხავი ყოვლადწმიდის საკუთარ მადლთა ზელა – გვ. 317.
- ლოცვა მარიამის უმანკო ჩასახვისათვის – გვ. 321.
- ლოცვა მფარველი ანგელოზისა – გვ. 322.
- ლოცვა დილაზედ, შუაღამისა და საღამოს სათქმელი – გვ. 322.
- ლოცვა ყოვლად მხურვალე, დედა ღმერთისა, უმანკო ქალწული მარიამისა მიმართ – გვ. 324.
- ლოცვა ნეტარ ქალწულის მიმართ – გვ. 332.
- ლოცვა მარიამის მიმართ – გვ. 336.
- აღუიარება წმიდის ათანაზისა – გვ. 338.
- ლოცვა წმიდის ბიარების მიღების უწინ და უკან სათქმელი – გვ. 346.
- ლოცვა ყოვლადწმიდის მარიამისა მიმართ ყოველდღე სათქმელი – გვ. 347.
- ლოცვა გონებისა ფრიად მარგებელი – გვ. 350.
- ლოცვა ნათქუამი წმიდა თომა აქვინელისაგან – გვ. 352.
- ლოცვა საყოველთო, ყოველთ რამეთ – გვ. 354.
- ბანდუკი ანბანგანური – გვ. 360.
- გაფორმება:** გრაფიურები
 1. ანგელოზებით გარემოცული ღვთისმშობელი. – ლათინურენოვან თავფურცელზე.
 2. იმავე თავფურცლის მე-2 გვერდზე გრაფიურა – იესო ქრისტე მოძღვრავს მოციქულებს, გარშემოწერილი გეჟსტი: „OMNI CREATVRAE EVENTS IN UNIVERSUM MUNDUM PRAEDICATE EVANGELIUM“.²⁵ გრაფიურა ოთხხხრივ შემკულია მომცრო ორნამენტული დეკორაციებით.
- გრაფიურა ღვთისმშობელი ვარსკვლავების დიადემათ²⁶ – გვ. 12.
- მხატვრულად გაფორმებული საბენაო ასო-ნიშნები²⁷: „რ“ გვ.: 90, 100, 108, 174, 251, 255, 260; „ვ“ – გვ.: 13, 338; „ს“ – გვ. 289; „თ“ – გვ. 327.
- ბოლოსამკები²⁸: 1. ფოთლოვანი გრაფიურა – გვ.: 10, 89, 107, 250, 259, 288, 345, 349; 2. ანგელოზები²⁹ – გვ.: 250, 288; არაბესკები³⁰ – გვ. 35.

²⁵ თარგმანი იხ. შენიშვნა 10
²⁶ იხილეთ ღანართი I, 5.
²⁷ იხილეთ ღანართი I, 6 (1); 6 (2); 6 (3).
²⁸ იხ. ღანართი I, 7 (1); 7 (2).
²⁹ იხ. ღანართი I, 8
³⁰ არაბესკათა ნიმუშები იხ. ღანართი: I, 9 (1); 9 (2); 9 (3); 9 (4); 9 (5); 9 (6).

- 1. K 12 188/209 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა ... – რომი. – 1741. – 368³¹ გვ. წიგნს აკლია: 353-354 გვ.**
 - ყდა:** (15,5 x10,5) სმ. მკერივი მუყაო, გვაგვადაკრული, მოოქრული გვიფრით.
 - ყდის ორივე ფრთაზე ერთი და იმავე სახის ყვავილოვან-ორნამენტულ ჩარჩოში ჩასმული არაბესკა.
 - მინაწერი:**
 1. „ყუძღვნი ამ წიენს საქაბიჯულოს საქაბი ბიბლიოთიყას ეოპის კათოლიკეთა ყელესიის მსბიჯ მოძღვაბი დონ ანდრია ეოეოლაძეილი. 1937 წ. აევისცოს 8-ქ. ეოპი“ – კონტრტიგულზე, ლურჯი მეღნიით.
 2. „ეოეოლაძეილი ანდრია, ს [...] 15.“ – უკანა ფორმაზე, ფანქრით. სხვა ხელწერით: „მამაო ჩვენო...“
 - ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.**
- 2. FS 1 048/2 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა. – რომი. – 1741. – 368 გვ. წიგნს აკლია ლათინურენოვანი სატიტულო ფურცელი – გვ. 15-16.**
 - ყდა:** (16.5x10) სმ. ხის, გვაგვადაკრული, მარტივი, სწორხაზოვანი გვიფრით.
 - სარესტავრაციოა** ყუბ, მოცილებული კორპუსს.
 - აკინძვა:** ამოვარღნილია გვ. მე-13-14.
 - ღანართი:** მცირე ზომის ფურცელი ფანქრით ნაწერი მინლობილობის გეჟსტით: «означенную в этой повестке указанную посылку на 15 руб. доверяю получить изъ Кизлярской почтовой конторы мещанину И. Е. Зедидзе въ чемъ подписю и приложениемъ истинной печати удостоверяю 1886 г. Май, 12 дня г. Кизляръ... Фабриковъ». მეორე გვ: «Форма для получ. посылки».
 - მინაწერები:**
 1. «Въ даръ на память Александр Армянін. Священника Григорий [Евениновъ] 1841 года октября, 30 д. Ст. Николаевская» – ყდის უკანა ფრთის შიგნით, შავი მეღნიით.
 3. „მნაქ“ – გვ. 39, ფანქრით.
 4. „ქაქაო ჩვენო“ – გვ. 44, ფანქრით.
 - ბეჭედი:** ქმწკგ საზოგადოების მრგვალი, ფორმაცის მე-2 გვ.
 - ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.**
- 3. FS 1 048/1 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა**

³¹ ნაშრომის სრული გეჟსტის შემოწმების საფუძველზე „პ“-ზე დაწვეული მხოლოდ ერთი გერმინია, რომელიც საბიბეღელში ბოლო სიგყვადაა დაფიქსირებული 368-ე გვერდზე; ამიგომ დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიაში არასრული ეგზემპლარია აღწერილი, სადაც გვერდთა რაოდენობა 366-ია მითითებული.

მელა... – რომი. – 1741. – 366 გვ. წიგნს აკლია 367-368 გვ.,

ყდა: (16.5x10) სმ. მკერივი, მუყაოზე გადაკრული ყავისფერი ტყავით. მოგვიფრული, ოქროსფრად მოვარაყებული. ყდის წინა და უკანა ფრთაზე ერთი სახის არაბესკა: წინა ყდის არაბესკის ცენტრში ძელზე გაკრული მაცხოვრის ტვიფრია, უკანა ყდის არაბესკაში კი ჩასმულია ღვთისმშობლის გამოსახულება.

აკინძვა: ამოვარდნილია 51-62 გვ.

ჩანართი გრაფიურები მოგვიანებით გამოცემული წიგნებიდან:

1. ჯვარზე გაკრული მაცხოვარი, მუხლმოყრილი [მარია მაგდალინელი], პოლიგრაფიული შრიფტით დაბეჭდილი სათაურით: „AMOR MEUS CRUCIFIXUS EST“ (ჩემი სიყვარული ჯვარცმულია), მითითებულია გრაფიორის გვარი: „Ge. Borovsky“ – 46-47 გვერდებს შორის, გრაფიურა გაფერადებულია.
2. ერთი და იგივე გრაფიურა სომხურ-ბერძნული ბეჭდური სათაურით. ორივეს მიწერილი აქვს: „წმიდა ღაღაპუს“ – 250-251 და 300-301 გვერდებს შორის.
3. „ჯვარცმა“ სომხური ბეჭდური სათაურით. [ჯვარზე გაკრულ ქრისტესთან: ღვთისმშობელი, მარია მაგდალინელი და სუსანა მენელსაცხე]³² – 292-293 გვერდებს შორის. გრაფიურა გაფერადებული არ არის.
4. „შობა წმინდა ღვთის მშობლისა“, სომხური ბეჭდური სათაურით, ქვემოთ იგივეა ქართულად მიწერილი მელნით – 320-321 გვერდებს შორის. გრაფიურა გაფერადებულია.
5. „ელისაბედის სტუმრობა ქალწულ მარიამთან“ – სომხური ბეჭდური სათაურით – 336-337 გვერდებს შორის. გრაფიურა გაფერადებულია.

ბეჭდები: 1. „ქმწკგ საზოგადოების“ მრგვალი – [3] გვერდზე; 2. ტვიფრული თეგი წარწერით: „Садзгелов Георгій Серапимович“ – მე-7 გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

4. K 13 252/209 – საქრისტიანო მოძღუარება გინა წურთნა შვილთა საიდუმლოთა მელა ... – რომი. – 1741. – 366 გვ. წიგნს აკლია 367-368 გვერდები. თავფურცელი დალაქავებული სანთლის ნაღვენით.

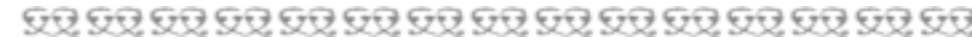
ყდა: (16x10.5) სმ. მკერივი მუყაოსი. ტყავის ყუაზე ამოგვიფრული სათაური: „DOCTRINA CRISTIANA“, მოოქრული.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1939 წლის ნოემბერს.

5. K 9 163/209 – საქრისტიანო მოძღუარება გინა წურთნა შვილთა საიდუმლოთა მელა ... – რომი. – 1741. – 366 გვ. წიგნს აკლია 367-368 გვერდები.

ყდა: (16x10.5) სმ. მკერივი მუყაოსი, ნაცრისფერი კოლენკორით.

³² საგრაფიურო წარწერა სომხურიდან თარგმნა ანა ღარბინიანმა, რისთვისაც მადლობას მოვახსენებთ.

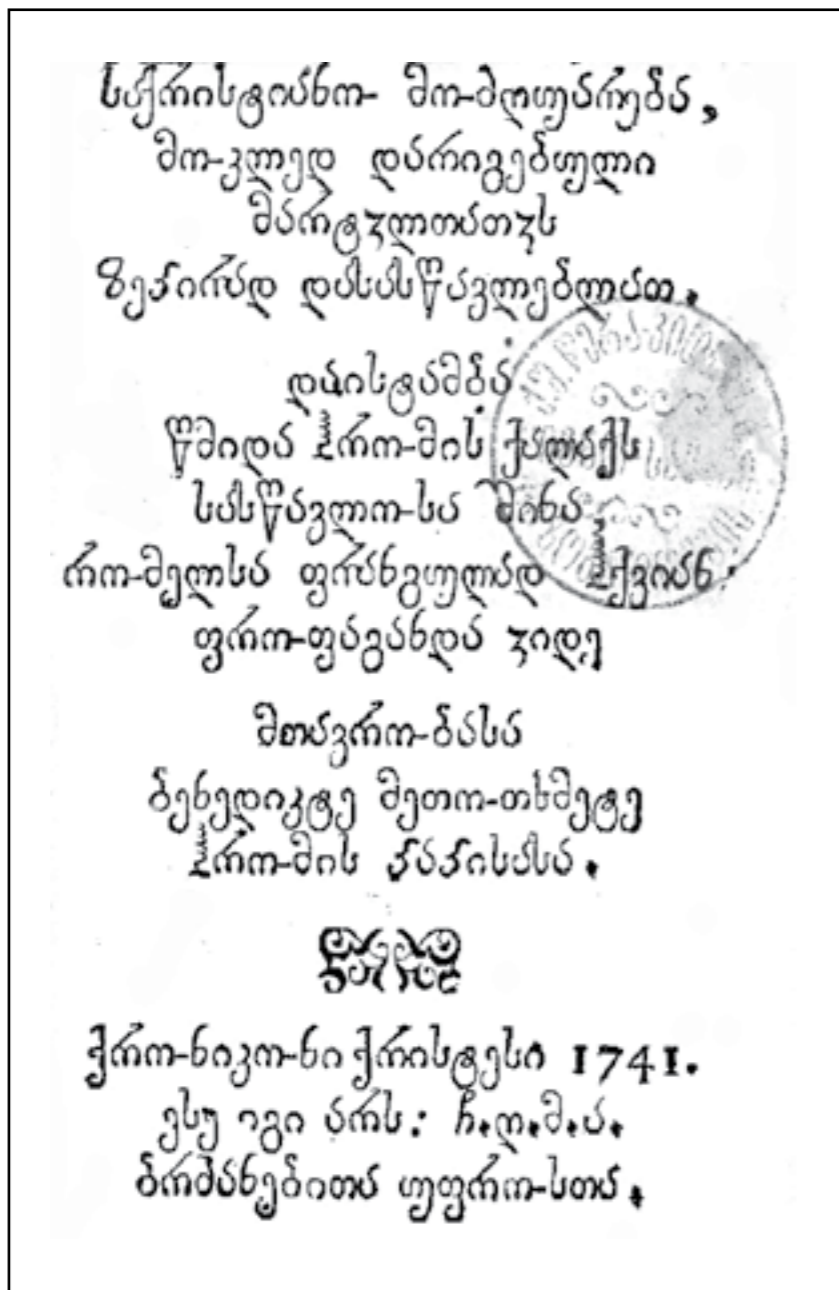
მინაწერები:

1. „პ. ეყეყჭილი 1928, #11“ – გვ. 100. იგივე ხელმოწერაა უკანა ფორმაცზე, ფანქრით.
2. „საქრისტიანო მოძღუარება, გინა წურთნა შვილთა საიდუმლოთა ზელა. ეადმოთაბეძანტყლი იცალიანის რნისეან ეორელი ცლყყაანთ ღაფითასეან, პიპი, 1941“ – წიგნის სრული სათაურია.

ბეჭედი: „საქართველოს რეგკომის ბიბლიოთეკა“ – თავფურცელზე, მე-13 და 366-ე გვერდზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1935 წელს.

საქრისტიანო მოძღუარება. რომი. 1741.

საქრისტიანო მოძღუარება³³ – რომი: კათოლიკური სარწმუნოების გამაფრცვლელი საზოგადოების სტამბა. – 1741.

[1], 92, [1] გვ.
 შრიფტი: მხედრული, სიმაღლე 10 სტრ=6,5 სმ., გვერდზე 17 სტრიქონი, იგივეა რაც ვრცელი ვარიანტის. გეჲსტის ანაჲყობი: (12X7,5) სმ.
 პაგინაცია: რიცხობრივი, არაბული ციფრებით.
 ბეჲღვა: ერთ ფერში.
 გირაჲი და ფასი: მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „საქრისტიანო მოძღუარება, მოკლედ დანიგებული მარტვილთათჳს ზეჲირად დასასწავლებლათ, დანიგებულ წმიდა ჰრომის ქალაქს სასწავლო-სა მონასტრის რეჲსტრის ფრანგულად ჰქვიან: „ფროფაგანდა ფილე მთავრობასა ბენედიქტე მეთოთხმეტე³⁴ ჰრომის პაპისასა. ქრონიკონი ქრისტესი 1741. ესე იგი არს: ჩ.დ.მ.ა. ბრძანებითა უფროსთა“³⁵.

- გეჲსტი:**³⁶
- ლოცვა საქრისტიანო მოძღუარების სწავლების პირველ სათქმელი – გვ. [2].
 - მოკლე საქრისტიანო მოძღუარება ზეჲირად დასასწავლებელი – გვ. 1.
 - თარგმანობა მწამსისა – გვ. 6.
 - თარგმანობა მამათ ჩუენოსი და გიხაროლენისა – გვ. 22.
 - თარგმანობა ღვთის ბრძნებათა – გვ. 36.
 - თარგმანობა ეკლესიის ბრძანებათა და სასახარებო წურთნათა – გვ. 47.
 - თარგმანობა ეკლესიის საილუმლოთა – გვ. 50.
 - თარგმანობა საღვთისმეტყველო და საუფროსო ძალთა – გვ. 57.
 - თარგმანობა სულიწმიდის საბოძვართა – გვ. 62.
 - თარგმანობა ცოღვათა – გვ. 67.
 - ოთხთა საბოლოს საფიქრალთა ზედა და სავარდოთა ზედა – გვ. 74.

¹ მოცემული გამოცემა აღწერილია ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფია, გ. I. №32; მოხმობილია მ. ჭიჭინაძის ვარაუდი, რომ წიგნის ავტორია გლეჲკანთ ღვთისმეტყველი. ჩვენი ვარაუდით, ივანე ჯიგანანთის დამსახურებით, ვრცელი ვარიანტის გამოსაცემად მომზადების პარალელურად, უნდა შემღგარიყო მოკლე ვარიანტი „ზეჲირად დასასწავლებლად“, ამ ღროს გლეჲკანთ ღვთისმეტყველი აღარ არის. იგი 1734 წელს გარდაიცვალა.
³⁴ ბენედიქტე მეთოთხმეტე, რომის პაპი – 1740-1758 წწ.
³⁵ ვრცელ „საქრისტიანო მოძღუარებას“ ლათინურ-ქართული საგიტულო ფურცელი აქვს. მოკლე ვარიანტს მხოლოდ ქართული თავფურცელი ახლავს; იმის გამო, რომ ამ გამოცემის ეგზემპლარი ერთადერთია საქართველოში, შეღარების შესაძლებლობა არ გავგაზიანია და ვერ ვამტკიცებთ, ჰქონდა თუ არა მას ლათინურენოვანი შესაგვეისიც.
³⁶ გეჲსტში მრავლადაა ორთოგრაფიული შეცლომა.

- ლოცვა საქრისტიანო მოძღვარების სწავლების უკან სათქმელი – გვ. 79.
- ლოცვა მფარველი ანგელოზისა – გვ. 79.
- საუმარნი ღუაწლის საქმენი... – გვ. 81.
- საქმე სასოებისა, გინა იმედისა – გვ. 83.
- საქმე სიყუარულისა – გვ. 84.
- საქმე სინანულისა – გვ. 85.
- ლოცვა მარიამისა მიმართ – გვ. 86.
- ლოცვა განლობის უწინ და უკან სათქმელი – გვ. 89.
- ლოცვა წმიდის მთარების მიღების უწინ და უკან სათქმელი – გვ. 91.

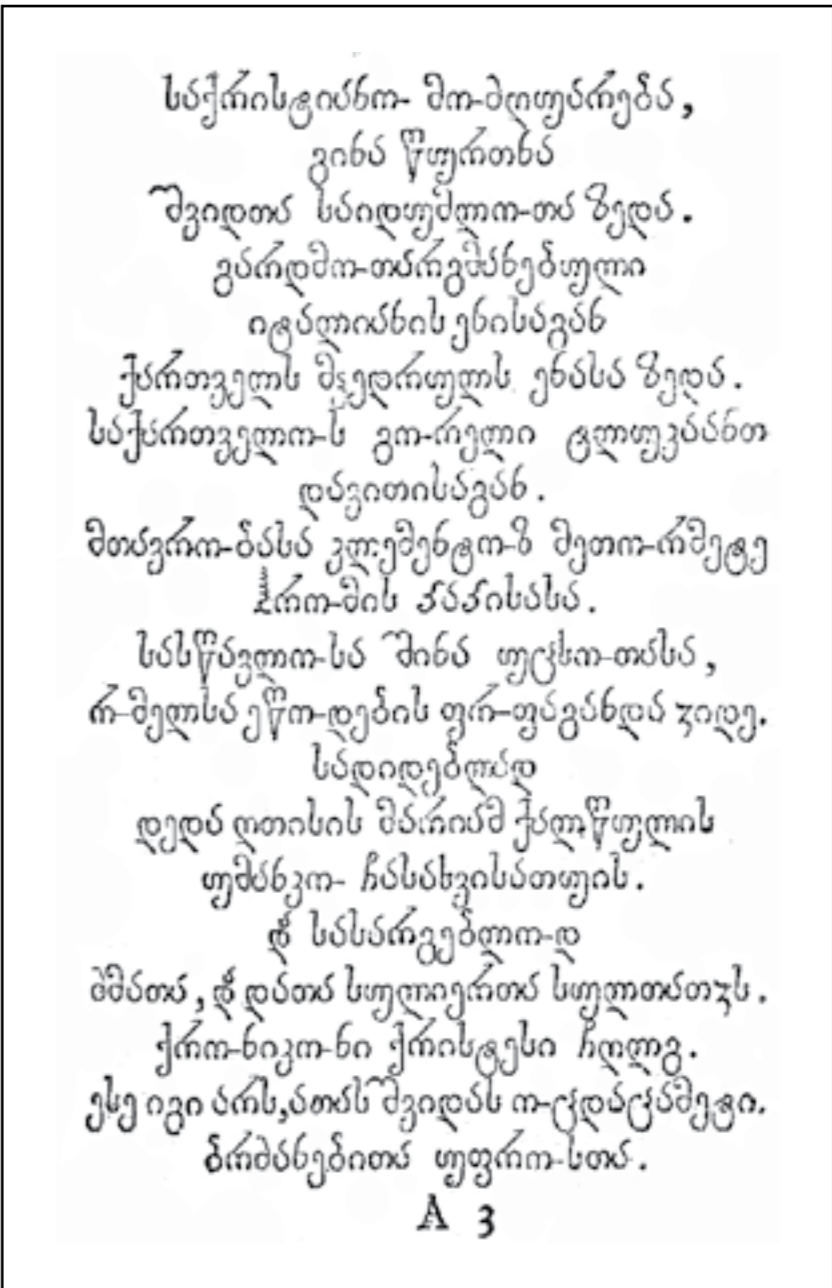
გაფორმება: „თარგმანობებს“ შორის ერთსახოვანი მარტივი ორნამენტული გამყოფებია.³⁷ ტექსტის ბოლოს – სხვადასხვა სახის გრაფიკური: ღარნაკები ყვავილებით და ანგელოზები. ამ გრაფიკურებს შორის წრეში ჩასმულია კათოლიკური სარწმუნოების გამაფრცხვლებელი საზოგადოების ემბლემა: ცენტრში – ქრისტე მოძღვრავს მოციქულებს. გარშემოწერილობა: „OMNI CREATVRAE EVENTS IN UNIVERSUM MUNDUM PRAEDICATE EVANGELIUM“.³⁸

1. FS 1 048/3 საქრისტიანო მოძღვარება. – რომი. – 1741. – [1], 92, [1] გვ.

ყდა: (16X10) სმ. მკვრივი, შინდისფერი კოლენკორით.³⁹ ყუა: შავი, ყუაზე გვიფრული წარწერა – „საქრისტიანო მოძღვარება“.

მინაწერი:

- 1. „ეაღაჟეცი ნჳოა-ჩითხჳის საშოეალოჳბის ჰიბლიოთჳიკას 1888 წ. აპრენ ჩალანდაძე“ – ბოლო აღურიცხავი ფურცლის უკანა გვერდზე.
- ბეჭედი:** „ქმწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – ფორმაცზე.
- ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია** 1939 წელს.

საქრისტიანო მოძღვარება. რომი. 1741.

³⁷ გამყოფთა ნიმუშები იხ. ღანართი I, 10 (1); 10 (2); 10 (3); 10 (4).
³⁸ თარგმანი იხ. შენიშვნა №10.
³⁹ ამ სახის ყლები ქმწკგ საზოგადოების მრავალ წიგნს აქვს, სავარაუდოა მოცემული ეგზემპლარიც აღნიშნული საზოგადოების საამკინძაოშია დაცვავებული.

საქრისტიანო მოძღვარება.
რომი. 1797. თავფურცელი.

საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საილუმლოთა ზედა... – რომი: კათოლიკური სარწმუნოების გამავრცელებელი საზოგადოების სტამბა. – MDCCXCVII [1797].

418 გვ.

შრიფტი: ლათინური, მხედრული ქართული. მხედრული შრიფტის სიმაღლე: 10 სგრ – 6,5 სმ. გვერდზე 20-21 სტრიქონი.

გეჟსტის ანაწილი: (13,5X8,5) სმ. ლათინური შრიფტის სიმაღლე: 10 სგრ.=4,5 სმ. გვერდზე 34 სტრიქონი

პაგინაცია: რიცხობრივი, საერთოა გეჟსტისა და საძიებლისათვის. დაუნომრავია 1-5 გვ.

ბეჭდვა: ერთ ფერში.

ტიპოგრაფი და ფასი: მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „Dottrina Cristiana Per uso delle Missioni della Giorgia. Dedicata All'Immacolata Concezzione della Madre di Dio Maria Sempre Vergine. Tradotta Dalla Lingua Italiana in Lingua Civile Giorgiana da David Tlukaanti Giorgiano Alunno dell'Venerabil Collegio Urbano de Propaganda Fide Per il commune, e spirituale prositto dei Cattolici della medesima Nazione, Seconda Edizione. – Roma, – MDCCXCVII [1797]. Nella Stamperia della Sagra Congregazione de Propaganda Fide. Con licenza de' Superiori“.

„**IMPRIMATUR**, Si videbitur Rmo Patri Mag. Sac. Pal. Apost. F. Xav. Passari Archiep. Lariss. Vicesg“ – გვ. [3].

„**APPROBATIO**⁴⁰ – E Go Fr. Claudius a Regio Ord. Cappuccin. S.P. Francisci Concionator, nec non Protonotarius Apostolicus, post undecim annos Missionum in Regno Persarum, praecipue in Iberia Orientali seu Georgia, Armenae & Georgicae linguarum Professor; cum ibidem non sine magno mei oblectamento, ac emolumento Animarum curae meae demandatarum frequenter prae manibus habuerim librum, cui titulus est: Dottrina Cristiana per uso delle Missioni della Giorgia: per admodum Reverendum D. David Tlukaanti a Goride Georgianum jam Alumnum in hoc Ven. Collegio Urb. de Propaganda Fide compositum, & ab eodem peregre lingua Georgica expressum, ex tunc summo optaveram typis mandatum ad non modicam tum Missionatorum, tum illarum Nationum utilitatem, cum tam illi, quam istae prorsus destituantur hujuscemodi libris idiomate Georgico exaratis. Cum autem hic Romae eundem librum viderim apud Rev D. Joannem Gigananti Tiplisensem Georgianum hujusce Sac. Cong. De Propag. Fide Alumnum; Opti

⁴⁰ პირველი „Approbatio“-ს გეჟსტი იგივეა, რაც 1741 წლის ვრცელ გამოცემაში. თარგმანი იხ. შენიშვნა 2.

mum duxi eidem consulere ejusdem libri impressionem, illucque transmissionem eo majori, quo posset numero, ut totisdem esset beneficio; cum fatear in dicto libro non solum procul esse quid minimum Sacris Dogmatibus & Catholicis moribus non consonum sed abundare potius, quocumque mirum in modum conducere potest ad Fidem Catholicam ac Christianam pietatem. Ideoque si ita Rmo D. Sac. Palatii Magistro, & aliis quibus spectat, videbitur, non tantum necessum puto, sed & obnixè precor, ut mandent, & curent dictum librum typis mandari, magnam remunerationem ab Illo obtenturi qui dixit: Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni Creaturae.

In quarum fidem praesentem paginam meae testationis, & obtestationis propria manu firmatam, ac sigillo, quo utor, munitam do. Romae in Conventu Capuccinorum 22. Aprilis anno Domini 1740. Fr. Claudius a Regio Capuccinus qui supra.“ – 3-4 გვ.

APPROBATIO⁴¹ – „E go infrascriptus Ven. Collegii Urb. de Propaganda Fide Alumnus, fidem facio ac testor, me summa animi voluptate perlegisse librum, cui titulus: Dottrina Cristiana per uso delle Missioni della Giorgia: desumptum compositum & egregie traductum ter admodum. Rev. D. David Tlukaanti a Goride Georgianum ejusdem Ven. Collegii Alumnus: & sateor procul ab eo esse vel quid minimum Catholicae Fidei, bonisve moribus non consonum. Qua de re non censura, sed propter extremam illarum Gentium spiritualem indigentiam, quae hujuscemodi libris suo idiomate expressis prorsus sunt destitutae, in lucem exire quam justissimum, arbitror. Romae ex eodem Coll. die 19. Martii A. D. 1741. Joannes Gigananti a Tiflis Georgianus...“ – გვ. [4].

„IMPRIMATUR Fr. Thom. Vincentius Pani Sac. Pal. Apost. Mag.“ – გვ. [4].

თავფურცელი – „საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზედა, გარდმოთარგმანებული იგალიანის ენისაგან ქართველს მხედრულს ენასა ზედა საქართველოს გორელი გლეჯკაანთ სომეხი დავითისაგან. მთავრობასა კლემენტომ მეთორმეტე პრიმის პაპისასა. სასწავლოსა შინა უცხოთასა, რომელსა ეწოდების ფრაფაგანდა ფილე. სადილებლად ლედა ღთისა მარიამ ქალწულის უმანკო ჩასახვისა და სასარგებლოდ სულთა სულიერთა ძმათა და ღათა ქორონიკონს ქრისტესი ჩლღ [1733] და მეორედ დაიბეჭდა ქორონიკონს ჩლკმ [1797] ბრძანებითა უფროსთა“ – გვ. [5].

[გლეჯკაანთ დავითა] შეწირვა უმანკო ქალწული ლედა ღვთისა მარიამისა მიმართ – „ჰეი ლედაო, ღთისაო მარიამ ქალწულო, რომელი უმანკოდ დარჩი აღამის ცოლვისაგან, რომლისა თანამდებნი შეიქმნენ ყოველნი ძენი მისანი; გარნა შენა პირველ გამოგარჩია მამამა ღმერთმა თავის ასულად; ძემა ღვთისამან პირველ გამოგარჩია თავის ღვლად; სულმა წმიდამა ღმერთმა პირველ გამოარჩა თავის სძლად; წმიდა სამებამა და ერთმა ღმერთმა შეიძლო შენი უაღამის ცოლვოდ ჩასახება; ინლომა შენი უაღამის ცოლვოდ ჩასახება; გეკადრებოდა შენ უაღამის ცოლვოდ ჩასახება, რამეთუ ღმერთმა თავის ასულად, ლედად, და სძლად უწინარეს განგსამღერა; მაშ აბა ღმერთმა

⁴¹ გუქსგი მცირე სარედაქციო და ორთოგრაფიული ცვლილებებით იგივეა, რაც 1741 წლის გამოცემისა: იხ. შენიშვნა 16.

ქნა, რომე შენ უაღამის ცოლვოდ ჩასახებულ და შობილ იყავ.

აწე ამ ყოვლად ღიდი აზგობისა შენისათვის გევედრები, რომე ჩემს სულიერს ძმებსა და ღებსა კათოლიკებსა მისცე გონება, ნათელი, ცნება, გულისყური, და ნება ამ საქრისტიანო მოძღვარების ზეპირად დასასწავლებლად, რათა შენის მეოხებით იცნან ჭეშმარიტება: განშორდენ ყოელთა ცოლვოტგან, იზრახევენ, იგყოდენ და იქმოდენ კეთილსა, შენ გემსახურებდენ გულისა და სულის უმანკოებითა; და შემდგომად მიეწიონ საუკუნოს სასუფეველსა, რათა მუნ ჰგებდენ უკუნითი უკუნისამდე. ამენ. თქვენი ყოვლად მღაბალი, მარადის მონა, უღირსი მღვდელი გლეჯკაანთ დავით“ – გვ. 6-7.

[გლეჯკაანთ დავითა] წურთნა წამკითხავთათვის – „სულიერთ ძმათა და ღათა სულთა სიყვარულისათვის, გაღმოვითარგმანე იგალიანის ენისაგან, ესე მოკლედ დარიგებული საქრისტიანო მოძღვარება ქართველს მხედრულს ენასა ზედა;

აწე ძმანო, და ღანო სულიერნო, ღიდის ცლითა, და სიყვარულითა ეცადენით, რომე ზეპირად ისწავლოთ; ამისათვის, რამეთუ ვითარცა ყოველი ხელოსანი თავის ხელოსნობას უპასუხებს, და იქს: ასრევე ქრისტიანი თავის ქრისტიანობას უნდა უპასუხებდეს, და იქმოდეს; ხოლო უკეთუ ხელოსანმა თავის ხელობა არ ამუშაოს, მისთვის ღიდი სირცხვილი იქნება; ასევე თუ ქრისტიანმა თავის ქრისტიანობა საქმით არ ამუშაოს, არა თუ თათრისაგან უარესი იქნება სააქოსა; მაგრამ უეჭველად საიქიოსაც წარწყმდება.

აჰა, ქრისტიანის ვალი ეს არის, რომე ეს ზეპირათ ისწავლოთ და ამით კეთილმოქმედებაში ინაყოფიეროთ. აწე ესრედ უწყოლეთ, რომე ეს საქრისტიანო მოძღვარება ფრიად მსოფლიერს ენასა ზედა აღვწერე; ამისთვის, რამეთუ ენა ქართველის ხუცური თავად არ ვიცოდი და თუ რამე ცოცხა ვიცოდი, ისიცა, და მხედრული ენაც დამავიწყდა, ჭეშმარიტად აგერ თითქმის ათი წელიწადი არის, რომე ქართველის ენისა და წიგნის მონაგრე შევიქენ, ხოლო მისთვის ურიცხუთა ადგილთა, სიგყუანი უშუნიერნი ჩაურთვე და ხარის წილად ხანი და სხუაცა ამისაებრ მრავალნი ლუარძილნი; არამედ ოლომც უმეცარნი და უმცირესნი თუინიერ ვახშისა არა მიიქცენ უკანა, ხოლო მეცნიერთა ამხილონ მე ჩემდა ჩემის ნაკლებობისათვის, თქვენგან სიმღაბლით შენლობას ვთხოულობ“ – გვ. 8-10.

შინაარსი:

Imprimatur – გვ. [3].

Approbatio – გვ. [3].

Approbatio – გვ. [4].

Imprimatur – გვ. [4].

საქრისტიანო მოძღვარება – გვ. [5].

[გლეჯკაანთ დავითი] შეწირვა ქალწული ღვთისა ღთისა მარიამისა მიმართ – გვ. 6.

[გლეჯკაანთ დავითი] წურთნა წამკითხავთათვის – გვ. 8.

ლოცვა საქრისტიანო მოძღვრების სწავლების პირველ სათქმელი – გვ. 11.

ლოცვა საქრისტიანო მოძღვრების სწავლების უკან სათქმელი – გვ. 12.
 ვრცელი საქრისტიანო მოძღვრება ...⁴² საკითხავი 1-16 – გვ. 13.
 თავი პირველი: წურთნა ნათლის ღებასა ზელა – გვ. 91.
 საკითხავი პირველი – გვ. 91.
 საკითხავი მეორე – გვ. 95.
 თავი მეორე: წურთნა მირონის ცხების ზელა – გვ. 102.
 საკითხავი მარტო ერთი – გვ. 102.
 თავი მესამე: წმიდა ზიარებასა ზელა – გვ. 111.
 საკითხავი პირველი – გვ. 111.
 საკითხავი მეორე – გვ. 117.
 საკითხავი მესამე – გვ. 125.
 საკითხავი მეორე⁴³ – გვ. 135.
 საკითხავი მეხუთე – გვ. 144.
 საკითხავი მეექვსე – გვ. 153.
 საკითხავი მეშვიდე – გვ. 158.
 საკითხავი მერვე – გვ. 160.
 საკითხავი მეცხრე – გვ. 165.
 თავი მესამე⁴⁴ განღობასა ზელა – გვ. 178.
 საკითხავი პირველი – გვ. 178.
 საკითხავი მეორე – გვ. 184.
 საკითხავი მესამე – გვ. 195.
 საკითხავი მეოთხე – გვ. 199.
 საკითხავი მეხუთე – გვ. 206.
 საკითხავი მეექვსე – გვ. 210.
 საკითხავი მეშვიდე – გვ. 221.
 საკითხავი მერვე – გვ. 225.
 საკითხავი მეცხრე – გვ. 233.
 საკითხავი მეათე – გვ. 236.
 საკითხავი მეთერთმეტე – გვ. 243.
 საკითხავი მეთორმეტე – გვ. 247.
 საკითხავი მეცამეტე – გვ. 252.
 თავი მეხუთე: ბოლოს ზეთის ცხებასა ზელა საკითხავი მხოლოდ ერთი – გვ. 257.

⁴² გექსცი მღვდლისა და კაცის კითხვა-პასუხის სკილშია აგებული.

⁴³ უნდა იყოს – საკითხავი მეოთხე. 1741 წლის ვრცელ გამოცემაშიც იდენტური შეცლომაა.

⁴⁴ უნდა იყოს – თავი მეოთხე. 1741 წლის ვრცელ გამოცემაშიც იდენტური შეცლომაა.

თავი მეექვსე: ხუცად კურთხევასა ზელა – გვ. 261.
 საკითხავი მხოლოდ ერთი – გვ. 261.
 თავი მეშვიდე: გვირგვინის კურთხევასა ზელა⁴⁵ – გვ. 266.
 საკითხავი პირველი – გვ. 266.
 საკითხავი მეორე – გვ. 273.
 საკითხავი მეთერთმეტე⁴⁶ – გვ. 279.
 თავი მერვე: საკითხავი საფარღესა ზელა – გვ. 295.
 საკითხავი ქრისტეს გვირგვინსა ზელა – გვ. 299.
 საკითხავი ღთის მშობლის გვირგვინსა ზელა – გვ. 301.
 საკითხავი სკემსა ზელა⁴⁷ – გვ. 303.
 თავი მეცხრე: შენღობასა ზელა – გვ. 307.
 საკითხავი პირველი ცოდვის ჰაგიუთა ზელა – გვ. 307.
 საკითხავი მეორე, შენღობასა ზელა ცოდვის ჰაგიუთა – გვ. 312.
 საკითხავი მესამე, შენღობის მიმცემსა ზელა – გვ. 319.
 საკითხავი მეოთხე, შენღობის საუნჯესა ზელა – გვ. 324.
 საკითხავი მეხუთე, თუ რა რიგად მიეცემის და მოიგების შენღობა – გვ. 326.
 შენღობანი წმიდა პაპთაგან მოცემული – გვ. 328.
 საქმე სარწმუნოებისა – გვ. 330.
 საქმე იმედისი – გვ. 331.
 საქმე სიყუარულისა – გვ. 332.
 საქმე სინანულისა – გვ. 333.
 ძნელი სხვათა შენღობათა – გვ. 333.
 შეძლება კურთხევისა და სრულის შენღობის მიცემისა მორწმუნეთა, სამოციქულო გინა საქადაკო ადგილთა შორის, უამსა სიკუდილსა მიწვევულთა – გვ. 346.
 წესი, წმიდად სახსენებელი მეთათობმეგე ბენედიქტეს პაპისაგან დამტკიცებული – გვ. 350.
 თავი მეათე: საკითხავი ყოვლად წმიდის საკუთარ მადლთა ზელა – გვ. 358.
 ფერად-ფერადნი ნაყოფიერნი ლოცვანი – გვ. 362.
 ლოცვა მარიამის უმანკო ჩასახვისათვის – გვ. 362.
 ლოცვა მფარველი ანგელოზის მიმართ – გვ. 363.
 თავი მეათე: ლოცვა ღილაზედ შუადღისას და საღამოს სათქმელი – გვ. 363.
 ლოცვა ყოვლად მხურვალე ღელისა ღვთისა უმანკო ქალწული მარიამის მიმართ – გვ. 365.
 ლოცვა გონებისა, ფრიად მარგებელი – გვ. 389.

⁴⁵ 1741 წლის გამოცემაში – ცოლ-ქმრობასა ზელა.

⁴⁶ უნდა იყოს საკითხავი მესამე.

⁴⁷ აქ გამოტოვებულია პირველი გამოცემიდან გექსცი: საკითხავი ყოვლაწმიდის საკუთარ მადლთა ზელა.

ვალვიარება წმიდისა ათანასისა ალექსანდრიელის პატიარქისა – გვ. 379.
 ლოცვა წმიდის ბიარების მიღების უწინ და უკან სათქმელი – გვ. 387.
 ლოცვა ნათქვამი წმიდისა თომას აქვინელისაგან – გვ. 391.
 ლოცვა საყოვლიერო – გვ. 393.
 საძიებელი ანბანური – გვ. 399.
 [გრიგოლ ბაღინანთი] კეთილად აღმომკითხველო – გვ. 406-407⁴⁸.
 [შეცლომების შესწორება] – გვ. 408.

გაფორმება:

1. ლათინურენოვან საგიგულო გვერდზე საგამომცემლო ნიშანი – გრაფიურა: ქრისტე მოძღვრავს მოციქულებს. მრგვალი გარშემოწერილი გეჟსტი: „OMNI CREAT- VRAE EVENTS IN UNIVERSUM MUNDUM PRAEDICATE EVANGELIUM“.⁴⁹ გრაფიურა თხზმხრივ შემკულია მომცრო ორნამენტული ღებალებით.
2. ღეთისმშობელი ვარსკვლავების ღიაღემით გრაფიურა – გვ. 12.
3. მხატვრულად გაფორმებული საბუნაო ასო-ნიშნები: „რ“ – გვ.: 91, 102, 111, 174, 257, 260, 261, 266, 307; „ე“ – გვ.: 13, 379; „ს“ – გვ. 289; „თ“ – გვ. 368; „წ“ – გვ. 328.
4. ბოლოსამკები – გვ.: 10. 90 .110.

1. FS 2 738 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა... – რომი. 1797 – 416 გვ. წიგნს აკლია ბოლო 417-418 გვ.

ყდა: (1x11.5) სმ. მკერივი მუყაოსი, ცყავგადაკრული. ფოთლოვანი ორნამენტული გვიფრით, ოქროსფრად შეფერადებული, ყუაზე არაბესკა.

მინაწერი:

1. „ეს ნიენი რყუთინს №5“ – კონტრტიტულის მეორე გვერდზე შავი, გამოსუნებული მელნით.
2. „ეს ნიენი რყუთინს კატაბინა ქაბაძისა“ – უკანა ფორმაცზე, ფანქრით.
3. ქმწკკ საზოგადოების საკლასიფიკაციო ნიშანი წითელი მელნით – „ბ.12⁰2“, შავი მელნით – „2776“.

ბეჭედი: ქმწკკ საზოგადოების – გიტულსა და კონტრტიტულზე. ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

2. K 39 984/209 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა... – რომი. – 1797. – 416 გვ. აკლია ბოლო 417-418 გვ.

ყდა: (18X11.5) სმ. უბრალო მუყაოსი, ქალაღდაკრული. ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1972 წელს.

⁴⁸ გრიგოლ ბაღინანთის მიმართვა „კეთილად აღმომკითხველთათვის“ ღათარიღებულია 1800 წლის 20 ოქტომბრით.
⁴⁹ თარგმანი იხ. შენიშვნა 10.

3. FS 4 301 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა... – რომი. – 1797 – 416 გვ. წიგნს აკლია ბოლო 417-418 გვ.

ყდა: (17x12) სმ. მუყაოზე გადაკრული ლურჯი, მღარე ხარისხის კოლენკორის. სარესტავრაციო: გვ. 413 გახეულია. 141-ე გვერდიდან ბოლომდე ფურცელთა ჩამონატერი ღაძენდილია.
 აკინძვა: ამოვარღნილია გვ.: 247-250, 263-266.
 ბეჭედი: თავფურცელზე, ოვალური, გაურკვეველი წარწერით.
 ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

4. K 9 153/209 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა... – რომი. – 1797 – 410 გვ. წიგნს აკლია 385-388, 393-394, 397-406 გვ. და ბოლო, 411-418 გვ.

ყდა: (17x11.5) სმ. მკერივი, უბრალო მუყაოსი, ქალაღდაკრული. ღამიანებულია: 179-190, 195, 219, 221-224, 227,239, 243-246, 383-393, 395-396 გვ; უხეშაღა რესტავრირებული: 211-214, 226-227 გვ.

მინაწერები:

1. „I ეპისტოქა 1733 წ.“ – პაატა გუგუშვილის ხელით. რომაული ასოებით აღნიშნულ თარიღს – „1733“-ს ზემოღან გადაწერილი აქვს: „1797“.
2. „საქრისტიანო მოძღვარება შვილთა საიღუმლოთა ზელა... თარგმანი იტალიური. მოძღვრული – ღაფით ცლყყანთი. ღაიჭყლა რომს 1733 (პიჭყლად). რომი. – 1797“ – ფორმაციის წინა მხარეს. იმავე ხელწერითა და ქელნით გადაშლილია, „1733“, ზემოღან აწერია „1741“; ხოლო „1797“-ის გვერღით ფანქრით მიწერილია 1800.

ფაქსიმილე: „პ. გუგუშვილი 1928. 7/1“, „ნ. ღვაღი 26/X/1943 წ. 8/IV /1945 წ.“ – უკანა ფორმაცზე, ფანქრით.

ბეჭედი: „საქართველოს რეეკომი“ – თავფურცელზე; ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1935 წელს.

5. FS 5 785 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა... – რომი. – 1797 – 414 გვ. არასრული ეგემპლარი, წიგნს აკლია: 33, 153, 173, 175, 183, 185, 235-343, 369-372, 415-418 გვ.

ყდა: (17,5x11,5) სმ. მუყაოსი, ქალაღდაკრული, გაცრეცილი. ფურცლებს შორის ჩარჩენილია ლურჯი ფერის ნაჭრის სანიშნე. წიგნი ჩაღებულია ორგვერდიან მკერივ საქალაღღეში. გახეულ ყუაზე შემორჩენილია წარწერა: „Doctrina catol...“.

სარესტავრაციო: ყდა, მოცილებული წიგნის კორპუსს.

მინაწერები:

1. „ბ. 12⁰5785“ – ფორმაცზე შავი მელნით;

2. ქართული ანბანი, რამდენიმე სახის – უკანა ყდის შიდა მხარეს;
ბეჭედი: 1. „ქმწკგ საზოგადოების“, მრგვალი, – თავფურცელსა და 414-ე გვერდზე. 2. თეგი წარწერით: „6 Jan. 1915“ – წინა ფორმაცზე და სატიგულო გვერდზე.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1972 წელს.

6. FS 3 788/2 09⁵⁰ – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა ... – რომი. – 1797 – 400 გვ. ეგზემპლარს აკლია დასაწყისი 1-14 და ბოლოში – 401-418 გვ.

ყდა: (16x11) სმ. მკვრივი, მუყაოსი, ქაღალდგადაკრული. ყუბა გყავის.

ჩანართი: დასაწყისში 8 და ბოლოში 22 ფურცელი – გათვალისწინებული გეჟსტის აღსადგენად.

ხელნაწერები:

1. „საქრისტიანო მოძღვარება ეინა წყობნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა ედმოთარეპანტული ივალთანის რნისეან ქაბოთულს მხედრულს რნასა ზელა საქაბოჯლოს ეოროლი ცლუყანთ დაჯითისეან ძთაჯობისა ცლუქრცოზ ძეთობქეცე ჰობის ჰანისასა, სსნაჯლოსა ძინა ყცხითასა რობელსა რნოლქის ჰობაეანდა ფილე სალიდქლად დელა ლთისა ქალხულის ყძანყო ჩასახვისთვის ძმათა და დათა სულიერთათვის⁵¹, ქობონიკონი ქრისტესი ჩლლე 1733“ – დასაწყისში ჩართულ მე-6 ფურცელზე აღდგენილია თავფურცლის გეჟსტი.⁵²
2. დასაწყისში ჩართულ მე-8 ფურცელზე აღდგენილია გამოცემის მე-13 და მე-14 გვერდების გეჟსტი.
3. 46-ე გვერდის შემდეგ ჩართულ ფურცელზე აღდგენილია გამოცემის 47-ე და 48-ე გვერდები.

მინაწერები:

1. „ყვალო აბა ვაბ ლიბი რათა სავანესა ჩქმსა შქობხვილე აბაქელ სიტყვისაქმბი შქნისა ეანიყობნოს სული ჩქმი“ – ფორმაცის შემდგომ ჩაკრულ ცისფერ ქაღალდზე.
2. „სანატრილო და ეამჩენო ლქობით ჩქმი, ძაბეჭქლო სულისა და სობისისო, საყნე ქქძმაბიტქბისო. 16/VIII-42“ – მე-400 გვერდის შემდგომ ჩართულ ფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

7. FS 4 598 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა ... – რომი – 1797 – 412 გვ. არასრული ეგზემპლარი: იწყება მე-9 გვერდიდან, აკლია 145-146,

⁵⁰ ღვეთ ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციიდან.
⁵¹ გამოგონებულია გეჟსტი: „და სასარგებლოდ“.
⁵² ხელნაწერის ავტორისაგან იგნორირებულია გრიგოლ ბაღინანთის მიერ გლეკანთ ღვეთის სომხად მოხსენების ფაქტი, რომელიც დაფიქსირებულია ბეჭდვით გამოცემაში.

399-400, 409-410, 413-418 გვერდები, მათ ნაცვლად ჩაკინძულია ცარიელი ფურცლები.

ყდა: (16x11) სმ. მკვრივი მუყაოსი, ქაღალდგადაკრული. ყუბა: გყავის, გაღახეხილი, მოცილებულია კორპუსს.

სარესტავრაციო: ყდა და 263-ე გვერდი. უხერშადაა რესტავრირებული მე-9, მე-11, მე-13, 149-162, 177-178, 402-412 გვერდები;

მინაწერები:

1. „რობქი 1624⁵³, „თფილისი 1409⁵⁴“ – უკანა ფორმაცზე, შავი მეღნით.
2. გეჟსტში ნასწორებია სხვადასხვა სახის შეცლომა. მაგალითად: გვ. 21 – „ლაძმულნი“ – „ლაძმულსულნი“; გვ. 28 – „აბოთნი“ – „აბლენი“; გვ. 29 – „რობქ“ – მიწერილი აქვს – „რობქნი“; „აბოთნი“ – „აბლენი“; გვ. 36 – „ყოჯლი ივი“ – ჩასწორებულია – „ყოჯლოთა აბათ“; გვ. 37 – „ლაჯოქბათეან“ – „ლაჯოქბათეან“; გვ. 39 – „ჯისი“ – ჩასწორებულია – „ძისი“; გვ. 40 – „ცხოჯობა“ – ჩასწორებულია – „სიცოცხლე“; გვ. 45 – ჩამაგებულია გამორჩენილი სიტყვა – „აბაქელ“; გვ. 52 – ჩამაგებულია გამორჩენილი სიტყვა – „საბნძმუნობა“; გვ. 59 – „ლაყზარულად“ – „ლაყზარულად“; გვ. 76 – „უკან“ – ჩასწორებულია – „შქლქე“; გვ. 105 – „რისტობ ჩასცაძმადს“ – „რისტობის აღტყლადს“; გვ. 108 – „ძიბონის ცხების ყან“ – „ძიბონის ცხების შქლქე“; გვ. 110 – გეჟსტის ბოლოს მოთავსებულ გრავიურას მიწერილი აქვს: „რას ძიასნაჯქბს ეს სუბათი?“; გვ. 119 – „ჩიბქ“ – შესწორებულია „ჩილქ“, „რობოთი“ – „რობლენი“, „ძაყობქლოთბის ძალითა“ – „შქძქლქტლისა ძალითა“; გვ. 230 – „ენდობა ყქნია“ – „ენდობილა“; გვ. 243 – „ეყლისძოცღვიენ“ – „ეყლისძოძქენ“; გვ. 265 – „ყძახის“ – „ყწოლს“; გვ. 283 – „ცხოჯობისათვის“ – „ცხონებისათვის“ და სხვ.

ბეჭედი: „ქმწკგ საზოგადოების“ – მე-9 გვერდსა და უკანა ფორმაცზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

8. FS 3 365 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა ზელა ... – რომი. – 1797 – 238 გვ. არასრული ეგზემპლარი, აკლია გვერდები: 17-18, 21-22, 39-41, 47-48, 141-144, 151-154, 159-160, 175-178 და 238 გვერდის შემდეგ ბოლომდე.

ყდა: (17,5x11) სმ. ქაღალდგადაკრული მუყაო. ყუბა გყავისაა.

რესტავრირებულია თეთრი, უხეში ქაღალდით, დაზიანებულია გვ. 35.

ხელნაწერი: აღდგენილია 11, 23, 25, 37, 43, 45 და 165 გვერდების გეჟსტი.

მინაწერი:

1. «Собственная принадлежность Ягора Адамыча Оболадзе» – ფორმაცზე
2. «Временная принадлежность Илья Татикова (Матикова)» – გვ. 127.

⁵³ შეცლომით იგულისხმება რომში პირველი ქართული წიგნის დაბეჭდვის თარიღი 1629 წ.
⁵⁴ იგულისხმება ვახტანგ VI-ის სგამბის პირველი პროლეუქციის გამოცემის თარიღი.

და სხვა გაურკვეველი, უმნიშვნელო მინაწერები უკანა ფორმაცზე.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

9. FS 3 788/1 09⁵⁵ – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა
ზელა ... – რომი. – 1800⁵⁶ – 416 გვ. წიგნს აკლია ბოლო 417-418 გვ.

ყდა: (16x11,5) სმ. მკვრივი მუყაოსი, ქალაღგადაკრული ყუა: ცყავის,
ოქროსფერი წარწერით „Dottrina Cristiana“.

მინაწერი: ფორმაცზე, წითელი მეღნით ქმწკგ საზოგალოების საკლასიფიკაციო
ნიშანი – „ბ. 12⁰²“, შავი მეღნით „3788“.

ბეჭელი: „ქმწკგ საზოგალოების“ მრგვალი – ფორმაცსა და სატიგულე გვერღზე.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1970 წელს.

10. PG 2/1800 – საქრისტიანო მოძღვარება გინა წურთნა შვილთა საიღუმლოთა
ზელა ... – რომი. – 1797 – 416 გვ. არასრული ეგზემპლარი, აკლია 417-418 გვ., 45-ე
გვერდიღან ბოლომღე წიგნის ფურცლები ღაღაქავებულია შავი მეღნით, რის გამოც
გაქღენთილი აღგილები ღაქანგულია და ღაშლილი.

ყდა: (16x11) სმ. მკვრივი, მუყაოსი, ქალაღგადაკრული. ყუა: ცყავის,
გაცრეცილი, მარტივი გვიფრული ორნამენტიული წწულით გაფორმებული.

სარესტავრაციო: ყდა – ყუა და წიგნის ორივე ფრთა მოცილებულია კორპუსს.

აკინბვა: 1-63 გვ. ნახვერად ამოვარღნილია. 415-ე გვ. ამოვარღნილია და
სარესტავრაციო.

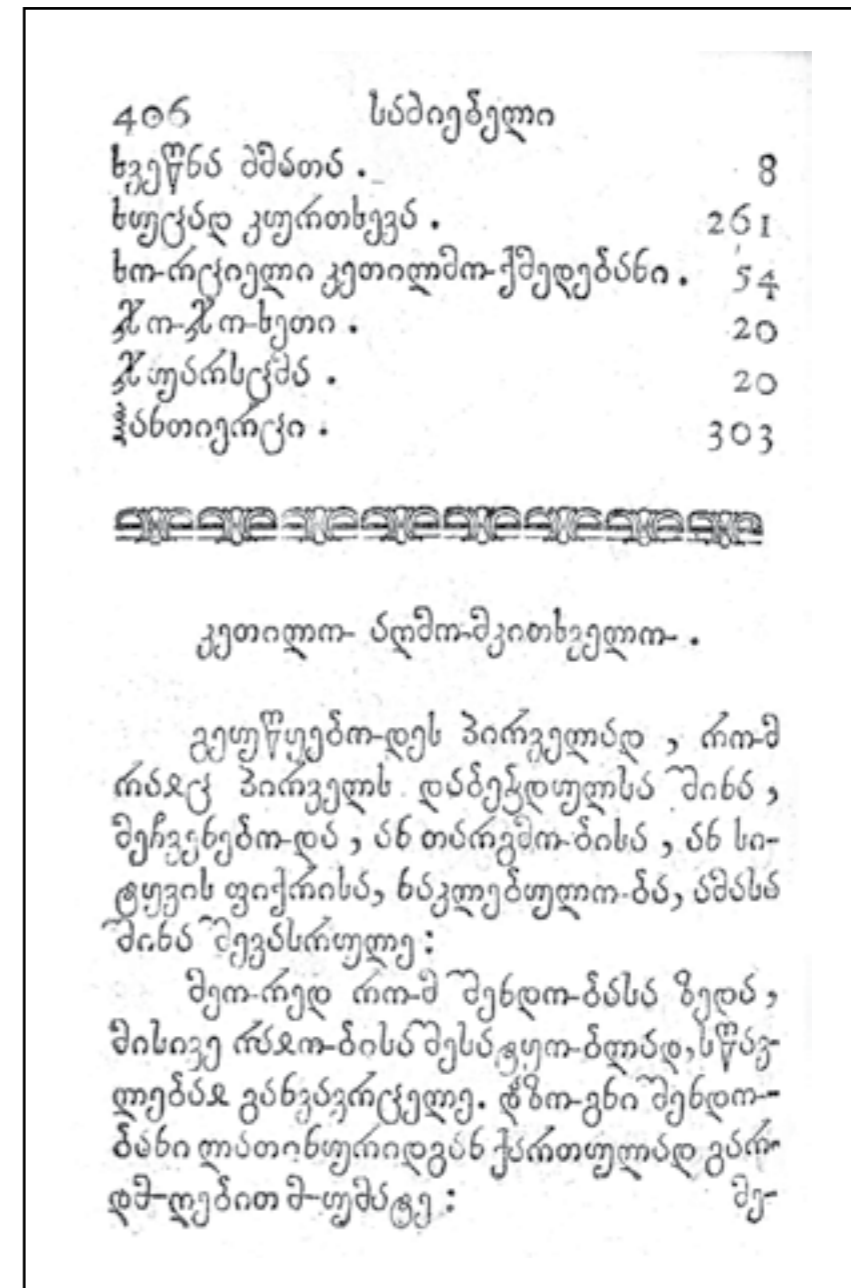
მინაწერი:

1. „ანღლია ზუჭალაძჭილი“ – ფორმაცზე. შესრულებულია შავი მეღნით, იკითხება
მხოლოღ ფრაგმენტი. იქვეა გაურკვეველი ფაქსიმიღე.
2. „ცლყუჩანთ, ღ. (თაღქმანი იცალიყლი) საქრისტიანო მოძღვარება. 1897 წ.წ.
82...“ – ფორმაცის მე-2 გვ., ფანქრით.

წიგნის პალატაში რეგისტრირებულია 1939 წელს.

⁵⁵ ღავით წუბინაშვიღის პირადი კოლექციის ეგზემპლარი.
⁵⁶ ბიბლიოთეკაში ღაცულ ეგზემპლართაგან თავფურცელზე ღაბეჭღვის თარიღად მხოლოღ
მას აქვს მითითებული 1800 წელი. გექსტოლოგიურად იგი 1797 წღის გამოცემის იღენგურია.
ამღენად, ისევე როგორც, ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიის (გ. 1) შემღგენლებს, ჩვენს
მოცემული ეგზემპლარი ცალკე გამოცემად არ ჩავგვითვღია.

406	საბიეღელი	
ხვეწნა ბმანთ .		8
ხუცარ კურთხევან .		261
ხო-რციული კეთიღმომ-ქმედღანი .		54
ქო-ქო-ხეთი .		20
ქუანრსცმან .		20
ჭანთიერიცი .		303

კეთიღომ- ღღმომ-ქეითხვეღომ .

გეუწყებომ-ღეს პირვეღანღ , რომ-
რანღც პირვეღს ღანღეღღუღსან შინან ,
მეჩვენებომ-ღან , ან თანღემომ-ბინან , ან სი-
ტყვის ფიქრისან, ხანკლეღთუღომ-ბან, ამანსან
შინან ზეგანსრუღე :

მეომ-რეღ რომ-შენღომ-ბანსან ზეღან ,
მისივე რანღომ-ბინან მესანტყომ-ბღანღ,სწან-
ღეღბანღ ვანზავრციღეღ. ღზომ-გენი შენღომ-
ბანნი თანთიღნურიღღგან ქანრთუღანღ ვანრ-
ღმ-ღეღბით მ-უღმანტე : მე-

საქრისტიანო მოძღვარება.
რომი. 1797.

საანბანო წიგნი. ლაიპციგი. 1743.
თავფურცელი.

PG 1 /1743 – Fritz Johann Friedrich,⁵⁷ Neue er ffnetes in hundert Spracehn bestehendes ABC. Buch, oder gr ndliche Anweisung in welcher der zarten Jugend nicht allein in der Deutsch, Lateinisch, Franz sisch, Italienischen, sondern auch zu denen mesiten Orientalischen Sprachen, deren Erkenntnis und Ausprache in Kurzer Zeit zu lernen, ein liechter Weg gezeigt wirdt. Leipzig, bei Christian Friedrich Gessner, 1743.-160 s.

S. 96 – Nachricz vom Grusinischen⁵⁸

S. 97 – Das Grusinische Alphabet.

ყდა: (17.5x10.5), მკვრივი მუყაო, ქალღალღაკრული. ყუა: ჩალისფერი, გყავის. რამღენიმე გვიფრული, ოქროსფერი სამკით. ყუის მუქ გყავზე ამოგვიფრულია სათაური: „A. B. C. Buch“.

მინაწერი:

1. „1743-1 2/II 59. საანბანო წიგნი, 100 ენაზე. ლაიფციგში, 1743 წ. ეკბანულ ენაზე. ლაიფციგშია ეპიცეპული, შიე აბის ქაბიული ქგბიფცი. ეკ. 97. სყსყობი, მხლბული – შიიფცი“ – ფორმატზე.

სახელმწიფო წიგნის პალატაში ეგგემპლარი რეგისტრირებულია 1959 წლის 2 ოებერეალს.

⁵⁷ „ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიის“ I ტომის დამატებით I ტომში (თბილისი 1969, გვ.9, № 3) წიგნი აღწერილია პირობითი სათაურით [ქართული ანბანი]. შემღგენელს ვინაობა აღნიშნულ ბიბლიოგრაფიაში არ ფიგურირებს. მოგვაქვს ნაშრომის სრული ბიბლიოგრაფიული მონაცემები ქართულ ენაზე: ფრიც იოჰან ფრიდრიხ, საანბანო წიგნი, ახალი გამოცემა, ანუ საფუძვლები არამარგო ლათინური, გერმანული, ფრანგული, იტალიური, არამედ მრავალი აღმოსავლური ენის მოკლე ღროში აღვიღალ სასწავლალ. – ლაიპციგი, ქრისტიან კესნერის გამოცემლობა, 1743, 160 გვ.

გვ. 96 – ქართველთა შესახებ. გვ. 97 – ქართული ანბანი: [ასო-ნიშანი მოცემულია ნუსხა-ხუცურით, ბეჭდურით, ხელნაწერით, აგრეთვე გრანსკრიპცია ლათინური ასოებით და მისი შესაგყვისი ლათინური ანბანში.] იხ. ღანართი I. 11

⁵⁸ ინფორმაცია მოხმობილია გ.ფ. მიულერის წიგნიდან: რუსეთის ისტორია: კრებული 9 ტომალ, (1732-1765), ტ. 2, გვ. 25. „გრუმინები, მელეტინები და საქართველო მღებარეობს კასპიის ზღვასა და სამეგრელოს შორის, ძველად საქართველოს იბერია ერქვა. ეს ქვეყნები სარგებლობდენ ანბანით, რომელიც ნარევია სომხური და ბერძნული ანბანის; ისტორიულად ჯერ კიდევ გაურკვეველია თუ როლის წარმოიშვა ეს დამწერლობა, კონსტანტინეს ღროს ხომ არა? იქ ცარი მეფობს. ქართველთა მეფე დავითმა მთელი სამეფოს მფარველობა სთხოვა რუსეთს 1586 წელს. მიხაილ ფელროთვიჩის მმართველობის ღროს. მეფე თეიმურაზმა, დავით მეფის ვაჟმა, ეს იღუა განახორციელა. ღღემლე ამ ენის შესახებ ცოტა რამ იყო ცნობილი, ვიღრე პეგერბურგში სგამბა არ ღაარსლა და საქართველოს მეფემ თავისი ქართული შრიფტი არ ჩამოასხმევინა, რის შემღევაც ქართული საანბანო წიგნის ბეჭდვა გახლა შესაძლებელი“ გამოცემის ბიბლიოგრაფიული მონაცემები და გექსტი საქართველოს შესახებ გერმანულიდან ოარგმნა მათა სიმონიშვილმა, რისთვისაც მაღლობს მოვახსენებთ.

ნაწილი II

არჩილ II-ის გამოცემა

მოსკოვი.

1705.

ხელით აკეთებს ფრანგულ მინაწერს, საიდანაც ჩანს, რომ შპარვენფილდი იცნობდა არჩილ მეფეს, რომ ამ უკანასკნელმა მას ხალათი უბოძა და, რომ მან არჩილ II-ისათვის კიშს დაამზადებინა ქართული შრიფტის გიჟები ამსტერდამში. ამას მოწმობს ი. შპარვენფილდისა და მ. კიშის მიმოწერაც.⁶⁸ ფრ. სიხარულიძის აზრით, აღნიშნული საქმის ორგანიზება ასე უნდა მომხდარიყო: შვედი დიპლომატი შპარვენფილდი ნიდერლანდების რეზიდენტ კელერს დაუკავშირებოდა მოსკოვში და მისი მეოხებით გადაგზავნიდა ამსტერდამში ქართული ანბანის არჩილ მეფის მიერ გადაცემულ ნიმუშებს – დენებს, რომლებზე დაყრდნობითაც უცხოელ ოსტატს ლითონისაგან უნდა გამოეჭინა ქართული ასოები. თავის მხრივ, კელერი მიმართავდა მაღალი თანამდებობის პირს, ამსტერდამის მერ ნ. ვიგენს, რომელიც ქართული ანბანის ლითონში გამოქანდაკების საქმით დაინტერესებულა. არჩილისა და კიშის თანამშრომლობის ამსახველი 1700 წლის, ფრანგული მინაწერი შპარვენფილდისეულ ჰერბელოტის წიგნზე წარმოაჩინა კარლ იაკობოვსკიმ. მანვე მკვლევართათვის ხელმისაწვდომი გახალა შპარვენფილდისადმი მიკლოშ კიშის მიერ მოსკოვში ლათინურ ენაზე მიწერილი 2 წერილი: 1686 წლის 12 ნოემბრისა და 1687 წლის 17 იანვრის. ისინი იაკობოვსკიმ გამოავლინა 1932 წელს შვეციის ქ. ლინჩოპინგის საეპარქიო ბიბლიოთეკაში. 1935 წელს წერილები გამოაქვეყნა კარლ ბიორკომმა,⁶⁹ პროფ. გრ. წერეთლის დახმარებით, ისინი ლათინურიდან ქართულად თარგმნა ქრ. შარაშიძემ. მათ საფუძველზე გ. შარაძე მიიჩნევს, რომ მოსკოვში მყოფი შპარვენფილდისადმი კიშს ამ ორის გარდა სხვა წერილებიც უნდა ჰქონოდა მიწერილი ამსტერდამიდან ქართული შრიფტის დამზადების თაობაზე. (მსგავსი მოსაზრება აქვს ქრ. შარაშიძესაც: „მას (კიშს) ხუთგზის მაინც უნდა ჰქონდეს გადაგზავნილი ასოების ნიმუშების სხვადასხვა ჯგუფი შპარვენფილდისადმი და ალბათ ხუთგზისვე მიწერილი აქვს წერილი“);⁷⁰ ქართული შრიფტის შეკვეთისას არჩილ მეფეს მიკლოშ კიშისთვის გაუგზავნია ხელნაწერი ნიმუშები, რომლებიც კიშს მაინცდამაინც არ მოსწონებია; რაკილა ამ მიმართულებით გაწეულ თავის შრომას კიში „პირველი ყინულის მგვრევის დასაწყისს“ უწოდებს, ჩანს, რომ მისთვის უცნობი იყო 1629 წლიდან რომში მხედრული ნაბეჭდი ქართული წიგნების არსებობის ფაქტი და, შესაბამისად, ქართული მხედრული შრიფტის ჩამოსხმის ამბავიც. კიში უკმაყოფილობას გამოთქვამს იმის გამო, რომ ქართველებმა ვერ მოახერხეს მასთან სათანამშრომლოდ ამსტერდამში ჩასვლა;

⁶⁸ გრ. შარაძე, მიკლოშ კიში გოგფალეში და ქართული სტამბა. - თბ., 1982, გვ. 33-39.

⁶⁹ 1935 წელს სტოკჰოლმში გამოქვეყნდა კ. ბიორკომის გამოკვლევა „ჰენრიხ III კაიზერის ქართული შრიფტის სასინჯი ანაბეჭდი“//გრ. შარაძე, მიკლოშ კიში გოგფალეში და ქართული სტამბა. - თბ., 1982, გვ. 60.

⁷⁰ ქრ. შარაშიძე, ქართული შრიფტი ამსტერდამში. - თბ., 1937, გვ. 28.

ხოლო არჩილსა და მას შორის, პრაქტიკული საკითხების მოსაგვარებლად სომეხი ვაჭარი მ. დავითიანი შუამავლობს; კიშის წერილებიდან ჩანს, რომ მას 1686–87 წლებში, ამსტერდამში, არა მარტო გამოუქანდაკებია (ამოუჭრია) ქართული შრიფტის სამი სახეობა, ე.ი. დაუმზადებია პუანსონები, არამედ კიდევ ჩამოუსხამს ისინი, ე.ი. დაუმზადებია ლიტერებიც.⁷¹

არჩილისაგან, შპარვენფილდის მეშვეობით, ქართული სასტამბო შრიფტის შეკვეთისა და მიკლოშ კიშის მიერ მისი დამზადების ფაქტი დასტურდება შემდეგი წყაროებით: 1686 წლის 12 ნოემბერსა და 1687 წლის 17 იანვარს ამსტერდამიდან კიშის მიერ მოსკოვს შპარვენფილდისადმი მიწერილი წერილები; არჩილ მეფის წერილი (მოსკოვიდან გაგზავნილი ამსტერდამს 1687 წლის 17 დეკემბერს) ცნობილი ჰოლანდიელი მეცნიერისა და პოლიტიკური მოღვაწის, ამსტერდამის ბურგომისტრ ნიკოლა ვიგენისადმი; 1698 წელს კოლოკვარში კიშის მიერ დაბეჭდილი თბულება „მენხეგი“; 1700 წელს შპარვენფილდის მიერ გაკეთებული ფრანგულენოვანი მინაწერი თავის ნაქონ წიგნზე (Herbelot. Paris, 1697); 1702 წელს კოლოკვარში – გრანსილვანის დედაქალაქში დიდი ხელოვანის დასაფლავების დღისთვის დაბეჭდილი ერთი ლათინური პირველწყარო; არჩილ II-ის 1703 წლის 2 ივლისის წერილი გოლოვინისადმი. რაც შეეხება მიკლოშ კიშისეული ქართული შრიფტის სახეობას, მკვლევართა აზრი ამ საკითხზე ერთ ხანს ბუნდოვანი და მცდარი იყო:

1934 წლის შემოდგომაზე ქრ. შარაშიძემ სტოკჰოლმიდან მიიღო სამეფო წიგნსაცავის ბიბლიოთეკარის კ. ბიორკომის წერილი, რომელსაც თან ახლდა შვეციაში (სტოკჰოლმში) დაბეჭდილი ქართული შრიფტის სასინჯი ანაბეჭდის ფოტოკოპირი. მასზე სამი სხვადასხვა სიდილის ქართული ანბანი წარმოდგენილი, ამათგან ორი, დიდი და პატარა, ასომთავრულის ვარიანტებია, ხოლო მესამე – წერილი ხუცური. ანაბეჭდ ფურცელზე, ანბანის გარდა, იმავე შრიფტით აწყობილი ორი გექსტია: „მამაო ჩვენო“ და „ღვთისმშობელო ქალწულო“. ბიორკომმა წარმოაჩინა ასევე კანცელარიის კოლეგიუმის 1703 წლის 29 ოქტომბრის ოქმის ჩანაწერი და ალექსანდრე ბატონიშვილის მიერ მამისადმი სტოკჰოლმიდან მოსკოვში გაგზავნილი 1703 წლის 8 დეკემბრის წერილი: 1...ინსპექტორმა და თარჯიმანმა ლინდმანმა კოლეგიუმს წარუდგინა შეკვრა, რომელშიც იყო ასოების ჩამოსასხმელი. გყვე მელითელმა პრინცმა თქვა, გაკეთებულია ქართული ანბანისათვის, აგრეთვე ასლი ან ანაბეჭდი ამ ანბანის. სამეფო კოლეგიას ის სთხოვს მათ შინ, მოსკოვს, გაგზავნის ნებას; მხოლოდ კოლეგიას არ შეუძლია ამ საკითხის გადაწყვეტა, ამიტომ მას განსახილველად

⁷¹ გრ. შარაძე, მიკლოშ კიში გოგფალეში და ქართული სტამბა. - თბ., 1982, გვ. 40-43.

გადასცემს სენაგს“.⁷² 2. „ჩვენი ენის ანბანის სრული კომპლექტი დიდი ხანია მზალაა, მაგრამ მე ვერ გადამიწყვეტია მისი გამოგზავნა. მე მაკრთობს ფიქრი, რომ გზამი რაიმე არ მოხდეს“.⁷³

სტოკჰოლმში ქართული შრიფტის ჩამოსხმის მცოდნე ხალხის არარსებობის გამო, ბიორკობმა უარყო შესაძლებლობა, რომ ალექსანდრე ბატონიშვილმა ხელახლა ჩამოსახმევინა შრიფტი. მან თავის მიერ აღმოჩენილი ანაბეჭდის შრიფტი 1686-1687 წწ. წერილებში მოხსენებულ კიშისეულ ნახელავად მიიჩნია. ბიორკობის ამრიგად გაიზარა ქრ. შარაშიძემაც, თუმცა მან სამართლიანად უარყო ამ შრიფტის გამოყენების შესაძლებლობა არჩილ მეფის მიერ 1705 წელს მოსკოვში დაბეჭდილ „დავითნი“.⁷⁴ მის მიერ მიწოდებული ცნობის საფუძველზე კ. ბიორკობისათვის უცნობია მიიღო თუ არა მეფე არჩილმა ქართული შრიფტი, რადგანაც იგი ქართული ფსალმუნის 1705 წლის არჩილისეულ გამოცემაში არ გამოუყენებიათ.

ბიბლიოთეკარმა ერიკ გრენმა 1947 წელს, შვეციის ქალაქ უპსალას საუნივერსიტეტო წიგნთსაცავში აღმოაჩინა და აკადემიკოს კორნელი კეკელიძეს გააცნო 1703 წელს სტოკჰოლმში ალექსანდრე ბატონიშვილის თაოსნობით დამზადებული ორი ქართული სტამბური სასინჯი ანაბეჭდი: პირველი ისეთივე იყო, როგორც სტოკჰოლმის სამეფო ბიბლიოთეკაში დაცული „ანბანი“, „მამათ ჩვენო“ და „ღვთისმშობელ ქალწულ“ – მეცნიერთათვის ცნობილი კ. ბიორკობის 1935 წლის გამოკვლევით; მეორე – მანამდე სრულიად უცნობი სახეობა „გაძრად მიყვანების“ ტექსტით. იგი აღწერა და თავის ნაშრომში გამოაქვეყნა უნგრულმა ისტორიკოსმა ლასლო ორსაგმა.⁷⁴ ჯ. ვათეიშვილმა 1977 წელს გამოაგვლინა მესამე სახეობა. მასზე არის თავად ჰენრი III კაიზერის ბეჭდური მარგინალია.

გ. შარაძის აზრით, არჩილ მეფესა და მიკლოშ კიშს შორის 1686 წელს შპარვენფილდის მიერ წამოწყებული შუამავლობა ჩაიშალა და კიშისეულმა ქართულმა შრიფტმა მაშინ არჩილამდე ვერ მიაღწია. 1700 წელს კი გყველ მოხვედრილმა ალექსანდრე ბატონიშვილმა ნახა მამამისის ძველი მეგობარი შპარვენფილდი, რომელიც, რუსული ენის ცოდნის გამო, რუს გყველებთან თარჯიმნად იყო მიმავრებული და მისი ინიციატივით ხელახლა წამოიწყეს ქართული შრიფტის დამზადებაზე ზრუნვა. კერძოდ, იგი დაუხმარებოდა ალექსანდრეს ჰენრი III კაიზერის სტამბაში ჩამოსხმა ქართული შრიფტის ახალი სახეობა და ახლა მაინც გადაეგზავნა იგი მოსკოვში, იქ უკვე საბოლოოდ დასახლებული არჩილ მეფისთვის. გ. შარაძისგან

⁷² გრ. შარაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 62.

⁷³ იქვე, გვ. 63.

⁷⁴ იქვე, გვ. 74.

განსხვავებით ჯ. ვათეიშვილს⁷⁵ მიაჩნია, რომ მიკლოშ კიშმა 1689 წელს კლუქში გამგზავრებამდე ამსტერდამიდან სტოკჰოლმში (შემდგომში მოსკოვში გადასაგზავნად) შპარვენფელდს გაუგზავნა მის მიერ დამზადებული პუანსონები და მაგრიცები (მათი ჩაგანა მოსკოვში იმ დროს ვერ მოხერხდა, რადგანაც არჩილი თავის შვილებთან ერთად გაემგზავრა საქართველოში იმერეთის გახტის დასაბრუნებლად), ხოლო შემდგომში შპარვენფელდმა გყველმყოფ ალექსანდრე ბატონიშვილს გადასცა ისინი შემდგომი სრულყოფისთვის. ჯ. ვათეიშვილს⁷⁶ აზრით, ალექსანდრე ბატონიშვილის კავშირს შვედ ტიპოგრაფ ჰენრი III კაიზერთან (ცნობილი შვედი მესტამბეების შთამომავალი) ხელი შეუწყო მიქაელ ენემანმა (შვედი მეცნიერი, მოგზაური, აღმოსავლეთმცოდნე), რომელიც პირადად იცნობდა კაიზერ უმცროსს.

ამსტერდამულ და სტოკჰოლმურ შრიფტებთან დაკავშირებით მკვლევართა აზრი ორად გაიყო: ერთის მტკიცებით (კ. ბიორკობი, ა. ბარაშიძე, ო. გვინჩიძე, ჯ. ვათეიშვილი) ჰენრი III-მ გამოიყენა მიკლოშ კიშისეული პუანსონები და მაგრიცები ქართული შრიფტის ჩამოსხმისას, მათი ოპონენტები კი (ქრ. შარაშიძე, ა. აბრამიშვილი, ო. კასრაძე, გ. შარაძე, ფ. სიხარულიძე, აგრეთვე ლ. გარდი, უ. ბირგეჰორდი, დ. ლეინი) თვლიან, რომ ჰენრი III-მ დაამზადა სრულიად ახალი ქართული შრიფტი უშუალოდ ალექსანდრე ბატონიშვილის აქტიური მონაწილეობით.

რუმინელი ვირჯილ მოლინის ორიგინალური მოსაზრებით, არჩილმა ამსტერდამიდან მიიღო არა მარტო გოტფალუისადმი შეკვეთილი შრიფტი, არამედ სტამბის სრული მოწყობილობა და თითქოს სწორედ ეს სტამბა გამართა ვახტანგ VI-მ თბილისში 1709 წელს. მოლინის ეს მოსაზრება სამართლიანადაა გაკრიტიკებული და უარყოფილი ქართველი მკვლევარების მიერ. გ. შარაძის აღნიშვნით, სტოკჰოლმსა და უპსალაში აღმოჩენილ ქართულ სტამბურ სასინჯ ანაბეჭდთა შრიფტს, ბიორკობის მსგავსად, უყოყმანოდ აიგივებდნენ მიკლოშ კიშის მიერ 1686–87 წლებში დამზადებულ ქართულ შრიფტთან უნგრული მეცნიერები ლ. ორსაგი, ა. სეკეი, გ. გოლნაი, დ. ჰაიმანი და ე. იაკო. ასე იყო 1980 წლამდე, სანამ სამეცნიერო მივლინებაში მყოფი უნგრელი მეცნიერი რობერტ დანი ამსტერდამის საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკაში აღმოაჩენდა 1687 წელს დამზადებულ მიკლოშ კიშის ქართულ შრიფტთა ნამდვილ ანაბეჭდს. ამ ფაქტმა მთლიანად შეცვალა აღრინდელი წარმოდგენა მიკლოშ კიშისეული ქართული შრიფტის რაობასა და მის მიმართებაზე სტოკჰოლმურ (1703 წ.) თუ მოსკოვურ (1705 წ. ფსალმუნის) ქართულ შრიფტებთან.

⁷⁵ ჯ. ვათეიშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ., 163, 366.

⁷⁶ იქვე, გვ., 369.

ამსგერდამში აღმოჩენილ (31x22) სმ. ზომის ფურცელზე, მდიდრულად ორნამენტირებულ ჩარჩოებს შორის, ორ სვეტად მოთავსებულია სამი სხვადასხვა ზომისა და ფორმის ქართული შრიფტი. მარჯვნივ ზევით გექსტი ხუცურია, მის ქვემოთ ასოები – იმავე გექსტისა. უფრო ქვევით, მარჯვნივ, ჩანს ის ასოები, როგორცაც ღვთის „მხედრულს“ ვუწოდებთ და ამ ასოებით დაბეჭდილი საეკლესიო გექსტი. მარცხნივ, ისევ „ხუცურია“, ოღონდ უფრო შავი, ქვევით კი უფრო ძველი „მრგვლოვანი“. ამ ანაბეჭდის საფუძველზე, რობერტ დანი უარყოფს არსებულ ამრს უქსალას საუნივერსიტეტო თუ სტოკჰოლმის სამეფო ბიბლიოთეკებში დაცული ქართული სასინჯი ანაბეჭდების მიკლომ კიშის ასოების მიხედვით დამზადების თაობაზე. მკვლევარი წერს, რომ კიშისეული ნახელავი ასახული ამსგერდამში აღმოჩენილ ანაბეჭდზე: „აღმოჩნდა ქართული შრიფტის სამივე სახეობის ანაბეჭდი, დამზადებული 1687 წელს, ქალაქ ამსგერდამში მიკლომ კიშის მიერ შექმნილი ქართული ასოებით. მასზე არის უცნობი ხელით შესრულებული ლათინური წარწერა: ქართველები ცხოვრობენ კავკასიონის მთების ძირში, კასპიის ზღვის დასავლეთით. აქამდე მათ ჰქონდათ მხოლოდ ხელნაწერი შრიფტი, მაგრამ მეფე არჩილის შეკვეთით უნგრელმა მიკლომ კიშმა სპილენძზე ამოჭრა ასოები, რომლებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას სტამბისათვის. წარწერა მთავრდება საჭირო მითითებით „ამსგერდამში“ (ე.ი. ამსგერდამი) და თარიღი 1687“.⁷⁷

უქსალას საუნივერსიტეტო და სტოკჰოლმის სამეფო ბიბლიოთეკებში დაცული ქართული სასინჯი ანაბეჭდების მიკლომ კიშის ასოების მიხედვით დამზადებას ეთანხმება ჯ. ვათეიშვილი.⁷⁸ მას ამსგერდამში აღმოჩენილი ანაბეჭდები კიშისეულ საცდელ ვარიანტად მიაჩნია, აღნიშნავს, რომ ჰენრი III-ს კაიზერს არ ჰქონდა შესაბამისი გამოცდილება და არც ტექნიკური საშუალება ისეთი რთული დავალების შესასრულებლად, როგორცაა ქართული შრიფტის ხელახალი ჩამოსხმა. მისი აზრით ამაზე მეტყველებს კაიზერის ბეჭდური მარგინალიაც, გაკეთებული სტოკჰოლმურ (მესამე) ანაბეჭდზე. ამ საკითხებთან დაკავშირებით გურამ შარაძე ასკვნის: ამსგერდამული ანაბეჭდის გელა არშიაზე უცნობი ხელით შესრულებული ლათინური მინაწერი მიეკუთვნება მიკლომ კიშს, რადგან ძალიან ჰგავს 1698 წელს მის მიერ დაწერილი თხზულების („თავის გასამართლებლად“) ადგილს შინაარსობრივად და ფრაგმენტოლოგიურადაც. ეს კი მეტ საფუძველს ქმნის, რომ ამსგერდამის ბიბლიოთეკაში აღმოჩენილი ანაბეჭდი სწორედ მიკლომ კიშისეულ ქართულ სასტამბო შრიფტს ასახავდეს, დამზადებულს 1687 წელს არჩილ მეფის შეკვეთით; რაც შეეხება 1703

⁷⁷ გრ. შარაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 108.

⁷⁸ ჯ. ვათეიშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 371.

წელს სტოკჰოლმის ჰენრი III კაიზერის სტამბაში დაბეჭდილ ქართულ გექსტებს, ისინი აწყობილია შვეიციაში გყველ მყოფი ალექსანდრე ბატონიშვილის თაოსნობით (სტოკჰოლმში ქართული შრიფტის შექმნა და უქსალასა და სტოკჰოლმში აღმოჩენილი სასინჯი ფურცლების დამზადება სწორედ მისი დამსახურებაა), ხოლო 1705 წელს მოსკოვში დაბეჭდილი „დავითნის“ შრიფტი ისევ არჩილ მეფის დავალებით დაუმზადებია მ. ეფრემოვს მოსკოვის სახაზინო სტამბაში. (ო. გვინჩიძე მანამდე ვარაუდობდა, რომ იქნებ მოსკოვში „დავითნის“ გამოსაცემად არჩილს ანთიმოზ ივერიელის მიერ სნაგოვის მონასტერში დამზადებული ქართული შრიფტი ჰქონდა გამოყენებული).⁷⁹

რობერტ დანის მიერ ამსგერდამში აღმოჩენილ მიკლომ კიშის ქართული შრიფტის 1687 წლის ანაბეჭდებს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ეროვნული სტამბის ისტორიისთვის. მანამდე უცნობი იყო კიშის მიერ 1687 წელს ამსგერდამში ქართული მხედრული შრიფტის დამზადება და ვახტანგ VI-ის სტამბის (1709-1721 წწ.) მხედრული შრიფტი ითვლებოდა მეჩვიდმეტე საუკუნის 30-იან წლებში იტალიაში დამზადებული შრიფტის (იხ. 1629 წელს ქართულ-იტალიური ლექსიკონი და ქართული ანბანი ლოცვებითურთ) მომდევნო საფეხურად. შარაძის ვარაუდით, არჩილს მხედრული შრიფტის დამზადება შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ დასაბეჭდად ჰქონდა გამიზნული. (რაც თითქმის სამი ათეული წლის შემდეგ, 1712 წელს, თბილისში, ვახტანგ VI-ის სტამბაში განხორციელდა).

თავისი ხანგრძლივი და მრავალჯერადი მცდელობის შედეგად არჩილ II-მ შეძლო 1705 წელს მოსკოვში დაბეჭდა ქართული „დავითნი“. როგორც ვიცით, 1703 წლის სტოკჰოლმური ანაბეჭდის შრიფტი არ ჰგავს ამ წიგნის შრიფტს. მეცნიერებისათვის ცნობილი და ყურადსაღები გახდა ფაქტი, რომ 1703 წლის 2 ივლისის წერილში არჩილ II თავად გოლოვინს აცხობინებდა ქართული შრიფტის ლიტერები უკვე მზადად და შუამდგომლობას სთხოვდა პეტრე I-თან ქართული წიგნების ბეჭდვის ნებართვაზე. ეს მაშინ, როცა 1703 წლის 8 დეკემბრის წერილში შვედეთში გყველმყოფი ალექსანდრე არჩილის ძე კვლავ ჭოჭმანობდა სტოკჰოლმიდან ქართული შრიფტის გამოგზავნას, გზაზე მათი დაკარგვის შიშით. ფრ. სიხარულიძის მოსაზრებით, ალექსანდრე ბატონიშვილმა, ვაჭარ მ. დავითიანის ხელით, მოსკოვში მყოფ მამას სტოკჰოლმიდან გამოუგზავნა მატრიცები. მათი საშუალებით კი მ. ეფრემოვმა მოსკოვში ჩამოასხა ქართული ლიტერები. ამის შედეგია სხვაობა სტოკჰოლმში ნაბეჭდ „ანბანსა“ და მოსკოვში გამოცემული „დავითნის“ შრიფტებს შორის.

თავდაპირველად ალ. ხახანაშვილმა ივარაუდა 1705 წლის „დავითნის“ შრიფტის მოსკოვის სახაზინო სტამბაში დამზადება. კეკელიძის იგივე მოსაზრება გაიზიარა

⁷⁹ ო. გვინჩიძე, ანთიმ ივერიელი. - თბ., 1973, გვ. 75, გვ. 94-95.

კასრაძემაც. იგი განსაკუთრებულ მოვლენად მიიჩნევს 1705 წლის არჩილისეულ „დავითნს“ ქართული წიგნის ბეჭდვის ისტორიაში, რადგანაც, რომის გამოცემებისაგან განსხვავებით, ის მოძრავი შრიფტით აწეობილ პირველი ქართული წიგნია. ფრ. სიხარულიძემ მოიპოვა საარქივო დოკუმენტები,⁸⁰ რომლებშიც აღწერილია მოსკოვის სკამბაში პირველი ქართული წიგნის დაბეჭდვაზე გაწეული მუშაობა და ხარჯები: 1704 წელს გაუკეთებიათ ქართული წიგნის დასაბეჭდი დაზგა. ღურგლები იყვნენ ტ. ალექსეევი და ფ. საველეევი, მბეჭდავები – პ. დიმიტროვი, ი. პეტროვი. მომღვენო, 1705 წლის მარტში „დავითნი“ გამოიცა. პეტრე I-ს ქართული წიგნების დასაბეჭდად 200 მანეთი გამოუყვია. უყიდათ 27 მანეთის ქალაღი, ოსტატებზე გაუციათ 19 მანეთი. ქართული წიგნის ბეჭდვის მთავარი საწარმოო პროცესი წარუმართავთ ორ რუსსა და ორ ქართველს. რუსები ყოფილან მბეჭდავი და საღებავის წამსმელი, ხოლო ქართველები – ასოთამწეობი და ჩამსმელი. საჭირო კალის შექმნაზე, ჩამოსხმასა და ზოგიერთ სხვა სამუშაოზე დახარჯულა 43 მანეთი. დაზგის გასაკეთებელი მასალა (ხის, რკინისა) 5 მანეთად შეუძენიათ, ხოლო ოსტატებისათვის 6 მანეთი მიუციათ. ასოთჩამომსხმელ მიხეილ ეფრემოვის ასოების ჩამოსხმის, გაწმენდისა და კალის მოჭანისათვის 87 მანეთი რგებია. დაუბეჭდავთ 600 ცალი „ფსალმუნი“, ზომით 40, ოცდოთხნახევარი რეეული. სულ ამ ქართულ წიგნზე 178 მანეთზე მეტი დახარჯულა. აღნიშნული საარქივო დოკუმენტებიდან გაირკვა ისიც, რომ პუანსონების დამზადების გარდა ყველა სამუშაო შესრულებულა მოსკოვის გიპოგრაფიაში, ხელთ ჰქონიათ 174 პუანსონი და 185 მაგრიცა.⁸¹ აქვე უშრომიათ შრიფტის ხარისხის ასამაღლებლაც. გამოცემას ჰქონია ორენოვანი თავფურცელი. მის სლაგურ გექსტში არჩილი მოხსენიებულია იმერეთის მეფედ, წიგნი კი იმერულ ენაზე დაბეჭდილად. 1705 წელს „დავითნის“ შრიფტის რაობაზე მკვლევართა აზრი სხვადასხვაობს. უგყუარია მიკლოშ კიშის მიერ არჩილ მეორის შეკვეთით ამსტერდამში 1686-1687 წლებში ქართული შრიფტის დამზადება, უგყუარია ალექსანდრე ბატონიშვილის თაოსნობით 1703 წელს ჰენრიხ III კაიზერის სკამბაში ქართული შრიფტის დამზადებაც, მაგრამ საღაოა კავშირი მათ შორის და მათი გამოყენება 1705 წელს მოსკოვში ეფრემოვის მიერ დაბეჭდილ „დავითნში“. ფაქტია, არცერთი შრიფტი აბსოლიტურად იდენტური არ არის. კვლავაც კვლევის საგნად რჩება, შრიფტის შემდგომი სრულყოფისათვის გაწეული გარჯაა ამის მიზეზი თუ მათი განსხვავებული წარმომავლობა.

1705 წლის „დავითნი“ იმ ღროსთვის დიდი გირაჟით დაიბეჭდა, ღღეს იშვიათობაა, ერთადერთი სრული ცალი დაცულია მოსკოვის სინოდალური სკამბის

⁸⁰ ფრ. სიხარულიძე, პირველი ქართული წიგნი/საბჭოთა ხელოვნება“. 1968, N 5, გვ. 29-32.

⁸¹ მსცა, ფონდი 1182, წიგნი 30, ფურც. 2,5, 30// ფ. სიხარულიძე, მოსკოვის ქართული კულტურის ცენტრის ისტორიიდან. - თბ., 1990. გვ. 33.

ბიბლიოთეკაში. ერთი ეგზემპლარი, FS 1392 (F 248/1), საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში ინახება 1937 წლიდან. მინაწერთა მიხედვით, 1848 წელს იგი ეკუთვნოდა მოზდოკელ ქართველს, დავით იოანეს ძე იოთამიშვილს. შემდეგ წიგნი ქმწკ საზოგადოების ბიბლიოთეკაში მოხვედრილა. ქართველ ენათმეცნიერს აკაკი შანიძეს მის ფორმაცზე მიუწერია: „ეს დავითნი, რომელსაც თავში აკლია და შემდეგ შეუესიათ, როგორც ვაგცობ, დაბეჭდილი უნდა იყოს 1705 წელს მოსკოვში, არჩილ მეფის მიერ. სრული ცალი მოეპოვება მოსკოვის სინოდალური სკამბის ბიბლიოთეკას. სლაურად დაწერილ წინასიტყვაობაში არჩილ მეფე მოხსენიებულია იმერეთის მეფედ. ნათქვამია, რომ იგი დაბეჭდილია იმერულ ენაზე (на имеретинском языке) ა. შანიძე. 27/V 1923“. ცნობა სინოდალური სკამბის ბიბლიოთეკის ეგზემპლარის შესახებ და რუსული თავფურცლის გექსტის გამოაქვეყნა ალ. ხახანაშვილმა ჟურნალ „მოამბეში“ (1900 წ.).

სამწუხაროდ, 1705 წელს მოსკოვში დაბეჭდილი „დავითნი“, ერთადერთი შეღეგია არჩილ II-ის ხანგრძლივი და შეუპოვარი მცდელობისა მამულის სასიკეთოდ აემოქმედებინა ქართული სკამბა.

ჯაჯანიძე ანა

გაფორმება – თავფურცელი ორნამენტულ ჩარჩოში, თავსამკი უფლის ხაგით და ბოლოსამკი ყვავილიანი ლარნაკით.

1. FS 1 392 – ღავითნი. — მოსკოვი. – 1705, – [8] ხელნ. (12-184), [8]. წიგნს აკლია 1-11, 55, 162, 166-169 ფურცელი და 184-ის შემდეგ.

ყდა: (16x9) სმ. ხის, შავი ტვიფრული ტყავით. შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი.

აკინძვის ხარვეზი: 36-ე ფურცელი ჩართულია 34-ის წინ, 37 კი 39-ის შემდეგ.

ხელნაწერი: დასაწყის 8 ფურცელზე ტექსტი აღდგენილი

მინაწერები:

1. „ეს ღავითნი, როძელსაც თაჟში აყლია და ძედლე ძეყსიათ, როეობს ჯაცყოზ, დაჭყდილი ყნდა იყოს 1705 წელს, მოსკოჟში, ამხილ მეფის მიერ. სრული ცალი მოწაჟება მოსკოჟის სინოდალური ცნობეზადის ზიტლითიყას. სლავურ დანეილ წინასიტყვაობაში ამხილ მეფე მოსხენიჭყლია იქოჟის მეფედ.⁸⁵ ნათჟაჟია, როძ იგი დაჭყდილია იქოჟელ რნაზო (на имеретинском языке) ა. შანიძე. 27/V 1923“⁸⁶ – წინა ფორმაცზე, შავი მელნით.
2. „ცნობა ამის ძესახე ა. ხახანაძელსაც ჰქონია მოყვანილი. (იხ. მისი „ძველად აღჭყდილნი წიენნი მოსკოჟის სინოდალურს სცამბაში“ მოამბე. 1900 მაისის ნომერი)“ – წინა ფორმაცზევე, იისფერი მელნით, მიწერილია გვერდულად. იქვე და ყუაზე:
3. ქმწკგ საზოგადოების ბიბლიოთეკის წიგნთა ნომერები და საკლასიფიკაციო ნიშანები:
„312“ – წითელი ფანქრით; „1392. ბ. 32⁰. 157“ – შავი მელნით.
4. „ქ. ეს ღავითნი [გზობა ...]“ – ბოლო ფურცელზე.
5. „ეს წიენნი, წმინდა ღავითნი ამის და [პაცობნი] ღავითასი იოთ[ა]მოჟისა“ – ბოლოში ღართული ფურცლების [2] გვ. იქვე:

⁸⁵ აქ ბოლო ხუთი სიტყვა გადაშლილია.

⁸⁶ იხ. ღანართი II, N 1

6. «Сия псалтырь принадлежит Моздокскому жителю, Давиду Этамову, сину Иванову».

7. „ჩყმ (1848) მაისნობისა თჟისა 14 ... ღავითნი იოთაჟოჟი“ – ბოლოში ღართული ფურცლების მე-[14] გვ. შავი ფანქრით.

ღანართი: ამავე გამოცემის 183-ე ფურცელი. ზედ შემოხვეული ქაღალდის შიდა მხარეს შავი მელნით წერია: „ღავითნი, არხილის სგამბისა. მოსკოვი. 1705 წ. მხოლოდ ერთი ფურცელი [2 გვ.] არ უღება წ.კ.სეულ F 248/1-ს კიდეები უფრო ღრმად აქვს ჩამოჭრილი. F 248/1-ს აკლია ეს გვერდები. სრული აღწერილობა ნახე მოსკოვის სინოდალური ბიბლიოთეკის ცალისა. (ქრ. შარაშიძის ხელით დაწერილი)“. იქვე განსხვავებული ხელით მართებული შენიშვნა: „ეს გვერდი არის ჩვენთან F 248/1-ში“. შემოხვეული ფურცელის გარე მხარეებზე: „ღავითნი 1705 псалтырь“, „F 248/1 კონდაკი служебные Гимни 1705 მოსკოვი“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

ნაწილი III

იოსებ სამეხელოს
სტამბის გამოცემები

მოსკოვი

1737-1744

წინასიგევაობა

შექმნილი პოლიტიკური ვითარების გამო, 1724 წელს მოქმედება შეწყვიტა ვახტანგ VI-ის მიერ თბილისში დაარსებულმა პირველმა ქართულმა სკამბამ. მეფე რუსეთში გაიხიზნა მრავალრიცხოვანი რჩეული ამალით. მოძალებულმა მგერმა ქართლი ააოხრა. მრავალი წიგნი განადგურდა. სასულიერო პირები და ეკლესიამონასტრები საეკლესიო გამოცემების გარეშე ღარჩნენ. ამის შესახებ აუწყებდნენ ვახტანგ VI-ს საქართველოდან და შემწეობას თხოვდნენ. იგი რუსეთში შეეცადა ქართული წიგნების ბეჭდვის აღორძინებას. იქ აღარაფერი დაბეჭდილიყო ქართულ ენაზე მოსკოვში 1705 წელს არჩილ II-ის მცდელობით გამოცემული ერთადერთი წიგნის – „ფსალმუნის“ შემდეგ. ქართლის ხიზანი მეფე ერთმორწმუნე ქვეყნის მესვეურთა შემწეობით იმედოვნებდა საქმის მოგვარებას. 1730 წელს მან სახელმწიფო კანცლერს მიმართა იმპერატორისათვის შუამდგომლობისათვის. ვახტანგ VI რუსეთში ქართული წიგნების ბეჭდვისა და საქართველოში მათი გაგზავნის ნებართვას ითხოვდა. იგი ვერ მოესწრო დასახული მიზნის განხორციელებას.

მამის გარდაცვალების შემდეგ, მისი წადილის აღსრულება განიზრახა ბაქარ ბატონიშვილმა. რუსეთში ქართული წიგნების გამოცემას მას ჩააგონებდნენ იქ მყოფი გამოცდილი სკამბის მუშაკები: არქიმანდრიგი გერმანე და მღვდელ-მონაზონი ქრისტეფორე გურამიშვილი. თანაც ბაქარმა ღარეჯან ბატონიშვილისაგან მემკვიდრეობით მიიღო არჩილ II-ის დანაგოვარი ხელნაწერები, შრიფტი და სასკამბო იარაღები. ქართლის მეფემ რუსეთის სინოდს მიმართა სასულიერო წიგნების უსასყიდლო ბეჭდვის ნებართვისათვის; აუწყა მათ, რომ ხელმოკლეობის გამო ვერ ახერხებდა გამოსაცემად გამზადებული, ეკლესიებისთვის აუცილებელი ლიტურჯურის ბეჭდვას. მისი თხოვნა ხანგრძლივი მსჯელობის შემდეგ გადაეცა მინისტრთა კაბინეტს. ბაქარს უარი უთხრეს უსასყიდლო ბეჭდვაზე, თუმცა ნება ღართეს, გამოეცა სასულიერო წიგნები მოსკოვის სინოდალურ სკამბაში, ნაცვლად პეგერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის სკამბისა. ბაქარი მოსკოვში გადავიდა საცხოვრებლად. იქ ქართული სკამბა ამოქმედდა არქიმანდრიგ იოსებ სამეხელის ხარჯით, მღვდელ-მონაზონ ქრისტეფორე გურამიშვილის ღვაწლითა და სხვა ემიგრანტი ქართველების თავდაუზოგავი შრომით.

სამეხელი იურიევის მონასტრის წინამძღვარი იყო რუსეთში და ნოვგოროდის მიგროპოლიტის, თეოფანე პროკოპოვიჩის თანაშემწე. ერთხანს მას დააკისრა სინოდმა გარდაცვლილი მიგროპოლიტის მოვალეობის შესრულება. ამით მისი მოსკოვში გადასვლა შეუფერხდა, რის გამოც ქართული სკამბისათვის თავისი დანაზოგი თანხა და საგამომცემლო საქმის ორგანიზება იოსებმა მიანლო ქრისტეფორე გურამიშვილს. ქრისტეფორემ მოამზადა კალიგრაფიული ანბანი რიცხვითი მნიშვნელობებით, რის საფუძველზეც დაამზადებინა ქართული შრიფტი პეგერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის სკამბაში. იქვე შეუკვეთა მან სასკამბო მოწყობილობა და დააბეჭდინა ქართულ-რუსული ანბანი ლოცვანის ლათინური ტექსტითა და გერმანული

შენიშვნებით. გურამიშვილი იყო ამ წიგნის ქართული ნაწილის რედაქტორიც. აღნიშნული ანბანი დაიბეჭდა 500 ეგზემპლარად.⁸⁷ ძირითადად ქრისტიანული გურამიშვილი მელამხედველობდა ქართული სტამბის მუშაობას. იგი მონაწილეობდა ლენინის ლიგერაგურულ დამუშავებასა და რედაქტირებაში, დაეუფლა ასოთამშობის საქმიანობასაც. სტამბაში მოღვაწე სხვა სასულიერო პირებს დასაბეჭდი წიგნების რედაქტირება ევალებოდათ.

სინოდის მოთხოვნით, მოსკოვის ქართული გამოცემები რუსეთში მოქმედი საეკლესიო წიგნების შესაგვეთხრა უნდა ყოფილიყო; უნდა შეეთანხმებინათ დასაბეჭდი წიგნების სია, ხოლო გამოცემათა ეგზემპლარები წარედგინათ შესამოწმებლად. ამ პირობის განხორციელებაზე პასუხისმგებლობა იოსებ სამეხელს დააკისრეს.

1737 წელს გამოსცა სამეხელის სტამბამ პირველი წიგნი – „ღვთისმეტყველება“. წინასიტყვაობა გვაუწყებს: „...ბრძანებითა საქართველოს მეფისა ბაქარისათა, მე, არქიეპისკოპოსმან და კახეთის მწიგნობართუხუცესის ქვაბულისძის თამაზის ძემან, იოსებ, ვიღვაწე და მოვიყიდე საფასითა ჩემითა სტანბა ესე. ფრიალითა შრომითა და თანამშემოებითა გურამისმშვილდის ქრისტიანულითა ... კეთილად დაცვისათვის საქართველოს მეფის ბაქარისა და ძმისა მისისა, ბატონიშვილის გიორგისათვის. და სათხად სულისა ჩემისა...“.

დასახელებული გამოცემა ბიბლიოგრაფიული იშვიათობაა. მისი სრული ცალი დაცულია რუსეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ლეფეჩევი ეგზემპლარია, ეროვნულ ბიბლიოთეკაში კი მხოლოდ ფოტოკოპია მოიპოვება. განსაკუთრებულ იშვიათობას წარმოადგენს ამ სტამბის კიდევ 4 გამოცემა:

1. სტეფანე იაკობის თეოლოგიური ნაშრომი „კლდე სარწმუნოებისა“, დაბეჭდილი [1737-1744 წწ.]; დაცულია ქუთაისის მუზეუმსა და რუსეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში. მიჩნეულია, რომ წიგნი თარგმნა ვახუშტი ბატონიშვილმა;

2. თეოფანე პროკოპოვიჩის სახელმძღვანელო - „პირველი სასწავლო ყრმათა, რომელსა შინა არს ანბანი და დაწერა ასოთა“, დაბეჭდილია 1739 წელს. აქამდე ცნობილი იყო მხოლოდ რუსეთის ეროვნული ბიბლიოთეკის 3 ეგზემპლარი. იგივე გამოცემა აღმოჩნდა საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის უთავფურცლო ეგზემპლარი FS 1100. იგი აღწერილი იყო გექსის დასაწყისის მიხედვით, როგორც „შჯული ღმრთისა“. ბიბლიოთეკაში შემოსულა 1937 წელს, ქმშკგ საზოგადოების წიგნალ ფონდთან ერთად. ამ წიგნის რაობის დაუმუსგებლობის მიზეზით მიიჩნიეს, რომ ბიბლიოთეკას არ ჰქონდა პროკოპოვიჩის ეს სახელმძღვანელო და მისი ასლი შეიძინეს საარქივო ფონდისათვის 1968 წელს;

3. „ლოცვა ახლად თარგმნილი რუსულისაგან“ დაბეჭდილი [1737-1744 წწ.]; ქართულად თარგმნილი ბატონიშვილ ალექსანდრე ბაქარის ძის მიერ, ხოლო „მარილგავებული ყაფლანიშვილის გვილელ მიგროპოლიგის ნიკოლაობისაგან“. ეს

⁸⁷ ეს უთავფურცლო, 32 გვერდიანი „ანბანი“, დაცულია მხოლოდ რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკაში.

გამოცემა დაცულია მხოლოდ რუსეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში;

4. „ქამნი“ 1743 წლის. მისი სრული ეგზემპლარი დაცულია რუსეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში, ლეფეჩევი – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში მხოლოდ ფოტოკოპია.

გარეგნული იერიითა და გაფორმებით მოსკოვის ქართული გამოცემები თვალსაჩინოდ ესადაგებიან იმავე პერიოდის რუსულ წიგნებს; ისინი შეესაბამებიან გექსტოლოგიურადაც. მათი მნიშვნელოვანი ნაწილი რუსულიდანაა თარგმნილი ან ნასწორებია რუსულ წიგნებზე, სინოდის მოთხოვნის შესაბამისად. შესაძლებლობის მიხედვით, სამეხელის სტამბის მუშაკები დასაბეჭდ მასალას აჯერებდნენ ქართულ ხელნაწერებთანაც. ამგვარად მომზადდა და პირველად იქ დაბეჭდა ღვთისმსახურებისათვის აუცილებელი ქართული გამოცემები: „მატიკი“ – აღდგომის ბრწყინვალე შვიდეულში საკითხავი (1738 წელს) და „მარხვანი“ – დიდი მარხვის საგალობელი (1741 წელს). განმეორებითი გამოცემის მოსამზადებლად მოსკოვის სტამბაში მოღვაწე ქართველები ეყრდნობოდნენ ვახტანგისეულ წიგნებს.

აგებული მხრივ სამეხელის გამოცემები ვახტანგისეულს ემსგავსებიან: მათაც ერთვს ბაგრატიონთა გერბი; აქაც უხვ ცნობებს შეიცავენ წიგნებსა და მათ შემქმნელებზე თავფურცლები, წინასიტყვაობა-ბოლოსიტყვაობები და საგამომცემლო შენიშვნები. მოსკოვში მოღვაწე ვახტანგისეული სტამბის გამოცემის ოსტატების დამსახურებით, ამ სტამბის გამოცემათა უმრავლესობა გექსტოლოგიურადაც კარგადაა გამართული; ისინი უხვად არიან შემკულ-ილუსტრირებული იმ თავსამკ-ბოლოსამკებითა და გექსტის გამყოფი ორნამენტებით, რომელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი მოგვიანებით გამოიყენეს როგორც ათანასე ამილახვრის, ერეკლე II-ის სტამბათა გამოცემებში.

1743 წელს განხორციელდა მოსკოვის ქართული სტამბის მესვეურების უმთავრესი მიზანი – გმოიცა „დაბადება“. ქართული ბიბლია დაბეჭდა მეფე ბაქარის ბინამზე, მოსკოვთან, დაბა ვსესვიატსკოეში. ეს უმნიშვნელოვანესი მოვლენა იყო, როგორც სამეხელის სტამბის, ისე სრულიად ქართული კულტურის ისტორიისათვის.

გამოცემის წინასიტყვაობაში ბაქარი იხსენებს წინაპართა ღვაწლის და გვაუწყებს თავისი როლის შესახებაც: „ამის, სულთა და გონებთა განმანათლებლისა წმიდისა დაბადებისა, დაბეჭდვა ... პირველ ფრიალითა სასოებითა ნებებოდა ნეგარხსენებულსა მეფესა არჩილს, რათამცა შეეკრიბა და შეესრულებინა დაბადება. რამეთუ ქვეყანათა ჩვენთა აღარა იპოვებოდა ერთად შეკრებულნი, არამედ წიგნად-წიგნად იყო და რომელნიმე დაკარგულ და დაკლებულ, ვითა წიგნი ისო ზირაქი და მაკაბელნი. ხოლო რომელნიცა დაშთომილ იყუნეს და იპოვებოდეს, იგიცა უთავოდ და უმუხლოდ და მწერალთა მიერ გარყენილნი. არამედ შეეკრიბა და შეეწყო ერთად და ნაკლულევიანიცა იგი ეთარგმნა ძალისაებრ თვისისა, რომელისაცა შემძლებელ ყოფილ იყო ... ეგრეთვე ნეგარხსენებულმან მამამან ჩემმან – ვახტანგ ინება სამეფოსა თვისსა, ქალაქსა თფილისისასა, წიგნისა ამის დაბეჭდვად, მოიყვანა მესტამბე ვლახეთით და გააკეთა სტამბა და იმუშაკა და დაშვრა... და აღარცა მას სცა ქამმან და ღრმან ამომან

და ქვევადმან და დაუშთა მასცა ეგრეთვე შეუსრულებლად ... შემდგომად ხანთა რაოდენთამე, განვიხილე და ვინებე ორთა ამათ მეფეთა ნამუშაკევი ცუდად მდებარე, რომელთა სურვილი ფრიალ ყოფილ იყვნენ და ვერ მიმოხვევოდნენ საწაღელთა მათთა ... აწ მოვიდეთ მეფის არჩილის ნამუშაკევი დაბალება ხელით წერილი და შევამოწმეთ დედანსა ფრიალ კეთილსა და სარწმუნოსა ... და განვმართეთ ახლად ყოველნივე სიგყვა მეგ-ნაკლები და თავად-თავად და რიცხვ-რიცხვად სიმოწმიტა ესრელ უნაკლოდ, რომელ არღარა უღარეს საგონებელ არს სხვათა ბიბლიათა ... შეწვევითა ღმრთისათა ხელეყავ და აღვასრულე წაღილი მათი“. რადგან ბაქარმა თავისი ხარჯითა და ძალისხმევით მოახერხა წინაპართა სურვილის აღსრულება და მათი ნამუშაკევის გამოქვეყნება, „ბაქარის ბიბლიად“ მოიხსენება პირველნაბეჭდი ქართული „დაბალება“, ყველაზე სრული ბეჭდური კრებული ქართულ ბიბლიათა შორის. წიგნს ერთვის რელაქტორის – ვახუშტი ბატონიშვილის ანლერძიც, რომელიც საინტერესოდ და ამომწურავად მოგვითხრობს გამოცემის მომზადების ისტორიას. ბიბლიის ბეჭდვაში მონაწილეობდნენ ბაქარის კარის მღვდლები – ფილიპე და ღაგიითი; სტამბის ზედამხედველი და მეურნე იყო ვახტანგ მეფის მდივან-მწიგნობარი – მელქისედეკ კავკასიძე. იმ დროისათვის უკვე მოსკოვში იმყოფებოდა იოსებ სამებელიც. იგი მნამენის მონასტერში მოღვაწეობდა.

წიგნის თავფურცელი გვამცნობს, რომ „ბიბლია“ დაიბეჭდა „შენდობითა და კურთხევითა წმიდათა მმართველთა სინოლთათა“, ხოლო ქართული წიგნბეჭდვის ისტორიის მკვლევართა აზრით, იოსებ სამებელმა იგი არ შეიგანა სინოლში წარდგენილ გამოსაცემ წიგნთა სიაში და არ შეათანხმა მისი ბეჭდვის საკითხი. ამ მოცულობის ტექსტის რუსულთან შედარება და მასთან სრულ შესაგვესობაში მოყვანა, ცხადია, დიდ ღროსა და ენერგიას მოითხოვდა. ქართველები კი ჩქარობდნენ მის გამოცემას. როგორც ვახუშტისეული ბოლოსიგყვაობა გვაუწყებს, წიგნის რელაქტირება დამთავრდა 1742 წლის ღამლევს, მაგრამ რაკი ბეჭდვა მიმდინარეობდა ნაწილ-ნაწილ, ამ ფოლიანტის გამოცემა 1743 წლის 1 მაისს კიდეც დასრულდა. ვფიქრობთ, ამ აჩქარების მიზეზი პოლიტიკური ვითარებით აიხსნება:

1742 წელს, როცა მოსკოვში ქართული „დაბალება“ იბეჭდებოდა, ქართლში მიმდინარეობდა თავადთა აჯანყება გივი ამილახვრის ხელმძღვანელობით. ნადირ-შაჰის მძიმე საგადასახადო პოლიტიკით უკმაყოფილო ამბოხებულებმა უსამართლობად შერაცხეს ქართლის ტახტზე კახ ბაგრატიონთა დაწინაურებაც. მათ მიაჩნდათ, რომ ამით ვახტანგ VI-ის შთამომავალთა ლეგიტიმური უფლებები იღახებოდა. შესაბამისად, ქართლ-კახეთის გაერთიანების შესაძლებლობას არც რუსეთში მყოფი მუხრანბატონები თუ მათი მომხრეები შეხვედრიან აღფრთოვანებით. აჯანყებული ფეოდალები ქართლში გასამეფებლად იწვევდნენ ბაქარს. ამ ფონზე უფრო მრავლისმეტყველი ხდება საქართველოს ეკლესია-მონასტრებისათვის გასაგზავნი ბიბლიების თავფურცლებზე შესრულებული მინაწერები. ჩანს, რომ ბაქარი თავის „მცირე ნამუშაკევს“ რუსეთიდან უგზავნის მათ და მეოხებას სთხოვს: „წმიდაო ეკლესიაო ნინოწმიდისა [კაცხისა, წილკნისა ...], მცირე ესე ნამუშაკევი ჩემი, დაბალება, შეიწირე რუსეთით და მეოხ მეყავ

მეუღლით, ძით და ასულით“.⁸⁸ აქ ქვეტექსტი ნათელია – „დაბალების“ დაჩქარებული ბეჭდვა მოსკოვში ბაქარისაგან ქართლის ტახტის დაბრუნებისათვის სამზადისის ნაწილად აღიქმება. მაგრამ თამარ დედოფალმა, ბაქარის დამ – ვახტანგ VI-ის ასულმა, ქართლის მმართველად გამოაცხადა თავი, რითაც ლეგიტიმურობის ერთგვარი საფუძველი შეუქმნა თავისი მეუღლის – თეიმურაზის II-ის ყოფნას ქართლის ტახტზე. მაშინ ბაქარი ყაზარდოში იმყოფებოდა. იგი მიხვდა, რომ შექმნილ ვითარებაში მისი საქართველოში ჩასვლა, დასთან დაპირისპირება და ტახტზე პრეტენზიის გაცხადება ქვეყანას უფრო მეტად ავნებდა. იგი მდგომარეობის გამწვავებას მოერიდა და მოსკოვში გაბრუნდა. არც ბაქარის მიერ ეკლესია-მონასტრებისათვის გაგზავნილ „ბიბლიებს“ გაეხსნა გზა საქართველომდე. სინოდის ნებართვის გარეშე გამოცემული წიგნები რუსეთის საბაჟოზე დააკავეს. საქართველოში მათი გაგზავნის უფლებას ბაქარი ამაოდ ითხოვდა საგარეო საქმეთა კოლეგიისაგან. თითქმის ოცი წლის შემდეგ, როცა ბაქარი უკვე გარდაცვლილი იყო, მამის სურვილის აღსრულება ძლივს მოახერხა ალექსანდრე ბატონიშვილმა დიდი მცდელობითა და ძალისხმევით.

ბაქარისეულ პირველნაბეჭდ ბიბლიებზე საყურადღებო მინაწერების არსებობას პირველად ფრიდონ სიხარულიძემ მიაპყრო ყურადღება.⁸⁹ შემდეგ მსგავსი მინაწერის 9 მინაწერი მოიძია მათი დიასამიძემ. მან აღნიშნა, რომ „წარწერებს ბაქარის ბრძანებით უკეთებდნენ მოსკოვიდან საქართველოში გამოსაგზავნ სასაჩუქრო ეგზემპლარებს. ამასთან, კერძო პირთათვის განკუთვნილი ანლერძის ტექსტი განსხვავდებოდა ეკლესია-მონასტრებისათვის განკუთვნილ წიგნთა ანლერძებისაგან“.⁹⁰ უდავოა ხსენებულ მინაწერთა ერთი ნაწილის ბაქარისეულობა, მაგრამ სხვა აღმოჩნდა ტექსტების განსხვავებულობის მიზეზი. ბაქარი თავის „მცირე ნამუშაკევს“ საქართველოს ეკლესიებს უძღვნის მეოხებისათვის; კერძო პირებს კი ბაქარის „სულის საოხად“ სჩუქნიან მის „ნაჭირნახულებს“. გამოიკვეთა, რომ განსხვავებულ მინაწერებს სხვადასხვა ავტორები ჰყავს. ამის დასტურია ერთგვარი ბიბლიოთეკის FS 5901/09 ეგზემპლარი დიმიტრი ბაქრაძის პირადი კოლექციიდან. მასზე შესრულებულ მინაწერს ხელს აწერს ბაქარის მეუღლე: „ქ. წმინდა ესე დაბალება, მეფის ბაქარის ნაჭირნახულები, მისის სულის საოხად, მიუბოძეთ მთავარს, გიორგი ბელაურს, მეფის რძალი, ანა“.

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ფონდის კიდეც ერთ ბიბლიაზე – FS 1194/09, გამოვლინდა მინაწერის მესამე ვარიანტი, რომელიც ალექსანდრე ბატონიშვილისეულად მიგვაჩნია: „მიუბოძეთ წმიდა ესე დაბალება ყიზლარელის იაკობის მღვდლის შვილს, გაბრიელს, მთავარს, საქართველოს მეფის, ბაქარის მოსახსენებლად“.⁹¹

ცნობილია, რომ „დაბალების“ 300 ცალიდან 100 ბაქარის ბრძანებით ყლით

⁸⁸ ამ მინაწერის მინაწერებია პარლამენტის ერთგვარი ბიბლიოთეკის FS 5797, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის – F 19837, F 19835 და F 19840 ეგზემპლარებზე.

⁸⁹ ეფრ. სიხარულიძე, ბაქარის ნაჭირნახულები. //საბჭოთა ხელოვნება, 1980. N 8, გვ. 89.

⁹⁰ მ. დიასამიძე. ქართული ბიბლიური ტექსტის სწორების ერთი გვიანდელი შემთხვევა. //მაცნე. ელს. 1990. N 2.

⁹¹ მინაწერთა ვარიანტების ნიმუშები იხ. დანართი III, N 1 (1); N 1 (2); N 1 (3).

შეუმოსავთ და სპეციალურ ყუთებში ჩაწყოილი გაუგზავნიათ საქართველოს ეკლესიებში.⁹² ისინი რუსეთის საბაჟოზე ხანგრძლივად დააკავეს. 1749 წელს, როცა ბაქარისათვის სამშობლოში დაბრუნების ნება მიუციათ, უძრავი ქონების ჩაბარება მოუთხოვიათ. „სახლის აღწერის დროს ყოვლად უვარგისი გამხდარა „ბიბლიის“ არეულ-დარეული, ნესტისა თუ სხვა მიზეზთა გამო დაზიანებული ფურცლები“ – წერს სოლომონ ყუბანეიშვილი.⁹³ იგი ისეთ სურათს წარმოაჩენს, თითქოს განადგურდა ბაქარის სახლში დარჩენილი ყველა წიგნი. ეროვნული ბიბლიოთეკის ეგზემპლარებზე დაკვირვებით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ გაღარჩენილა არაერთი სხვა ეგზემპლარიც, საბაჟოზე დაკავებული 100-ის გარდა: როგორც წესი, ნაჩუქრობის აღმნიშვნელი მინაწერები „დაბადების“ თავფურცლებზე შესრულებული, მაგრამ ბიბლიოთეკის 12 თავფურცლიანი ბიბლიიდან 7-ს მსგავსი მინაწერი არ აქვს.

ჩვენთვის უცნობია, „ბაქარის ბიბლიის“ რამდენმა ცალმა მოაღწია ღვედვით, რადგან ჯერ კიდევ არ არსებობს ძველნაბეჭდი ქართული წიგნების შეერთებული კატალოგი. ეროვნულ ბიბლიოთეკაში აღრიცხულია 21 ერთეული. მათ შორის ზოგი არასრულია, ბიბლიის მხოლოდ ნაწილია: ძველი ან ახალი აღთქმა, ან ფსალმუნი და ახალი აღთქმა. ალბათ, ამ ფოლიანტის მოხმარების გასაადვილებლად ხდებოდა „დაბადების“ ბიბლიურ წიგნებად დაშლა. მათგან გამორჩეულია K 84/609 ეგზემპლარი. იგი მოიცავს ჯგ-ყპთ (793-889) გვერდებს „ბაქარის ბიბლიიდან“, ანუ „სახარებას“. მისი განსაკუთრებულობა იმაშია, რომ ის არაა წიგნის უბრალოდ დაშლის შედეგი. მას აქვს თავისი თავფურცელი, აქ „ბიბლიის“ „სახარებაა“ დაბეჭდილი; ხოლო ბეჭდვის შედამხდელის გვარ-სახელს, მელქისედეკ კავკასიძეს ემატება წოდება – კნიაზი“. განსხვავებულია ამ თავფურცლის გაფორმება: გექსტში ჩართულია გამყოფი ორნამენტები; ბოლოსამკია დაბეჭდილი ბაგრატიონთა გერბის ნაცვლად.⁹⁴ თავფურცლის მეორე გვერდი საფთაა, აქ ვეღარ ვხვდებით ბაქარის წინასიტყვაობას. „სახარებაში“ სათაურები და საკითხავთა მარჯინალები სინგურიტაა დაბეჭდილი, „ბიბლიაში“ კი მხოლოდ შავი საღებავითა გამოყენებული. „დაბადების“ შესაბამისი გვერდისაგან განსხვავებით, „სახარების“ ბოლო გვერდის მარჯვენა სვეტში, სადაც სამოციქულო უნდა დაწებებულიყო, დაფარულია გექსტი.⁹⁵ დასახელებული ეგზემპლარი უყლოა, მოქცეული იყო 1744 წლის იმავე მომის რუსული „სახარების“ ქვეშ. მათი ფურცლების მოოქრული შემონახვერი ცხადყოფს, რომ კონვოლუტი შემოსილი იქნებოდა ძვირფასი ყლით. ეს ეგზემპლარი სვეტიცხოვლის გაძარს ეკუთვნოდა, ფორმაცზე შესრულებული მინაწერის თანახმად.

ვფიქრობთ, რომ „სახარების“ ეს ამონაბეჭდი „დაბადებიდან“ სპეციალურად

⁹² ფრ. სიხარულიძე, მოსკოვის ქართული კულტურის ცენტრის ისტორიიდან. – თბ., 1990, გვ. 63.
⁹³ სოლ. ყუბანეიშვილი, რუსულ-ქართული კულტურული ურთიერთობის ისტორიიდან XVIII საუკუნეში. //ლიტ. ძიებანი, 1956, X, გვ. 266
⁹⁴ იხ. დანართი III, N 2 (1); N 2 (2).
⁹⁵ იხ. დანართი III, N 3 (1); N 3 (2).

საქართველოს საკათოლიკო გაძრისათვის დამზალდა სამეხელის სტამბაშივე. შემკვეთი მელქისედეკ კავკასიძე უნდა ყოფილიყო. ამით უნდა აიხსნას მის გვართან „კნიაზის“ ჩამატება და თავფურცლიდან ბაგრატიონთა გერბისა და ბაქარის წინასიტყვაობის ამოღება.

პირველნაბეჭდ „ბიბლიაში“ ალაგ-ალაგ დატოვებული სუფთა ფურცლები მიგვანიშნებს, რომ მასში ილუსტრაციების ჩართვა განუზრახავთ, მაგრამ გამოცემლებს ჩანაფიქრი ვერ განუხორციელებიათ გასაიღუმლოებული ბეჭდვის, საამისო დროისა თუ თანხის უკმარობისა გამო. გამოცემის აღნიშნული ნაკლის შევსების საინტერესო ნიმუშია ეროვნული ბიბლიოთეკის K 82/609 ეგზემპლარი. მასში ძველი აღთქმის 174 და ახალი აღთქმის 72 ილუსტრაციაა ჩართული. აქვეა ქრისტესა და მისი მოწაფეების მიმოსვლის აღვლებების აღმნიშვნელი რუკები. თითქმის ყოველი ილუსტრაციის ქვეშ სიუჟეტთა ახსნაა მიწერილი განმანათლებელ-ენციკლოპედისტის, მწერალის, მეცნიერისა და ლექსიკოგრაფის იოანე ბაგრატიონის ხელით. წიგნის წინა [12]-ე გვერდზე შესრულებული მინაწერით ბაგრატიონი ილუსტრაციათა წარმომავლობაზე მიგვითითებს და გვიმელაფნებს თავის სურვილსაც: „ეს სურათები ანგლურს დაბადებაში იყო ჩატანებული და ამოვადებინე იქიდან და ამ ქართულს დაბადებაში ჩავატანებინე, ამისთვის რომელ, იქნება კანაღ დაბეჭდვა რომ მოხდეს დაბადებისა, ამგვარად, სურათებითაც დაბეჭდონ და ჩავატანონ. მეფის ძე იოანე. ჩყი (1810). სანკკეკეგერბურლსა შინა“.⁹⁶

საყურადღებოა K 74/609-ში ჩართული ილუსტრაციებიც. აქ სუფთა გვერდებზე ჩართავთ მოციქულთა და მახარებელთა ხატები ვახტანგ VI-ის სტამბის საგრაფიურო დაფიდან. მათზე შეიმჩნევა წარწერებიდან ამოშლილი ფრაზა: – „შეიწყალე ვახტანგ“. ასე ამოფხეკილი წარწერებითა და ასეთი ჩარჩოებით იგივე გრაფიურები გვხვდება ერეკლე II-ის სტამბის გამოცემებში: 1786 და 1791 წლების „სახარებასა“ და „სამოციქულოში“, ოღონდ დასახელებულ წიგნებში შესაბამისი ფურცლების უკანა მხარე შევსებულია სათანადო გექსტებით, აქ კი – სუფთა გვერდებია. ეს მიუთითებს, რომ „ბიბლიაში“ ჩაკრული ილუსტრაციები ამ გამოცემებიდან ამოჭრილი არ არის და საგანგებოდ ამ ეგზემპლარისათვისაა გაკეთებული ერეკლეს II-ის სტამბაში. მინაწერთა თანახმად, წიგნი ნინოწმინდისათვის მიუძღვნია ბაქარს. იგი „სამთავროს თვით წ.-ის ნინოსაგან დაფუძნებულის მცირის ეკლესიისა და მისი კრებულისა“ გამხდარა.

ბიბლიის რედაქტირების საინტერესო ნიმუშია პირველნაბეჭდი „დაბადების“ FS 5797/09 ეგზემპლარი. ეს ძალზე დაზიანებული, ფურცლებნაკლული წიგნი აღუდგენია და ხელნაწერით შეუვსია კათოლიკე მღვდელს, იოანე ნებიერიძეს. მასვე გექსტი შეუჯერებია სომხურ და რუსულ ბიბლიებთან. მისი ეს მნიშვნელოვანი შრომა საფუძვლად დაედო მათა დიასამიძის საკანდიდატო დისერტაციას: „იოანე ნებიერიძის ცხოვრება და შემოქმედება“.⁹⁷

„ბაქარის ბიბლიის“ სინოლთან შეუთანხმებლად ბეჭდვის გამო, სამეხელის

⁹⁶ იხ. დანართი III, N 4.
⁹⁷ მ. დიასამიძე, იოანე ნებიერიძის ცხოვრება და შემოქმედება. D 715. – თბ., 1992, 165 გვ.

სტამბის მოქმედება მალე შეჩერდა. მისი ბოლო გამოცემა იოანე ღამბასკელის თეოლოგიური თხზულება „გარდამოცემა უცილობელი მართლ მაღილებელისა სარწმუნოებისა“. წიგნი დაიბეჭდა 1744 წელს. 40-იანი წლების მიწურულს სამეხელე გარდაიცვალა. მას სტამბა და ერთი „სახარება“ ანდერძით დაუტოვებია გარეჯის იოანე ნათლისმცემლის მონასტრისათვის⁹⁸. თუმცა, მკვლევართა აზრით, სამეხელის ეს სურვილი არ შესრულებულა.

ცნობები სხვადასხვაობს სამეხელის სტამბის შემდგომი ბედის შესახებ: თელო ქორღანია და რუსი ბიბლიოგრაფი ვ. სოპიკოვი მიიჩნევენ, რომ ეს სტამბა პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიას გადაეცა;⁹⁹ ევგენი ბოლხოვიგინოვის განცხადებით, ათანასე მიტროპოლიტმა იგი გადაიტანა მოსკოვში. დავით კარიჭაშვილს ვარაუდით კი ათანასემ ვსესვიაგსკოედან ჯვართამაღლების მონასტერში სტამბის მხოლოდ ის ნაწილი წაიღო, რომლითაც იგი ბაქარმა შეაესო თავის სასახლეში „დაბალებას“ ბეჭდვისას.¹⁰⁰

სამეხელის სტამბის შემდგომი ბედის გარკვევა მნიშვნელოვნად უკავშირდება XVIII საუკუნეში მოსკოვში დაბეჭდილ ერთ ქართულ წიგნს – „თევის“, წმინდანთა მოსახსენიებელი საგალობლების კრებულს, შედგენილს თვეთა ღვთის მისხეღით. ამ წიგნის ყველა ცნობილი და აღრიცხული ცალი უთავფურცლო და დაუმთავრებელია. გამოცემა შეიცავს მხოლოდ სექტემბროქტომბრისა და ნოემბრის საკითხავებს. საეკლესიო მსახურებისათვის ამ წიგნის მნიშვნელობის გათვალისწინებით, განსაზღვრული ყოფილა მისი გამოცემა დიდი გირაჟით. მხოლოდ პარლამენტის საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში პირველნაბეჭდი ქართული „თევის“ 11 ეგზემპლარია დაცული.

ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიის შესავალში ქრისტინე შარაშიძე გვაუწყებს: „ეს უთარილო, არც ძალიან იშვიათი წიგნი ... თავისი შრიფტისა და შემკულობის მიხედვით დაუეჭვებლად ბაქარისა და იოსებ სამეხელის სტამბის წიგნებს უნდა მივაკუთვნოთ ... დამაეჭვებელია მხოლოდ ის გარემოება, რომ შინაარსით ანგონ I-ლის მიერ შედგენილი უბარმაზარი შრომის ერთ ნაწილს წარმოადგენს.“¹⁰¹ იმის დასტურად, რომ ანგონ I რუსეთში შრომობდა „თევის“ შედგენაზე, მკვლევარი იმოწმებს ერეკლე II-ის სტამბაში 1772 წელს დაბეჭდილი „პარაკლიტონის“ წინასიტყვაობას. ამ საშუალოს შესრულების სავარაუდო წლებად კი იგი მოიამბრებს ანგონის რუსეთში ყოფნის მთელი პერიოდს: ანგონისეული რედაქცია „არ შეიძლება დასაბეჭდად გადაეცათ 1752 წ.“¹⁰² აღრე (ანგონის რუსეთში წასვლის თარიღი) და 1762 წ. გვიან (რუსეთიდან მისი დაბრუნების თარიღი), მაგრამ ამ წლებში, ქართული წიგნის ბეჭდვის ისტორიის მიხედვით,

⁹⁸ ავთ. იოსელიანი, ქართული მწიგნობრობის, წიგნისა და სტამბის ისტორიის საკითხები, – თბ. 1990, გვ. 276.
⁹⁹ თ. ქორღანია, იოსებ სამეხელი. // ივერია, 1884. N 3.
¹⁰⁰ დ. კარიჭაშვილი, ქართული წიგნის ბეჭდვის ისტორია. – თფ., 1929, გვ. 58.
¹⁰¹ იხ. ქართული წიგნი, ბიბლიოგრაფია, ტ. I – თბ., 1941, გვ. XXXIII.
¹⁰² „ქართულ წიგნის“ შესავალში აღნიშნული 1752 ბეჭდვის შეცლომა უნდა იყოს, ანგონი მოგვიანებით – 1756 წელს გაემგზავრა რუსეთს და ეს წელია მითითებული გამოცემის აღწერილობაში (იხ. ბიბლიოგრაფია, ტ. I. გვ. 52).

თითქოს არც ერთი სტამბა არ მოქმედებდა მოსკოვში¹⁰³ – აღნიშნავს შარაშიძე. იმავე წინასიტყვაობის მიხედვით, ჩვენ შეგვიძლია სულ ცოტა 2 წლით შევამციროთ „თევის“ დაბეჭდვის სავარაუდო ზედა ზღვარი. წინასიტყვაობაში ჩანს, რომ ანგონს „თევის“ შეუდგენია „პარაკლიტონის“ აღრე: „პირველად გარდმოლება ვეჟე ამის ძალითა (სამეხელის) საწელიწადლისა თთუეთა წიგნისა უნაკლოდ, ვითარ იგი აქვსეჟე ეკლესიასა როსიისასა, გასწორებული ბერძულსა ზელა და მერე სამსაგალობელი დიდისა ხუთშაბათისა სერობასა ზელა ...“. პარაკლიტონის ეს წინასიტყვაობა დათარიღებულია 1760 წელით, „თევისზე“ მუშაობა კი ანგონს მანამდე დაუმთავრებია.

ბეჭდური „თევის“ ანგონისეული რედაქციიდან მომდინარეობის საკითხს არ იზიარებს ძველი ქართული ლიტერატურის მკვლევარი კორნელი კეკელიძის განსხვავებული მოსაზრება ბეჭდური „თევის“ ანგონისეული რედაქციიდან მომდინარეობის საკითხზე: მისი ცნობით, XVIII საუკუნეში თევის 3 რედაქცია მომზადდა: პირველი, რომელიც ეყრდნობა გიორგი ათონელისეულს, ბერძნულიდან მომდინარე გექსეს, შექმნა სიონის ლეკანოზის შეიღმა ნიკოლოზმა; მეორე ალექსი მესხიშვილის რედაქციაა, მესამე კი ანგონისეული – სლავურ გიპიკონზე გაწყობილ-გამართული. კეკელიძე გექსესების შედარების საფუძველზე ასკენის, რომ ბეჭდური „თევის“ ალექსი მესხიშვილისეული რედაქციაა და არა ანგონ კათალიკოსისა.

ალექსი მესხიშვილის თავდაუზოგავად უშრომია „თევის“ შესადგენად, დიდხანს და გულმოღვინედ უძებნია საჭირო მასალა ძველ წიგნებსა თუ გადაყრილ ფურცლებში და გადაუწერია რუსულ „სადღესასწაულოსთან“ შეჯერებული სამთვენი: სექტემბრის, ოქტომბრისა და ნოემბრის საკითხავები. „ეს ის სამი თვის საგალობელია, რომელიც 1762-1763 წლებში დაიბეჭდა. მაგრამ იგი რუსულის შესაბამისი თვეების სტერეოტიპულ ასლს როლი წარმოადგენს. მასში აღ. მესხიშვილს, დედნისაგან განსხვავებით, ჩვენი წმიდანებისა და საეკლესიო ღვთისაწაულების საგალობლები შეუტანია“¹⁰⁴ – წერს კორნელი კეკელიძე. მისი თქმით, ეს წიგნი სამეხელის სტამბაში ვერ დაიბეჭდებოდა, რადგან მესხიშვილის რედაქცია 1758 წელს დასრულდა.

მეცნიერი არ იზიარებს პლატონ იოსელიანის თვალსაზრისს „თევის“ ერეკლე II-ის სტამბაში დაბეჭდვის თაობაზე. იგი უარყოფს ბაქარია ჭიჭინაძის ცნობასაც ამ წიგნის ვლადიმირში გამოცემის შესახებ ანგონის მიერ, იქ ქართული სტამბის არსებობას კი ზღაპრის უწოდებს. კორნელი კეკელიძე, ემხრობა რა ათანასე ამილახერის მიერ სამეხელის სტამბის ჯვართამაღლების მონასტერში გადაგანის საკითხს, „თევის“ იქ დაბეჭდილად აცხადებს და ამით ხსნის მის მსგავსებას სამეხელის გამოცემებთან შრიფტისა და გაფორმების მხრივ. ევგენი ბოლხოვიგინოვს ათანასე ამილახერის სტამბის გამოცემათა ჩამონათვალში შეტანილი აქვს „სადღესასწაულო“.¹⁰⁵ „ეჭვი არაა, ეს არის ჩვენი „თევის“ – წერს კორნელი კეკელიძე. გამოცემის დათარიღებისათვის იგი ქვედა ზღვრად ასახელებს ჯვართამაღლების სტამბის ამოქმედების წელს – 1762-ს, ზედადა კი ანგონის საქართველოში დაბრუნების თარიღს – 1763-ს. კეკელიძე ფიქრობს,

¹⁰³ იქვე: გვ. XXXIII.
¹⁰⁴ კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, III. – თბ., 1951, გვ. 110.
¹⁰⁵ იხ. იქვე: გვ. 113-114.

რომ კათალიკოსად დაბრუნების შემდეგ ანგონი თავის რედაქციას გამოაცხადებდა კანონიკურად და მესხიშვილისეული „თვენის“ ბეჭდვის შეწყვეტას მოსთხოვდა ათანასე თბილელს. ამით ხსნის მკვლევარი გამოცემის უთავფურცლობასა და დაუსრულებლობას, რაც დასტურდება წიგნის ბოლო გვერდზე კუსტოდის არსებობითაც.¹⁰⁶

„თვენის“ გამოცემის ადგილისა და დროის შესახებ კორნელი კეკელიძისეულ დასკვნას არსებითად იმიარებს ოთარ კასრაძე. თავის მხრივ იგი აცხადებს: „მოსკოვის ჯვართამაღლების მონასტრის სტამბის წიგნებს შორის იშვიათად თუ შეხვდებით ისეთს, რომელიც ადრე სხვა რომელიმე ქართული სტამბის მიერ გამოცემული არ იყოს. ამ მხრივ გამონაკლისს წარმოადგენს „თვენი“...“¹⁰⁷

კეკელიძის მსჯელობის დამაჯერებლობის მიუხედავად, ტექნიკური მახასიათებლებით „თვენი“ არ ესადაგება ათანასე ამილახვრის სტამბის წიგნებს. მაშინ, როცა გამოკვეთილად თვალსაჩინოა მისი მსგავსება სამებელის სტამბის იმავე ფორმაგისა და მსგავსი დანიშნულების წიგნთან, 1741 წლის „მარხვანთან“.

„თვენსა“ და სამებელის სტამბის გამოცემებში მსგავსია გაფორმების ელემენტებიც და შრიფტიც¹⁰⁸, ეს მეცნიერთაგან შემჩნეულ-აღნიშნულია. გარდა ამისა, ერთნაირია ამ ელემენტებით ნაკრები თავსამკების აგების სტილიც, მაშინ როცა ამილახვრის გამოცემებში თავსამკებად მხოლოდ სხვადასხვა სახის ფოთლოვან ორნამენტში ჩასმული ჯვრიანი სფეროა. ამილახვრისეულ წიგნებში არ გვხვდება ასევე მათში გამოყენებული ბოლოსამკი ლარნაკები. უფლის ერთი და იგივე ხატებია ჩართული „თვენსა“ და სამებელის სტამბის „მარხვანში“; ორივე გამოცემა ნაბეჭდია 2 სვეტად და ორივეგან ერთ გვერდზე განთავსებულია 42 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი არის (23,5X14,5) სმ., ხოლო შრიფტის სიმაღლე 10 სტრიქონში უდრის 0,52 სმ.; მათში ერთნაირია რვეულების აღნუსხვის სტილიც, ეს კი არსებითად განასხვავებს ერთმანეთისაგან სხვადასხვა სტამბის გამოცემებს. აქ, ორივეგან, ქვედა შუა ადგილას, რვეულთა ფურცლებს აქვს ორმაგი აღნუსხვა: ციფრებითა და ხუცური ასოებით. ერთნაირია ორივეში გამოყენებული ბეჭდური ასოებიცა და ციფრებიც. რვეულთა დანომვრა ამილახვრის სტამბის გამოცემებში, იგი მხოლოდ ასოებრივია – ქართული (ნუსხური) და სლავური; ჯვართამაღლების სტამბის შრიფტიც განსხვავდება სამებელის გამოცემებსა და „თვენში“ გამოყენებულისაგან. სამივეგან ერთნაირია საზენაო ასოები; მსგავსია ტექსტის გამყოფებად თუ ჩარჩოებად გამოყენებული ორნამენტები. ამ მონაცემების მიხედვით შეიძლება გვეფიქრა, რომ „თვენი“ იოსებ სამებელის სტამბის ბოლო გამოცემა იყო და მისი ბეჭდვა შეაწყდა 1744-1745 წლებში სტამბის დახურვის გამო, მაგრამ თუ იგი ნამდვილად მესხიშვილისეული რედაქციაა და მისი შექმნა 1758 წელს დასრულდა?!

ჩვენ კვლავ გადაუჭრელად მიგვაჩნია „თვენის“ დაბეჭდვის დროისა და ადგილის დადგენის საკითხი. ჩვენეულ აღწერილობაში ეს გამოცემა იოსებ სამებელისა და ათანასე ამილახვრის გამოცემებს შორის მოვაქციეთ.

¹⁰⁶ გნე (356) გვერდის ქვემო კიდეზე დაბეჭდილია „თვისა“, რომლითაც უნდა დაწყებულიყო მომდევნო გვერდი.
¹⁰⁷ ოთარ კასრაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ.100.
¹⁰⁸ იხ. დანართი III, N 5 (1); N 5 (2); N 5 (3); N 5 (4).

იოსებ სამებელის სტამბის გამოცემები

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში არ არის:

N	გამოცემის დასახელება	გამოცემის ადგილი	გამოცემის წელი	გამოცემის შრიფტი
1	იავონსკი სტეფანე, კლლე სარწმუნოებისა	მოსკოვი	[1737-1744]	ხუცური
2	ლოცვა ახლად თარგმნილი რუსულისაგან	მოსკოვი	[1737-1744]	ხუცური

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში არის:

N	გამოცემის დასახელება	გამოცემის ადგილი	გამოცემის წელი	გამოცემის შრიფტი	ცალი	სრული	ხარკვ.
1	დავითნი	მოსკოვი	1737	ხუცური	1 ასლი	1	
2	მატიკი	მოსკოვი	1738	ხუცური	5	2	3
3	სახარება	მოსკოვი	1739	ხუცური	4	1	3
4	პროკოპოვიჩი თეოფანე, პირველი სასწავლო ყრმათა	მოსკოვი	1739	ხუცური	1+1 ასლი	1	1
5	ბასილოს მაკელონელი გესტამენტი	მოსკოვი	1739	ხუცური	2		2
6	მარხვანი	მოსკოვი	1741	ხუცური	3		2
7	ბიბლია	მოსკოვი	1743	ხუცური	23	2	21
8	სახარება	მოსკოვი	1743	ხუცური	1		1
9	კამნი	მოსკოვი	1743	ხუცური	1 ასლი		
10	იოანე დამასკელი. გარდამოცემა უცილობელი	მოსკოვი	1744	ხუცური	11	7	4

N	გამოცემის დასახელება	გამოცემის ადგილი	გამოცემის წელი	გამოცემის შრიფტი	ცალი	სრული	ხარკვ.
1	თვენი	მოსკოვი	[1756-1762]	ხუცური	11		11

ღალი მანაიძე

მოსკოვს. კელითა საქართველოს სამღვდელთა კაცთათა, რომელნიც მოსკოვს იყოფებოდენ – წინა [3-4] გვ.

გექსტი:

თქმული დიდისა ბასილისა – წინა [5-10] გვ.

თქმული აგვისტინე მასწავლელისანი – წინა [10-17] გვ.

სიმოვლო წმიდათა შორის მამისა ჩვენისა ათანასე ალექსანდრიელ პატრიარქისა – ა-ვ (1-6) გვ.

განწესება სარწმუნოებისა. ანასტასი სანატრელისა პატრიარქისა დიდისა ანტიოქიისა და კვირილე ალექსანდრიელისა – ვ-ია (6-11) გვ.

წმიდისა მაქსიმეს თქმულთაგან სარწმუნოებისათვის, შემოკლებულად – ია-იბ (11-17) გვ.

გიბიკონი დავითნისა, თუ ვითარ ჯერარს კითხვა სრულიად წელიწადსა შინა – იმ-კლ (18-24) გვ.

გიბიკონი ფსალმუნთათვის, თუ ვითარ იკითხების დავითნი წმიდათა დიდთა მარხვათა შინა – კე-კვ (25-26) გვ.

განაჩენი ფსალმუნთა, თუ ვითარ იკითხების დავითნი წმინდისა დიდმარხვის კვირიაკესა, შვიდეულსა შინა – კზ-ლ (27-30) გვ.

ვითარ შეენის თვისად კითხვა ფსალმუნთა – ლ-[ლლ] (30-34) გვ.

ქართული ანბანი, ასომთავრული და ნუსხური, წაღმა-უკუღმას წყობით – ლბ (32)-ის შემდეგ [1-3] გვ.

კანონები ა-კ (1-20) – ა²-გნზ (1-358) გვ.

ფსალმუნი დავითისა, გარეშე ასერგასისთა, ოდეს ეწყო გოლიათსა – გნთ-გა (359-360) გვ.

გალობანი ა-თ (1-9) – გა-გჟვ (360-396) გვ.

ყოვლად აღსრულებისა რომელთაჲ კანონთა, გინა სრულიად დავითნისა – გჟმ-უა (397-401) გვ.

გამოკრებილი ფსალმუნნი – უბ-უმე (402-445) გვ.

წარკითხვა მოსახსენებელთა¹¹⁰ – უმე-უნთ (446-459) გვ.

წესი, ვითარ ჯერარს ათორმეტთა ფსალმუნთა თვისად კითხვა – უნთ-უა (459-461) გვ.

მოხუცებულთაგან კანონი სენაკისა და ლოცვა და კანონი, რომელი მისცა ანგელოზმან უფლისამან დიდსა პახუმის – უა-უა (461-464) გვ.

გაფორმება – დავით წინასწარმეტყველის ოვალური ხაგი ორმაგ ჩარჩოში, ქართული წარწერით: „მეფე დავით“ – ბოლო [4] გვ. გამოცემა შემკულია აგრეთვე თავსამკობლოსამკებით, მხაგრული საბენაო ასოებითა და კალაფონებით.

¹¹⁰ აქ დასახელებული არიან: იმპერატრიცა ანა იოვანეს ასული; ცარენა ელისაბედ პეტრეს ასული; დედოფალი რუსუდან – ვახტანგ მეფის მეუღლე; მეფე ბაქარი; ბატონიშვილი გიორგი და ბატონიშვილი დარეჯან არჩილის ასული.

1. F 10 099-10 102/2 – დავითნი – მოსკოვი. – 1737. – [14], ა-ლბ (1-32), [4], ა²-უა (1-464) გვ. – სრული ცალის ფოტოსალი.

ყდა: ჭრელი მუყათ. ყუა ნაცრისფერი კოლენკორის.

აკინძვის ხარვეზი: გბ (302)-ის შემდეგ ჯერ გლ (304) და შემდეგ გგ (303); გიბ (312)-ის შემდეგ – გილ (314) და გიგ (313); გი (360)-ის შემდეგ გიბ (362), გია (361), გილ (364) და გიგ (363) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1968 წელს.

ბრწყინვალისა შვიდეულისა, ცისკრად და მწუხრად, ორშაბათ-შაბათს – 42-88 გვ. თომას კვირიაკისა – 89-111 გვ.

ბ (2) კვირიაკისა, შემდგომად პასექისა – 112-183 გვ.

გ (3) კვირიაკისა, შემდგომად პასექისა – 183-276 გვ.

დ (4) კვირიაკისა, შემდგომად პასექისა – 276-402 გვ.

ე (5) კვირიაკისა, შემდგომად პასექისა – 403-486 გვ.

ვ (6) კვირიაკისა, შემდგომად პასექისა – 487-603 გვ.

ზ (7) კვირიაკისა, შემდგომად პასექისა – 604-706 გვ.

წ (8) კვირიაკისა, შემდგომად პასექისა – 707-798 გვ.

კვირიაკესა ყოველთა წმიდათასა – 799-874 გვ.

ქრისტეფორე გურამიშვილის ბოლოსიგყვაობა – „ოდეს იპყრობდა და განაგებდა კეთილად განმგებელი, კეთილმორწმუნე და თვთმპყრობელი, დიდი კელმწიფე იმპერატორიცა ანნა იოანესი, მას ეამსა იგულისმოდგინა ყოვლად სანატრელმან არქიეპისკოპოზმან სრულიად ვლადუკისამან და არქიმანდრიტმან იურიევისამან, კახთ მდივან მწიგნობართ უხუცესის, ქობულის თამაზის ძემან, სამებელმან იოსებ და მიბრძანა მე, ყოვლად უღირსსა ბერს, გურამისშულს, ხუცესმონაზონს ქრისტეფორეს სტანბის გაკეთება და გაგაკეთებინე სტანბა დიდითა გულსმოდგინებითა და წარგებითა საფასითა მისითა. მაშინ კელვყავ ძალითა ღმრთისაათა წმინდისა ამის ზაგიკისა ბეჭდულად რუსულს ზაგიკებდ უნაკლულად, რომელ ფრიალ მეკეთა, ვინათგან ბრწყინვალედ განმუხნებულ იყო ყოვლითურთ საეკლესოს რიგითა და წესითა. ვითა ბერძნისა და რუსის საეკლესიო წიგნები უცლომელად და უნაკლულად ეთარგმნათ. ერთი იყო, ვინათგან პირველად ჩვენს წინაათ მთარგმნელთ კეთილად და უნაკლულად ეთარგმნათ,¹¹¹ არამედ ეამთა ვითარებისაგან მცირელი რაამე დაკლებულ იყო და არა ესრეთ ვრცელად იპოვებოდა. და მე მცირელი რაამე რუსის წიგნის გამოცნობა და გიბიკონის მიხლომა ვიცოდი. ამისთჳს სურვიელ ვიქმენ ამისა და მოვილე ქართული ზაგიკები და რუსის ზაგიკსა და გიბიკონს ვამოწმე და რომელი მუკლი სამწუხრო და საცისკრო რუსის ზაგიკსა და გიბიკონს ემოწმა, იქილამ შევეკრიბე და ისე აღვწერეთ და რომელიც ჩუენი დაკლებულიყო, ის რუსულის ზაგიკიადმ გარდმოვითარგმნინე ბატონისშულის ღარეჯანის კარის მღუდელს გ[იორგ]ის და მისგან ნათარგმნს ხუცეს მონაზონი ხოსაშული დავით, დიდის გულსმოდგინებითა და გამოძიებით ჩვენს ენაზედ ასწორებდა და სიმართლეს ცდილობდა. და საგალობელის საძილისპიროს

¹¹¹ ქ.წ.-ში გამოქვეყნებულ აღწერილობაში ამ ადგილას გამორჩენილია გეჟსტი: „ერთი იყო, ვინათგან პირველად ჩვენს წინაათ მთარგმნელთ კეთილად და უნაკლულად ეთარგმნათ“. იხ. გ. 1, გვ. 35.

წინწილს არქიმანდრიგი გერმანე სჩხრეკდა და ასწორებდა. და დაიბეჭდა სრულიად უნაკლულად რუსულს ზაგიკებდ, თავისის გიბიკონით. რომელმც რომ აღდგომილამ ყოველთა წმიდათა კურიაკემდი ეკლესიის განწესება არის თჳნიერ სამის დღის სჳინაქსრისა და ორის საგალობელის შუა ზაგიკისა და მეხუთის კურისა¹¹² საცისკრო, ამისთვის რომე ეს ორი საგალობელი ჩვენს ძილისპირზე ზოგი მეტი და ზოგი ნაკლები მოვიდა და ჩვენ ვერც მოუმაგეთ და ვერც დავაკლევით. სხვა სრულიად უნაკლულად რუსულზე აღიწერა. აწ ვინც კელად მიიღოთ წიგნი ესე, ლოცვასა ჰყოფდეთ დღეთა სიგრძისათვის დიდის კელმწიფის ანნა იოანესსა და აქრიეპისკოპოზის იოსებისათვის. ეგრეთვე ღმრთის სიყვარულისათვის, თუ რაამე ამ ჩვენს ნაკეთებს წიგნში მრუდი და ცთომილი ნახოთ, ნუ გუწყევთ, თუ შეგვეგყო, არ ვიქმოდით, არამედ შენდობით მოგჳკსენებდეთ“ – 875-876 გვ.

გაფორმება: თავსამკებად გამოყენებულია უფლის ხატები ფოთლოვან ორნამენტში; ბოლოსამკებად – ყვავილებიანი ღარნაკები, არაბესკები და ორნამენტთა ნაკრებები. გამოცემა შემკულია აგრეთვე მხატვრული სამუშაო ასოებით, ორნამენტული ჩარჩოებითა და გეჟსტის გამყოფებით.

1. FS 482 – ზაგიკი. – მოსკოვი. – 1738 – [2], 1-875, [1] – სრული ცალი.

ყდა: (19,5x14) სმ. ხის, შავი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩო საკუთხე სამკებით, შუაში არაბესკა. აქვს გყავის საში თასმა. ყუა გვიფრულია. ფურცელთა შემონაჭერი შინდისფერ ფონზე თეთრი სტილიზებული ჯვრებით.

სარესტავრაციო: ყდა, თავფურცელი და 1-8 გვ.

აკინძვა: ამოვარდნილია წინა [1-2], 1-2 და ბოლო [1] გვ.

მინაწერები:

- 1. „სეაჳიჳოს ნძინდის ნინოს ჳელჳიისა“ – 3 გვ.
- 2. „ქ. ა-ზ“ და „ქ. ა-ჳ“ „ქ. ა-ძ“ – უკანა ფორმაცზე, მხედრული ანბანის ნაწყვეტები. **ბეჭედი:** „ქმწკგ სამოგალობის წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე, 3 და სხვა გვ. **ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია** 1937 წელს.

2. FS 3 783/09¹¹³ – ზაგიკი. – მოსკოვი. – 1738 – [2], 1-875, [1] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (19,5x15) სმ. ხის, ყავისფერი გყავით გვიფრული: ორნამენტული ჩარჩო, საკუთხე სამკებით. ცენტრალური მედალიონები ზედა და ქვედა ფრთებზე განსხვავებულია. შემოხნევა შესაკრავთა კვალი. ყუა გვიფრულია. ფურცელთა

¹¹² ქ.წ.- ში აქ ნაცვლად „მეხუთის კურისა“ არის „მუხლის კურისა“. იხ. გ. 1, გვ. 36.
¹¹³ დავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციის.

შემონაჭერი მოვარაყებული.

სარესტავრაციო: [1] და 1-8 გვ.

აკინძვა: ყლა მთლიანად მოცილებულია წიგნის კორპუსს. ამოვარდნილია 844-859 გვ.

დანართი: ფურცელი ქმწკგ საზოგადოების წიგნისაცავის ბეჭდითა და მინაწერით: «№ 111 (161) Затики (ზაგიკი) Напеч. Въ Москве въ царствовании Анны Иоанновны 1738 (ჩლწ) по повелению царя Бакара Вахтанговича. 875 стр. Церков. Шрифт. 7 ½ в. д. вв. ли.»

მინაწერი:

1. „ქ. ა-მ“ – ანბანი მხედრულით, წინა ფორმაცმე.

ბეჭელი: „ქმწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – ფორმაცებსა და თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

3. K 19 424/309 – ზაგიკი. – მოსკოვი. – 1738 – 1-875 გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, 5-8, 17-18, 356-357 და ბოლო გვ.

ყლა: (21x16) სმ. ხის, შავი გვიფრული გყავით: შეიმჩნევა შესაკრავთა კვალი. ყუა დაბიანებული, რესტავრირებულია განსხვავებული გყავით. ფორმაცი ცისფერია.

აკინძვა: ამოვარდნილია 19-24 და 362-363 გვ.

სარესტავრაციო: 1-24, 173-207, 358-365 და 370-371 გვ.

მინაწერები:

1. „ქ. ზაციი ჯიყუის მონასტრის აბის“ – წინა ფორმაცის [1]-ლი გვ. შავი მელნით; გადახაზულია. იქვე;
2. „ქპაპცხვინა ამ კოთს დილას ... ჩყნა (1851) ნელსა, ივლისი კზ (27)“.
3. „ლქოთო, მისსენ, მილსინე ქე ცოდვილს ...“ – 370 გვ. შავი მელნით. იქვე;
4. „ყე (23) აევისტოს ჩაჟდი ჭყა ზაციქი ქე. იოსტ და ჟანო ამაჟე მიცხვქი და, ღქოთო, მისსენ და მილსინე მონასა ქენსა იოქოს“.
5. „თოქქეს იანჯაბს, დამიანეს დღეს, დავინყე ქს ზაციი, ჩაჟდი ღქოთი ქენჯნით“.
6. „ჩაჟდი მესყთესა სვინაქსაბსა ქე, იოსტ დიაციონი და ... ამაჟე მიცხვქი ...“ – 421 გვ. შავი მელნით.
7. „ლქოთო, მისსენ ქე ცოდვილსა. და მილსინე, ყფალო იესო ქრისტე, და ქქინყალე ქე ცოდვილი მონა ქენი, იოსტ დიაციონი“ – 427 გვ. იქვე მეთორღება.

8. „ჩაჟდი ქე, იოსტ დიაციონი, ქექქესე ყვიპიყესა ქინა“ – 584 გვ. შავი მელნით.
9. „მოციყლოთა, ჩა იხილეს ეპოსტოსჯლა ნყექინის მცქელისა, დყუჯობათ, ჟითაჩ სხითა ცქსლისა რნათათა ეპოსტოსდა სკლინძილა“ – 728 გვ.-ზე დაკრული ფურცლის ფრაგმენტზე, ნუსხურით, შავი მელნით.
10. „ეანსწყლდა, დიღჭა ღქოთსა“ – 874 გვ. შავი მელნით.
11. „ქს წიენი აბის ჯიყუის მონასტრის, ჟინც მოიპაბოს, ეყწყეს ...“ – უკანა ფორმაცზე შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

4. K 128 222/309 – ზაგიკი. – მოსკოვი. – 1738 – 1-875, [1] გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი და 3- 8 გვ.

ყლა: (19,5x15) სმ. ხის, ყავისფერი გყავით გვიფრული: ორნამენტული ჩარჩო საკუთხეებით, ცენტრში არაბესკაა. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ყუა გვიფრულია.

აკინძვა: ამოვარდნილია 1-2, ასევე 860 გვ.-დან ბოლომდე.

სარესტავრაციო: ყუა, 1-14, 45-46, 198-199, 204-211, 282-283, 286-287, 356-371, 438-441 გვ.

მინაწერები:

1. „ქ. ქს ზაციი წილწის ღქოთიქქოტლისა აბის“ – ფორმაცებზე.
2. „ამ ქ[ორონი]ქ[ონ]ს ყლჟ [1726+1712=1418] ქს წ[მილ]ა ზაციი ჩყენ მესხინ ...“ – ფორმაცებზე.
3. „ჭჭია ქიქსასი“ – უკანა ფორმაცზე.
4. „ყფალი რაღაქქ“ – უკანა ფორმაცზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1967 წელს.

5. K 192 577/309 – ზაგიკი. – მოსკოვი. – 1738 – 49-875 გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, დასაწყისში 48-ის ჩათვლით და ბოლო [1].

ყლა: (21,5x16) სმ. ხის, ყავისფერი გყავით, მოვარაყებული, გვიფრი აღარ ეგყობა. შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი. ყუა განსხვავებული გყავის, გვიფრული.

აკინძვა: ამოვარდნილია 364-371, 555-562 და 580-587 გვ.

სარესტავრაციო მთლიანად.

ჩანართი: ამავე სტამბის შრიფტით ნაბეჭდი ფურცლების ფრაგმენტები, გამორჩენილი თუ დაბიანებულ-დაღაქავებული გექსგის აღსადგენად და შემჩნეული

შეცლომების გასასწორებლად. ასეთი ფრაგმენტები მეტწილად ჩაწებებულია სათანადო ადგილებზე.¹¹⁴

მინაწერი:

1. „ეს ზაფხულის ანის ქიოპლიძის. ვინც ეს პოიპოს, ეაყნუოეს ქიოლიძელი. ყვალთო ღმერთთ, იესო ქრისტე, სწავლა ყოთილათ მოყვლინე მონასა შენსა, რათა ისწავლოს“ – წინა ფორმაციის გვ. [2].

ბეჭედი: «Тиф. Губ. Печ. Шио-мгвимскаго Монастыря» – გვ. 49

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1985 წელს.

¹¹⁴ მსგავსი ჩანართები გვხვდება ბაქარის სკამბის სხვა წიგნებშიც.

სახარება. 1739. მოსკოვი. თაფურცელი.

სახარება. – მოსკოვი. – 1739, იენისი

[20], ა-რო (1-160), [8], რია-სად (161-264), [16], საე-ულთ (265-439), [8], უმ-ფაბ (440-562), [1] ფიგ-ქმე (513-645), [4] გვ. = [10], ა⁴-ლმ⁴, [8], ლდ⁴-ნე⁴, [4] ნე⁴-პა⁴, [2] ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ. = 55 მმ. გვერდზე ძირითადად 21 სტრიქონი. გეჟსტის ანაწყოები: (12x8) სმ.

პაგინაცია: ნუსხურით. სახარებათა წინ ჩართული საძიებლები დაუნომრავია. დაშვებული შეცდომები: იმ (17)-ის შემდეგ კმ (28); კთ (29)-ის შემდეგ კ (20); რლმ (137)-ის შემდეგ რლ (130); რლა (131)-ის შემდეგ რმ (140); რო (170) მეორდება; რობ (172)-ის შემდეგ რო (170) და როდ (174); გოე (375)-ის შემდეგ გომ (377), გოე (376) და კვლაგ გომ (377); ულბ (432)-ის შემდეგ უკთ-ულ (429-430), ულე-ულე (435-436), უკე-უკე (425-426) და ულთ (439); ფგ (583)-ის შემდეგ ფოგ-ფომ (576-577), ფგ-ფპმ (586-587), ფგ-ფპა (580-581) და ფე (590); ქმე (645) მეორდება.

სიგნატურა: ასოებრივი, ნუსხურით და არაბული ციფრებით, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად. ნუსხურით დანომრილია რვეულთა პირველი ფურცლები, არაბულით – ბოლო: ა -- 1; ბ -- 2 და ა. შ.

ბეჭდვა: ორ ფერში. შავი და წითელი საღებავით. გეჟსტი დაყოფილია თავებად და მუხლებად, აქვს ხაზოვანი ჩარჩო, არშიებზე მარგინალები ნუსხურით, კუსტოლები და ცვლადი კოლონტიგული.

გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თაფურცელი – „საღილებელად წმიდისა სამებისა. კამსა დიდად ამაღლებულისა სრულიად რუსეთის და თვთ მპყრობელისა კეთილ მორწმუნისა იმპერატორისა ანნა იოანესსა. ბრძანებითა მეფის ბაქარის, ვახგანგის ძისათა. შენლობითა და კურთხევითა წმიდათა მართლ მაღილებელთა სინოლთა. საფასეთა და წარსაგებელითა არქიებისკოპოზის იოსებისათა. გაკეთდა საბეჭდავთ ესე და დაიბეჭდა წმიდა ესე სახარება დიდსა სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს. დასაბამითგან ვიდრე აქამომდე კსმმ (7247), ქრისტესს აქეთ ჩდლთ (1739), ქორთონიკონსა უკვ (426), თვესა იენისსა იე (15)“.

ბაგრატიონთა გერბი – იგივე, რაც წინა გამოცემებში, თაფურცლის v-ზე.

იოსებ სამებელის წინასიტყვაობა – „კამსა დიდად ამაღლებულის, თვთ სრულიად რუსეთის მპყრობელის და კეთილ მორწმუნის იმპერატორისა ანნა იოანესსა, მე მღაბალმან არქიებისკოპოზმან და კახეთის მწიგნობართ უხუცესის ქვაბულის ძის თამაზის ძემან, იოსებ ვიღვაწე და გავაკეთებინე საფასითა ჩემითა სგამბა ესე, ფრიალითა შრომითა და თანაშემწეობითა გურამისშულის მღვდელ-მონაზონის

ქრისტიანობისათვის. თუმცა სარგებელ რამე გექმნასთ ესე ყოველთა მოქმენთა საღმრთოთა წერილისათა, თქვენ მიერ ვითხოვთ ლოცვით მოხსენებასა. დაიბეჭდა წმიდა ესე სახარება ჩვენს პირველს სტამბის სახარებაზე, თვნიერ მისის საძიებლისა. ხოლო საძიებელი რუსული ვამჯობინეთ, აღვიღად პოენისა და მიხლომისთჳს. ამ სახარების საძიებლის სწავლა სულ ბოლოს წერია; უკეთუ გულისხმა ჰყოფთ, ღიად აღვიღად მიგასწავებთ და იქ ეძიეთ. მღაბალი ამათ მბეჭდავთა ზედამღომელი უღირსი მღვდელ-მონაზონი ქრისტიანთა. აწ გვევლრები, ძმანო ჩემნო, და გამცნებ წიგნისა ამის შესვლასა და გამოსლვასა ეკკლესიისასა, დასაწყისსა და დასასრულსა, ვითამც საქართველოში კშირად არ იყო ამ გვარის სახარება, და რაიც იყო, ისიც გაგვიშინჯავს და ამისი რიგი და წესი გჯკობინებია, ვინც გულის ხმაჲს ჰყოფს, და ან მართლა შეიგყოფს, ღიდი უნაკლულო არის დასაწყისითა და დასასრულითა. გაიმართა კელითა გფილისის ქალაქის სიონელის გერმანეს ძმისწულის ცოდვილის მღვდელის მოსესითა“ – წინა [2] გვ.

ტექსტი:

- საძიებელი მათეს სახარებისა – წინა [3-20] გვ.
- მათეს სახარება – ა-რნწ (1-158) გვ.
- შესხმა სოფრონის მიერ წმიდის მარკომ მახარებლისა – რნთ-რთ (159-160) გვ.
- საძიებელი მარკომის სახარებისა – რთ-რთა (160-161)-ს შორის ჩართული [1-8] გვ.
- მასვე მახარებლისათვის, შესხმა ღორთოეს მიერ, წმიდისა მოწამისა და სინოფელისა ეპისკოპოსისა გირელისა – რთა (161) გვ.
- რთბ (162) გვერდი სუფთაა.
- მარკომის სახარება – რთგ-სთბ (163-262) გვ.
- შესხმა წმიდისა მახარებლისა ლუკასი, თქმული სოფრონის მიერ – სთგ-სთდ (263-264) გვ.
- საძიებელი ლუკას სახარებისა – სთდ-სთე (264-265)-ს შორის [1-13] გვ.
- შესხმა წმიდისა მახარებლისა ლუკასი – სთე (265) გვ.
- სთე (266) გვერდი სუფთა.
- სახარება ლუკასი – სთზ-ულ (267-430) გვ.
- შესხმა წმიდისა მახარებლისა [იოანესი] თქმული სოფრონის მიერ – ულუ-უკე [ულზ] (435-437) გვ.
- შესხმა კუალად მახარებლისა იოანესი – უკე [ულზ] (438) გვ.
- საძიებელი იოანეს სახარებისა – [1-7] გვ.
- [8] გვერდი სუფთა.¹¹⁵
- იოანეს სახარება – უმ-ფთბ (440-562) გვ.
- საძიებელი:** ფთგ-ქმე (563-645) გვ.

¹¹⁵ ყოველი სახარების წინ დატოვებულია სუფთა გვერდები. ჩანს, განზრახული იყო მახარებელთა ხატების დაბეჭდვა.

მესტამბეთა შენიშვნები:

1. „აწ გუებნები, ძმანო ჩემნო და გამცნებ წიგნისა ამის, შესვლასა და გამოსვლასა, ეკლესიისასა“¹¹⁶ – [1] გვ. ბოლოში.
 2. „გაიმართა კელითა გფილისის ქალაქის სიონელის გერმანეს ძმისწულის, ცოდვილის მღვდლის მოსესითა“ – ბოლო [3] გვ.
- გაფორმება** – თავსამკი – უფლის ხაგი ფართოფოთლოვან ორნამენტში. გამოყენებულია აგრეთვე მარტივი ჩარჩოები და მხატვრულად გაფორმებული საბუნაო ასოები, სინგურით.

1. PG 1/1739 – სახარება. – მოსკოვი. – 1739. – სრული ცალი.

- ყდა:** (22x17) სმ. მუყაო შინდისფერი კოლენკორით. ფურცელთა შემონაჭერი მოვარაყებული.
 - აკინძვის ხარვეზი:** რთა-რთბ (171-172) ჩართულია რებ (192)-ის შემდეგ, რესტავრაციის შედეგად გადილებულია წიგნის მოცულობა.
 - ჩანართი:** გრაფიურები სახარებათა დასაწყისებთან, შესაბამისი მახარებლის ხაგი წარწერები სლავეური შრიფტით.
 - მინაწერები:**
 1. „50 მან. ქ.ნ. 29. სახარება, სუცყოი შიფცი, მისკოვი. 10/11-62“ – ფორმაციის შემდეგ ჩართულ სუფთა ფურცელზე. იქვე:
 2. „წიენი სახარება დაძუაქულოა ჰიეინისა და რესტავრაციის ეანყოფილქაში და რესტავრირქულოა ნონა თაქლიანის ძიერ 1971 წელს. ნ. ძიქისწაიქილი“.
 3. „1/1739 სახარება დაბეჭდა რესტავრაციიდან 15/VI-73 წ.“
- წიგნის პალატაში რეგისტრირებულია 1962 წელს.**

2. K 34 182/309 – სახარება. – მოსკოვი. – 1739. – [18], ა-ქმე (1-645), [4] გვ. – წიგნს აკლია: წინა [3-4] და რთ-რთა (160-161)-ს შორის ჩართული [1-8] გვ.

- ყდა:** (21x16) სმ. ხე მწვანე ხავერდით ყუა თავსაკრიანია, ფორმაცი ჭრელი. ფურცელთა შემონაჭერი მოხატულია შავ-თეთრი სტილიზებული ჯვრებით იისფერ ფონზე.
- სარესტავრაციო:** ჭისაგან დამიანებული ფურცლები.
- აკინძვის ხარვეზი:** სთდ (264)-ის გვერდის შემდეგ წინა აღუნუსხავე ფურცლები არეულადაა ჩარული: [8-9]-ს შორის მოთავსებულია [1-4] გვ.
- მინაწერები:**
 1. „ქ. ქნ, ღილო მთავარძიონაქო ეიოიეი, რქ ცოდვილის, ძიქროპოლისის“

¹¹⁶ მოცემულია მრავალფეროვანი საძიებლების გამოყენების ვრცელი განმარტება.

2. „დავითისაგან, ძინიჲსე ესე სხაჲრება, რომელიცა მოგაჯელი სფასითა ჩემითა¹¹⁷ და ვინცა ინებოს ეამონიჲვად, იყოს ძეგვრეხელ ღვლელთმთაჲრობისაგან ჩვენისა. ავეისცოს ყთ (29), ქ[რონიკ]ინის უად“ [494+1312=1806 წელი] – უკანა ფორმაჲცმე.
3. „ქ. მე, წერილთ სელთსეცის ძეს, ამხიძანდრისეს დავითს, მიბოძა ესე სხაჲრება ყ[ოვლ]ად სძლელელთ, ქეთათელ მისროპოლიცძან, დოსითოს, იღეს ჯელდასხელ ვიქენ ძლელდა. ძას ვაძსა ძესყალთა და ვინც უნებლიეთ მიძილოს ესე ვანელეა, ვანყობისესეს [დძეობით]. წელთა ჩეს (1804), ძაძესეს ც (30)“ – უკანა ფორმაჲცმე.¹¹⁸

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1950 წელს.

3. FS 6 192 – სახარება. – მოსკოვი. – 1739. – [11-20], ა-ქმ (1-640) გვ. – წიგნს აკლია: თაფურცელი, წინა [3-10], პა-პბ (81-82), პე-პვ (85-86), სემ-გბ (297-302), გლთ-გმდ (339-344), უმ-უიგ (408-413) გვერდები, ასევე ქმ (640)-დან ბოლომდე.

ყდა: (18,5x14) სმ. ჭრელი მუყაო, ღია მწვანე ფონზე მუქი ღვინისფერი ხაზები.

ყუა: მწვანე გყავის. ფორმაჲცი ცისფერი.

სარესტავრაჲციო: ყდა, უკ-უკა (420-421) და ფმ-ფმა (540-541) გვ.

აკინძვის ხარვეზი: უმ-უთ (408-409) გვ. ჩაკრულია (429)-ის, ფმ-ფპე (540-586) კი ქმ (640)-ის შემდეგ, ყუა მოცილებულია კორპუსს.

მინაწერები:

1. „ვენსჲვადღება N 483-ითეან ძით, რომ თაჲძი აქეს, რაც ამ ამის აქ. ის. ბ. 8⁰. 79“¹¹⁹ – [11] გვ. იქვე ფანქრით: „ეამის. 1739 წ.“
2. „ეს სხაჲრება ამის ეიობის, ვინც მოიპაპოს ვაყნყეს ნძიდა ეიობის ძაღლი. აძინ და [ვილილიონის]“ – რმა (161)-ის მომდევნო სუფთა გვერდზე.
3. „ეს სხაჲრება ამის ეიობი ყაბიჲოჲისა, ვინც მოიპაპოს ან ამ ეამოაჩინოს, ვაყნყეს ამისი ძაღლი“ – სამ (262) გვ. ქვედა არშიაზე.
4. „ესე ვინც დანჲბა, იძას ვაყნყეს“ – სმგ (263) გვ. ქვედა არშიაზე.
5. „ესე სხაჲრება ამის ძთაჲრდიაჲონის ეიობი ყაბიჲოჲისა“ – ულთ (439) გვ.
6. „ეიობი ყაბიჲოჲის [ამის] ესე სხაჲრება, ვინც მოიპაპოს, ვაყნყეს ამისი ძაღლი. აძინ და ყიბია[ლი]სონ“ – კოლონციფრებთან სამ (267) გვერდიდან, მარცხნივ, ასო- ასოდ.

სხვა უმნიშვნელო თუ გაურკვეველი მინაწერები: რმა (161) გვერდსა და სმე (265)-ის შემდეგ.

¹¹⁷ ხავერდს ემხნევა მოჭედილობის კვალი. ეს სახარება ცხადყოფს მიგროპოლიგის გამორჩეულ ბრუნვას ჯრუჲის მონასტრის ბიბლიოთეკაზე. იხ. დანართი III. N 7.

¹¹⁸ ავტოგრაფი იხ. დანართი III. N 8.

¹¹⁹ მინაწერი შესრულებულია ქმწკგ სამოგალოებაში, სავარაუდოდ, ღ. კარიჭაშვილის მიერ. ამ ფონდის მეორე ცალი – N 483, მართლაც, თაფურცლიანია და უფრო სრული, ვიდრე ეს ემეზღარი.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

4. FS 483 – სახარება. – მოსკოვი. – 1739. – [1-4], ა-ქმგ (1-646) გვ. – წიგნს აკლია სახარებათა წინ ჩართული საძიებლების ფურცლები: წინა [5-20], [1-8], [1-16], [1-8] და ბოლო [2-4] გვ.

ყდა: (18,5x14) სმ. მუყაო, ნაცრისფერი. ყუა ლურჯი ქსოვილის.

აკინძვა: ამოვარდნილია სპა-სპმ (281-288), სემ-სემ (297-298), გიე-გიმ (315-318), გმმ-გნ (347-350), უიმ-უკა (418-421), უმ-უმმ (440-447), უობ-უოთ (472-479), ფმე-ფმთ (546-549), ფნდ-ფნმ (554-557), ფობ-ფოგ (572-573), ფოე-ფომ (576-577) და ფპა-ფპბ (581-582) გვ.

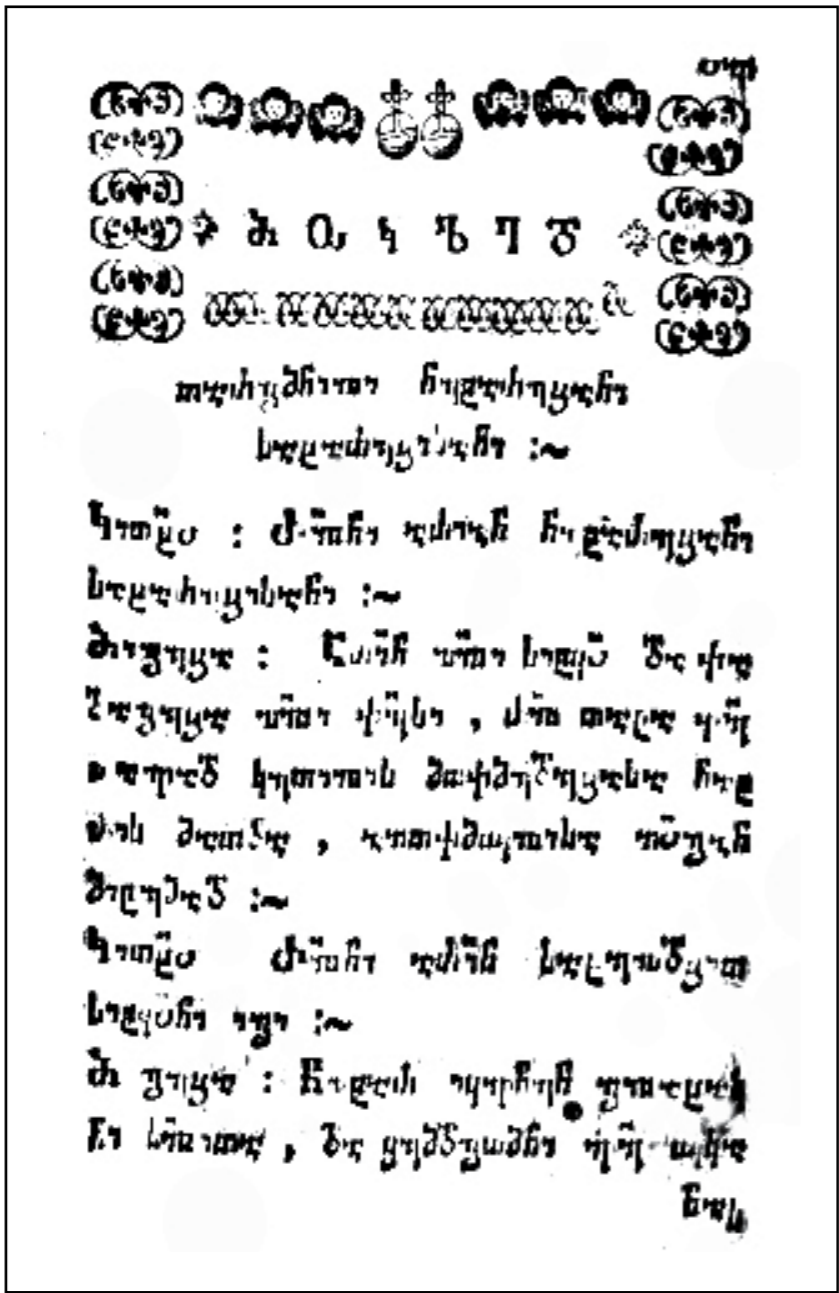
სარესტავრაჲციოა ბოლო გვერდი.

ხელნაწერი: აღდგენილია ღგ-მ (33-40), მთ-ნვ (49-56), ძე-ობ (65-72), სპთ-სკე (289-296) და უპ-უპმ (480-487) გვერდების გექსტი.

ბეჭედი: „ქმწკგ სამოგალოების წიგნთ-საცავი“ – [1]- ლი, [3] და სხვა გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

პროკოპოვიჩი თეოფანე, პირველი სასწავლო ყრმათა. მოსკოვი. 1739. ერთ-ერთი გვერდი.

პროკოპოვიჩი თეოფანე, პირველი სასწავლო ყრმათა.¹²⁰ – მოსკოვი. – 1739, ოქტომბერი.

[1], ა-პლ (1-84); შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ.= 54 მმ. გვერდზე 18 სტრიქონი, გეჟსგის ანაწყობი (10X7) სმ. პაგინაცია: ასოებრივი – ნუსხურით, ზედა კუთხეში, ფურცლობრივად. დაშვებული შეცდომები: ასოები ასოები გადაადგილებულია იმ (18), ლბ (32), ლზ (37) მგ (43) და ოვ (76) მაჩვენებლებში; ათ (69)-ის ნაცვლად კი არის ოა (71), პბ (82)-ის მაგივრად პა (81). სიგნატურა: არაბული ციფრებით, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რეგულებად, პირველი ფურცელი დანომრილია, დანარჩენი კი არა: 1 – – –, 2 – – – და ა. შ. დაშვებული შეცდომები: 7-ის შემდეგ 9, ციფრები შებრუნებითაა 21-ზე. ბეჭდვა: ერთ ფერში. აქვს კუსკოდები, არშიებზე მარგინალიები. გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი¹²¹ – „სადილებელად წმიდისა სამებისა. ეამსა დიდად ამაღლებულისა სრულიად რუსეთის და თვთმპყრობელისა, კეთილმორწმუნისა იმპერატორისა ანნა იოვანესსა. ბრძანებითა მეფის ბაქარის ვახტანგის ძისათა. შენლობითა და კურთხევითა წმიდათა მართებელთა სინოლთა. საფასეთა და წარსაგებელითა არქიეპისკოპოზის იოსებისათა: გაკეთდა საბეჭდავი ესე და დაიბეჭდა წიგნი ესე, პირველი სასწავლო ყრმათა, რომელსა შინა არს ანბანი და დაწყობა ასოთა, ეგრეთვე მოკლელ თარგმანი შჯულისა, ათთა მცნებათა, ვედრება უფლისა, აღსაპრება სარწმუნოებისა და ცხრანი ნეგარებანი. დიდსა სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს; დასაბამიდან ვილრე აქამომდე კსმზ (7247), ქრისტეს აქეთ ჩლლთ (1739), ქორთნიკონსა უკვ (426), თვესა ოკლონბერსა იმ (17)“.

ბაგრატიონთა გერბი – თავფურცლის v-ზე.

¹²⁰ 1968 წელს ბიბლიოთეკას საარქივო ფონდისათვის თეოფანე პროკოპოვიჩი ამ სახელმძღვანელოს ფოტოასლი შეუქმნია (იხ. F 10 110/2). თუმცა ჯერ კიდევ 1937 წელს ეროვნულ ბიბლიოთეკაში შემოსულა მისი ეგზემპლარი ქ.შ.წ.კ.გ. საზოგადოების ბიბლიოთეკის წიგნად ფონდთან ერთად, მაგრამ იგი უთავფურცლო ყოფილა, აღწერილი საგამომცემლო მონაცემების დაუზუსტებლად, გეჟსგის დასაწვისის მიხედვით, როგორც „შჯული ღმრთისა“.

¹²¹ თავფურცლის აღწერილობა მოგვაქვს დასახელებული ფოტოასლიდან.

ტექსტი:

დასაწყისი სასწავლებლისა კაცთასა, რომელსა ენებოს სწავლა საღმრთოსა წერილისა – ა-ზ (1-7) ფ.

ანბანი (მრგვლოვანი, ხუცური), მარცვლები და სავარჯიშოები – ზ-ი (8-10) ფ.

არაბული ციფრები 1-დან 1000-მდე – ი (10) ფ.

შჯული ღმრთისა, რომელ არს ათი სიგეცა – ია-ნბ (11-52) ფ.

მაშაო ჩვენო – ნგ-ნწ (53-58) ფ.

მთავარანგელოზისა და ღვთისმშობლის ლოცვა – ნწ (58) ფ.

აღსარება თარგმანითურთ – ნთ-აე (59-65) ფ.

მოკლელ თარგმნილი ნეგარებანი სახარებისანი – ავ-პგ (66-83) ფ.

ქრისტეფორე გურამიშვილის ბოლოსიგეცაობა – „პირველი ესე სასწავლო ყრმათათვის, რუსულისაგან ქართულად გაღმობითარგმნა ბაგონიშჯლის დარეჯანას მოღარეთ ხუცის, ჩხეიდის გაბრიელისაგან და ქართულს ენაზე გასწორდა არქიმანდრიტის გერმანესაგან. და დაიბეჭდა სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს, მის ღიღებულის ბაგონიშჯლის დარეჯანას სასახლეში მის და მის პალატის ყრმათა შეწევნითა და კელის მომართვითა. სტანბისა და ბეჭდვის ზედა მღვდომი მდაბალი თქვენი მოსამსახურე მღვდელ-მონაზონი ქრისტეფორე ყოველთა გვევლერები, კეთილად მკითხველნო და მხხრეკელნო, თუ რამე, ჩემი დაშავებული რამე ჰპოოთ ამ წიგნში, შეცოდებისათჳს შენლობას ვითხოვ. რომელი ძალმედვა, სიმართლეს ვცდილობდი და თუ რაითამე ირგებლეს ვინმე რაღასამე ამით, შრომისათჳს სასყიდლად თქვენ მიერ ლოცვით მოქსენებასა ვითხოვ“ – პგ-პდ (83-84) ფ.

გაფორმება – ბოლოსამკები:

1. ლარნაკი ყვავილებით – ი (10), ნწ (58) და პდ (84) ფ.;

2. ფართოფოთლოვანი სამკი – ი (10), აე (65) ფ.

გამოცემა შემკულია აგრეთვე: სტილიზებული ჯვრებით, ტექსტის ორნამენტული გამყოფებითა და ანგელოზთა გამოსახულებებით ყოველი თავის დასაწყისთან; სათაურები მხატვრულ ჩარჩოებშია.

1. FS 1 100 – პროკოპოვიჩი თეოფანე, პირველი სასწავლო ყრმათა. – მოსკოვი. – 1739 – ბ-პდ (2-84) – წიგნს აკლია: თავფურცელი, ა (1), გ-წ (7-8) და ლგ-ლვ (33-36), [1] ფურცლები.

ყდა: (15x10) სმ. მუყაო ყავისფერი ტყავით გვიფრული: მოვარაყებულ-ორნამენტული ჩარჩო.

სარესტავრაციო: ბ (2), მდ (44), აე (65) და პდ (84) ფურცლები. ყდა თითქმის მოცილებულია წიგნის კორპუსს.

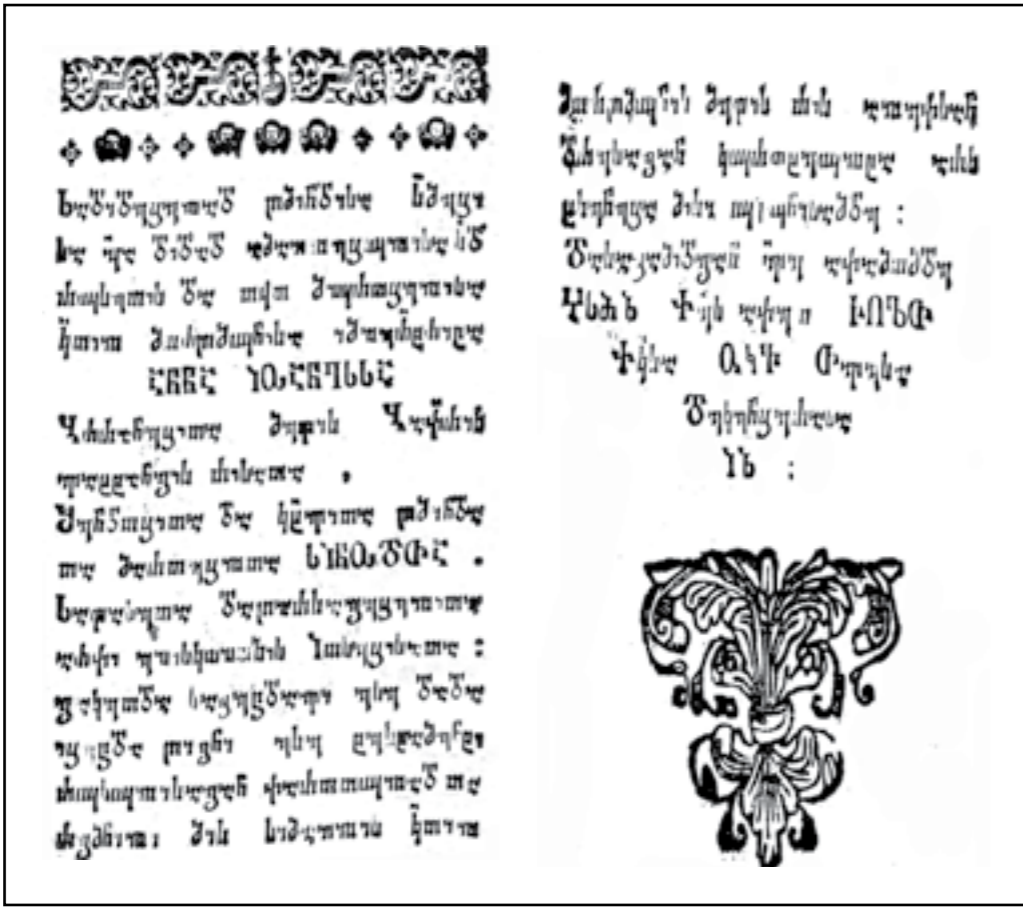
მინაწერები:

1. «Сия књига Гавриела Давыдова» – უკანა ფორმაცბე.

2. „1776 წელს ... აპის ...“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

ბასილიოს მაკედონელი. გესგამენგი. 1739. თავფურცელი.

ბასილიოს მაკედონელი. გესგამენგი (რომელ არს მცნება ქრისტეს მიერ საკვირველისა და ღიღებულისა თვითმპყრობელისა ბასილიოს ბერძენთა მეფისა, ძისა თვისისა მიმართ, რომელი მის მიერ მაშინ მეფე იქმნა, ლეონ ფილასოფოსისა) – მოსკოვი. – 1739 დეკემბერი.

[4]¹²², ა-მზ (1-48), [4] = [4], ა⁴-იგ⁴ ფ.
 შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ. =55 მმ. გვერდზე 18 სტრიქონი, გეჟსტის ანაწყობი (10X7) სმ.
 პაგინაცია: ასოებრივი-ნუსხურით, ზედა კუთხეში. აღნუსვლია ფურცლობრივად. თავფურცელი, წინა 3 და ბოლო 4 ფურცელი დაუნომრავია.
 სიგნატურა ორმაგი: ციფრებითა და ნუსხური ასოებით, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად. ციფრებით დანომრილია რვეულთა პირველი ფურცლები, ასოებით – ბოლო: 1 – – ა, 2 – – ბ და ა.შ.
 ბეჭდვა: ერთ ფერში. გეჟსტს აქვს კუსტოლები, კალაფონები, არშიებზე მარგინალიები.
 გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სადიდებელად წმინდისა სამებისა. ეამსა ღიღად ამალღებულისა სრულიად რუსეთის და თვითმპყრობელისა კეთილმორწმუნისა იმპერატორისა ანნა იოვანესსა. ბრძანებითა მეფის ბაქარის, ვახტანგის ძისათა. შენდობითა და კურთხევითა წმინდათა მართებულთა სინოდთა. საფასეთა და წარსაგებელითა არქიეპისკოპოსის იოსებისათა. გაკეთდა საბეჭდავი ესე და დაიბეჭდა წიგნი ესე გესგამენგი, რუსულისაგან ქართულად თარგმნილი მის სიმაღლის, კეთილმორწმუნის მეფის ძის, ალექსანდრესაგან¹²³. კურთხეულა არს ხსენება მისი უკუნისამდე. დასაბამიდან ვიდრე აქამომდე კსმზ (7247), ქრისტეს აქეთ ჩლლთ (1739), ქორონიკონსა უკვ (426), თვესა დეკემბერსა იზ (17)“.

ბაგრატიონთა გერბი – გიპიური ამ სგამზის გამოცემებისათვის თავფურცლის v-ზე.

¹²² ქ.წ.-ის მონაცემი განსხვავებულია: [6], მზ [48 ფ.], [13] გვ.
¹²³ ეს ბერძნული, ქრისტეანული თხზულება ალექსანდრე არჩილის ძემ თარგმნა 1680 წლის პოლოცკისეული რუსული რედაქციიდან. მას ქართულ თარგმანში შეგნებულად გამოუგოვებია რედაქტორის წინათქმა – ლექსად მიმარვა რუსული გამოცემის მკითხველებისადმი. იხ. . . . 2. . . . 2. . . . 2003, c. 314, c. 357-358.

ტექსტი:

თავნი წმიდისა ამის ტესტამენტისა – [2-4] ფ.

ძირითადი ტექსტი – ა-მზ (1-48) ფ.

მთარგმნელის, ალექსანდრე ბატონიშვილის, ბოლოსიტყვაობა:

„კეთილშესწრებულ არს სამეფო იგი, რომელსაცა შინა ანუ სიბრძნის მოყვარენი მეფობენ, ანუ მეფენი სიბრძნისმოყვარეობენ. ესე ყოვლად ბრძენი მეფე ბასილიოს მაკედონელი მეფობდა სამეუფოსა ქალაქსა წელსა დასაბამითგან კგოვ (7376), მიიღო რაი მეფობა, გამოიძია სახლნი ოქროსა საცავნი და იხილა ყოველივე ცალიერქმნილნი პირველისა მის მეფისა მიქაელისა მიერ, უმსგავსოთა ზელა წარმოცალიერებული, რომლისათვის მოიკლაცა, მწუხარე იქმნა და არა უწყოდა რამცა ექმნა. ხელვიდა პატივსა მას ბერძენთასა იწროებით და ღაცემად წევნულსა. ისწრაფა უკუწ სამეუფოსა მის სიბრძნისა მიერ განახლებად და მოქცევად რაოდენიცა წინააღმართთა მათ წარუღეს სამეუფოსა ქალაქისაგან. გარნა არა თვნიერ მრავლისა შრომისა, რომლისათვისა ხრონოლრაფი მაუწყებელ არს. ხოლო მე შემოკლებით მომთხრობელ ვარ ამისა: ვითარმედ იყო ფრიალ ღმრთისა მოშიშ და კეთილად მმართველ სკიპტრისა სამეუფოსა თვისსა, ეგრეთვე იყო ბრძენცა, ვითა გამოაცხადებს წერილი ძისა თვისსა ლეონის მიმართ. ხოლო აწ ძალისაებრ ჩემს მიერ რუსულსაგან ქართულად თარგმნილსა ამას, წინამომღებელ ვიქმენ მკითხველთა, ვითარცა ღირსისა რასმე ჭეშმარიტად ყოველივე: გინა მეფისა, ანუ მთავრისა, ანუთუ სახლისა უფლისა წარსამართებლად ცხოვრებისა თვისსა და შეილთა თვსთა თვს. და უმეგესად ენებათა თვსთა თვს, ვითა მასწავლელ არს თავნი ესენი: ა (1), იე (15), იზ (17), ლდ (44), მზ (47), ნბ (52), ნდ (44), ნწ (58), ნთ (59), ნი (50+10), ნიბ (50+12=62), ნიდ (50+14=64), ნივ (50+16=66). მეფობდა უკუწ მიქაელისათანა წელსა ერთსა და თვესა ოთხსა. ხოლო შემდგომად მიქაელისა მეცხრამეგესა წელსა ამას ზე ძემან მისმან, ლეონ ბრძენმან, მოიღო სკიპტრა ბერძენთა მეფობისა და მრავალნი სასარგებლონი საქმენიცა ქმნნა. ესე მეფობდა წელსა ოცდახუთსა და თვესა და შემდგომად მისა, ვითარ წოდებულ იქმნა ნათესავი მისი პორფიროლენად, ამას ხრონოლრაფი გაუწყებს. ხოლო აწ მე მვედრებელ ვარ, რათა რომელნიცა მიემთხვივნეთ წიგნსა ამას, ლოცვა ჰყოთ ჩემ ცოდვილისა ამის, საქათველოს მეფის ძის ალექსანდრესათვს, წარსამართებლად შემდგომთაცა შრომათა ჩემთა და უკუეთუ სამ გამართვა აკლდეს, ვისცა გამართვა ენებოს და უწყოდეს, არა მაყენებელ ვარ“ – ბოლო [1-4] გვ.

მესტამბეთა ანდერძი – „სტამბისა და ბეჭდის ზელა მეურნე მდაბალი თქუწნი მოსამსახურე ხუცეს მონაზონი ქრისტეფორე ყოველთა გვედრები, კეთილად მკითხველნი და მხხრეკელნი, თუ რამე შეცოდება რამე იხილოთ ამ წიგნში, შეცოდებისთვს შენდობას ვითხოვ, რომელიც ძალმედვა ღედანზე სიმრთელეს ვცდილობდი და სიყვარულისათვს ღმრთისა, შრომისათვს სასყიდელად

ზემთხსენებულსა წიგნისა ამის მთარგმნელს, მეფის ძეს ალექსანდრეს, კურთხევით მოიხსენებლეთ და შემდგომად ჩვენცა, სტანბისა და ბეჭდვის მიზმითა, შენდობას გვიბრძანებლეთ“.

გაფორმება – გამოცემა შემკულია თავსამკებით, ბოლოსამკი ყვავილებიანი ღარნაკებითა და ტექსტის ორნამენტული გამყოფებით.

1. FS 509/09¹²⁴ – ბასილიოს მაკედონელი. ტესტამენტი – მოსკოვი. – 1739 – [4], ა-მზ (1-48), [4] – წიგნს აკლია: ზ (7) და ლდ (34) ფურცლები.

ყდა: (15x9,5) სმ. მუყაო ყავისფერი ტყავით გვიფრული: მარტივი, ორნამენტული ჩარჩო.

სარუსტავრაციო: ყდა, ვ (6) და წ (8) ფ.

მინაწერები:

1. „ეიოპეი“ – წინა ფორმაცმე. იქვე: «Габриел», აქვე მხედრული და ნუსხური ანბანი.
 2. „აბცყო ასატყოჲისა[ენ]. უსაყაბლოსო და უსატყოილოსო ჩქო სისო...“ – წინა [2] ფ. ზელა არშიაზე, შავი მელნით.
 3. „რყიზ (1867) ნელსა ეიოპეოჭას. საყაბლოსო დაო, სალოძ, ძენი ...“ – წ (8) ფ.
 4. „დაო ნინო, ძენ ენაცვალე, ძენი ძვილისა ყთილად სახსენჭლო და ახლა ძვილო ...“ – კვ (23) ფ.
 5. „ძის ჰაცეოსნეტას, ჩქმს საყაბოლსა სიძქსა, სოლოძონ [ძინასაბოჲსა] და აბქიპო ... ჰაცაბო ძენი ...“ – კვ (26) ფ.
 6. „ძენ, ყფიოსო ძაბეალიცო, სადა ეპოჲო, თოთო ეჲიციო?“ – კწ (28) ფ. ზელა არშიაზე.
 7. „ლიონისე ჰიბიღენიცი“ – ლვ (36) ფ., ზელა არშიაზე, შავი ფანქრით.
 8. „საყყნო ღიღჭა: ეანსეილე ძინაეჭი ძენი, ძიყც ელახაყო“ – ლთ (39) ფ. შავი მელნით.
 9. „გასილ კალატოზიჲი“ – უკანა [4] ფ.
- სხვა უმნიშვნელო თუ გაურკვეველი მინაწერები: წინა [2], იდ (14), მე (45) ფურცლებსა და უკანა ფორმაცმე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

¹²⁴ 1978 წელს ეგზემპლარი F ფონდიდან გადაუციათ საერთო საცავისათვის, 1997 წელს კი გაღმოვიტანეთ იშვიათ გამოცემთა განყოფილებაში.

2. FS 3 335 – ბასილიოს მაკედონელი. გესტამენტი – მოსკოვი. – 1739 – [3], მწ (48), [4] გვ. – წიგნს აკლია თავფურცელი.

ყდა: (14,5x9,5) სმ. ნაცრისფერი მუყაო. ყუა: ღია ყავისფერი ტყავის, გვიფრული, შუა ნაწილში მხედრულით: „გესტამენტი“.

სარესტავრაციოა ყდა.

აკინძვა – ეს წიგნი კონვოლუტია, მასში გესტამენტთან ერთად კიდევ ერთი ქართული და ოთხი რუსული გამოცემაა:

1. დიმიტრიევსკი ივანე. კეთილკრძალებითნი გულის ბრახვანი ჟამსა მოსმენისა ლიგურდიისასა;¹²⁵
2. Умиравший разбоиникъ и умирающий спаситель. СПб 1837 г. 20 ст.;
3. Разговор двухъ матросовъ после бури. СПб 1836 г. 16 ст.;
4. Бедный Иосифъ. СПб 1836 г. 11 ст. 5. Субботний вечер или разговоръ двухъ приказчиковъ Иванова и Алексееви въ питенномъ домъ. СПб 1836 г. 22 ст. ამოცემის ბოლოს დაბეჭდილია განცხადება:

Въ книжной лавке на Вознесенскомъ проспекте, противъ Офицерской улицы, въ доме Гавриловой продаются следующие книжки:

1. Дочь скотника. 2. Молодая крестьянка. 3. Польза отъ пьянство. 4. Переключка или как-то будешь отвечать. 5. Благодетию въ хижинь. 6. Воспоминание про заключении года.

მინაწერები:

1. «1862^{-го} года. Георгий Надировъ. 1863-го года» – წინა ფორმაცზე, შავი მელნით. იქვე ხელრთვით, შავი ფანქრით:
2. „ალქსი“.
3. „გიორგი აპილახვაძისი, ძმა ძენი. გიორგი, ძმაო, ივანე თანლილო[ვს] მოძიებენქლ სოძე, ძმაო“ – წინა ფორმაცის [2] გვ. შავი მელნით. იქვე ნუსხურით:
4. „გიორგ[ეი], ივანე თანლილოვისა აპის“.
5. «Георгий Надировъ» – წინა ფორმაცზე, იქვე:
6. «Алексий...».
7. „ეს წიგნი იყუთის ღიაყანს გიორგი ნალიოვს“ – წინა ფორმაცის [3] შავი მელნით. იქვე:

¹²⁵ ეს ეგზემპლარი უთავფურცლოა. წიგნი რუსულიდან თარგმნა გრიგოლ ცამციევმა, გამოიცა 1852 წელს თბილისში, ნამესტნიკის კანცელარიის სტამბაში.

8. «Сия книга принадлежит диакону Георгию Надирову. 1863^{-го} года. Декабря 24^{-го} дня».

9. „აკლია თავძი რთი ფურცელი, სიდაც მოხსენესულია დაჭედის წელი“ [1739] – წინა [3] ფ. შავი მელნით. იქვე:

10. «Причетникъ Иванъ Тандиловой, причетникъ» – უკანა ფორმაცზე. ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

მარხვანი. მოსკოვი. 1741.
თავფურცელი.

მარხვანი. – მოსკოვი.– 1741, თებერვალი

[1], ა-გობ (1-372) ფ.= [1], ა, ბ⁴-რპლ⁴; რპე⁵-რპე⁵; რპზ³; რპზ⁴- რეგ⁴; რელ¹; [1]. ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ. = 55 მმ. გვერდზე 42 სტრიქონი. გეჟსგის ანაწყობი: (23,5x14,5) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხური, ფურცლობრივი, ზედა კუთხეში. დაშვებული შეცდომები: ლ (4) მეორდება; მ (7)-ის შემდეგ თ (9), იგ (13)-ის შემდეგ იე (15); იე (16)-ის შემდეგ ით (19) და კა (21); კგ (23)-ის შემდეგ კბ (22), კთ (29) და კვ (26); კწ (28)-ის შემდეგ ლ (30); მზ (47)-ის შემდეგ მე (45) და მთ (49); ძმ (68)-ის ნაცვლად ძთ (69); თზ (77)-ის შემდეგ თთ (79), პა (81), პ (80) და პბ (82); პზ (87)-ის ნაცვლად პვ (86); კვ (93)-ის ნაცვლად კლ (94); რა-რი (101-110) მეორდება; რიე (115)-ის ნაცვლად რიბ (112); რლა (131)-ის ნაცვლად რკე (125); რმგ (143) მეორდება; რაბ (162)-ის შემდეგ რიდ (164); როზ (178)-ის ნაცვლად რი (110); რპ (180)-ის ნაცვლად როვ (176); რპზ (182)-ის შემდეგ რპლ (184); რქვ (198)-ის ნაცვლად რქე (195); რქთ (199)-ის ნაცვლად რქმ (197); ს (200)-ის ნაცვლად რქლ (194), რქვ (196) და სა (201); სთ (209)-ის შემდეგ სია (211) და სიბ (212) და ისევ სია (211); სლბ (232)-ის ნაცვლად სკთ (229); სლზ (237)-ის ნაცვლად სმგ (243); სლწ (238)-ის ნაცვლად სმდ (244); სმ (240)-ის ნაცვლად სლ (230); სმა (241)-ის სმ (207), შემდეგ სმწ (248); სნზ (257)-ის ნაცვლად სნე (255); სია (261)-ის ნაცვლად სნე (255); სოზ (278) მეორდება; სე (290)-ის ნაცვლად სე (205); გიბ (312)-ის ნაცვლად გვ (306); გმე (346)-ის ნაცვლად გმდ (344); გმწ (348)-ის ნაცვლად გმე (345); გმთ (349)-ის შემდეგ გმწ (348) და ისევ გმთ (349); გობ (372)-ის ნაცვლად გაე (365); გოდ (374)-ის ნაცვლად გამ (368); გოე (375)-ის ნაცვლად გობ (372); გოვ (376)-ის ნაცვლად გპვ (386); გომ (377)-ის ნაცვლად გამ (367) და ა.შ.; გოგ (373)-ის შემდეგ გოე (376) და გოდ (374); გოე (375)-ის შემდეგ გობ (372), გ [პთ] (389) და გობ (372). საბოლოო მონაცემი რეალურად არის 390.

სიგნატურა ორმაგი: ციფრებით და ასოებრივი – ნუსხურით. ქვემოთ – მარჯვნივ და მარცხნივ. გამოცემა ძირითადად აკინძულია 4-4 ფურცლიან რეეულებად. თანამიმდევრულად ინომრება ყოველი ახალი რეეულის პირველი და მეორე ფურცელი: 1 ა, 2 ბ, —; 3 გ, 4 დ—, 5 ე, 6 ვ— და ა. შ. შეცდომები აღნუსხვაში: ე (5)-ის ნაცვლად დ (4), მ (7)-ის ნაცვლად წ (8), იე (16) გამოგოვებულია, ლწ (38)-ის ნაცვლად ლმ (37); პ (80) მეორდება, კთ (99)-ის შემდეგ რი (110), რქე (125)-ის ნაცვლად რქლ (124), რქვ (126); რქვ (128)-ის შემდეგ რლ (130), რკა (121) და

ა.შ.; რნბ (152)-ის ნაცვლად რობ (172).

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით. ორ-ორ სვეტად განლაგებული გეჟსტი დაყოფილია თავებად და მუხლებად. აქვს ცვლადი კოლონტიგული, კუსტოლები, არშიებზე მარგინალიები.

გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა. ჟამსა ღიდად ამადლებულისა სრულიად რუსეთის და თვით მიპრობელისა კეთილ მსახურის იმპერატორის იოანე ანგონის შკლისა. ბრძანებითა მეფის ბაქარ ვახტანგის ძისათა. შენდობითა და კურთხევითა წმიდათა მართებელთა სინოდთა. საფასეთა და წარსაგებელითა არქიეპისკოპოსის იოსებისათა. გაკეთდა სტამბა ესე და დაბეჭდა საღმრთო ესე მარხვანი ღიდას სამეფოსა ქალაქსა მოსკოვს. დასაბამითგან წელთა ვილრე აქამომდე კსმზ (7248), ქრისტეს აქეთ ჩღმა (1741), ქორონიკონსა უკზ (428), თუქსა ფებერვალსა გ (3)“.

ბავრაგიონთა გერბი – იგივე, რაც წინა გამოცემებში – თავფურცლის v-ზე.

გეჟსტი:

- კვირიაკე მეზუერისა და ფარისეველისა – ა-ღ (1-4) ფ.
- კვირიაკე უძლები შვილისა – ე-თ (5-9) ფ.
- ხორციელის კვირიაკისა – თ-აა (9-61) ფ.
- ღიდმარხვის პირველი შვიდეულისა – აა-რია (61-111) ფ.
- ღიდმარხვის მეორე შვიდეულისა – რიგ-რლვ (113-136) ფ.
- ღიდმარხვის მესამე შვიდეულისა – რლე-რღვ (136-166) ფ.
- ღიდმარხვის მეოთხე შვიდეულისა – რღვ-სა (166-201) ფ.
- ღიდმარხვის მეხუთე შვიდეულისა – სა-სნე (201-255) ფ.
- ღიდმარხვის მეექვსე შვიდეულისა – სნე-სპა (255-281) ფ.
- კვირიაკე ბაიაობისა – სჟბ-სჟგ (292-293) ფ.
- ღიდისა კვირიაკისა – სჟე-გნე (295-355) ფ.
- რვა ხმათა – გნე-გაე (355-365) ფ.
- ტიბიკონი – გაე-გობ (365-372) ფ.

სარელაქციო შენიშვნები:

1. „რუსეთის მარხვანის კილურზე ასე ეწერა. ეს გალობა ბერძ[ნ]ულს მარხვანში არ არის და ჩვენ ისევე ეს ჩვენი დავსწერეთ“ – გლგ (333);
2. „ძმანო და მამანო, რაც ამ მარხვანში საწინასწარმეგყველო სწერია, რომელსაც არ გენიშნოსთ, კელით წერილს მარხვანზე, გფილისის ქალაქის დაბეჭდილს საწინასწარმეგყველოზე დაბეჭდეთ, ამიგომ, რომ გამართული იყო რიცხუთა და ასომთავრულითა. რიცხვი ვერ დაუსვით და ნუ გვწყევთ, წმიდანო მამანო“ – გაე (365) ფ.

ქრისტეფორე გურამიშვილის ბოლოსიგყვაობა:

„ოღეს იპყრობდა და განაგებდა კეთილად გამგებელი, კეთილმორწმუნე და

თვითმპყრობელი სრულიად რუსეთისა ღიდი კელმწიფე იმპერატორიცა ანნა იოანესი, მას ჟამსა იგულსმოღინა ყოვლად სანაგრელმან არქიეპისკოპოზმან სრულიად ვლადუკისამან და არქიმანდრიგმან იურიევისამან, კახთ მღივან მწიგნობართ უხუცესის ქობულის თამაზის ძემან, სამებელმან იოსებ და მიბრძანა მე, ყოვლად უღირსსა, გურამისმულსა, მღვლელ მონობანს ქრისტეფორეს, სტამბის გაკეთება და გავაკეთებინე ღიდის გულსმოღინებითა და წარგებითა საფასითა მისითა. და დაბეჭდა „ღავითნი“, „ზაგიკი“ და „სახარება“¹²⁶. და მერმე მემო კსენებული იგი ღიდი კელმწიფე გარდაიცვალა და იპყრობდა ღისწული მისი, იმპერატორი იოანე ანგონის შკლი, მაშინ კელეყავით ნებითა და ძალითა ღმრთისათა, ვიშრომეთ და ვიღვაწეთ წმიდისა ამის მარხვანისა, მე უღირსმან, მემო კსენებულმან, ქრისტეფორემ და კახეთის მეფის, არჩილის ასულის, დარეჯანის კარის დეკანოზმან, გიორგი დამბარაშკლმან. და სხვათა ვიეთთა მოწმობითა და შეწვევითა მოვიღეთ რუსული მარხვანი და ოთხი ჩვენის ენისა და როგორც რუსული ტიბიკონი და რიგი უჩენდა, ისე იმ რუსულს მარხვანზე ვასწორეთ და ისე შევეკრიბეთ ნუსხითა. ამ ჩვენს მარხვანებში სამწუხრო და საცისკრო მუკლნი ბოგი მთლად ეწერა და ბოგს სძლის პირის მუკლს აკლდა და ეგრეთვე სამწუხროსი და წარღვომის მუკლს ვეძებდით და თუ რომე იმ ოთხს მარხვანში ვერ ვიპოვნით, გიორგი მღვდელი გარდმოსთარგმნიდა და გავასწორებდით და თავის ალაგს დავწერ[დ]ით და ჩაურევდით. თუმცა სძლის პირზე წინწილის მიცემა არ შეგვეძლო, ბოგს ერთს ნიშანიც უმის შესაგყობლად, რომე ახალი მუკლია. ამგვარი ყვაილი უმის.¹²⁷ და ბოგს კი ვერ დაუსვით და დავგერჩა და საწინასწარმეგყუზლოს ვინემღი ვიშოვნით, იმავე ჩვენის მარხვანდამ ვსწერდით და თავს და რიცხვს რუსულიდამ ვამოწმებდით. და როცა ჩვენი საწინასწარმეგყველო ვოშოვნეთ, გფილისის ქალაქს დაბეჭდილი, მერმე სულ იმაზე ვაწერინეთ. გასწორებული იყო და იმას მიყვევით. უკეთუნაკლები რაიმე იხილოთ, ან მთარგმნელისაგან, ან მასწორებელისა ცთომილება და მიუხლომლობა რაიმე შეგვმთხვეოდეს, [ღმრთის] სიყვარულისათვის ნუ საწყევარ და საგიობელ ვიქმნებით. თქვენ, კეთილად მცნობელნო და მიმხლომნო, ღმერთმან უწყის, რომლისა შემძლებელ ვიყვენით, სიმართლესა და სიკეთეს ვსცდილობდით. რომელიც შევიგყვევით, გასწორებას ვეცადენით და რომელიც ვერ შევიგყვევით და დავგერჩა გასამართავი, არა თუ უსწავლელთა, არამედ სწავლულთა და მეცნიერთა ვევედრებით, რათა სიმშუღითა და ჩვენზედ უღრგუნველად ყოველი ცთომილება ამ წიგნისა ან სიგყვაა, ან წინწილი, ან სხვაა რამე¹²⁸ გამართეთ“ – ბოლო გვერდი.

გაფორმება – გამოცემა უხვადაა შემკული ამ სტამბისათვის დამახასიათებელი თავსამკ-ბოლოსამკებით, ორნამენტული საბუნაო ასოებით, ჩარჩოებითა და სტილიზებული ჯერებით. ხატები: 1. აღდგომბ. ოვალურ მედალიონში, მოჩარჩობული

¹²⁶ ჩამონათვალში არ შეუგანიათ ამ დროისათვის უკვე დაბეჭდილი გესტამენგი, არც პირველი სასწავლო ყრმათა, აქ მხოლოდ საეკლესიო წიგნებია.
¹²⁷ იქვე ჩაბეჭდილია დასახელებული მარგინალი.
¹²⁸ გეჟსტში შეცლომით „რაგე“.

- ნილცნელ მიცობროლოცს ქრისტეფოროს.¹³⁴ ჩემის ძვილის ეიოპეი ქაჩაჭლის¹³⁵ ხელით, მოსახსენებლად. სახარება და ზაფხვი¹³⁶ ნილცნის ღვთისმშობლისათვის ქმინიბაჲს, ჩემის სკლის მოსახსენებლად და სიონის ღვთისმშობლის ხელით მოძიებოქვია“ – 1-16 ფურცლების ქვედა არშიებზე, მოყავისფრო მეღვინით.
8. „ეს ძესლი, როეობც მხელსული“ – მ (40)¹³⁷ ფურცლის იქვე ქვედა არშიებზე, მხედრულით მიწერილია:
 9. „აჲ, ესაია თქვა: ქალწულმან ძვან ღმერთი, ეე ძესლი აეხო სოქვით ზეძით ნიღლისა მხეაჲსად“.
 10. „ისპინე, ყვალო, იასონ ეაქურელიძე“ – მგ (43) ზემოთ, შავი მეღვინით.
 11. «Кирилъ Матвеевич [Метревели] 1899, 24 ноября» – გიგ (313) ფ. ბოლოსამკის ქვეშ, შავი ფანქრით.
 12. „ჩიბილი 1899, 24 ნოემბერს“ – გიდ (314) ქვემოთ ფანქრით.
 13. „ეაძოაჯლინე, კ[მა]ი, ზ (2)“ – გმდ (344) ფ. მეცხრე გალობის ბოლოს. მინაწერი გადაუშლიათ და იქვე მიუწერიათ:
 14. „აჲ ყნდა“ იქვე, იმავე ხელით არშიებზე;
 15. „ამის ყითხაჲში ძღვრელი ძეძოსება სულ ყოველიჲ ქესამოსელით“.
 16. მინაწერი ბერძნულად – გოგ (373) ფურცლის v-ზე, ქვედა არშიებზე.
 17. «1854 года ... червони» – უკანა ფორმაცზე, მოყავისფრო მეღვინით. იქვე:
 18. „ამ ქაპხანის ქმინიბაჲსი ნ[ქი]ისა იკლისისადმი, ღმერთმან მოიხსენოს“.
- იქვე:
19. „ეს ქაპხანი აპხიჲის დაჲითის აპის. სამოს ქაპხილად ვიყიდე. ჟუქპაპიტად. ქრისტეს აქათ ჩყე (1815), იკლისის ე (3)“.
- იქვე:
20. „ჩოყვის ქონასტრის ნმინდის ეიობეისთვის ქმინიბაჲს ეს ქაპხანი. ვინც ნაპოთჲს ან მოიპაროს, ან მძლავრებით მიიღოს, ქმინიბაჲს იყოს ნმინდა ღვთის საყვარელთაჲს აძინ! დაჲით მიცობროლოცი, ნიღლის ზყობის ძე“.
 21. „და აღიღე ალქმასა ჩემსა ქნ ეეჲა მოიძულე სწავლულება და ეანიძობრე“.
 22. «Мархвани ... принодлежить Джру[чись Монастрис]» – ქვედა ფრთაზე, უკულმა.
- იქვე:
23. „ყოლოდ საქვრელი, სოყლიად იძობის მიცობროლოცის, დაჲითისაჲს, ჩოყვის ქონასტრი დაიხსია სწილგით“.

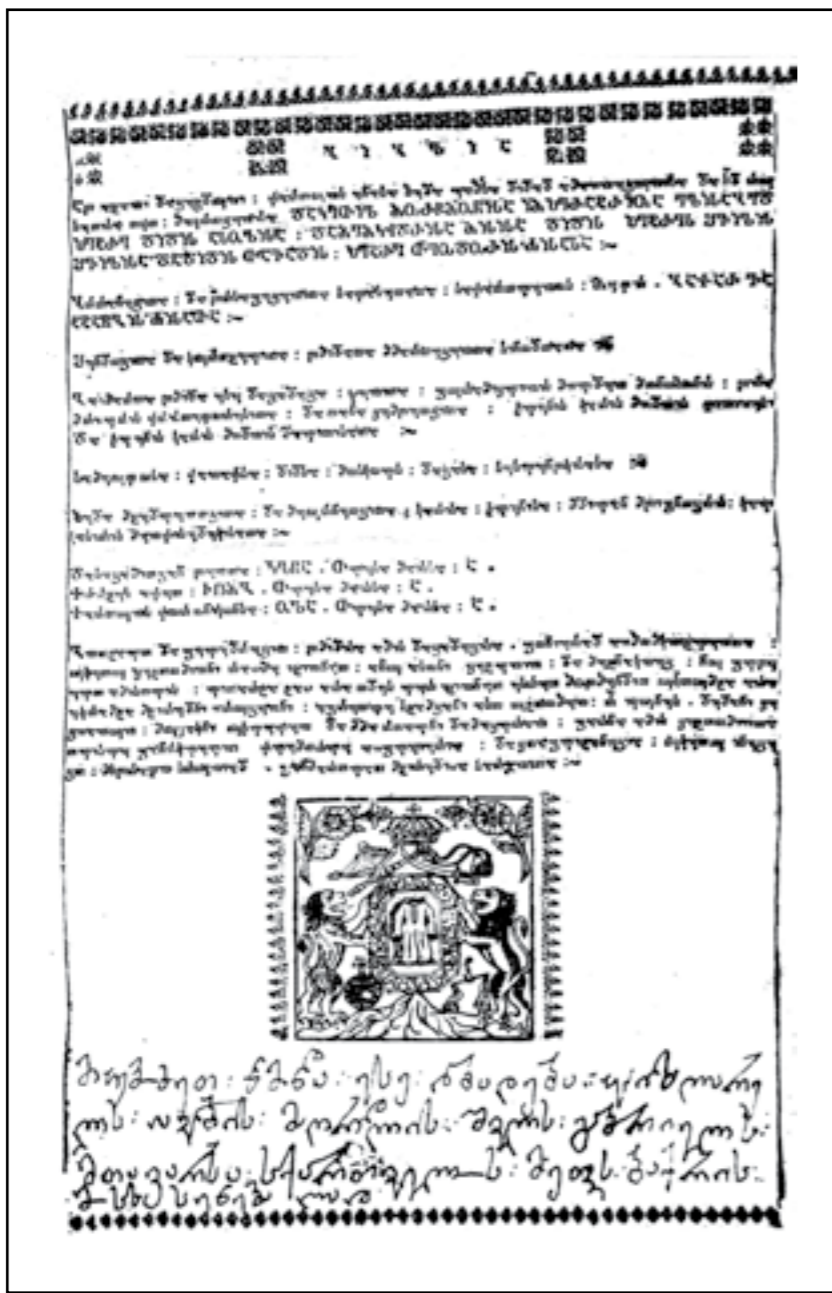
¹³⁴ ქრისტეფორე, წილკნელი მიცობროლოგი, ვახტანგ VI-ის ამალის წევრი. იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწ. A კოლექცია. - თბ. 1955, გვ. 16, მინაწ. 1473 და გვ. 240, მინაწ. 1176.
¹³⁵ გიორგი მანაბელი, ვახტანგ VI-ის ამალის წევრი, მეღვინეთუხუცესი. იხ. ს. ყუბანეიშვილის დასახელებული ნაშრომი გვ. 125.
¹³⁶ რადგან თინათინი რუსეთში იმყოფებოდა, მარხვანთან ერთად შეწირული წიგნებიც, სავარაუდოდ, მოსკოვის ქართული გამოცემები უნდა ყოფილიყო: სახარება 1739 წლისა, ხოლო ზაფხვი 1738 წლის.
¹³⁷ მინაწერი ეხება მუხლს: „აჲ ქალწულმან – თქვა ესაია – შვას ღმერთი“.

- სხვა უმნიშვნელო მინაწერები: გგ (303), გკ (322) ფ. და ფორმაცზე.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1949 წელს.
- 3. K 1 199/509 – მარხვანი. – მოსკოვი. – 1741 – ა-გ [პთ] (1-389) – წიგნს აკლია:**
თავფურცელი და ბოლო ფურცელი.
ყდა: (31x19,5) სმ. ხის, შავი გყავით გვიფრული: ორნამენტული ჩარჩო, საკუთხე სამკვებით, ყდას ფრთებზე ცენტრალური მეღვინეები სხვადასხვანაირია. გვიფრი კარგად აღარ ეგყობა. შეიმჩნევა ორი შესაკრავის არსებობის კვალი. ყდა მოცილებულია წიგნის კორპუსს. ყუა გვიფრულია, უთავსაკრო, ფურცელთა შემონახვერი აგურისფერი, ფორმაცი ცისფერი.
აკინძვა: ამოვარდნილია [1-13], რლდ-რლვ (134-136), გმე (345), გმზ (347) ფურცლები, ასევე გო (370)-დან ბოლომდე.
სარესტავრაციოა მთლიანად. ფურცლები დაზიანებულია ჭისაგან.
მინაწერები:
1. „ქაპხანი. საელოტლგბი“ – წინა ფორმაცზე, ლურჯი მეღვინით.
 2. „საყითხაჲი ყიბრუსისა ქმინიბისა და ვაპისყლისა“ – პირველ ფურცელზე, თავსამკთან, იისფერი მეღვინით.
- ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1983 წელს.**
- 4. FS 3 776/209¹³⁸ – მარხვანი. – მოსკოვი. – 1741 – მ-გობ (7-372) – წიგნს აკლია**
თავფურცელი და ა (1).
ყდა: (31x19,5) სმ. მუყაო ღია ყავისფერი გვიფრული გყავით: მარტივი, ორნამენტული ჩარჩო.
სარესტავრაციო: ბ (2), როა (171), რყე (195), სკე-სკე (225-226) და გკ (320) ფ.; ყდას ორივე ფრთა მოცილებულია წიგნის კორპუსს.
ბეჭედი: „ქმწკგ სამოგალოების წიგნთ-საცავი“ – ბ (2), ია (11) ფ.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

¹³⁸ დავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციის.

ბიბლია. 1743. მოსკოვი. თავფურცელი.

ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743, მაისი.

[1-14], ა-ჩეგ (1-1093), [10] გე. = [7], ა⁴-სამ⁴; სათ³-სო³; სოა⁴-სობ⁴, [5] ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ.=55 მმ. გვერდზე 55 სტრიქონი, გეჟსტის ანაწყობი (31X17,5) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი – ხუცურით, ზედა კუთხეში, საერთო გეჟსტისა და საძიებლებსათვის, დაუნომრავია ნაკრები ფურცლები და ბოლოში ჩართული 10 გვ. დაშვებული შეცდომები: კა (21)-ის ნაცვლად კბ (22); მგ (43)-ის ნაცვლად მზ (47); პე (85)-ის ნაცვლად პე (86); პი (89)-ის ნაცვლად პე (83); რგ (103)-ის ნაცვლად ქს (98); რკი (129)-ის ნაცვლად რლე (136); რლე (136)-ის ნაცვლად რკი (129); რმე (145)-ის ნაცვლად რნბ (152); რმზ (147)-ის ნაცვლად რნ (150); რნ (150)-ის ნაცვლად რმზ (147); რნბ (152)-ის ნაცვლად რმე (145); სკზ (228)-ის ნაცვლად სლე (236); სკი (229)-ის ნაცვლად სლზ (237); სა (260)-ის ნაცვლად სნი (259); საა (261)-ის ნაცვლად სნა (251); სამ (267)-ის ნაცვლად სო (270); სამ (268)-ის ნაცვლად სოვ (276); სათ (269)-ის ნაცვლად სომ (277); სო (270)-ის ნაცვლად სამ (267); გგ (303)-ის ნაცვლად გლ (304), გნლ (354)-ის ნაცვლად გნა (351); გნვ (356)-ის ნაცვლად გნზ (357); გნზ (357)-ის ნაცვლად გნვ (356); გნი (359)-ის ნაცვლად გნვ (356); გჟლ-გჟე (394-395)-ის ნაცვლად გჟზ-გჟს (397-398); გჟი (399)-ის ნაცვლად გჟე (396); უკგ (423)-ის ნაცვლად უიზ (418); უმე (445)-ის ნაცვლად ულე (435); უნა (451)-ის ნაცვლად უნგ (453); უნბ (452)-ის ნაცვლად უნდ (454); უნე (455)-ის ნაცვლად უმზ (447); უნვ (456)-ის ნაცვლად უმზ (442); უნზ (457)-ის ნაცვლად უნს (458); უნზ-უიგ (458-463)-ის ნაცვლად უმლ-უმთ (444-449); უიე (465)-ის ნაცვლად უია (461); უოთ (479)-ის ნაცვლად უოე (475); ფკი-ფლ (529-530)-ის ნაცვლად ფლე-ფლზ (536-537); ფლა (531)-ის ნაცვლად ფლზ (532); ფლზ (532)-ის ნაცვლად ფმ (540); ფლგ (533)-ის ნაცვლად ფმა (541); ფლდ (534)-ის ნაცვლად ფლგ (533), ფლე (535)-ის ნაცვლად ფმგ (543); ფლე (536)-ის ნაცვლად ფკი (529); ფმ (540)ფლზ (537)-ის ნაცვლად; ქიზ (617)-ის ნაცვლად ქლგ (633); ქიზ (618)-ის ნაცვლად ქლდ (634); ქიო (619)-ის ნაცვლად ქკი (629); ქიზ (618)-ის ნაცვლად ქლდ (634); ქკ (620)-ის ნაცვლად ქლ (630); ქკა (621)-ია ნაცვლად ქლა (631); ქკბ (622)-ის ნაცვლად ქლბ (632); ქკგ (623)-ის ნაცვლად ქიზ (617); ქკლ (624)-ის ნაცვლად ქიზ (618); ქლე (635)-დან ქნ (650)-ის ჩათვლით 10-ით მეტს უჩვენებს; ღია (711)-ის ნაცვლად ღე (706), ღკზ (727)-ის ნაცვლად ღიზ (717);

დკთ (729)-ის ნაცვლად ღით (719); ყიზ (818)-ის ნაცვლად ღიზ (718); ყით (819)-ის ნაცვლად ყიე (815); ყლა (831)-ის ნაცვლად ყიგ (813); ყლბ (832)-ის ნაცვლად ყ (800); ყკგ (823)-ის ნაცვლად ღკგ (723); ყლგ (833)-ის ნაცვლად ყმ (840); ყიე (865)-ის შემდეგ ყით (869); შლა (931)-ის ნაცვლად შლზ (937); შკბ (922)-ის ნაცვლად შლბ (932); შკგ (923)-ის ნაცვლად შკე (925); შკღ (924)-ის ნაცვლად შლგ (936); შკე (925)-ის ნაცვლად შკზ (927); შლგ (936)-ის ნაცვლად შკზ (928); შკზ (927)-ის ნაცვლად შლგ (936); შკზ (928)-ის ნაცვლად შლა (931); შკთ (929)-ის ნაცვლად ისეე შლა (931); შლ (930)-ის ნაცვლად შლბ (932); შლა (931)-ის ნაცვლად ყლგ (833); შლთ (939)-ის ნაცვლად შნთ (959); შით (969)-ის ნაცვლად ყოღ (874); ში (970)-ის ნაცვლად შოე (975); შპგ (983)-ის ნაცვლად შომ (977); შე (990)-ის ნაცვლად შპღ (984); ჩლბ (1032)-ის ნაცვლად ჩლ (1030); ჩლგ (1033)-ის ნაცვლად ჩლზ (1037); ჩლღ (1034)-ის ნაცვლად ჩლზ (1038); ჩლე (1035)-ის ნაცვლად ჩლთ (1039); ლე (1036)-ის ნაცვლად ჩმ (1040); ჩლზ (1037)-ის ნაცვლად ჩმა (1041); ჩლზ (1038)-ის ნაცვლად ჩმზ (1042); ჩპგ (1083)-ის ნაცვლად ჩპთ (1089); ჩპღ (1084)-ის ნაცვლად ჩჟა (1091); ჩპე (1085)-ის ნაცვლად ჩრ (1100); ჩპგ (1086)-ის ნაცვლად ჩპზ (1087); ჩპზ (1087)-ის ნაცვლად ჩპღ (1084); ჩპზ (1088)-ის ნაცვლად ჩპე (1085); ჩპთ (1089)-ის ნაცვლად ჩჟე (1096); ჩე (1090)-ის ნაცვლად ჩპგ (1086); ჩჟა (1091)-ის ნაცვლად ჩპზ (1082); ჩჟბ (1092)-ის ნაცვლად ჩჟგ (1093).

სიგნატურა ორმაგი: ციფრებით და ასოებრივი, ნუსხურით, ფურცლობრივი, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად, დანომრილია მხოლოდ პირველი და მეორე ფურცლები: 1 ა, -- --; 3 გ, 4 ღ --; 5 ე, 6 ვ -- და ა.შ. დაშვებული შეცდომები: დაუნომრავია ა (1) რვეულის მეორე ფურცელი, რომელსაც ბ (2) უნდა ეწეროს; ა (60)-ის ნაცვლად ისეე ნთ (59); პღ (84)-ის ნაცვლად ისეე პგ (83); რკზ (127)-ის ნაცვლად რლთ (139); რლა (131)-ის ნაცვლად რლგ (133); რლგ (136)-ის შემდეგ რლე (135) და ისეე რლგ (136) და რლთ (139); რნღ (154)-ის შემდეგ რნე (156), რნე (155) და რნზ (157); რნთ (159)-ის ნაცვლად რჟთ (199) და შემდეგ რა (160); რაღ (164)-ის ნაცვლად რაე (166), შემდეგ რაე (165) და რამ (167); რათ (169)-ის ნაცვლად რთთ (179), შემდეგ რთ (170); რპღ (184)-ის ნაცვლად რპზ (182), შემდეგ რპე (185); ს (200)-ის ნაცვლად რჟთ (199), შემდეგ სა (201); სკზ-სკზ (227-228)-ის ნაცვლად სკე-სკე (225-226), შემდეგ სკთ (229); სლა (231)-ის ნაცვლად სლ (230); სლზ (237)-ის ნაცვლად სლგ (236); სნე-სნე (255-

256)-ის ნაცვლად სნღ-სნე (254-255).

ბეჭდვა: ერთ ფერში, ტექსტი დაყოფილია თავებად და მუხლებად, აქვს ცვლადი კოლონიტიკული, კუსტოლები, კალაფონები, არშიებზე მარგინალიები.¹³⁹

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – ბიბლია, აწ ახალი დაბეჭდული ქართულ ენასა ზედა. ეამსა ღიდაღ ამაღლებულისა და სრულიად რუსეთისა თვითმპყრობელისა და კეთილმორწმუნისა იმპერატორისა ელისაბედ პეტრე ღიღის ასულისა და მემკვდრისა მისისა, ღიღის პეტრეს შვილისშვილისა და ღიღის თავადის, პეტრე თეოდორის ძისასა. ბრძანებითა და წარსაგებელითა საფასეთათა საქართველოს მეფის, ბაქარ ვახტანგის ძისათა. შენდობითა და კურთხევითა წმიდათა მმართველთა სინოდთათა. გაიმართა წმიდა ესე დაბადება კელითა გურამიშვილის, მღვდელ-მონაზონის, წინამძღვრის ქრისტეფორესითა და თანაშემწეობითა ჩვენის კარის მღვდლის, ფილიპესი და ჩვენის კარის მღვდლის ღაგიტისათა. სამეუფოსა ქალაქსა ღიღსა მოსკოვს, დაბასა სესვენწკისასა. ზეღამხეველობითა და მეურნეობითა კარისა ჩვენისა მღვინ მწიგნობრის, კავკასიძის მელქისედეკისათა. დასაბამითგან წელთა ესნა (7251), თვესა მაისსა ა (1), ქრისტეს აქეთ ჩღმგ (1743), თვესა მაისსა ა (1) ქართულს ქორონიკონსა ულა (431), თვესა მაისსა ა (1)“.

მესგამბეთა მიმართვა – „გლოცავთ და გვევლრებით წმიდისა ამის დაბადებისა გონიერად აღმომკითხველთა, უკეთუ შეცთომილნი რამე იხილნეთ, ანუ ასონი შეცვლილ და მეგნაკლებ, ნუ გვწყევთ. ამისთვის, ვითარცა ცაა არა ოღეს ვერ იხილნეთ ესრეთ მოწმენდით, უკეთუცა არა ეკრამცა მცირედნი ღრუბელნი, ეგრეთვე სგამბანი ასოუცთომელ, რამეთუ იყუნეს ღეღანი შებღალულ, მუშაკნი უჩვეველ და მმართავნი ღამაშერალ. გარნა ამის შეცთომილთა თვისვე განრკვევით ქვემორვე აღგვიწერია და შთაგვიგანებია. უკეთუ ინებებთ, მსწრაფლ სრულად განმართავთ მცირედისა სარჯლითა“ – თავფურცელზე.

ბაქარ ბაგონიშვილის წინასიგყვაობა – „საღიღებულად წმიდისა და ერთარსისა და ცხოველსმყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა: მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა. ეამსა ზემთა ამაღლებულისა და ზემთა განბრწყინვებულისა იმპერატორისა და თვით მპყრობელისა ყოვლისა რუსეთისა, ელისაბედ პეტრეს ასულისასა და მემკვიდრისა მისისა, ღიღის მთავრისა, პეტრეს თეოდორის ძისასა, ვიგულეთ და ვიგულსმოდგინეთ ჩვენ ღაგიტისან, სოლომონისან, პანკრაგოვანისან, ძმისწულის წულმან სახელოვანის მეფის არჩილისამან და მეფის გიორგისამან და ძემან სახელოვანთქმულის ღეღანის ძის, მეფის ვახტანგისამან, მეფემან

¹³⁹ სახარების ყოველი თავის წინ, ასევე სამოციქულოს, იოანეს გამოცხადებისა და ქორონიკონის საძიებლის დასაწყისებთან დაგოვებულია სუფთა გვერდები, ჩანს, განსაზღვრული ყოფილა გამოცემისათვის გრაფიკურების ღართვაც.

ქართველთაგან ბაქარ, ამის სულთა და გონებათა განმანათლებელისა წმიდისა დაბაღებისა დაბეჭდვად, რომელ პირველ ფრიალთა სასოებითა ნებებოდა ნეგარკსენებულსა მეფეს არჩილს, რათამცა შეეკრიბა და შეესრულებინა დაბაღება. რამეთუ ქვეყანათა ჩვენთა არღარა იპოვებოდა ერთად შეკრებულნი, არამედ წიგნალ-წიგნალ იყო და რომელნიმე დაკარგულ და დაკლებულ, ვითა წიგნი ისო ზირაქი და მაკაბელნი. ხოლო, რომელნიცა დამთომილ იყუნეს და იპოვებოდეს, იგინიცა უთავოდ და უმუკლოდ და მწერალთა მიერ განრყენილნი, არამედ შეეკრიბა და შეეწყო ერთად და ნაკლულებანიცა იგი ეთარგმნა, ძალისაებრ თვისისა, რომელიცა შემძლებელ ყოფილ იყო. ეგრეთვე ნეგარკსენებულმან მამამან ჩემმან, მეფემან ვახტანგ, ინება სამეფოსა თჳსსა, ქალაქსა გვილისისასა, წიგნისა ამის აღბეჭდვად და მოიყვანა მესტამბე ვლახეთით და გააკეთა სტამბა, იმუშაკა და დაშვრა და განაწყო ყოველივე ნივთნი და მცირე რაიმე საწინასწარმეგყველონი აღბეჭდა. და არცაღა მას სცა კამმან და ღრთმან ამომან და ქვევადმან. და დაუშთა მასცა ეგრეთვე შეუსრულებელად. და კამსა ამას, ქვეყნით ჩვენით მოვიწიენით დილსა ამას საკელმწიფოსა რუსეთს, ჩლკლ (1724), კელმწიფობასა პირველისა იმპერატორისა, დილის კელმწიფისა, პეტრეს ალექსის ძისასა, სამეუფოსა ქალაქსა დილსა მოსკოვს. შემდგომად ხანთა რაოლენთამე, განვიხილე და ვინებე, ორთა ამათ მეფეთა ნამუშაკევინი, ცულად მღებარე, რომელთა სურვილნი ფრიად ყოფილ იყუნენ და ვერ მიმთხვევოდენ საწაღელთა მათთა, ვითა მოსე და არონ ქვეყანასა აღთქმისასა. და მებრძანა მე, ვითა ისოს, და ვინებე და ვისურვე, ვითა ირემმან წყაროთა მიმართ, ნამუშაკევისა ამის კეთილად წარმართებად, ხოლო სასოებითა და შეწეენითა საბაოთისა ღვთისათა, კელვყავ და აღვასრულე წაღილი მათი, რამეთუ საქმენი კელთა ჩემთანი წარმართა ჩემმედა და ქმნულნი კელთა ჩვენთანი წარგვიმართნა. და აღვბეჭდეთ სამეუფოსა ქალაქსა დილსა მოსკოვს, შენდობითა და კურთხევითა წმიდათა მმართებელთა სინოდთათა. და აწ ნებითა ჩვენითა მიზეზ ექმნა სტანბისა ამის განმართვასა და გაკეთებასა არქიფისკოპოზი იოსებ სამეხელი და ფრიად დაშვრა განზრახვითა და ნებითა ყოველთავე ჩვენთა სამდღელთა. და აწ მოვიღვეით მეფის არჩილის ნამუშაკევი დაბაღება, კელით წერილი და შევამოწმეთ ღედანსა ფრიად კეთილსა და სარწმუნოსა, მრავალთა წმიდათა და ფილოსოფოსთა და ღვთისმეტყველთა გამოძიებით თარგმნილსა და გამართულსა ბერძენთა სარწმუნოებასა ზედა. და განვმართეთ ახლად ყოველნივე სიგყვა მეტნაკლებნი და თავად-თავად და რიცხ-რიცხვად სამოწმითა ესრეთ უნაკლულად, რომელ არღარა უღარეს საგონებელ არს სხვათა ბიბლიათა: ანუ ებრაელთა, ანუ ელენთა, ანუ ასურთა ანუ ბულღართა ანუ სომეხთა და სხვათა ყოველთა. საოხად და საკსრად სულთა წინა თქმულთა მათ მეფეთა: მეფის არჩილისა და ასულისა მისისა ღარეჯანასათჳს; მამისა ჩემისა, მეფის ვახტანგისა და დედისა ჩემისა, დედოფლის რუსუღანის სულის საოხად. და სულისა ჩვენისა და მეუღლისა ჩვენისა, არაგვის ერისთავის ასულის ანნასათჳს; ძისა ჩემისა ლევანისა

და ალექსანდრესა და ასულისა ჩემისა ელისაბედისათჳს, კეთილად აღზრდისა და დაცვისათჳს. და ძმისა ჩვენისა, მეფის ძისა გიორგის, მშვიდობით ცხოვრებისათჳს. რათა უფალმან ღმერთმან ჩვენმან ყოვლის კეთილისა მიზეზმან, ნამიზმევეი ესე ჩვენი შეიწიროს და დირს გეყოს მარჯვენით თჳსსა ღვთისა. რომელსა შეენის ყოველი დიდება და თავყვანისცემა, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამინ! დასაბამითგან წელთა ვიდრე აქამომდე კსნა (7251), ქრისტეს აქეთ ჩლმგ (1743), ქორონიკონსა ულა (431), თვესა მაისსა ა (1) “ – თავფურცლის v-ზე.

ბაგრაგიონთა გერბი – თავფურცლის v-ზე.

გექსტი:

- ესრეთ შეუღების წესი რიგისა¹⁴⁰– წინა [3-14] გვ.
- წიგნი პირველი, შესაქმე – ა-მ (1-40) გვ.
- წიგნი მეორე, გამოსვლათა – მა-ოგ (41-73) გვ.
- წიგნი მესამე, ლევიტელთა – ოგ-კზ (73-97) გვ.
- წიგნი მეოთხე, რიცხვთა, პირველი რჯულისა – კზ-რლ (97-130) გვ.
- წიგნი მეხუთე, მეორე რჯულისა – რლ-რძ (130-160) გვ.
- წიგნი მეექვსე, ისოსი, ძისა ნავესი – რძ-რპა (160-181) გვ.
- წიგნი მეშვიდე, მსაჯულთა – რპა-სა (181-201) გვ.
- წიგნი მერვე, რუთისი – სბ-სდ (202-204) გვ.
- წიგნი მეფეთა, პირველი – სე-სლა (205-231) გვ.
- წიგნი მეფეთა, მეორე – სლა-სნბ (231-252) გვ.
- წიგნი მეფეთა, მესამე – სნბ-სოთ (252-279) გვ.
- წიგნი მეფეთა, მეოთხე – სოთ-გბ (279-302) გვ.
- წიგნი პრაღიპამენონი – გდ-გკლ (304-324) გვ.
- წიგნი ნეშტთა – გკლ-გნა (324-351) გვ.
- წიგნი პირველი, ეზდრასი – გნა-გნვ (351-356) გვ.
- წიგნი ნემიასი – გნვ-გმთ (356-369) გვ.
- წიგნი მეორე, ეზდრასი – გმთ-გპა (369-381) გვ.
- წიგნი მესამე, ეზდრასი – გპა-უბ (382-402) გვ.
- წიგნი გობიასი – უგ-უი (403-410) გვ.
- წიგნი იელითისა – უი-უკ (410-420) გვ.
- წიგნი ესთერისა – უკ-უკზ (420-428) გვ.
- წიგნი იობისა – უკზ-უმზ (428-447) გვ.
- დავითნი – უმთ-უჟლ (449-494) გვ.
- იგავნი სოლომონისა – უჟე-უიზ (495-518) გვ.
- წიგნი ქება ქებათა – უთ-უკა (519-521) გვ.
- წიგნი სიბრძნისა სოლომონისა – უკბ-უმ (522-540) გვ.

¹⁴⁰ აქ წარმოჩენილია ბიბლიური წიგნთა თანამიმდევრობა და თავების რაოდენობა თითოეულ მათგანში.

წიგნი სიბრძნისა ისო ძისა ბირაქისა – ფმა-ფა (541-560) გვ.
წინასწარმეტყველება ესაიასი – ფაა-ფჟ (561-598) გვ.
წინასწარმეტყველება იერემიასი – ფჟ-ქმა (598-641) გვ.
გოლებანი იერემიასი – ქმბ-ქმვ (642-646) გვ.
წინასწარმეტყველება ბარუქისა – ქმვ-ქნბ (646-652) გვ.
წინასწარმეტყველება ეზეკიელისა – ქნბ-ქებ (652-692) გვ.
წინასწარმეტყველება დანიელისა – ქებ-ლწ (692-708) გვ.
წინასწარმეტყველება ოსესი – ლწ-ლიდ (708-714) გვ.
წინასწარმეტყველება იოველისა – ლიდ-ლივ (714-716) გვ.
წინასწარმეტყველება ამოსისი – ლივ-ლკ (716-720) გვ.
წინასწარმეტყველება აბდიასი – ლკ-ლკა (720-721) გვ.
წინასწარმეტყველება იონასი – ლკა-ლკბ (721-722) გვ.
წინასწარმეტყველება მიქიასი – ლკგ-ლკვ (723-726) გვ.
წინასწარმეტყველება ნაომისი – ლკვ-ლკზ (726-727) გვ.
წინასწარმეტყველება ამბაკომისა – ლკზ-ლკთ (727-729) გვ.
წინასწარმეტყველება სოფონიასი – ლკთ-ლლა (729-731) გვ.
წინასწარმეტყველება ანგიასი – ლლა-ლლბ (731-732) გვ.
წინასწარმეტყველება მაქარიასი – ლლბ-ლლთ (732-739) გვ.
წინასწარმეტყველება მალაქიასი – ლლთ-ლმა (739-741) გვ.
წიგნი პირველი, მაკაბელთა – ლმა-ლმე (741-765) გვ.
წიგნი მეორე, მაკაბელთა – ლმე-ლმგ (765-783) გვ.
წიგნი მესამე, მაკაბელთა – ლმგ-ლმდ (783-791) გვ.
სახარება მათესი – ლმგ-ყიე (793-815) გვ.
შესხმა სოფრონის მიერ წმიდისა მახარებლისა მარკომის – ყიე (815) გვ.
სახარება მარკომისი – ყი[ვ]-ყლზ (816-837) გვ.
შესხმა წმიდისა მახარებლისა ლუკასი – ყლზ (837) გვ.
სახარება ლუკასი – ყლთ-ყმთ (839-869) გვ.
შესხმა წმიდისა მახარებლისა [იოანესი] – ყმვ (866) გვ.
სახარება იოანესი – ყმწ-ყპთ (868-889) გვ.
უწყებანი მოციქულთა საქმეთა – ყპთ (889) გვ.
საქმე მოციქულთა, თავი პირველი – ყეა-შიზ (891-917) გვ.
უწყებანი, რომელი არს რომაელთა მიმართ ეპისკოლე, წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შიზ (918) გვ.
რომაელთა მიმართ ეპისკოლე პავლე მოციქულისა – შით-შლა (919-931) გვ.
უწყება კორინთელთა მიმართ ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი, პირველი – შლა-შლბ (941-942) გვ.
პირველი, კორინთელთა მიმართ ეპისკოლე, პავლე მოციქულისა – შლბ-შმ (932-940) გვ.

უწყება კორინთელთა მიმართ ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი, მეორე – შმ (940) გვ.
მეორე, კორინთელთა მიმართ ეპისკოლე, პავლე მოციქულისა – შმა-შმზ (941-947) გვ.
უწყებანი გალაგელთა მიმართ ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შმზ-შმზ (947-948) გვ.
გალაგელთა მიმართ ეპისკოლე პავლე მოციქულისა – შმზ-შნა (948-951) გვ.
უწყებანი ეფესელთა მიმართ ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შნა (951) გვ.
ეფესელთა მიმართ ეპისკოლე პავლე მოციქულისა – შნბ-შნე (952-955) გვ.
უწყებანი ფილიპელთა მიმართ ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შნე (955) გვ.
ფილიპელთა მიმართ ეპისკოლე პავლე მოციქულისა – შნვ-შნწ (956-958) გვ.
კოლაელთა მიმართ ეპისკოლე პავლე მოციქულისა – შნწ-შია (958-961) გვ.
უწყებანი თესალონიკელთა მიმართ პირველისა ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შია (961) გვ.
პირველი, თესალონიკელთა მიმართ ეპისკოლე, წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შია-შიგ (961-963) გვ.
უწყება თესალონიკელთა მიმართ მეორისა ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შიდ (964) გვ.
მეორე თესალონიკელთა მიმართ ეპისკოლე წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შიდ-შიე (964-965) გვ.
უწყებანი ტიმოთეს მიმართ პირველისა ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შიე (965) გვ.
პავლე მოციქულის პირველი წიგნი ტიმოთეს მიმართ – შივ-შიზ (966-967) გვ.
უწყებანი ტიმოთეს მიმართ მეორისა ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შიზ-შიოდ (968-974) გვ.
მეორე ტიმოთელთა მიმართ ეპისკოლე პავლე მოციქულისა – შოდ-შია (974-971) გვ.
უწყებანი ტიტუს მიმართ ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შია (971) გვ.
წიგნი პავლე მოციქულისა ტიტუს მიმართ – შია-შიობ (971-972) გვ.
უწყებანი ფილიმონის მიმართ ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შიობ (972) გვ.
ფილიმონის მიმართ ეპისკოლე წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შიობ-შიოგ (972-973) გვ.
უწყებანი ებრაელთა მიმართ ეპისკოლისა წმიდისა მოციქულისა პავლესი – შიოგ-შიოდ (973-974) გვ.
პავლე მოციქულის წიგნი ებრაელთა მიმართ – შოდ-შიპ (974-982) გვ.
უწყებანი კათოლიკე სამოციქულოსი იაკობისა – [შიგ] (983) გვ.
კათოლიკე ეპისკოლე იაკობ მოციქულისა – [შიგ]-შიუ (983-985) გვ.

უწყებანი კათოლიკისა პეტრეს ეპისკოლისა პირველისა – შპე (985) გვ.
 კათოლიკე ეპისკოლე პეტრესი – შპე-შპშ (985-988) გვ.
 უწყება კათოლიკე ეპისკოლისა პეტრესი, მეორე – შპშ (988) გვ.
 პეტრე მოციქულის წიგნი, კათოლიკე მეორე – შპშ-[შე] (988-990) გვ.
 უწყებანი კათოლიკე სამოციქულოსი იოანესა, პირველი – [შე] (990) გვ.
 პირველი კათოლიკე ეპისკოლე იოანე მოციქულისა – შჟა-შჟგ (991-993) გვ.
 უწყებანი კათოლე სამოციქულოსი იოანესა მეორე – შჟგ (993) გვ.
 იოანე მოციქულის კათოლიკე, მეორე – შჟდ (994) გვ.
 უწყებანი კათოლიკესა იოანესი, მესამე – შჟდ (994) გვ.
 წიგნი იოანე მოციქულისა კათოლიკე, მესამე – შჟდ (994) გვ.
 უწყებანი იუდას კათოლიკისა – შჟდ-შჟე (994-995) გვ.
 კათოლიკე ეპისკოლე იუდა მოციქულისა – შჟე (995) გვ.
 გამოცხადება იოანე მოციქულისა – შჟმ-ჩთ (997-1009) გვ.
 შეკრებანი ათორმეტთა თვეთა: ბრძანებული ღვთისაწაულთა საუფლოთათვის და ღვთისმშობლისა და რჩეულთა წმიდათათვის (სექტემბერ – აგვისტო) – ჩი-ჩით (1010-1019) გვ.
 სახარებანი საზიარონი წმიდათათვის (ოღეს ხსენებასა ჰყოფლეთ რომელთათვისცა) – ჩით-ჩკ (1019-1020) გვ.
 უწყებანი თავთა სახარებთა საცისკროთა და სამოციქულოთა და სახარებანი, ვითარ ჯერარს კითხვად შვიდეულთა შინა წელთა – ჩკ-ჩკდ (1020-1024) გვ.
 საძიებელნი მაგეანეთანი – ჩკე-ჩლ (1025-1074) გვ.
 საძიებელნი ქორონიკონისა – ჩოვ-ჩპა (1076-1081) გვ.
 ხელთა – ჩპბ-ჩპთ (1082-1089) გვ.
 ათორმეტნი თვენი საცნობელნი საჩინოთა ღვთისა და ღვთისაწაულთა საუფლოთა და წმიდათა – ჩჟა (1091) გვ.
 სრულიად აღდგომისა – ჩჟბ-ჩჟგ (1092-1093) გვ.
 შეცლომითათვის – ბოლო [1-8] გვ.

ვახუშტი ბატონიშვილის ბოლოსიგვეობა – „უწყებისათვის საყვარელთა მკითხველთა: ამის სულთა აღმაფრენელისა ვიღრე ზეცამდე, კორცთა მაცხორებლობისა საწუთროსა ამის მიმწვენელისა, ძველისა და ახლისა აღთქმის წიგნისა შეკრება და გარდმოთარგმანება ქმნულ იყო ძუშლთა ჩუენთა მთარგმნელთაგან და ჟამთა ვითარებისაგან, ვითა წესი არს ქვეყნისა ჩვენისა ცვალებანი, ესეცა გარყვნილიყო, რამეთუ დაბადება მეფედმდე ზოგად იყენეს და სხვანი წიგნი წიგნად-წიგნად, ხოლო ზირაქი და მაკაბელი დაკარგულ იყენეს. ეგრეთვე ახალნი აღთქმანი არა ამითთან კრებით. ხოლო ოღეს უფლისაჲ ჩვენისა იესუს ქრისტეს სარწმუნოებისათვის დაუტევა ქვეყანა და მეფობა თვისი, ძემან მეფის ვახტანგისამან, მეფემან პირველ კახთა და ყოვლად იმერისამან არჩილ, და მოიწია რუსეთს, სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს, მეფობასა და კელმწიფობასა

თვთმპყრობელის იმპერატორისა, ღვთისა პეტრეს ალექსის ძისასა და შეწყნარებულ იქმნა მის მიერ ღვთისა ღვთისა და ურიცხვითა ნიჭითა, ვითა შუშნოლათ მრჩობლეთად. ხოლო სცხორებდა მუნ ჟამად მყუდროდ, უშფოთველობით. მაშინ იგულა, ვითა შეჰგვანდა სიბრძნე მეცნიერებასა მისსა, (რომელი იყო ზედმიწევნით სწავლითა სულიერითა და სიბრძნისა ცნობითა და სამკედროთა და სამამაცოთა სიმკნეთთა და ახოვანებითა სრულ, ვითა პირველნი ვინამე თქმულნი), შეკრებად წიგნისა ამის და ითხოვა ძმისწულისა თვისისა, ძის ლევანისა ვახტანგისაგან, (რომელი იყო მას ჟამსა შინა მოადგილე ბიძისა თვისისა, მეფის გიორგისა, ქართლის გამგედ) წიგნი დაბადებისა და რომელიცა მუნ იპოებოდენ, მოუგზანა, ხოლო ზოგნი თვთ აქუნდეს. მაშინ მოეწეა რუსულსა დაბადებასა ზედა განმართვად და განსწორებად. ხოლო ვითა შეენოდა სიბრძნე მეცნიერებისა მისისა, განემართა და შეეწყო, თვნიერ მუკლთა თავ-თავად. ხოლო მაკაბელი თვთ ეთარგმნეს და ზირაქი ეგრეთვე. (მე ვგონებ ზირაქისაგან განმართვასა, რამეთუ ეგრეთ ჩნდეს) და ღვთის შრომანი დაეღუნეს და ღვთის ჭირნი მოეთმინეს მუშაკობასა ამას შინა. ჰოი, რაბამ საქმედ და სასურველ არს შრომანი შენნი, რამეთუ დაუტევენ თვისნი და ზეცისა მემუშაკისათვის დაშუშრ და მოხუცებული არა მცონარე იქმენ, არამედ ვითა ფუტკარმან იმუშაკე წარუპარველსა საუნჯესა შინა. აწ გამაღობთ და გლოცავთ: მოგაგოს სასყიდელი ზეცისა სასძლოსა სიძემან, მკნელმან ჩუენმან, რომლისა გსუროდა ღვთისა მისისა.

ხოლო უკანასკნელ, რაჲ შეიბრძოლენ მეფენი და ქვეყანანი აღშოთნენ, და შეუდგა წინ კსენებელი ვახტანგ და აწ მეფე ქართლისა, კვალსა ბიძისა თვისისა და ბრძანებითა ღვთისა მისვე მეფისა და კელმწიფის, თვთმპყრობელის ღვთის პეტრეს ალექსის ძისათი, მოიწია რუსეთს, ქალაქსა მოსკოვს. ხოლო შემდგომად მისსა, პირმშომან ძემან მეფის ვახტანგისამან, მეფემან ბაქარ, იხება დაბადებისა ამის მეფის ნამუშაკევისა ბეჭვად. ვინათგან იგივე იქმნა მემკვიდრე მეფის არჩილისა, რათა არა უღებ იყოს შრომა მისი. რამეთუ ერთ ოღენ იყო წიგნი ესე მხოლოდ, ხოლო ვინათგან თავი აქუნდა და მუკლნი არა წიგნსა ამას, ჯერ იყო ქმნაცა მისი. ამისათვის მებრძანა მე, ძმასა მისსა, ვახუშტის, რათა ვიშრომო ქმნად ამისა. და ვითა ჩემ მიერ არა შესაძლებელ იყო კელყოფად ესე ამით მიზეზთათვის, რამეთუ პირველად საეროთაგან არა ჯერ არს ღვთისა ამისებრთა შემართვად თვნიერ ზედმიწევნითაგან კიდე, მეორედ რამეთუ შეუძლებლობისათვის, რათა კელმეყო და შეუსრული მეგევა, მესამედ რათა არა შრომის სასყიდლისა წილ წყევა და შეურაცხება მომელო და არა მიბლი,¹⁴¹ გარნა ვინათგან ბრძანებს მქონებელსა სიყვარულისასა მოწაფედ თვისად, და პავლე და იოვანე სიყვარულისა მალლობასა თვთ ღვთით ყოფისა ძმითათა ეგრეთ სძლია სიყვარულმან და არღარა მიხედა ზემორ თქმულთა და არცა დაშრომისა მრუნვასა. მცა კანნიერება და შევმართე.

¹⁴¹ „მიბლი“ გასამრჯელოს, ქირას ნიშნავს. K 29/609, K 32/609 K 42/609 ეგზეგეზურებში გვხვდება „მიბლი“. ჩანს ეს სიგვეა შეცლომით დაუბეჭდავთ და შემდეგ გაუსწორებიათ.

ხოლო რაა ვიხილე, რომელ მრავალნი შეცვალეულნი და ნაკლულევანნი მთელნი მუკლნი, ლექსნი, სიგყვანნი და მრავალნი ასონი და არა ერთ-ორ, არამედ მეგნაკლებ მრავალნი იყუნენ, მაშინ წინა დაუსხენ ესევეთარნი. სთნავს ესრეთ ყოფად უკეთუ არა (ხოლო ესე მეგნაკლები არა იყო მის მეფის არჩილის წინააღმდეგ, რამეთუ მას ჭეშმარიტი შრომა დაედუნეს) ამისათჳს რათა ჩვენი, ვით ზემორ ვთქვით, ჟამთა ვითარებისა ცვლისაგან და მწერალთა მიერ განრყენილ იყუნეს, (ვითა ჩნდეს ამავესა წიგნსა შინა), მეორედ რამეთუ რუსული თუნიერ ბერძენთაგან თარგმნილი იყო არასწორ, რამეთუ მას ჟამსა არა ზედმიწევნილთაგან ქმნულ იყო, და ვითა ეხილვით ესე თჳსისა წიგნისა რუსთა, ბრძანებითა მეფისა და კელმწიფისა და თუთ მპყრობელის პეტრე ალექსის ძისათა, მრავალთა ენათა მცოდნეთა და ღვთის მეგყველთა მოელთ დაბადებამ რუსული, რამეთუ არა შეთქმულ იყო სხვათა, კელ ყოთ განმართვად და განემართათ ბერძენთა, ებრაელთა, ასურთა, ლათინთა და [ბ]ულღართაგან და მას მეფესა არჩილს პირველს დაბადებასა ზედა გაემართნეს უმუხლოდ, რამეთუ არცა მას აქუნდენ და ამის მიზეზისათჳს არა სრულ ყოფილიყო). ხოლო მე რაა ესე წინა დაესხენ. იგულა თუთ მეფემან ბაქარ და ყოველმან სამღვდელომან: ეპისკოპომან, არქიმანდრიგმან, წინამძღვარმან და მღვდელმან, რომელნი იმყოფებოდენ მოსკოვს ქართველნი ყოფად. ამისა ეგრეთ მიზეზითა ამით ვერღარა ურჩ ვიქმენ, რამეთუ მორჩილება არს სათნო პირველი და თანაშეწევნითა განმმართველისა საბეჭდველის სამეუფოსა ქალაქის მოსკოვის ზეინებულის, ანდრია იოვანის ძისათი, კელვეყავით შრომად და შევასრულეთ შესაქმე, გამოსლვა, ლევიგელთა, რიცხვთა, მეორე რჯული, ისო ნავე, მსაჯული, რუთ, ოთხი მეფე, ორი ნეშტი, სამი ემდრა, ნემი, გობია, ივლით, ესთერ, იობ, იგავი, ეკლესიასტე, ქება ქებათა, სიბრძნე, ისო მირაქ და სამი მაკაბელი წელსა ერთსა მეტ, არა უშრომელად. ხოლო ფსალმუნი და წინასწარმეტყველებანი და ახალნი აღთქმანი მის მეფის ვახტანგის ბრძანებით განმართული და დაბეჭდილი იყვნეს მისსავე მოლებულს საბეჭდავსა შინა გვილისისასა. ხოლო ჩვენ ესრეთ ვქმენით და რომელნიცა აკლდნეს მოუმაგეთ, ვითა განმართულ იყო რუსთაგან თავ-თავად და მუკლ-მუკლად, და სიგყვანი შეცვლილნი, რომელიც ქართულსა ზედა ენასა უმჯობე იყო, ეგრეთ დაუტევეთ. და ნადირთა, მკეცთა, თევზთა, ხეთა სახელნი, რომელიცა ვერ ვსცანით, ანუ საკუთარნი, ეგრევე დაესხენით; ყოველნივე განემართეთ და შევასრულეთ, ვითა ძალგუწღვა არა უღებ ვყვენით შრომანი ჩვენნი. და მივეცით საბეჭდავსა შინა დაბასა სვესენწკას წინამძღვარს და მღვდელ-მონაზონს, გურამიშვილს ქრისტეფორეს და მდივანს, კავკასიძეს მელქისაღექს. რომელი ზედ მღვდ იყო და მუშაკობდა ამას შინა ბეჭდვად სიმართლით შესრულებად, ვითა არს განმართული ყოვლადვე.

ხოლო აწ გესურს მშრომელთა ამისთა შრომისათჳს ლოცვისა მოღებად ყოველთა მიმღებელთა ამის საღვო წერილისათა. პირველად შემეზღვესა ამას, რომელმან ჰყო კეთილნი შრომანი წარსაგებელითა ნიჭითა თემან მეფის

ვახტანგისამან, მეფემან ბაქარ კუალად ნამუშაკევი ჩვენი არა მცირე, რათა არა მოვიღოთ მადლობისა წილ უმაღლობა, ლოცვისა წილ გმობა, შენდობისა წილ წყევა, ქებისა წილ ყვედრება, სასყიდლისა წილ შეურაცხება, სიგებობისა წილ ლაღვა, რამეთუ წიგნიცა ესე არს პირველ შრომა ღვთისა მიერ და ყოველთა წმიდათა სწავლა, რათა შევიწყნართ კეთილნი და განვავლოთ ბოროტნი, რამეთუ თუთ უფალიცა ჩვენი ქრისტე იესო იშვა, ივნო, მოკვდა, დაეფლა, აღდგა, ამაღლდა, ამისვე წილ ჩვენთჳს, რათა განვავლოთ ბოროტნი და ვჰყოთ კეთილი, რამეთუ ბოროტი არს არა არსი და არსებასა ზედა კეთილსა შევიმთხუწვით. და არს წინააღმდეგ ღვთისა ცოღვა, რომლისა კეთილითა მიწევნად ვართ აღთქმულსა სუფევასა მისსა, რამეთუ კეთილ არს კეთილი უბოროტო და უკუეთუ წინა თქმული შერთო, არღარა არს კეთილი, ვითა ძმარი არა იგივე [ღვინო]. რამეთუ გინება, გმობა, სიძულვილი, უმაღლობა, შური შემოიყვანს წინააღმდეგსა ღვთისასა, რომელ არს სიბოროტე და ბოროტის მოქმედი მიღებს თუთვე ბოროტსა, (ვითა მოწმობს ესევე წიგნი). რამეთუ რომელმან დაიმკვდროს გონება ჩვენი, მეორე განველგოს. ამისათჳს ნუ შევთხზავთ, რამეთუ შეუთხზველ არიან ვითა ანაგები და მოკლება და არავის კელეწიფების შეთხზვა მათი. და ვინაითგან ბრძანებულ არს მგერთა და მოძულეთაცა ლოცვად და შენდობად და არა გმობად და წყევად, რავდენ უკუწ მშრომელთა ჯერარს კეთილის ყოფად ლოცვად და მიგვებად. საყუარელთო ყუწნით კეთილნი ჩუწნდა მომართ ლოცვითა და შენდობითა, რათა მოიგოთ თქვენცა მბრძანებელისაგან და კეთილ ვიქმნეთ კეთილსა მას წარუალსა. და ვადიდებდეთ მამასა და ძესა და სულსა წმიდასა დაუსრულებელსა საუკუნითგან უკუნითი უკუნისამდე, ამინ! ქრისტეს აქით ჩღმბ (1742) სეკლემბერსა მ (7) დასრულდა“ – ბოლო [9-10] გვ.

მესგამბეთა შენიშვნები:

1. „დასასრული წმიდათა პასექთა, რომელი სამარადისოდ მბრუნავი არს 532 წელიწადსა შინა და კუალად თავითგანვე იწყებია. ესრეთ საუკუნოდ სრულ არს ბელნალებითა და ნაკითა. ...¹⁴² უწყოდეთ, რამეთუ ეს ქორონიკონი რომ დაიბეჭდა, მაშინ იყო ულა (431) ხოლო დასაბამითგან ქსნა (7251), ქრისტეს აქეთ ჩღმგ (1743)“ – ჩპა (1081) გვ.
2. „ამ ქორონიკონზე გამოიღო მეფე ვახტანგ ეს კინკლოზი მოსკოვს ყოფნაში. მზის მოქცევით იყო იე (15), მთვარისა იგ (13) დასაბამითგან ქსლო (7239), ქრისტეს აქათ იყო ჩღლა (1731) ქართული ქორონიკონი იყო უით (419)“ – ჩპთ (1089) [1083] გვ. ტექსტში.
3. „ეს ხუთასიანი ქორონიკონიც, რომელსა ქართულს უწოდებენ, მეფემ ვახტანგ ლეონის ძემ ამგვარად ლე (35) აღდგომამე გაყო და გააკეთა. ქრისტეს აქათ იყო ჩღია (1711), ხუთასიანი გეთ (399). ვისაც ამით უწყება გენებოსთ, ზეითსთანვე უწერია და ამ ხუთასიანისა ესრეთ ჯერ არს“ – ჩქა (1091) [1084] გვ.

¹⁴² ტექსტი მოგვაქვს შემოკლებით.

4. „აქაა ერთი აკლია, ქრისტეს ვნებისა, გამოჩხრიკე“ – ჩამ (1067) გვ.

გაფორმება – გრაფიურა: ღვთის წინასწარმეტყველის მცირე ზომის ხატი – უმზ (448) გვ. სივრცის შესავსებად გამოყენებულია სტილიზებული ჯვრები და ბოლოსამკი. თავსამკი: მაცხოვრის ხატი, ვარიანტი I: ფართეფოთლოვანი ორნამენტით, ოვალურ ჩარჩოში – ა (1), უმზ (448), ლეგ (793) გვ. ვარიანტი II: ყვავილოვანი ორნამენტით, ოვალურ ჩარჩოში – ყიგ (813) [821], ყლო (839) და ა.შ. აღდგომა ყვავილოვანი ორნამენტით, ოვალურ ჩარჩოში, ჩარჩოს ორივე მხარეს ანგელოზთა გამოსახულებანი – ყე (890) [891], შეგ (997) გვ. ბოლოსამკი: 1. ფოთლოვანი ორნამენტი – რლ (130), გნა (351), ღპგ (783) გვ. და ა.შ. 2. ჯვარი ყვავილოვან-ფოთლოვანი ორნამენტით – გბ (302), ფა (560), ფჟგ (598), ღკა (721), ღკა (791) და ა. შ. 3. ყვავილებიანი ღარნაკები, ვარიანტი I: გკლ (324), უბ (402) და ა.შ. გვ. (ეს ბოლოსამკი ყლზ (837) გვ.-ზე ყველა ცალში თავდაყირაა). ვარიანტი II: გპა (381) და ყიე (815) გვ. გამოცემა შემკულია აგრეთვე მხატვრული ჩარჩოებით, გეგსის გამყოფებითა და ორნამენტული საზენაო ასოებით.

1. **FS 3 733/09¹⁴³** – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [14], ა-ჩეგ (1-1093), [10] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (41x26) სმ. მუყაო, ღია ყავისფერი გყავით გვიფრული: ორნამენტული ჩარჩო, საკუთხე სამკებით. გვიფრი მოვარაყებული. ყუა მუქი ღვინისფერი კოლენკორის, აკრავს ძველი ყლის გვიფრული გყავი. ზელა ნაწილი მუქი მწვანეა, ზელ ოქროსფერი ასოებით ამოგვიფრულია: «Грузинская Библия». უთავსაკროა. ფორზაცი ფერადი¹⁴⁴

სარესტავრაციო: ყუა, ღოგ-ღოღ (773-774) და ჩპა-ჩპბ (1081-1082) გვ.

მინაწერები:

- 1. „ზაქაბია ონიისიქსი იოსელიანი. 1851“ – უმთ (449) გვ. მარცხნივ, თავსამკსა და სათაურს შორის შავი ფანქრით.
- 2. „თქყენი ყჟიონი თქსენითა ჯაქნ ჰჟესა ალქენილსა ქაბილითა“ – წიგნში ჩადებული პატარა ფურცელზე.

სხვა უმნიშვნელო თუ გაურკვეველი მინაწერები იმავე ხელით: რნ (150), ჩომ (1077) და ჩომ (1078) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

¹⁴³ ღვთის წინასწარმეტყველის პირადი კოლექციიდან.
¹⁴⁴ ფორზაციებად ღაკრული და გეგსის წინ ჩართული ფურცლების ჭვირნიშანი, რომელზეც იკითხება „1821“, მიგვანიშნებს წიგნის ამ ყდაში ჩასმის სავარაუდო თარიღზე.

2. **FS 2 728¹⁴⁵** – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [14], ა-ჩეგ (1-1093), [10] გვ. – სრული ცალი, ძირითადად კარგად ღაცული, ფურცლები რესტავრირებულია შესაბამისი ქაღალდით.

ყდა: (41x26) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, გვიფრული გყავით: ხაზოვანი ჩარჩო. შილა სივრცეში გეომეტრიული ფიგურები და სტილიზებული ჯვრები. ხაზთა გადაკვეთის წერტილებში ყვავილები. შერჩენილია მეგალის ორი შესაკრავის ნაში. ყუა თავსაკრავია, ზემოთ ამოგვიფრულია «Библия», ქვემოთ – „სარლიონ“.¹⁴⁶ ფურცელთა შემონახვერი მოწითალოა.

სარესტავრაციო: წინა [1-4] გვ.

მინაწერი:

- 1. „საილიონ“ – თავფურცელის ქველა არშიაზე, შავი ფანქრით.
ბეჭედი: „ქმწკგ სამოგალოების წიგნთ-საცავი“ – წინა ფორზაციის [2] გვ. ასევე წინ და ბოლოში ჩართულ ფურცლებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

3. **K 42/609** – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [14], ა-ჩეგ (1-1093), [10] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (42x27) სმ. ხის, ყავისფერი გყავით. ყუა გვიფრული.

სარესტავრაციო ყდა, ნაწილობრივ მოცილებული წიგნს.

აკინძვა: ამოვარღნილია [1-2], გ-ვ (3-6), ჩეგ-ჩელ (1093-1094) გვ.

მინაწერები:

- 1. „ქ. ნიენი რსე, ღაჭაღჭა, ნაყილი აეიაძვილის ქაიხოსიოსი“ – წინა ფორზაცი იქვე;
- 2. „ნეტაბ აბს ყაცი, იოქელი აბა ძევილა ზიხვასა ყლოისა და ეზასა ცოღილოთასა აბა ნასწყდა“ . იქვე;
- 3. „ნძილა ეიოიგი, ძეძინყალე. ღძეოთო, ღძეოთო ჩეძო, მოძესღენ ძე, იასათვის ღაძიციჯჭ ძე. ღთისძეძელო, ძეძინყალე“ . იქვე;
- 4. „რს ღაჭაღჭა სვიძონ აბსიძანღიოთის აბის, ვინც მოიანბოს, ეყწყეპა ნძინლა საქჭა“ . იქვე;
- 5. „მოძიციჯენ, სხივიო, აყბაცხელნი ცოღანი ჩეძნი, ნძინლა ეიოიგი ...“ . იქვე;
- 6. „14/1 1838], 1000, 2000, 3000, 4000, 5000“.
- 7. „ნძილაო ეიოიგი, ძეძინყალე ძისი ძალალ ზელ ყდაქ (?)“ – წინა ფორზაციის [2] გვ. იქვე;

¹⁴⁵ ინვენტარის ჩანაწერის მიხედვით, ქმწკგ სამოგალოების ბიბლიოთეკამ შეიძინა ვინმე ფრეისაგან.

¹⁴⁶ წიგნის მფლობელის სახელი უნდა იყოს.

- 8. „ქ. ეს დაბაღება ჩვენი აბის“ – წინა ფორმაციის [2] გვ. იქვე;
- 9. „ქ. ეს დაბაღება ავიაძვილის წაიხოსლოს ნაყილი აბის“.
- 10. „აბის ძალი ძქმნეა ჟუქპაიციად“ – ბოლოში ჩართული [8] გვ.
- 11. „ქ. ეს დაბაღება სვიძონ აბსიძანდრისის აბის, ვინაც მოიანბოს, ეაყნყნა ... და საქება“ – უკანა ფორმაციის.

სხვა უმნიშვნელო თუ გაურკვეველი მინაწერები ფორმაცებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

4. K 1/609 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [3-14], ა-ჩეგ (1-1093), [10] გვ. – წიგნს აკლია თავფურცელი.

ყდა: (40x26) სმ. მუყაო, ყავისფერი, გვიფრულ გყავზე ვიწრო ორნამენტული ჩარჩო. ყუა უთავსაკრობ, ფურცელთა შემონაჭერი აგურისფერი, ფორმაცი ჭრელი.

მინაწერი:

- 1. „1844 დასრულდა ჯობონიკონი ესე“ – ჩპა (1081) გვ. მარცხნივ არშიაზე, ქორთონიკონის ბოლო მონაცემის გასწვრივ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

5. FS 5 901/09¹⁴⁷ – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [1-2], ა-ღებ (1-792) გვ. – წიგნს აკლია: წინა [3-14] და ახალი ალთქმის წიგნები – სახარება და სამოციქულო, ლეგ-ჩკლ (793-1024) გვ.

ყდა: (41x26) სმ. მუყაო, ღვინისფერი კოლენკორით. ყუა მუქმწვანე გყავის. გემოთ ამოგვიფრულია: „Bibla Georgienne“. ქვემოთ: „Moscov 1743“.

სარესტავრაციო: ღკლ-ღკე (724-725) გვ.

აკინძვის ხარვეზი: ჩე (1090)-ის შემდეგ ჩპლ-ჩპე (1084-1085).

მინაწერები:

- 1. „ქ. ბაცონისძვილის მიფსიძესია“ – თავფურცელზე, გექსტის ქვეშ.
- 2. „ნძილა ეს დაბაღება, ძეფის ბაქაბის ნაჭინასყლოჯი, ძისის სყლის საობად მიყბობქოთ ძთაჯაბს ვიოივი ბქდაყოს. ძეფის ბძალი, ცნენა ანა“ – თავფურცლის v-ზე.
- 3. „1869-1312-25=1337“ – ჩომ (1077) გვ.
- 4. „7251-5508=1743-431=1312=1743; 1869-1743=126; 549-431=118 – ჩლა (1701) გვ.“

გექსტში ფანქრით გახაზული ზოგი სიგყვა, გადმოწერილია არშიაზე მხედრულით და რუსულადაც: თავფურცელზე, ჩპლ (1084), ჩპზ (1087), ჩპზ (1088), ჩებ (1092) და ბოლო [9] გვერდებზე.

ბეჭელი: „ქმწკგ სამოგალოების წიგნთ-საცავი“ – უკანა ფორმაცზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

¹⁴⁷ დიმიტრი ბაქრაძის პირადი კოლექციის.

6. FS 5 442 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – ლეგ-ჩკლ (793-1024) გვ. – შეიცავს მხოლოდ ახალი ალთქმის წიგნებს – სახარებასა და სამოციქულოს.

ყდა: (39x26) სმ. ღვინისფერი კოლენკორის. ქვედა ფრთა მოცილებულია კორპუსს. ფორმაცი იისფერი.

აკინძვის ხარვეზი: პირველის შემდეგ ფურცლები ჩართულია თავდაყირა და ისე, რომ წინა ბოლოშია მოქცეული.

მინაწერები

- 1. „დაბაღება, ნანლი, 1745 წ.¹⁴⁸ მოსკოვში დაბეჭდილია, მიძელიც ძეცაყს ახალ ალთქმას“ – წინ ჩართულ ფურცელზე, გემოთ ფანქრით. იქვე;
- 2. „ცვილისის ყყიის ჟყაბის აძალტუბის რკლსიაძი წელსა ჩყზ¹⁴⁹ (1824), ნოქმბის ი¹⁴⁹ (10) ღლსა, ძენიბა საყყნოდ მოსახსრებლად ეანსერნესყოთა პონათა ღვთისათა იაეობ ძაქაბიჩინა და ძძისა ძისისა იეობძონახის სეპაიონისა. სახარება, სამოციქულო და ღაფიონი ესე.“¹⁴⁹ იქვე, იგივე დაუსრულებელი მინაწერი. იქვე, სხვა ხელწერით, შავი მელნით;
- 3. „ჩყნგ¹⁴⁹ (1856) წელსა, ძაბის ზ¹⁴⁹ (2) ღლსა, აჯილ ძე ესე წიენი ხელძი და ღვითხლობ ღასილ ღეჯაჯა, იძიქლი. ძქმწეო ჟბისცე და ძძსწელო ჩვეწო ჟბისცე, ძენ ხაბ ძძსწელი ჩვეწი“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წლამდე.

7. FS 2 547 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [5-14], ა-ჩეგ (1-1093), [10] გვ. – წიგნს აკლია თავფურცელი და წინა [3-4] გვ.

ყდა: (42x26) სმ. ხის, ყავისფერი გყავით გვიფრული: ორმაგი ორნამენტული ჩარჩო, საკუთხე ფართოფოთლოვანი სამკვებითა და სამეფო გვირგვინით. კუთხეებში მახარებელთა გამოსახულებანი წარწერებით: „მათე“, „მარკომი“, „ლუკა“, „იოანე“. ცენტრში, გელა ფრთაზე ჟვარცმაა, ქვედაზე – ღვთისმშობელი; წარწერები რუსულად. ყუა თავსაკრიანი, გვიფრული. გყავი ძალზე დაზიანებული. აქვს სანიშნი მონარი. ფურცელთა შემონაჭერი მოვარაყებულია, კუთხეებთან ფართო ორნამენტია, შუაში – ყვავილოვან-ფოთლოვანი სამკვი.

სარესტავრაციო: ყუა, წინა [5-14] და ბოლო [9-10] გვ. ძველი რესტავრირებულია.

მინაწერი:

- 1. „საყყოქება ძღღელი ჰაჯლ ღაზაიოჯისა (იძაყე ჟონიძვილისა)“ – წინა ფორმაციის [2] გვ. მსხვილი მხედრული ასოებით, შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

¹⁴⁸ წელი შეცდომითაა, უნდა იყოს 1743.

¹⁴⁹ როგორც მინაწერი გვაუწყებს, კუკიის ეკლესიისათვის წიგნის შეწირვის ჟამს იგი შეიცავდა ღვთისწილს. შემდეგ ძველი და ახალი ალთქმის წიგნები დაუცვალკვებით და ახალ ყდაში ჩასმის ღროს ფურცელთა ნაწილი თავდაყირა ჩაურთავთ.

ქალბლით. გექსტი ზოგან აღდგენილია ნუსხურითვე.

აკინძვა: ამოვარდნილია ყა-ყგ (91-93), ყთ-რბ (99-102), ქ-ქა (600-601)-ს შორის შეცლომით ჩართულია ლგ-ყ (793-800) გვ.-ები.

ხელნაწერი: აღდგენილია უოთ-ფლთ (479-539) გვ.-ის გექსტი.

დანართი: ფურცელზე შავი მელნით: „სასა ტკბილი განამრავლეთ მეგობართათვის და ენა კეთილმეგყველი განამრავლეთ კეთილმეგყველებასა. უკეთუ მოიგებლე მეგობარსა, განსაცდელსა შ(ინ) ა მოიგე იგი და ნუ მსწრაფლ გრწმენინ მისი“ – ისო მირაქი, თავი მ (7).

მინაწერი:

1. „ელ დაბალეა ... ებიეოლის აბის. შქელეობად ჩქმა, ზინც ... ლოცყასა ჰყოფლო ჩქმათა შქლოღებათაჲის. [1781] თქბრჯლის ე (5) დღესა“ – წინა [1] გვ. თავფურცლის ქვეშ, ჩარჩოში, შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

12. FS 5 797/09 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [11-14], ა-ჩყგ (1-1093), [10] გვ. – წიგნს აკლია: წინა [1-10], ლგ-ჩკდ (793-1084) გვ.

ყდა: (38x25) სმ. ხის, ყავისფერი ტყავით გვიფრული: ორნამენტული ჩარჩო. ყუის ზელა ნაწილში გვიფრულია «Давидеба».

სარესტავრაციო: ჩოდ-ჩყგ (1074-1093), ასევე ბოლო აღუნუსხავი [7-9] გვ. ყდა, ზელა ფრთის ხე გატეხილია მთელ სიგრძეზე. ფურცელთა მნიშვნელოვნი ნაწილი ძველად აღდგენილ- რესტავრირებულია.

აკინძვა: ამოვარდნილია ბოლო [7-10] გვ.

ხელნაწერი: [21] ხელნაწერ გვერდზე აღდგენილია წინა [1-14] გვერდების გექსტი. აღდგენილ თავფურცელზე დახატულია გერბიც. ვახუშტი ბატონიშვილის ბოლოსიგყვაობა: ბოლო [9-10] გვ. წინაა გადმოტანილი. მას უძღვის [4] და მოსდევს [8] სუფთა გვერდი, რომლის შემდეგ ისევ [1] გვ. ხელნაწერი საძიებელი ქართულ-სომხურად¹⁵² ნ-აზ (50-67)-ს შორის [20] ხელნაწერი გვერდია და [4] სუფთა, რქს-სლა (198-231)-ს შორის – [40] ხელნაწერი, რქგ-რქმ (193-198) და სლა-გა (231-301) ფურცელთა უმეტესი ნაწილი აღდგენილია.

დანართი: ფურცლის ფრაგმენტები იოანე ნებიერიძის მინაწერით – „[დიდება] შენდა, დ[მერთ]ო, ღირს მყავ მე განხილვად შესაქმისა ამის, რ[ომელ]ი ვჰსთარგმნე [შემოწ]მებითა ნამდვილთა ბიბლიათა თანა, კ[უალა]დ ჯერ არს განმეორებითა განხილვაჲ მისი, რ[ომელ] თუ[ნიერ] შეცლომისა ეგოს იგი საუკუნოდ“.

¹⁵² წიგნი აღდგინა ახალციხელმა კათოლიკე მღვდელმა, იოანე ნებიერიძემ. მანვე გექსტი შეაჯერა სომხურ და რუსულ ბიბლიებთან, აღდგენილ საძიებელს კი მიუწერა სომხური შესატყვისები. ამ ეგზემპლარის შესახებ დაწვრილებით იხ. მაია დიასამიძის საკანდიდატო დისერტაცია: „იოანე ნებიერიძის ცხოვრება და შემოქმედება“. D 715. – თბ. 1992.

მინაწერები:

1. „ქ. ნძინლაო ეკლესიაო ყაცხისაჲ, ძციბო ესე ნამუძაყეო ჩქმი, დაბალეა, შქინიბო მუსეოთი და ძქობ ძეყაჲ ძეყლით, ძით და ასულით, ყლ“ (430) [1742] – დასაწყისში ჩართულ სუფთა ფურცელზე აღმდგენლის ხელით.
2. „ხოლო დაბეჯდობაჲ ჯ[ილ]ი 1862 წლაძლე ნაბსულ აბს ას ცხობაქცი წელიწადი“ – თავფურცელზე, ლურჯი მელნით. იქვე:
3. „ნძინლაო ძაბოლოძობნძენე ყათოლიკოთა ეკლესიაო, ძციბო ესე ნამუძაყეო, დაბალეა, შქინიბო ახალციხით და ძქობ ძეყაჲნ ძეყლით, ძით და ასულით იოანე სეფანეს ძქს ნეტიბიძეს. ამინ. ეანჯახსლო 18-3/3-62 საბსულაბსა ძინა სამცხისასა“.
4. „ანანჯსი, ბოძელ აბს საბჩქეო, ეინა საძიებელი წიენისა ამის, დაბალეა, ძეჭლისა და ახლისა აღტქათასა, აღსულ მოპოქებისათჲს თაგთა და ძეყლთა“ – წინ ჩართული [5] გვ. ნებიერიძის ხელით.
5. „საბჩქეო ახლისა აღტქებისა, ბოძელ აბს სახაბეა“ – წინ ჩართული [6] გვ. ნებიერიძის ხელით.
6. „ყძღვნი ქ.ძ.წ.ყ.ე. საზოგადოებას ჯ. ბაფიელ ნეტიბიძე“ – წინა აღუნუსხავ გვერდებზე აღდგენილი საძიებლის ბოლოს, ჩოდ (1074) გვ. ყავისფერი მელნით.
7. „ანანჯსი ანუ საბჩქეო, ეინა საძიებელი წიენისა ამის ჰიტლიისა, აღსულ მოპოქებისათჲს თაგთა, იძიე მიცხვით ვეგობი სუბილიისაჲბ თქყმნისა“ – წინ ჩართული ბოლო ხელნაწერი გვ. ნებიერიძის ხელით.

მონოგრამა: «R. N.» [რაფიელ ნებიერიძე] – წინა აღუნუსხავი გვ. – აღდგენილი საძიებლის ბოლოს და ჩოდ (1074) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

13. K 37/609 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – ა-ჩყგ (1-1093), [10] გვ. – წიგნს აკლია: გ-გ (3-6), მთ-ნწ (49-58), ლგ-შშდ (793-984), ჩთ-ჩკდ (1009-1024) გვ.

ყდა: (42x26) სმ. მუყაო მღოგვისფერი. ყუა ყავისფერი კოლენკორის.

რესტავრირებულია. გექსტი აღდგენილი არ არის.

აკინძვის ხარვეზი: ახალ ყდაში ჩასმისას კმ (28)-ს შემდეგ ფურცლები ჩაკრულია პირიქით მზ (42)-დან კთ (29)-მდე.

უმნიშვნელო მინაწერებია ჩოთ (1079) გვერდზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

14. K 38/609 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [3-14], ა-ჩყგ (1-1095) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, ოგ-ყგ (73-96), რღზ-რღმ (137-168), რქთ-სმზ (199-242), ულთ-უმ (439-440), ქგ-ქგ (603-606), ქმთ-ქნ (649-650), ლკა-ღკბ (721-722), ლგ-

ლელ (793-794), შკვ-შლზ (923-938), შმა-ჩზ (941-1008), ჩკზ-ჩმზ (1027-1042), ჩმე-ჩმზ (1045-1048), ჩნა-ჩნდ (1051-1054), ჩნე-ჩა (1055-1060), ჩაზ-ჩპ (1067-1080), ჩპგ-ჩპდ (1083-1084), ჩპთ-ჩკვ (1089-1093) გვ.

ყდა: (42x26) სმ. ხის, შავი გვიფრული გყავით. შერჩენილია მხოლოდ ქვედა ფრთა. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ფორმაცი ლურჯი.

სარესტავრაციო: ყდა, შიზ-შიზ (917-918), შკა-შკბ (921-922), შლთ-შმ (939-940), ჩით-ჩკლ (1019-1024) და ბოლო [1-2] გვ.

აკინძვა: წიგნი რესტავრირებულია, ფურცლებად დაშლილი.

ჩანართი: ფორმაციის ქვეშ დაკრულია ხელნაწერი, დავით ერისთავის მიმართ მემკვიდრეობის თაობაზე აღძრული სარჩელი, რუსულად. მომჩივანის ვინაობა უცნობია.

მინაწერები:

1. „ბა ჯნა, პისათჳის ეაჳნყუ
 ჩაცსა, ყზბლელსა, ჳიბასა?
 ეანჳილი ანჳი, ის ძიჯობ,
 ეანძისლქობლეს ჳი პისა,
 ჳინც ეაიეონქს, ძეჳე ძეძობს
 ებოჳრა ჩაცსა ჳიბასა“ – უკანა ფორმაცზე, შავი მელნით. იქვე:
2. „... დაბაღება. თჳთ[ყ]ნოჳის ...“.
3. „ჯჳი. ჳ. ლძოთო, ძინყალე ... სოლოძონ ... ლქანოზის ეა[ზ]ლილი და
 ჩაი ჩაცი ეაბოჳჳანე. აბინ!“ – შიზ (918) გვ. მელნით
4. „აპაპიჯანება, ძჳი, ანეაოება, ნაჳოჳანება, ძცონაოება, [აბანძინღება],
 ძჳიბის სსენება, ... ჳაბძაჳანეი, ეჳლი, ძეჳლი, ლობი, ბაჳაჳი, თხა“ – ჩმგ (1043) გვ. შავი ფანქრით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

15. FS 2 743/09 ¹⁵³ – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – ლეგ-ჩკლ (793-1024) გვ. – წიგნი შეიცავს მხოლოდ სახარებასა და იოვანეს გამოცხადებას.

ყდა: (41x26) სმ. მუყაოზე გადაკრული ყავისფერი გყავის. ყუა უთავსაკროა, ზედა ნაწილში წითელ ფონზე, შავ ჩარჩოში ამოგვიფრულია «Новый Заветъ». ფურცელთა შემონაჭერი წითელი.

დანართი: მინიატურული კარიკატურა.¹⁵⁴

¹⁵³ ეს წიგნი, ინვენტარის ჩანაწერის მიხედვით, ქშწკგ სამოგალოების ბიბლიოთეკას შეუძენია ვინმე ფრეისაგან. მის ფორმაციებზე შესრულებული მინაწერები შეიცავენ მნიშვნელოვან ბიოგრაფიულ მონაცემებს ცნობილი ქართველი მსახიობის, ლალო ალექსი-მესხიშვილის ოჯახის წევრთა შესახებ. ზოგი უცნობია ლალო მესხიშვილზე არსებული მონოგრაფიების ავტორებისათვისაც. (ა.კ. ფაღავა. ო. კასრაძე).

¹⁵⁴ ვფიქრობთ, ლალო მესხიშვილის.

მინაწერები:

1. „ნინო, სპლიონ ალქსიეჳ-ძესიეჳის ასული,¹⁵⁵ დაიბადა 1847-^ს წელსა, სიღნაღში, სეღლქბის 1-^ს ღლესა. ნათლიად იჳო ლენგალ-ძაიოიი ნიჳოლია იჳანიჩ ეობსი“ – წიგნის ბოლოს ჩართული ფურცლის [2] გვ. შავი მელნით. იქვე იმავე ხელით:
2. „პლონ¹⁵⁶ სპლიონის ძე ალქსიეჳ-ძესიეჳი დაიბადა სიღნაღში 1850 წელსა, ძაბის 12-^ს ღლესა, ყჳიბიყესა, ძეოთხე საათხელ ძჳაღლის ძეძღეობ, ძეჳაბის 12-^ს. პოინათლა იჳნისის 12-^ს, ნათლიად იჳო თაჳალი დავით ალქსანდრეს ძე ჳაჳჳაჳაძე და ნადჳონი სოჳცნიცა ულისაბელ სულხანოჳისა“. იქვე იმავე ხელით:
3. „ლონიდ¹⁵⁷ სპლიონის ძე ალქსიეჳ-ძესიეჳი დაიბადა სოჳელს წინანღალში, 1851 წელსა, იჳლისის 16-^ს, ძესაძე საათხელ ძჳაღამის ყჳან, ძეჳაბის 1-^ს, პოინათლა იმაჳე თთჳის 29. ძიძქელად იყჳნენ: ჳოლოჳესი ასესსოი – თაჳალი პაძაზ ითანეს ძე ანდრონიჳოჳი,¹⁵⁸ ჩაბიცანი ითანე ძალოჳოჳი, სცაცსი სოჳცნიცა ნინა ალქსანდროჳანა ებიბაღოჳისა და პოჳყჩიცა ყნეინა ულისაბელ დიძიციის ასული ჩოლაჳაჳისა. ლონიდის დაბაღების ღლეს დაბნელდა ძხე“. იქვე იმავე ხელით:
4. „დიძიცი სპლიონის ძე ალქსიეჳ-ძესიეჳი დაიბადა ჳ. თბილისში, 1856 წელსა, იანჳის 21-^ს ღლესა, ძეოთხეს საათხელ დილისა, ძეჳაბის 27. პოინათლა იმაჳე წლის თბჳოჳლის 23 პიცხჳსა. ნათლიად იყჳნენ: თაჳალი პეჳაზ ლჳაპსაბის ძე ჳსნის უბისთაჳი და ყნეინა ძაბიამ, იოსებ ჩჳრქჳისძჳილის ძჳელღე-საჳელი უნოლა სიზპილ ჩჳენქბით“. იქვე იმავე ხელით:
5. „გლადიძე¹⁵⁹ სპლიონის ძე ალქსიეჳ-ძესიეჳი დაიბადა ჳ. თბილისში 1857 წელსა, თბჳოჳლის 16-^ს ღლესა, სამს საათხელ ძჳაღლის ძეძღე, ძეჳაბის 6-^ს, პოინათლა იმაჳე წლის ძაბის თთჳსა 22-^ს პიცხჳსა. ძიძქელად იყჳნენ: ჳსნის უბისთაჳის, თაჳლის, ძაღჳას ასული, ენგალ-ძაიოიძა, ყნეინა ძაბიამ ჳაჳჳაჳაძისა და პოლოჳნიცი, თაჳალი სჳიბილონ ჳაჳჳაჳაძე“.

¹⁵⁵ უფროსი და ლალო მესხიშვილისა, მამამისის პირველი ქორწინებიდან, ანდრონიკაშვილის ქალისაგან.

¹⁵⁶ ლალო მესხიშვილის ძმა, შემდგომში მეფის არმიის გენერალი

¹⁵⁷ ლალო მესხიშვილის ძმა, შემდგომში სასამართლო პალატის მდივანი.

¹⁵⁸ გამოირჩეოდა ანტირუსული განწყობილებით. იხ. გომბალიშვილი, 1832 წლის შეთქმულება, გ. 3. – თბ., 1976, გვ. 181-182.

¹⁵⁹ გამოჩენილი ქართველი მსახიობი და რეჟისორი. იხ. ქს.ე. გ. 1, გვ. 203.

- 6. „საბლიონ¹⁶⁰ საბლიონის ძე ალექსიე-ქსიევი დაიბადა სოფელს პუისნიშ 1863 წელსა, იანვრის 12-ს, ქოთხე საათხელ ძეალაძის ყუან. მონინათლა იძავე თვეს 16. მიძქელალ იყო თაჯალი ეიეო ძაყაყი“ – უკან ჩანართის [3] გვ. იქვე;
- 7. „საბლიონ დიძისძის ძე ალექსიე-ქსიევი ეაბლაიჯალა 1863-ს, იანვრის 20, პუისნიშ, დამცვექტლი ნიძნაბით სავსე ცოლისა და სუთის ძვილისა“.
- 8. „ნოლა ეახლა აჯალ ეიიბეობის 14-ს ამ მიცხვიდამ თქტრჯლის 26-სინ ძინ იყო. ძაძასლამე ძაბის 12-სინ ძესსესულა ნოლას ებთი თვე და ამ ებთის თვისა ყნლა მიესეს ფული იძისს ოსცაცს და ძაბის 12-სინ ძეორეს თვისა ყნლა მიესეს. ძინ ძიყუყანეთ ჯილე ნოლა ანბილის 1-ს, სალდეობილ“ – ყუანა ფოიშაჯხე. იქვე ეანსეჯაქტული სელით:
- 9. „ძოყობაჯის ასული ქოთჯენ დაიბადა თვეს ოქტონბრისა ეე (25), ძიჯაბრესა ით (9), ქლონიიქონისა ყეე“. (496=1808 წ.) იქვე;
- 10. „თ[აჯალ] ზუბაძ ნოლაყოჯის ასული სოფიო დაიბადა თვეს ანბილსა თ (9), ძიჯაბრესა ე-ს (21), ჩყლა (1831). [დანიინლა]. ეკონინა ჩყძთ-ს (1849) წელსა, ძაბის ე-ს (26) დღესა, საბლიონ ალექსიე-ქსიევიშელ“. იქვე;
- 11. „ალექსანდრე ალექსიე-ქსიევი დაიბადა 1850-ს წელსა, ძაბის 12-ს დღესა, ქოთხე საათხელ ძეალაძის ძქქელქე“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

16. K 73/609 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – მგ-ჩად (43-1064) გვ. – წიგნს აკლია: წინა [1-14], ა-მბ (1-42), მზ-მზ (47-48) და ჩაე (1065) გვ.-დან ბოლომდე.

ყდა: (40x26) სმ. ხე, მწვანე გყავით, გაწყობილი ღია მწვანე და შავი გყავით. ყუა მოთქრულია, შუაში ამოგვიფრულია „დაბაღება“. ყუის თავსაკრი მწვანე ხავერდის. ფურცელთა შემონაჭერი მელნისფერი.

მინაწერები:

- 1. „ბაქაბის ბიბლია 1743 წ. პოსკოვი. მიცხოპოლიტი ეაიიზი, წილქრელი. ძქქისილე 250 ძანეთად“ – წინა ფორმაცხე წითელი მელნით.
- 2. „ყყალძა ჩაყლეიათ“¹⁶¹ – უომ (477) გვ. გაიომ წილქნელის – ბიძინა კერაბიშვილის ხელით.
- 3. „აბ ეძხეჯეა 68. 10“.¹⁶² – უომ (468) გვ. იმავე ხელით.
- 4. „ეძხეჯეა 1709 წლის დავითნს, ესე ეძხეჯეა“¹⁶³ – უომ (478) გვ. ზელა

¹⁶⁰ ღალო მესხიშვილის ძმა, შემდგომში ცნობილი ექიმი.
¹⁶¹ შენიშვნა ეხება საბუნაო ასოს, რომლითაც იწყება იგ (13) კანონი.
¹⁶² შენიშვნა ეხება წითელი მელნით გახაზულ 68-ე თავის მე-10 მუხლს.
¹⁶³ შენიშვნა ეხება წითელი მელნით გახაზულ იგ (13) კანონის მე-2 მუხლს

- არშიაზე, იმავე ხელით.
- 5. „ეძხეჯეა 1709 წლის დავითნს“.¹⁶⁴ – უპგ (483) გვ. მარჯვნივ. იქვე, ქველა არშიაზე, იმავე ხელით:
- 6. „ძისლქს ოთხ ძეძხეჯეას სუთიდან“¹⁶⁵ იქვე მარჯვნივ ნახაგები ყავისფერი მელნით და მონოგრამა: „გ. მ.“¹⁶⁶

ბეჭელი: «1/1 Тбилисской Квашветской Георгиевской церкви» – მგ (43), მე (45), ნზ (57) და სხვა გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1957 წელს.

17. K 74/609 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [14], ა-ჩეგ (1-1093), [10] გვ. – წიგნს აკლია: ფეთ-ქ (599-600) გვ.

ყდა: (40,5x24,5) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი გვიფრული გყავით: ურთიერთგაღამკვეთი ხაზები ქმნიან გეომეტრიულ ფიგურებს, გალაკვეთის წერტილებში სტილიზებული ჯვრებია. ცენტრში – არაბესკები. ყუა თავსაკრიანია, გვიფრული. ფურცელთა შემონაჭერი ღაწინწკლულია ცისფრად.

სარესგავრაცო: ყდა, მე-მე (65-66), ქმა –ქმბ (641-642), ჩპა-ჩპბ (1081-1082) და ბოლო [2] გვ.

აკინძვის ხარვეზი: ბოლო ფურცელი ჩართულია შებრუნებით.

ჩანართი: გამოცემაში დაგოვებულ სუფთა გვერდებზე დაკრულია სავარაუდოდ, 1790 წლის შემდეგ დაბეჭდილი გექსგის შესაბამისი გრაფიურები¹⁶⁷:

- 1. მათე მახარებელი¹⁶⁸ – ექბ (792) გვ. 2. მარკომ მახარებელი¹⁶⁹ – ეკ (820) გვ. 3. ლუკა მახარებელი¹⁷⁰ – ელზ (838) გვ. 4. წმიდა იოანე¹⁷¹ – ეფზ (868) გვ. 5. პავლე

¹⁶⁴ შენიშვნა ეხება წითელი მელნით გახაზულ რზ (108) ფსალმუნის მე-8 მუხლს.
¹⁶⁵ შენიშვნა ეხება ივ (16) წითელი მელნით გახაზულ კანონის რთ (109) ფსალმუნის მე-4 მუხლს.
¹⁶⁶ გაიომ მიგრეოპოლიტი.
¹⁶⁷ ჩართული ილუსტრაციების უმეტესობა ამ სახით გვეხვება ერეკლე II-ის სგამბის 1786 და 1791 წლების სახარებებში, მაგრამ ეს გრაფიურები არაა ამოჭრილი დასახელებული გამოცემებიდან. მათი უკანა მხარე სუფთაა, უგექსგო.
¹⁶⁸ გრაფიურა ამ სახით დაბეჭდილია ერეკლე II-ის სგამბის 1791 წლის სახარებებში: უცლით ვახტანგისეული სგამბის კლიშედან ამოეშალათ იმ დროისათვის შეუსაბამო წარწერა – „შეიწყალე ვახტანგ“. გრაფიურის გარშემოწერილობა კი კლიშეზე ამოკვეთილი არ ყოფილა: ვახტანგის სგამბის გამოცემათა წარწერებისაგან განსხვავებით, აქ ჩამაგებულია სიგყვა „მახარებელი“. სხვა წარწერები უცვლელია.
¹⁶⁹ ერეკლე II-ის სგამბის 1786 წლის სახარებებში გამოყენებული საგრაფიურო ღაფიდან. აქ გრაფიურა გაფერადებულია. წარწერები იგივე.
¹⁷⁰ ერეკლე II-ის სგამბის 1786 წლის სახარებებში გამოყენებული კლიშედან. აქ გრაფიურა გაფერადებულია.
¹⁷¹ ერეკლე II-ის სგამბის 1791 წლის სახარებებში გამოყენებული კლიშედან. წარწერები იგივე.

მოციქული¹⁷² – ყუ (890) გვ. იქვე: 6. იაკობ მოციქული¹⁷³ იქვე: 7. იოლა მოციქული¹⁷⁴. 8. იოანე მახარებელი¹⁷⁵ – შყვ (996).

ღანართი: წერილის ფრაგმენტი შესრულებული მხედრულით, იისფერი მელნით: „საყაბოლო ღელიდა ზაცონო! მოპილოცავს ახალი წელიწადი, ღელიდა, ეოზინაყისათვის და ზალვისათვის მადლოზას მოეხსენებთ. თქვენმა მშემ, ძალიან ძვესსელით, რომ ძვესყუთ თქვენი აჯანყებობა. მადლოზა ღელიდა, რომ ესლა ყაბეათ ზმძანდებთ. ღელიდა, რა არის მინც დაეხსენეთ,ში მოპიციხეთ, აგროთვე მაიყო ... ზაბალო და ნინყვამ მოეციხეთათ.

თქვენი ღისწყლი ყაბო“.

მინაწერები:

1. „შიბლია. მოსკოვს დაბეჯილი. 1743 წ.“ – წინა ფორმაცზე, ლურჯი მელნით.
2. „ქ. წმინდაო უკლესიო ნინო წმინდისაჲ, მცხოვე ესე ნაბეჯილი რეპი დაბაღება შინიო რუსეთით და მესე მესე მესელით, ძით და ასულით“¹⁷⁶ – თავფურცლის ქვედა მხარეს, ჩარჩოშივე, ღამაში მხედრულით. იქვე განსხვავებული ხელწერით:
3. „ქ. საბთაჲ[ო]ს, თუთ წ[მინდ]ის ნინოსეან დაფუძნებულის, მცხოვის უკლესისა და მისის ყობულისა აბის“.
4. „იასე“ – მა (41) გვ.
5. „ყესელი, წყლად ძეპნილი, ყესლად იყვა, ე[ა]მ[ო]სკლათა ყბ ა ყ“ – ჩოა (1071) გვ. ნუსხურით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1957 წელს.

18. K 75/609 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – ფა-ჩეგ (561-1093), [10] გვ. – წიგნს აკლია: წინა [1-14], ა-ფა (1- 560) გვ.

ყდა: (40,5x26) სმ. ხის, ყავისფერი გყავით გვიფრული: ზედა ფრთაზე,

¹⁷² ვახტანგის სტამბის 1709 წლის სამოციქულოში გამოყენებული კლიშეღან. წარწერები იგივე.

¹⁷³ ერეკლე II-ის სტამბის 1791 წლის სამოციქულოში გამოყენებული კლიშეღან. წარწერები იგივე.

¹⁷⁴ ერეკლე II-ის სტამბის 1791 წლის სამოციქულოში გამოყენებული კლიშეღან. წარწერები იგივე.

¹⁷⁵ ერეკლე II-ის სტამბის 1791 წლის სამოციქულოში გამოყენებული კლიშეღან. წარწერები იგივე.

¹⁷⁶ 1743 წლის „ღაბაღების“ თავფურცლებზე ნაჩუქრობის აღმნიშვნელი 13 მსგავსი მინაწერია ცნობილი: 4 ეროვნული ბიბლიოთეკის ეგზემპლარებზე (FS 5 797/09, FS 1 194/09, FS 5901 და K 74/609); 2 ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის წიგნებზე (F 3112 ცალი, F 139); 3 სახელმწიფო უნივერსიტეტის (F 19 840, F 19 835, F 1 9837), 1 პარიზის ნაციონალური ბიბლიოთეკისა და 1 ხალხთა ევანგელიზაციის კონგრესის (ყოფილი „პროპაგანდა ფილე“) არქივის ბიბლიოთეკისა.

ცენტრში რომში ჩაწერილი ჯვარცმის კომპოზიცია, კუთხეებში მახარებელთა გამოსახულებანი, ქვედა ფრთაზე – ანგელოზები. სღაგური წარწერებით. ყუა თავსაკრიანია, გვიფრული. ფურცელთა შემონაჭერი მოვარაყებულია. აქვს ორი შესაკრავი თასმა მეღალის ჩამკეგით.

სარესგავრაცო: ყდა, ფა-ფაგ (561-566), ყმგ-ყმგ (843-846), ყმგ-ყმგ (887-888), შა-შგ (901-907), შმთ-შნ (949-950), ჩგ-ჩკდ (1007-1024), ჩაყ-ჩაგ (1065-1066) და ბოლო [9-10] გვ.

მინაწერები:

1. „შიბლია დაბეჯილი მოსკოვს, ზაყაბისეან, 1743 წ.“ – წინა ფორმაცზე.
2. „ქ. ეს წმინდა დაბაღება მელიყინთია, ვინც მოიანბოს, ეყსყესე ამისი მადლი, ყოყლიყინი წმინდანი მოციყსელი და მამანი, მთაჲს ანელოში ეაბილი. ამინ! ყ[ი]ლილიონ“ – წინა ფორმაცის [2] გვ. შავი მელნით. იქვე იმავე ხელით: „იოჲანე“. იქვე იმავე ხელწერით:
3. „ეს დაბაღება მელიყის. წელსა ჩღეჲ (1796), ყ[ო]ბონიყ[ონ]სა ყბდ (484)“. იქვე ღამაში მხედრულით: „ძეპნიყაჲ მე, მონა ძენი“. იქვე იმავე ხელით:
4. „ქ. მამაო, წმინდაო ანტონი, [ძე]მნიე მონასა ძენსა იოსეს და ღაიფაჲ ყოყლისეან ფაფოჲაყისეან. აბს ცოღილი ვითაყსა ზღვისა ყვიძისაშეჲ. მნიე მონასა ამასა, რათა ეანინძიღოს ყოყლისეან მნიყლისა და ღაიფაჲ ესე ყოყლის ეანსაყლისეან. ცოღილი მელიყი იოსეს¹⁷⁷ ... მოპისსენე წმინდა მამა“. იქვე:
5. „ნიენი ესე დასაბამისა სოღლისა ვიღეჲ აყამოძეჲ“.
6. „ღელით, ძეპნიყაჲ მე ცოღილი, მონა ძენი ზიძინა. 1970 წ. სეყსეჲჲი“ – ღებ (792) გვ. კერაგვიშვილის ხელით. ლურჯი მელნით.
7. „ღანსყისი ე (3)“ – ყმ (840) გვ. შავი მელნით.
8. „შიძინა ყრბაყილი-წყაბოსთაყლის“ – ფორმაცებზე.
9. „ყაბეჯი ზაცონიძილის ზოლოსყეჲაობა“ – წიგნის ბოლო [9] გვ. კერაგვიშვილის ხელით.

სხვა უმნიშვნელო თუ გაურკვეველი მინაწერები ფორმაცებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1957 წელს.

19. K 82/609 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [3-14], ა-ჩეგ (1-1093), [10] გვ. –

¹⁷⁷ სომხითის ხაზინადარი; საბარათიანოს ღაშქარ-ნივისი, ნაცვალი. გარღაცვაღა 1830 წელს. წერღა ღეყსეს, რომელინც შეჰქონღათ ხელნაწერ კრებულებში. იხ. პღ. იოსელიანი, გიორგი XIII-ის ცხოვრება. - გგ. 1936, გვ 268. აგრეთვე: ხელნაწერთა აღწერილობა გ. I. 1946, გვ. 75; გ. II. 1958, № 851; გ. III. 1961, გვ. 278; გ. VII. 1973, № 508, 5090, 5131 და სხვა.

წიგნს აკლია: თავფურცელი და ყიბ-ყკ (817-820) გვ.

ყდა: (42x26) სმ. მუყაო ყავისფერი გყავით. ყუის გარეშე.

აკინძვა: ახალი რესტავრირებულია, დაშლილი.

მინაწერები:

1. „ბიბლია. ბაქაბი მევის ეამოცემა. მოსკოვი. 1747 წ.“ – ყდაზე.
2. „ბიბლია. ძველი და ახალი აღთქმა. ბაქაბი მევის ეამოცემა. მოსკოვი 1742“¹⁷⁸ – წინა ფორმაციის [2] გვ. იქვე: „1860-1742=118“.
3. „რეჟისორის რანსკოპოს ეაიოზის ბიბლიოთეკას“ – წინა ფორმ. [3] გვ.
4. „ეს სუბათობი ანელუსი დაბალეაში იყო რაცანეტული და აღმოკალებინე იქილამ და ამ ქაოთულს დაბალეაში რაჯაცანებინე, ამისოვის როპელ იქმეა ჟამალ დაბეჯდა რობ მოხელს დაბალეისა, ამეჟარალ სუბათობიც დაბეჯდონ და რაჯაცანონ. მევის ძე იოანე. წელსა რეი (1810). სანცტაქტეპობლსა შინა“¹⁷⁹ – წინა [14] გვ. მხედრულით, გამოყენებულია ასომთავრულიც. იქვე:
5. „ხატეტი ძველისა და ახლისა მსჯულისა ობიჟ ამის და იეაჟეტი“.

ჩანართი: ძველი აღთქმის 174 და ახალი აღთქმის 72. ილუსტრაციათა ინგლისური გამოცემიდან¹⁸⁰. ბიბლიური სცენების ინგლისურ განმარტებებს ძირითადად ერთვის იოანე ბაგონიშვილისეული ქართული მინაწერებიც.¹⁸¹

1. „The Greation of ye World, or the six dayes worke“, „სუთის ღღის მოქმელეა ღმობისა, სოფლის ქექმისა, ჰიბეჯლის ღღიღეან ვიღოქ მესუთოდელე“ – წინა [14] გვ.¹⁸² იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
2. „The Creation of Adam“, „მექესე ღღეს ქექმენა ყაცი აღამ, და ეჟა“.
3. „The Fall of Adam“, „მცენეის ეაობახსდა ეჟასი“ – ბ (2) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
4. „The Punishment of Adam“, „სამოთხიღან ეანლეჟნა აღამისა“.

¹⁷⁸ უნდა იყოს 1743 წელი, შევლობა მომდინარეობს რედაქტორის ბოლოსიგევაობიდან, სადაც მითითებულია წიგნზე მუშაობის დასრულების თარიღი.

¹⁷⁹ იხ. ღანართი III. N 4.

¹⁸⁰ The histori of Old and New Testament. Londdon: printed for the undertaker R. Blome; and sold by S. Sprint, and J. Nicholson, 1705. ილუსტრაციების მხატვარი არის ჯ. გუტაკი, ჯ. ფრემანი. გრავეორები: ი. კიპი, მ. ვანდერგისტი, პ. ბუში, ლ. მასსონი, მ. ვანდერ გუტაკი, ფ.ჰ. ჰომი. ინგლისური გრავეორების წარმომავლობის საკითხი დააღგინ მანანა სამაშვილმა და ნინელი მეღქაძემ. მაღლობას ეუხდით მათ დახმარებისათვის.

¹⁸¹ იოანე ბაგონიშვილისეული მინაწერები ილუსტრაციების ქვეშ არ წარმოადგენს ინგლისური განმარტებების მუსგ თარგმანს: ზოგი მათგანი განსხვავებულია, ზოგი – მცდარი, ზოგიც იოანეს მიერ გაღახამულ-გაღასწორებული.

¹⁸² აქ, და ყოველი გრავეორის დასახელების შემდეგ, ვუთითებთ ქართული ბიბლიის იმ გვერდს, რომელსაც მოსდევს ინგლისური გამოცემიდან ჩართული ილუსტრაცია.

5. „The Murther of Abel“, „ყენისეან მოყლა ძმისა აბელი“ – ღ (4) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
6. „The Building the Ark“, იოანე ბაგონიშვილისეული მინაწერი არ შერჩენია, არშიის დაზიანების გამო.
7. „The [Deluge] and Goeing into the Ark“, „წარღვნის დაცხობა და ეამოსკლა ყიღობიღეან და ნოესეან ღმობის ძალღობის ქენიჟა“ – ვ (6) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
8. „The going out of the Ark & the Rainbow“, „აღთქმა მსუთისა ნოეს მიძაოთ: აღამ ყოფნა წარღვნისა და ძვიღღის რეჟნეა“.
9. „Cham cursed by God“, „სიმოჟობისეან ძიძველი ნოე და ობის ძვიღღისეან სამოსღის დეჟაჟეა ნოესი“ – ზ (7) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
10. „The Building the Tower of Babel“ ქვემოთ: „ძენეა ეოღღის ბაბილოჟანსა შინა და ძვიჟენა ენათა“.
11. „The call of Abraham“, „აბრაამის ეეჟიტეს წასკლა ყფღის ბობანეტი“ – ლ (8) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
12. „Lott parts from Abraham“, „აბრაამის ყყენ დაბმუნეა ეეჟიტეღეან და ეაჟა ლოთთან“.
13. „Abraham and Melchidedec“, „ეამაჟეჟეა აბრაამისა სოღობის მეჟეზელ და ლოთის ეამოსსნა სოღობის მეჟისეან და მეჟის მელქისლეღისეან მილოცჟა აბრაამისად და ჰყობისა და ღვინის მიბოძეჟა და ყუობხეჟა აბრაამისი“ – ი (10) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
14. „The Flight of Agar“, „მეჟეალი აეაბ, აბრაამისეან მესელ ქმნილი და ამა ყოფისათვის ეანელეტული იყო სიბასეან და ანელღობმან ყთხიბა აეაბს დაბმუნეა და მიენეა სიბასი“.
15. „Sarah’s conception of Isaac“, „სყემაოთ მოყეაჟეა აბრაამისი და სამეის წეჟეა“ – იბ (12) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
16. „Lot [entertaines an] Angels at Sodom“, „ობის ანელღობთეან ეამოყანა ლოთისა სოღობიღეან“.
17. „Sodom burnt“, „ობი ასული ლოთისანი ასეჟენ ღვინოსა მამასა, თვისთა ცოყნებისათვის მათთან. აღღენეა თესლისათვის ქალებისეან“ – იგ (13) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
18. „Abimelech afflicted by God“, „მეჟე აბი მელიქ ყყანეჟ ყბუნეებს სიბასა აბრაამს“.
19. „Ishmael driven out“, „სიბასეან დათხოჟნა თავისის მესეღღისა აეაბისა და

- ძმისა მისისა¹⁸³ – იდ (14) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
20. „Abraham’s Sacrifice“, „ისაის მსხვერპლად შენიკა აბრაამსა“.
21. „The death of Sarah“, „აბრაამისაგან სიღყლი ავარაჲი სავლადისათვის სპასი“ – ივ (16) გვ. ჩართული ფურცლის v-ზე:
22. „The marriage of Isaac“, „აბრაამისაგან ევშავნილი მონა ისაის ცოლის მოსაყვანად, რეჲყასი“.
23. „Jacob and Esau“, „ესაჲ აძლერს ყფროსობასა იაჲობს, უძცროს ძმასა თვისასა“ – იმ (17) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
24. „Isaac blesseth Iacob“, „ისაჲ აყფროსერს იაჲობსა, უძცროსსა შვილსა, ძაეიერს ესაჲსა“.
25. „Iacob’s Ladder“, „იაჲობის ძილთა შინა სილჲა: ანეელოზთა მიძოსვლა“ – კბ (22) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
26. „Rachell and Leah“, „იაჲობ და სიძამი იაჲობისი, ლაბინ და ეაყოფა ცხოვრობთა“.
27. „Iacob’s return to his birth place“, „იაჲობის წამოსვლა სიძამიდეან სახილ თვისად და ესაჲთან შჲყო“ – კდ (24) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
28. „Iacob wrestling with the Angell“, „რინერჲა ანეელოზისა იაჲობთან“.
29. „Dina“, „იაჲობს შვილჲებისეა[ნ] მოყლა მევისა და შვილისა მევისა, იაჲობის ჯალის მოცაყვისათვის, დინასი“ – კწ (28) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
30. „Ioseph sold into Egipt“, „იოსჲბის შჲყრობჲა და ეაყიდჲა ძმჲებისეან“.
31. „Iosephs Chastity“, „შჲაჲყოლოთჲსეცხესის ცოლისეან მონღოძა იოსჲბთან დანოლისა და იოსჲბისეან უაჲისყოფა და ეაყეჲა მისეან“ – ლბ (32) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
32. „Ioseph advanced to Honour“, „იოსჲბისეან სიშჲმის ახლენა ჲაჲოაზ მევისა, სიჲძილსა შჲლა“.
33. „Ioseph and his Brethren“, „იაჲობის შვილჲბის მისჲლა იოსჲბთან ჲჲობის სასეილად“ – ლვ (36) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
34. „Ioseph reveales him selfe to his Brethren“, „იოსჲბის ეამძცნაჲჲობჲა თაჲის ძმჲბთან და ჲჲობის[ს] რითაჲ ჲაძა, მჲოჲედ ძმჲბის მისჲლაშჲდ“.
35. „Iacob goes into Egipt“, „იოსჲბის ჲიჲეჲლად ნახჲა ძამისა, იაჲობისა, ეეჲიანცესა“ – მ (40) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
36. „The Egiptian Midwives“, „ეეჲიანცელთა ციბილი იაჲობის სიჲდილშჲდ“.
37. „Moses delivered from drowning“, „მოჲენა ნოჲსი წყალსა შინა, ჲაჲოაზ მევის ჲალისეან“ – მბ (42) გვ. იმავე ფურცლის v-ზე:

¹⁸³ აქ გაღებულა სიგყვები: „აბრაამისაგან წყლისათვის გაგზავნა ჲურღმულსა. მხეველისა ძე აგარ და თან გაგზავნა ორეისა ...“.

38. „The burning Bush“, „მოსესეან სილჲა მლჲთისა, ოლესა მწყემსილა სიძამის ცხოვრობთა“.
39. „Moses adresses Fharoa“, „შჲძანერჲითა ყფლისათა, მოსე სოსოჲს ჲაჲოაზ მეჲესა ისრაჲლის რის ეამოსნასა ცყჲოშდეან ეეჲიანცესათა“ – მბ [მე] (46) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
40. „The Plagues of Egipt“, „სასნაჲლი მოსესი. მჲოჲის მოჲლინერჲა ეეჲიანცესა შინა“.
41. „The Paschall Lamb“, „ჲიჲეჲლი ჲყლის მიცჲა რითა ისრაჲლთა მოსესეან, ყფრობის ჲაძისა“ – ნ (50) გვ. იმავე ფურცლის v-ზე:
42. „Fharoa and his Hoast drown in the Red Sea“, „ჲაჲოაზ მეჲის დანტჲა მჲღერჲითჲით ჲლჲასა მენაჲყლსა და ისრაჲლთა ეამოსლჲა“.
43. „The Raining down Manna“, „მოჲლენა მანნანასი სჲჲეჲლად ისრაჲლთათვის“ – ნდ (54) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
44. „The Gushing water from ye Smitten Rock“, „წყლის ეამოსვლა ყლდისეან მოსეს ყჲრობის ცჲმითა“. იჲვე ჩართული [2] ფ.
45. „Amalec defeated“, „ისჲს ობი აძალერთან“. ამ ფურცლის v-ზე:
46. „The First Tables“, „დილერჲით ჲჲთის სილჲა მოსესეან და ჲყლის მილჲა სინა[ს] მთიდეან“.
47. „The Golden Calfe“, „აჲონთან ჲაასი ხალხისა, მოსეს დეჲიანერჲისათვის და ჲიცრის ეატჲა მოსესეან“ – ძვ (66) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
48. „The Second Table“, „მჲოჲეთ წასჲლა მოსესი ჲყლის მილჲისათვის“.
49. „Nadab and Abihu“, „აჲონის ძენი ნაჲალ და აჲიჲდ, ᲁოჲლნიც შჲინჲენს ცყცხლისეან“ – კ (80) გვ. იმავე ფურცლის v-ზე:
50. „The Blasphemors stoned“, „ლჲთის ჲშძანერჲითა, დაჲობჲეს ჲვითა ჲაცი ოსია, ᲁოჲელმანცა წყჲა ჲჲო ჲჲთისადმი“.¹⁸⁴
51. „The twelve Spies“, „მოსეს წაჲაჲლინა ისჲ და შვიდნი სჲჲანი ჲჲყანასა ჲანანერლსა, ჲითაჲი ჲჲყანა აჲს ანჲ ᲁი აჲს მას შ[ინ]ა ნაჲოჲი? ეანიხილეს ჲჲყანა წაჲეშავნილთა და მთაჲოჲეს ყჲმძენი მსჲითა [...]“ – რიბ (112) გვ. ამ ფურცლის v-ზე:
52. „Cora, Dathan and Abiram Swallowed up“, „ჲოჲასი. და სასლჲყლითჲით დანჲენენ ᲁისჲჲითა მლჲთისითა“.
53. „The Brazen Serpent“, „ლჲჲობთან ეყლისწჲობითა მიაჲლინა ეეჲლი რითა ისრაჲლთა შჲობის, შჲცლოერჲისათვის ძათისა, ყჲნად ძათდა და ჲოცჲითა მოსესითა

¹⁸⁴ აქ გაღებულა სიგყვები: „განძრახჲა ისჲს ნავინის ჲვით დაკრებისა, კეთილის რხევისათვის ისრაჲლთაგან და დაკრებეს სხვა ცოლვილი კაცი“.

- აღაბ იქმდა. აღძარბთა მოსკმ ვეკლი ზგალისა სამშგაბთა ზედა და ნაჭტენნი ვეკლთაგან ქხელაძენენ ებნი აღძარბთულს ვეკლსა, ვანიყურნტოდნენ. ესრეთ ებძანა მოსკს ძლუთისგან“ – რიწ (118) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
54. „Balams Ass speaks“, „მეფე ბალამ მიღის ბალაგის მეფესთან და ანელოზი ეზაზელ აბ უძეებს ბალამსა“.
55. „The death of Moses“, „მოსკს მიცვალგბა“ – რა (160) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
56. „The Israelites passage over Iordan“, „იორდანის ზიზხელ მოსკლა ისუსი და ისრაელთა“.
57. „The taking of Ierico“, „ყფლის ბძანებით იორდანესა ვასკლა ისრაელთა და ისუსი. იორდანის დაძბობა და თობმეცის ქვის აღტა ძყაყელის იორდანისაგან და ანელოზის ეამოცხადტა ისუს მთაგაბთან“ – რაღ (164) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
58. „The Destruction of Hai“, „ისუსი და ისრაელთაგან იობიქოს ქალაქის აღტა“.
59. „The Sun Stands still“, „იყდას მიყცა მთაგობა ისუს სიყდლიღის ქედდე და იყდას ბბი ქანანელთა თანა და ეამბეჯტა მისი“ – რბა (181) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
60. „The punishment of Adonibeza“, „იოსუსალიბის აღტა და მეფის აღონის სიყდლიღი“.
61. „The death of Sisera“, „სიყდლიღი ნაბმარბით მთაგობისა სისარბისი და ისრაელთა მსაყელი ღდაყაცი ღტობა, ბობელიც ვანაეებდა ისრაელთა“ – რბე (186) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
62. „Gidions Sacrifice“, „ეამოცხადტა ანელოზის ნ[ინას]ნ[აბმეცყელტ]ისა ვეღონისად და აბქვა: ისრაელთა მთაგობა ჰყოს“.
63. „The Miracle of the Fleece“, „სასნაყლი ვეღონისა: მხოლოდ სანბისსა ზედა დანვიბა“ – რბწ (188) გვ. იმავე ფურცლის v-ზე:
64. „Gideons Souldiers“, „მადიამის ქყუნის აღტა და ამ ქყუნის მეფეების: ზტქსი და სალბანას ქყყობა და დახოცა მათი“.
65. „The defeate of the Midianites“, „სივიმას ქალაქის აღტა და დანვა აბიქელიქისაგან“ – რე (190) გვ. იმავე ფურცლის v-ზე:
66. „The death of Abimelec“, „ბბოლა მთაგობის აბიქელიქისაგან სივიქლთა ქალაქისა და აბიქელიქის სიყდლიღი ეოღლიღგან ღდაყაცის თხიობის სხოლით“.
67. „Iephtha's daughter“, „მანოველ და ცოლი მისი, ამათგან იძვა სამსონ ძლიობი“ რელ (194) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:

68. „The Birth of Sampson“, „ლობის ძყაზელ ვაეკლეჯა სამსონისაგან“.
69. „Sampson slayes the Philistines“, „ვალისციქლის მოყლა ვიბის ყბითა, სამსონისაგან“ – რეე (196) გვ. იმავე ფურცლის v-ზე:
70. „The gates of Gaza“, „სამსონისაგან ქალაქის ვაბის ნალტა“.
71. 73.¹⁸⁵ „The Punishment of the Benjamites“, „ბბი ქალაქსა ვაბანისასა ისრაელთაგან, ბბის ბენიამენთა ნათესავისაგან“ – ს (200) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
72. 74. „Ruth followeth Noemi“, „ბენიამინის ნათესავი იცაცტეს ისრაელის ქალსა, ზადენაც იყო ისრაელთა ბბის ვიცი, ბბი ამ მისცენ ასული თავისი ბენიამინის ნათესავისა“.
73. 75. „Boaz espouseth Ruth“, „ბილი ბბისი, დავითის ჰანისა. მობრე ცოლი ამისი ქგობი ბბით“ – სღ (204) გვ. იმავე ფურცლის v-ზე:
74. 76. „Samuel given to Eli“, „ყბა სამოელ ნ[ინას]ნ[აბმეცყელი] და ღდა ამისი ანნა და მღღელი ელი“.
75. 77. „The punishment of Eli“, „სიყდლიღი ელი მღღლისა, ოღს ზატყყბან ყამბო ვიღობნის ნალტა ყცხო თესლთაგან ღბოსა ბბოლისასა“ – სწ (208) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
76. 78. „The Idol of Dagon“, „ვიღობნი ყფლისა დაღეს ყცხოთესლთა ქალაქსა აზონს ცაძარბთა თანა მათისასა დაეონთა თანა და ეამბჩენა სასნაყლისა ღიღისა ვიღობანისაგან: დახოცვა ნაბმარბითა და ყყუნ ქცევა ვიღობანისი ისრაელთათვისე“.
77. 79. „The Ark Sent back“, „ვიღობნის ყყუნ მიცანა ყცხო თესლთაგან ისრაელთა თანაე“ – სი (210) გვ. იმავე ფურცლის v-ზე:
78. 80. „The defeate of the Philistines“, „მსხვერპლის ბენიბვა ჰალისცინელთა“.
79. 81. „The Anoynting of Saul“, „სამოელ სცხტეს ზეთსა საყლის სამეფოსა“ – სიბ (212) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
80. 82. „Jonathan and his Armour bearer“, „საყლ მეფემან ისრაელისამან სძლია ყცხო თესლსა ნაბმარბისასა“.
81. 83. „Agag Spared“, „მეფე ამალყისა აეოე დაიყლა ნინამე საყლ მეფისა“ – სიე (215) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
82. 84. „David playes on the Harpe“, „საყლ მეფე, დაყძლყობტყლი ყწოღტეს დავით ყბასა, ჩანეთა სალხინტტლად საყლისა“.
83. 85. „Goliath slain“, „ეოლიათის ქადლიღით ეამოსკლა ნინამე ისრაელთა“ – სკ

¹⁸⁵ ამის შემდეგ გრავეურების თანამიმდევრობა არეულია, ამიგომ ვიყენებთ ორმაგ აღწერას ჯერ რიგითისა და შემდეგ ღენსიეული ნომრის საჩვენებლად.

- (220) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 84. 86. „The triumph of David“, „დავითისაგან მოკლული ეოლიათი. სელთ ყუიბაჲს თაჲი მისი და სობალი ეოლიათისა ყუიბაჲს საყლ მეჲის შვილს იონათამსა და დიდი ეამაჲჯეჲა ჰყვეს ისრაელთა ყცხო თესლსა ზედა“.
- 85. 87. „Saul defignes the death of David“, „ენანისსეჲტული საყლ თაჲის შვილზე, იონათაზე და ჰუბი სწაღდა ნაბრეჲად ზიბსა, დაჲითის სიყჲაბყლისთჲის“ – სკვ (222) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 86. 88. „The freindship of David and Ionathan“, „იონათამ იყო დაჲითის მეგობარი, ოღესცა საყლ ზღერნიდა დაჲითს მოსაყლაჲათ, იონათამჲა მისცა ნიჲანი ესრო: ყყოთყ საყლს ყნდა ჰენი სიყღილი, მე ვსცნა და ისაჲი ჰომს ეავსყობცნო, ახლოს ჰენსა“.
- 87. 89. „Abigall entertains David“, „ცოლი ნაჲანისა აბიეჲჲი მოაბთმეჲს ძღვენსა დაჲითს და თაყჲანსა ჰსცემს, აბილოჲს ჰემოსა თაჲისსა და ჰემდემოდ ლიყღილისა ჰემოსა, ნაჲანისა ჰეობთო დაჲითჲა აბიეი ცოლად“ – სკვ (226) გვ. ამ ფურცლის v-ზე:
- 88. 90. „David spares Saul“, „დაჲითის ღვენის ღმოს საყლჲა დაიბანაჲა ყაბაჲსა და დაიბინა საყლ. ჰეჲიდა დაჲით ყაბაჲსა ჰინა საყლისსა, ნაჲოილო ჰუბი და სანყლ საყლისა და აბა მოყლა დაჲითჲა“.
- 89. 91. „David flys for refuge to King Achish“, „სიჲილის ჰალაჲის დანჲა. დაჲით დანჲისათჲის მიწნია ყობისცანთა და დააცყეჲჲა. ჰემდემოდ ეამაჲჯეჲისა ჲაბის ჰყბის ჲაჲა“ – სლ (230) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 90. 92. „Saul and Ionathan’s defeat and death“, „სიყღილი საყლ მეჲისა და იონათამ ჰვილისა მისისა, ყცხო თესლთაგან“.
- 91. 93. „The Philistins offer Saul’s head to their Idol“, „საყლის შვილი იოესთჲის მცრობდა დაჲითს და მონათა დაჲითისამან მოყლს იოესთჲეს, შვილი საყლ მეჲისა და მოაბთჲეს თაჲი მისი დაჲითს. ეანბისსდა დაჲით და მყღლუნნი დაახოცინა დაჲითჲა“ – სლდ (234) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 92. 94. „Vzza Smitten by God“, „ყიღობანი ნაჲოილო დაჲითჲა სხლისაგან ამონაბადისა და ჰესეჲა ეზაზე სელისა ამონაბადისაგან ყიღობანისა. მყის იჲჲნა სიყღილი ოზიასი მისი და დაადეინეს ყიღობანი სხლსა აბიღდაბისსა“.
- 93. 95. „David danceth before the Ark“, „ნაჲოილო დაჲითჲა ყიღობანი აბიღდაბის სხლისაგან დიდჲითა თაჲის სხლად“ – სლვ (236) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 94. 96. „King David’s Embassadors“, „ალილო დაჲითჲა ჰეყჲანა ყცხოთესლთა და

- ჰალაჲი მაბი სისულად დასნჲა და მოსი და ობ ნანოლად ეაჲყო ჰეყჲანა აღჲტული და ნაცყენაჲნი“.
- 95. 97. „David’s Crimes“, „ყობია ჰეცელის ცოლი, ღმოსა ბანჲისა, დაინსა დაჲით, სხლის ბანოთეან, ნააბთჲა და ცოლად ჰყო თაჲისად და ჰემაჲი ყობია ბობოლადი მოაყღეჲინა“ – სმ (240) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 96. 98. „David’s Repentance“, „აბიათაჲი მღველი აყვეღბის მეჲეს, დაჲითს, ყობის ცოლის ნაბთმეჲისათჲის“.
- 97. 99. „The death of Amnon“, „დაჲითის შვილი ამონ. ჰეესო დასა თჲისსა თაჲამს და ჰესეჲისათჲის თაჲამისა, მოყლა ჰემამან თჲისმან, აბესლობმან, ამონი“ – სმვ (246) გვ. ამ ფურცლის v-ზე:
- 98. 100. „The death of Abesalom“, „ჰემის სიყღილისა ამონისათჲის დაჲით მეჲემ აღაბ ინახჲინა აბესლობ და ამაზეღ ნინა აღყღეა მემასა დაჲითს აბესლობ, ეამოყენა ლაჲჲაჲი დაჲითჲა დასაჲეობად აბესლობისა და ეაჲყვის ღმოს თბით დაყიდა მესახელ აბესლობ, თჲა ჰჲონდა ჲობიღ ეობელი და ყაბეი, თყმცა აიღჲდა თემასა თაჲიღეან, მემეჲამ მსწიფელ ჲზღჲოლა და დაიღჲტული ზეზეღ მოყლა ჰემამან“.
- 99. 101. „The death of Sheba“, „საჲეა მთაჲაბი. ობეყლჲისათჲის დაჲითისა მეჲისა, მოსჲეჲეს თაჲი საჲეასა და ეაბდმოყელეს დაჲითის მხერობჲასა და მით ჰალაჲი დაიცვეს“ – სნბ (252) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 100. 102. „The Judgment of the Plague“, „ჰეცოღჲისათჲის ისრაელნი მოსწყიცა ანეელოზმან და დაჲით მეჲე ეეღბჲა ღჲეობს: ანაციოს ხალხსა და სასჲელი თითონ დაჲითჲა ... ჰენსენაბი ჲღბჲა დაჲითისა და სყალობჲა ჰყო“.
- 101. 103. „Solomon made King“, „ღელა სოლომონისა, ბესაბაჲა, სთხოჲს სოლომონსა, მისცეს ჰალი საჲონოთელი ჰემასა სოლომონისსა, აღონასა, ცოლად, ეეობთჲე ამაზე ჰყამდემოლობს მღველი აბიათაჲი“ – სნვ (256) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 102. 104. „Solomon’s wise Judgment“, „აბიჲელი საჲაბოთალი სოლომონისა: ობის ღელაყაცის ჰეცილეჲა ჰვილზეღ“.
- 103. 105. „The dedication of the Temple“, „ოღესცა დასისულა სოლომონმან მეჲემან ცაჲაბი ყველისა და სხლი თაჲისი, მემინ ცაჲაბჲი მესლდარჲეით ჰეეეღბა ღჲეობს და ვსალმყნი ნაბსთჲეა“ – სთდ (264) გვ. იმავე ფურცლის v-ზე:
- 104. 106. „The Queen of Sheba comes to see Solomon“, „ღეღოჲალი საბაია

- მოვიდა სოლომონის სანახაურ და მოაბოთო მრავალი ძღვენი“.
105. 107. „The fall of Solomon“, „სოლომონ ჰბძენი ვანდგა ღვთისაგან და ალაძენა ჰბძონი ყრბისა და თითონ საძეველსა ყაძეს ყრბის ჰბძონსა“ – სავ (266) გვ. იმავე ფურცლის v-ზე;
106. 108. „Rohoboams Couniellors“, „ირობოამა, ძე სოლომონისა, ვაძედა ძეძღეობად ძამისა თვისისა სოლომონისა“.
107. 109. „The Disobedient Prophet“, „ძევე ირობოამა ძეძენა ყრბი და ებოძან წინასწარმეტყველმან ზაძა ჰყობი ძევესთან, აძაზღ ძეძისსა ღძეობთან და ყთხობა: მოველას ძენ ღობმან და ვებ ძევეჯამოს. მოვიდა აქია წინასწარმეტყველი ალილო და დამაბხა იგი“ – სო (270) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
108. 110. „Zamri Burnt“, „ირობოამას ძე რა ვაძედა, აძან დანჯა და დანგებია ძამისა ყოველი ყრბის ჰბძონნი და ვანდგენა სოულად ყრბნი“.
109. 111. „Elijah fed by The Ravens“, „ილია წინასწარმეტყველი, ნაღვაბეველსა ძყოფი. ყზიდავენ ყობანნი საზღოსა და ნვიძა ძეძეობა“ – სოლ (274) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
110. 112. „Elijah’s Sacrifice“, „აქაძ ძევე და ები ძისი იყვენ წაბძაბთნი და ელიამ სიბცხვილყულ ჰყო ჰბძონი ძათი, ყრბათაგან აბა ძეძინიბა მსხვერპლი ყცესხლო და ილიასი მსხვერპლი ზეციდგან ცესხლმან ალიცადა“.
111. 113. „The flight of Elijah“, „ძილი ილია წინასწარმეტყველისა და ანელოზისაგან ვაღვიძება, რათა წაბვიღეს სხვა ადგილას, როძე ისრაელნი ეძიებდნენ სიყდილისათვის ილიასა“ – სოვ (276) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
112. 114. „The Piety of Iehosaphat“, „ძევე იობაფაც იყდაისა ვანვიდა ჰბძოლად ისრაელთა ზედა“.
113. 115. „The death of Ahab“, „ბძოლა აბადა ვალადიის ძევესთან, ისრაელ ძევისა აქაბისაგან“ – სპ (280) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
114. 116. „Elijah taken up in to Heaven“, „წინასწარმეტყველის ილიას ზეცად აღვლა და ელისესაგან ძიღება ხალენისა“.
115. 117. „The Children devoured by Bears“, „სიყდილი აქაძ ძევისა ისრაელისა და სისხლსა ძისა ჯამღეს ღობი, როგოროც ყთხობა ძიქია წინასწარმეტყველმან“ – სპბ (282) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
116. 118. „The Miracle of Elisha“, „ელისე წინასწარმეტყველი ეცყის ჯეზივ დედაყცეს, იძოვნოს ჯევეჯელი ზეთისა და ალაგსო ელისემ ყოველი ჯევეჯელი

- ზეთითა და ამით ვაბდაისადა ვალი ჯეძისა“.
117. 119. „The healing of Naaman“, „ნეპონ ძთაჯაბი, ყეობოჯანი, იობდანესა იყბნება ელისეს სიყვაით“ – სპდ (284) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
118. 120. „The seige of Samaria“, „აქალაქ საძაბიადგან ვაძოაქესთ ჰყობი ისრაელთა, ოღეს იყო ძათძი სიყძილი ძვიღ ნელ“.
119. 121. „The Prediction of Elisha“, „ელისე ძეველმსა ყრბასა ალაღვენს და ვანაცოცხლებს“ – სპწ (288) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
120. 122. „Isabell devoured by dogs“, „იყ ძიიღებს ძევებასა, ალიღებს წაბძაბთთა საძეგოსა. ძევეს იოზაბელს ვაბღძოავეღებენ სახლითგან და ძაღლნი ძესჯაძენ. დააქცეს ყველა ჰბძონს ჰბძანებთთა ღვთისითა“.
121. 123. „A dead man raised to Life“, „ყაცი ძააძებელი დამაბხეს ელისე წინასწარმეტყველის საფლაგზელ, ოღეს ძევესო ელისეს ძვალსა ძავლაგსა ძინა, იძ დამაბხესლის ყაცი ვეძაძი ძეის ვაცოცხლდა და აღღვა“ – სეებ (292) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
122. 124. „Zachariah the High Preist stoned“, „ძევე ზაქარიბა ძიბაყლეს ჯეითა, ჰობოცძიძეღებისათვის“.
123. 125. „Ahaz – the wicked King“, „ძევე ასეობსამ ალილო ჯალაქი საძაბია ჰბძოლითა“ – სეევ (296) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
124. 126. „King Hezekiah“, „ღვთისძობიძი ძევე ეზეყია აბღვეს ყრბაბის ჰბძონთა“.
125. 127. „The Defeate of Slnnacherib“, „ვანობისდა ღძეობი ძევეს ძანასეზედა, ყრბის თაყვანისცემისათვის, აძაზღ მოყვლინა ანელოზი ყვალმან იერუსალიმსა და აღხოცა ძანასეს ებნი ყძეცეს ასი ათასი“ – სეეწ (298) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
126. 128. „Hezebiah restored to health“, „ძევე ეზებელ“.
127. 129. „The Piety of Iosiah“, „ყველაზე ყძეცეს ღვთისძობიძი ძევე იოსია სენობს ნეზილთაგან ზყულსა ყვლისასა, აყითხებს ძღვლეღთა აძაზღ სოულიად იყდაისა და ისრაელისა ჯეყვანათა, ძეძესობავს ყრბათმსახეობთა, ძათთა ჰბძონთა აღძოგებობის, დანჯაძს ყრბის ძევეთა საფლაგთა და ძვალთა ძათთა, სოულიად ვანაბნეს ძევეობთა ნაყრბაღლისასა, ალაგენიცა ძათი ყცნობო ჰყო“ – ზ (300) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
128. 130. „The seige of Ierusalem“, „ყვლისა ჰბძანებთთა ალაობობა იერუსალიმი ნაბყლონობობი ძევეძან, ღვთის ძევების ვაბღანღობისათვის“.
129. 131. „Iochin taken out Prison“, „ნაბყლონობობი ძევეძან ძეიბაძე ძევე

- იოაქიმ და ძენი მისნი“ – გბ (302) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
130. 132. „King Ciru’s proclamation for rebuilding ye Temple“, „ცაძის მცველნი, მნიენობანი, ძიანყონა ნაბყლონოსობის მთაჲსიანი და ნაბეზაჲნა მეფესთან“.
131. 133. „Ierusalem rebuilt“, „იერუსალიმის ცაძის დაბრუნება ნაბყლონოსობისაჲნი და ძეძლე მისსა აღძრება ცაძისა იერუსალიმის მეფის ბრძანებით“ – გა (360) გვ. ამ ფურცლის v-ზე:
132. 134. „Queen Ester“, „დელოფალმა ესტერიმ მიიღო ვიგინი დედოფლობისა“.
133. 135. „Esther’s Humility“, „[აბსტრუქტი] მეფეს ეაგლო ანინდელი ცოლი თვის [ყაბულობისათვის]. მორე ცოლს, ასტყობს, მისცა მისი მოადგილეობა“ – გოვ (376) გვ. ამ ფურცლის v-ზე:
134. 136. „The Triumph of Mordecai“, „მარდახე მღვდელი ყითხაჲს სჯულსა მოსესსა სპარსეთის მეფეს აბსტრუქტი“.
135. 153. „Tobit looseth his Sight“, „დაძეძალი ცობიამ. მიიძინა სხლსა თვისთა თანა და მძინარესა ბყლიდენ მრცხალმან დაასინცლა ცობიან თვალსა და მით დაბრძა“ – უვ (406) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
136. 154. „An Angell guideth Tobit“, „ანგელოზი რაფაელ აუბინებს სულიდენ თვზსა ცობიან ძვილსა, ცობიანყ. ძვილსაც უბოდა სხელი ცობია“.
137. 155. „Tobit recovereth his Sight“, „რაფაელ ანგელოზის დაბრუნებით, ძვილი ცობიანი სხებზს თვალსა ზელა მამანს თვზის ნაღვლასა და ახილვების თვალსა ცობიან და ლოცავს ანგელოზი და ეანძობრების მათეან“ – უზ (408) გვ. ამ ფურცლის v-ზე:
138. 156. „Hozophernes“, „ცობიან დისწყლნი ახიობ და ნაგაჲ მილიან ცობიან ძის კობნილში“.
139. 157. „Iudith“, „ქალი ქვიფი, ივლიც, ამან მოკლა მხედრობთაჲნი ოლოძეჲ ნაბყლონოსობისა და მით დაიხსნა იერუსალიმი დანტყმისაჲნი მკობისა“ – უკვ (426) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
140. 158. „The Death of Holiernes“, „ივლითმა მოკვთა თაჲი მთაჲსა და მხეჯალი მისი სპარსელსა შინა სღვზს თაჲსა და ეამოქცევიან ყაბილდენ ონფორსასა და ჯაბთაჲნი იხსნიან თაჲსა ფარულად და მივლენ იერუსალიმსა“.
141. 137. „The punishment of Haman“, „მეფე აბსტრუქტიმ ეასცა ბრძანება: მონყეჲ სპულიად კბრაულთა და დედოფალი ესტერი, იყო კბრაული, სთხოჲს მეფეს, რათა აბა მოსწყობოს კბრაულნი და მეფეჲ ჯაცივი დედოფალსა თვისსა მისცა“ – უკვ (428) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
142. 138. „Job upon the Dunghill“, „ბრძანებითა ღვთისთა, მიუცა ნება კბმაცა

- იობსა ზელა და კბმაცან მიულო ყოველი მისეან და დაანყულა ვბიად და ვრო სძლო კბმაცან ყაცი შაბთალი. იობსა კეცოღება“.
143. 139. „Jobs Freinds“, „ყანასენელი ცანჯა კბმაციან იობსა ზელა და იობის სპანი მეგობრნი“ – ფად (564) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
144. 140. „Isaiah the Trophe“, „ისაია სინასნაბმეცყელს ანგელოზი მონყესითა ცეცხლს აძლეჲს ზიბსა მისსა და მით დასწა სოფლიყბი ცოღა ისაიასი. დროსა ჩვენებისა ისაიასასა“.
145. 147. 141. „Jeremiah the Prophet“, „იერემიას კეყობა სინასნაბმეცყელისა“¹⁸⁶ – ქზბ (552) გვ. ამ ფურცლის v-ზე:
146. 142. „Ezekiel the Prophet“, „დროსა ცეყობისა ვზეია სინასნაბმეცყელი სასა ბაბილოჲსა შინა მდინარესა ზელა კობისასა ისილა ჩვენება: ეანხმული ცა და ჩვენენს ეს ცხოველი და ყობის თვალს, ვითა ცხოველი მღვდელი“.
147. 143. „The second Vision of Ezebiel“, „სიზამსა შინა ჩვენება ნაბყლონოსობისა და ბრძენთა ვრო ახსნა და ბრძანებითა მეფისათა მოხობობა მათი სყალთა შინა და მონყეჲ და ვზეიელს სინასნაბმეცყელს აჩვენა ყფალმან ეანცოცხლებს მათი. ყბმანა ყფალმან ვზეიელს: ყყადაჲ ვოსა ესრელ: ძლიერი აბს ყფალი და მოქცენენ ნაბმობობისაჲნი ვბნი ჩემნი“ – ქვბ (692) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
148. 144. „Daniel The Prophet“, „დანიელ სინასნაბმეცყელისაჲნი სიზობის აღხსნა ნაბყლონოსობისა“.
149. 145. „The three children in the fiery Furnace“, „ნაბყლონოსობის მეფეს სპანი ყობანი ცეცხლსა შინა მყეყვიან აბა თაყანისცემისათვის ოქროს ხაცისა მის მიერ კბნილისა“ – ქვზ (698) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
150. 146. „Nabuchadnezzar turned into a Beast“, „ძეზისყული ლყთისაჲნი ეს ძლიერი მეფე ნაბყლონოსობის. აბა, ვლყობად აბის მეფე ეს და მხეცთა თანა ვლსა იღვრება, სჲამს ბალახსა“.
151. 159. „The chastity of Susanne“, „ვბიად მდიდრის იოაქიმის ცოლი.¹⁸⁷ სუსანას სყბს ბანება ბალსა თვისსა და მძენიერებისა მისისათვის, ობნი მოხყენი მიყბდენ მას აჲ სჲამისათვის, და ვრო სძლიეს სუსანა, მამინ დასწამეს ცილი, ვითომცა ჯამყი ვინძე იყო სუსანასთან და ეანსაჲს სუსანა სიყვდილით მსაყულთა. თვით მოხყენი იყენენ მსაყულნი და იოაქიმის სხლში იყო მსჯელობა ვბისა“ – ლვ (706) გვ. ამ ფურცლის v-ზე:

¹⁸⁶ აქ გადახაზულია სიგვეები: „მეშვიდელ შეპყრობა იერემია წინასწარმგვეველისა“.

¹⁸⁷ ეს სიგვეები გადახაზულია.

- 152. 160. „Susanna’s Detivrance“, „ღმრთობა მოყვლინა დანიელ სუსანას, სიყვლილისათვის თვით მსჯულნი მოხუცნი სიწმინდისათვის ჰყო და სუსანა ეანთავისუფლა დასჯისაგან“.
- 153. 161. „The Idol of Bell“, „დანიელისაგან ვეძანის სიყვლილი, რომელსაცა ილოცადნენ ობნი ჰაბილონიანნი“ – ღმ (707) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 154. 162. „Daniels deliverance“, „დანიელ მღვიძესა შინა მყოფი ქსეპელად ლობთა, ანელოზმან ამცნო წინასწამეტყველსა ამბავს, რათა მიყვანოს სამხარის დანიელს მღვიძესა შინა და არ იცოდა ამბავს მღვიძე, მაშინ ანელოზმან ხელი ჰყო თმასა მისსა ამბავს და მიყვანა მღვიძესა“.
- 155. 147. „Belsazzar condemned Daniel“, „მეფე ყვიბოსი, ყვიბი და დანიელ, მქადაგებელი მეფისა, ყვიბის უაბოფნასა ზღესა“ – ღმ (708) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 156. 148. „Daniel in the Lyons Den“, „მეფის მთავართა იძიეს ქუბი დანიელსა ზელა და მთავარს დანიელს მღვიძესა ლობთასა, სასიყვლინოდ. ამაზღ მეფე იყო მწესობარ და მეორე ღლესა მივიდა მეფე და იხილა დანიელ არ მუქმული. ეანისაჲ მეფემან, აღმოყვანა და მოძყონენი დანიელისანი მთავართა მას მღვიძეთაჲ“.
- 157. 149. „Daniels Visions“, „ჩვირა ძილსა შინა დანიელს ...“¹⁸⁸ – ღმ (722) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 158. 150. „Ionah cast ouer board“, „იონა წინასწამეტყველის სომალდიდვან ზღვაში ეარადელგა და მესამესა ღლესა ვეძანისაგან ნაბილს ცოცხალი ეამოედგა“.
- 159. 151. „The Ninevites repent“, „იონასაგან ქადაგება ნინევის ქალაქისა დანთქმისა და ვღვრება მცხოვრებთაგან იონასა“ – ღმ (722) გვ. -ის შემდეგ ჩართული [2] ფურცელი. მის v-ზე;
- 160. 152. „Ionah’s Gourd“, „იონას ქალაქს ეარეთ ვასელა და ყვირება ნინევის დანთქმისა და აბის¹⁸⁹ დამწიფილგა მასზელ“.
- 161. 163. „The Holy Leat of Matathias“, „იყლა მაცაბელმან მოყლა წამებრის აბლონი“ – ღმ (744) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
- 162. 164. „Judas Machabees“, „იყლა მაცაბელისაგან დამარცხება ანცოხის მეფისა, ძლიერისა და დარღვევა ჰომონთა მათთა“.
- 163. 165. „The Victory of Iudas“, „იყლა მაცაბელმა ალილო ქალაქი წამებრისა

¹⁸⁸ მინაწერი დაუსრულებელია.
¹⁸⁹ აქ შეცდომით წერია „აყრის“.

- ქვოლოძე და დასწვა ჰომონი მათნი“ – ღმ (748) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 164. 166. „The Death of Antiochus“, „სიყვლილი მეფისა წამებრისა ანცოხისი“.
- 165. 167. „The Courage of Eleazar“, „იყლამ დამარცხა ვილიაჲ, მთავარი წამებრისა“ – ღმ (750) გვ. ამ ფურცლის v-ზე.
- 166. 168. „The Death of Iudas“, „იყლამ მოყლა წამებრის ნივანოს მთავარი“.
- 167. 169. „Jonathan – the high Preist“, „იონათან მოყლეს ქვოლოძითა ქალაქსა ქვოლოძისა შინა“ – ღმ (760) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
- 168. 170. „Simon – the High Preist“, „იონათან მოყლეს მოყლული ძმასა სვიმონს ყვიბისცანსა შინა“.
- 169. 171. „Hetiodor beaten with Rods“, „ასიბის მეფემ ეამოეზავნა თავისი ხაზინადარი ილიოლოზა, რათა წამოღო ყოველი სიმღერე ირუსალიმის ცაძილდვან. ეამოეზადნენ ანელოზნი ჯაბყის სახით, დასცეს და ვეფეს ილიოლოზასა და მთავარი აბლონი ეანცვიფრებული“ – ღმ (768) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 170. 172. „Predictions on Jerusalem“.
- 171. 173. „The Death of Eleazar“, „ლობის ყვირებლისათვის მონყვე¹⁹⁰ მაცაბელთასა და მოძღვრისა მათისა ელიაზარისა, მეფის ჰომონითა¹⁹¹ ძალას აცანენ, რომ ჯამონ ლობი“ – ღმ (772) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 172. 174. „The Martyrdome of Machabees“, „ლობის სობრის ყვირებლისათვის მონყდნენ მაცაბელი, თავის მოძღვრით ელიაზარითა, მეფის ჰომონითა“.
- 173. 9. „The Circumcision of Iesus Christ“, „მიიბრჯამს სვიმონ იესოსა“ – ღმ (794) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 174. 10. „The Adoration of the Magi or Wise men“, „სამნი მოევი თავანსა სცემენ და ძღვენს მიამოძვეენ იესოსა“.
- 175. 11. „The Purification of the Blessed Virgin“, „იესო ქრისტეს ალყანება ირუსალიმად და ქსნირეს ობი ვევიცნი ან ობნი მართვინი ცოვრისანი“ – ღმ (794) გვ. -ის შემდეგ ჩართულ [2] ფურცელზე. იმავე ფურცლის v-ზე;
- 176. 12. „The flight into Egipt“, „იბოლი მეფესა სწადა სიყვლილი ქრისტესი. ეამოეზადა ანელოზი იოსებს, რათა წამოყვანოს ცოლი თვისი, მამიამ და ყობა მისი ეევიტესა შინა“.
- 177. 19. „Our Saviour sleeping is awakened and appeaseth ye storme“, „სომალდი

¹⁹⁰ გადახზულია ეს სიტყვა.
¹⁹¹ გადახზულია „მოწვევიგეს“.

- იპყრის წაწმენდათა და მოციქული ჰესოუ ქჷნინტული აღვიძჷს ქრისტესა მძინარესა, რათა აზა დანთქნენ ზღვათა შინა“ – ლქმ (798) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
178. 20. „The Possesst man healed“, „იესომ გჷმაციული ეანასხნა ლავეინისეან“.
179. 13. „Our Saviour disputeing with ye Doctors in the Temple“, „პირველი წყალოზა ქადაგებისა იესო ქრისტესა ეალილიასა შინა“ – ლქმ (798) გვ.-ის შემდეგ ჩართულ [2] ფურცელზე. მის v-ზე;
180. 14. „The Baptism of Iesus Christ“, „იესო ქრისტე ნათელს იღჷს იოანესეან“.
181. 21. „Curing the Man of the Palsey“. „იესომ ეანყურნა ეანრღყული“ – ყ (800) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
182. 23. „The Sermon on ye Mountaine“, „იესო ქრისტე თვისთა მონაფეთა აძლოჲს მადლსა, რათა მათეა ეანყურნონ ცოდვისეან ყაცნი და ეანასხპიდენ გჷმაცითა. იესო ამასთან ახნაჲს მოციქულთა, ყურნებისათვის ... სასიღელი აზა მიიღონ ყაცთაეან, ეანყურნებისათვის“.
183. 27. „The Parable of the Seed“, „და რქა იესომ: ესეა ეამოჲიდა მთესეანი. როძელი დავარღეს ეზასა ზღელა და მოჲიღეს მფრინველნი ცისანი და ქესჷამრეს“ – ყე (805) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
184. 28. „The Beheading of .St. Iohn Baptist“, „იოანე ნათლისმცემლის თავის მოყჷთა იოილი მჷვისეან“.
185. 29. „The Miracle of The Loaves“, „ქრისტემ სუთი ჰყობით და ობი თჷზით ეანაძლო სუთი ათასი რი“ – ყე (805) გვ.-ის შემდეგ ჩართულ [2] ფურცელზე. მის v-ზე;
186. 30. „Peter Walks on the Sea to meet our Saviour“, „იესო ჳლიდა ზღვაზედ და ჰესოუ ქჷყედრა, რათა იეიცა ჳლიღეს წყალსა ზღელა. ყზმძანა იესომ ეადმოსღლა სოძალდიდან და მიღჷნა იესოსთანა. ეაოდმოჲიდა ჰესოუ წყალსა ზღელა და ეანიზობასა, რათა აზა ჩავარღეს და შთაჲარდა, მაძინ იესომ ხელი ყწყრა და აღმოყჷანა. ყთხობა შჷრისხჷით მციოდ მომნძენოტასა ზღელა“.
187. 31. „The Cananitish Woman“, „ღელაცი ქანანელი ეედრეზობდა ქრისტესა ასულის ეანყურნებისათვის, როძელიც იყო გჷმაციულით შჷყობილი“ – ყმ (808) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
188. 32. „The Transfiguration of Iesus Christ“, „ფრისევალჷა“.
189. 33. „Infants – the type of Innocency“, „იესომ მიყობნა ყობა რობი და ყთხობა მონაფეთა: ჳინაცა იქნების ყმანყო, მსეჷისი ამა ყობისა, მან

- იხილოს სასყჷველი ცისა“ – ყი (810) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
190. 34. „The ten Lepers healed“, „მოეჲარეს რი და მოეჲოდეს ყობჷსაცა და აზა მიყძჷს მონაფეთა ქრისტესთან. ფაბისეველნი და მნიენოტარნი ეამოსციან ქრისტეს, რძჷნ ძჷრისეჷასა“.
191. 47. „The Buyers and Sellers drove out the Temple“, „ეამოსციან იესოა ფაბისეველნი და იესო ეანრისხდა მათ ზღელა და ყოველიჲე ყსყლოტა მოაეთნა და ყთხობა ეაბისხჷით: ჳაი, თჷჷენდა, მნიენოტარნი და ფაბისეველნი, ობეყლნი და ტზმანო“ – ყიბ (812) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
192. 48. „The Wedding Garment“, „ტობოტი მონა იეჷჷჷების ყფლისა თვისისეან ობეყლოტისათვის“.
193. 49. „The Parable of the Talents“, „ყფალძან მათძან მისცა მონაჷები თვისი, როძელსამჷ სუთი ქანჯაობი, ობი ან რობი, ობთა მისცეს აღნადეინებით და მესამჷ დავლა და ისჷ თაჷნი მიყცანა თვისსა ყფალსა და ყფალძან მისძან მიიღო წყჷჷა მესამჷ მონაზღელა“¹⁹² – ყილ (814) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;
194. 50. „The last Iudaement“, „მოჲოდ მოსღლა დიდებითა იესო ქრისტესი“.
195. 51. „The last Supper“, „სეჷობა“ – ყივ (816) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
196. 52. „Our Saviour Praying in the Garden“, „იესო ილოცჷს და მოციქულთ დარძინათ. წინა ჳამი შჷყობისა მისისა“.
197. 53. „Iudas his Betrayng Takeing our Saviour“, „იყლამ მიიღო ჳრესელი და წინაყძღჷა ყრითა შჷყობილად იესოსა და ჰესოუმ, მონასა მტყდელთმთაჷრისასა, ყყობი წარჷჷეთა“ – ყივ (816) გვ.-ის შემდეგ ჩართულ [2] ფურცელზე. მის v-ზე;
198. 54. „Our Saviour brought before Annas Caiphas“, „იესო შჷყობილი მიყჷანეს ყაიფას მტყდელთმთაჷრთან“.
199. 55. „The Scourging of our Saviour“, „ჳნეზა, ცემა, იესოსა ყრითაეან“ – ყივ (816)-ს შემდეგ ჩართულ [3] ფურცლის v-ზე;
200. 56. „Pilate Shews our Saviour to the people saying Ecce homo“, „პილატემ დაადჷა რკლის ეჷიბეჷინი და ლეზნამი მისცა ხელსა იესოსა და დაანახჷა რისა: აჷა, იესო! ყნდა პილატესა ეანცეჷჷა მისი და რი ყფობ ეანძლიერჷული შჷძახის: ჳჷარს აყჷ ესე“
201. 1. „St Mathew the Evangelist“, „მათე მახარებელი სწოჲს სახარებასა ანელოზის ლიტყით“ – ყკ (820) გვ. ამ ფურცლის v-ზე;

¹⁹² მინაწერის დასაწყისში გადხაზულია იოანე ბატონიშვილისავე ხელით ნაწერი სიგვეები: „იულამ მიიღო ოცდაათი ვერცხლი ქრისტესსა გასყიდვისათვის“.

- 202. 2. „St Mark the Evangelist“, „პაპიკოზ ნკოს სხაბრჭანა“.
- 203. 57. „Our Saviour carying the Cross“, „იესოს ჯვარი თვისი აწკიდეს ეოლეთობაზედ წასალტაღ“ – ყკა (821) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 204. 58. „The Crucifixion of our Saviour“, „იესო ჯვარზედ მიცილტყლი“.
- 205. 59. „Our Saviour leid in the Sepulcher“, „იესო ჯვარიდგან ეაბრძამოსხნილი იოსებისაგან და ნიკოდიმოსისაგან და ღელაღვთისმშობელს ეყლი შქობრყაბა“ – ყკა (821) გვ.-ის შემდეგ ჩართულ [2] ფურცელზე. მის v-ზე:
- 206. 60. „The Resurrection of our Saviour“, „აღღვობა“.
- 207. 5. „The Salutation of the Blessed Virgin“, „ხაბრჭანა“ – ყლზ (838) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 208. 6. „The Visitation of the virgin Mary“, „მოსული მარიაჲ ელისაბედის მიძაბო სახლსა ზაქარიასა“.
- 209. 7. „The Nativity of our Saviour Iesus Christ“, „შობა და თაყვანისცემა ანგელოზთაგან“ – ყმ (840) გვ. ამ ფურცლის v-ზე:
- 210. 8. „An Angel appears to the Shepherds“, „ანგელოზმან ახაბა მსყუმსთა შობა იესოსი“.
- 211. 37. „The good Samaritan“, „აფაზაისაგან დაჯობილი ყაცი და მკობრე სამაბიტელი ასხამს დაჯობილზედ ზეთსა აღყვანს ყაბაყოსსა თვისსა ზელა და წაბიყვანს სხილ თვისად. იოი ყაცი აღვიღოდა ლოცვად“ – ყმ (840)-ის შემდეგ ჩართული [2] ფურც. v-ზე:
- 212. 38. „Martha and Mary“, „იესო ესყუმბა მართას და მარიაჲს“.
- 213. 9. „The widow's son of Naim restored to life“, „[ყვი]ვის ღელაყაცისა შვილის ჯაბყის სიყვლილი და დამაბზვისთვის წალტა. შქობრყა [ყვისცესი] ეზაზედ და აღადგინა ჯაბყი იეი იესომ და მისცა ღელასა თვისსა“ – ყმზ (848) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 214. 26. „Mary Magdalen“, „მარია მადელანელმა სცხო ზეთი და თბითა წაბზოცა“.
- 215. 39. „The folly of Riches“, „ყაცი ღინძე მღიღაბი და აგაბაყი ნაყობიყი ჰყონდა და ეანიზბაზვიდა და თყა: ბიბძე ყყო, ბა აბა მაყვს, სადა შყყობიბო? და მასე ლამესა მობყდა“ – ყნვ (856) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 216. 40. „The Prodigall son returned“, „ყძლტესა შვილსა მიიბყვამს მამა, თვისსა შვილსა“.
- 217. 41. „Dives and Lazarus“, „ყაცი მღიღაბი და ლაზარე იღზობრტოდა ნამყსობრეთა მღიღბისა სყვბისასა და ძაღლნი ლაზარეს ლოძნიან

- წყლყლთა“ – ყნზ (858) გვ. ამ ფურცლის v-ზე:
- 218. 42. „The Pharisee and Publican“, „ობნი ყაცი აღვიღოდა ლოცვად. ფაბისყელი და მყვირე“.
- 219. 45. „The Conversion of Zacheus“, „ზაყე ლელსა ზელა მყდობაზე და იესოსაგან მინოღტა თვისად“ – ყბ (860) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 220. 46. „Our Saviours riding to Ierusalem“, „ბაბობა, იყსალბმსა შინა შყვლა იესოსი“.
- 221. 3. „St. Luke – the Evangelist“, „ლყყა მახაბრტელი“ – ყბთ (869) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 222. 4. „St. Iohn – the Evangelist“, „იონე მახაბრტელი“.
- 223. 15. „The Temptation in the Wilderness“, „ეძმამან ეამოსცადა ყრბისცე და შყდღვობაჲ ეამოსცისა მსახყრტს ანგელოზი იესოს და ეძმაცი სიბცხვილყულ ეყმნა“ – ყბთ (869) გვ.-ის შემდეგ ჩართულ [2] ფურცელზე. მის v-ზე:
- 224. 16. „The Marriage in Cana“, „ყობნილი ყანას ეალილყასა და წყალი[ს] ღვინოდ შყვლა იესოსაგან“.
- 225. 17. „Nicodemu's comeing to our Saviour by night“, „ნიყობამოსი[ს] მისვლა სიღყმლოდ ლამესა იესოსთანა“ – ყბბ (872) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 226. 18. „Iesus Christ disputeing with ye woman of Samaria“, „იესოსაგან თბობნა ყყობმყლისაგან წყლისა ღელაყაცის სამაბიასაგან“.
- 227. 35. „The women taken in Adultry“, „იესო სწებს ყყყანაზედ თითითა“ – ყბვ (876) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 228. 36. „Our Saviour cures the man borne blind“, „იესო ბზმას თვალს ყხილაყს“.
- 229. 43. „The Laborers in the Vineyard“ – ყბ (880) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 230. 44. „The Resurrection of Lazarus“, „ლაზარე აღადგინა იესობა“.
- 231. 51. „Our Saviour with the Disciples goeing to Emaus“, „ობთა ებაბრტთა ყაცთა თანა იესოს შყობრტა და მათ თანა სელა“ – ყყ (890) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:
- 232. 62. „The Ascention of our Saviour“, „ამაღლტა იესოსი“.
- 233. 63. „The Descent of the Holy Ghost“, „სყლის წმბდის მობვრნა მობცყლთა ზელა და ღელასა ზელა იესოსა, იყსალბმსა შინა“ – ყყბ (892) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე:

- 234. 64. „Saint Peter cures the man borne lame“, „*წმინდის და იოანე ყუბნაყენ ძეგლობილსა*“.
- 235. 65. „The death of Ananias and Saphira“, „*ძნისი ლაბადა. ეპოზონა მოციქულთაჲსა ყანაჲ და ეასიღა ანანიასეან და ჯესოსეან, დანყელა ანანიასი და სიყდილი მისი, ცოლითჲს*“ – ყქვ (896) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 236. 66. „Saint Stephen Stoned“, „*სტეფანეს ჯიოთა დანოჲა*“.
- 237. 67. „Saint Philip baptizes the Enoch“, „*ფილიპე ნათლსა სეჲს რეჲს*“ – ყქვ (898) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 238. 68. „The conversion of Saint Paul“, „*საულ-ჰაჲლ მოციქულის ცხენიღან ეადჲოჲინა*“.
- 239. 69. „Cornelius Baptized“, „*ასისთაჲი კორნილიოზ ინათლჲა ჯესოსეან*“ – შ (900) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 240. 70. „Saint Peter delivered out of Prison“, „*წმინდის მოციქულის ძეჲსოჲა და ანეგლობისეან ეანთაჲსეჲსოჲა*“.
- 241. 71. „Saint Paul cures the lame man“, „*ჰაჲლ ...*“¹⁹³ – შივ (916) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 242. 72. „The shipwreck of St. Paul“, „*ეანსაცდელი ჰაჲლსი სოჲალსა შინა და ეაჲოსჲა ზღვიღან და ეჲლისეან სელჲე მოჲიღჲა და ყენჲტლად ყოჲნა მისი და ხალხის ეაოჲჲა*“.
- 243. 23. „Judge not least y^e be Judged“ – ჩოვ (1076) გვ. იმავე ჩართული ფურცლის v-ზე;
- 244. 24. „The Centurion“, „*ასისთაჲი ეჲღჲა ჯრისცესა მონისა ეანყუნჲსთაჲის*“.

ჩართული გრაფიკური მინაწერების გარეშე:

- 1. „The Forty years Travels of the children of Israel out of Egypt through the Red Sea and the Wildernesse in to Canaan or the land of Promise“ – [ებრაელთა სელა ალთქმული მიწისაკენ] – რა (160) გვ. შემდეგ.
- 2. „Canaan comonly called the Holy Land or the Land of Promise being the possession of the Israelite and travelled through by our Lord and Saviour Jesus Christ and his Apostles engraven by Richard Palmer for Richard Blome Anno 1687“ – [იესო ქრისტესი და მის მოწაფეთა მიმოსვლის აღგილები] – ლჲბ (792) გვ. შემდეგ.
- 3. „Paradise or the Garden of Eden, with the countries circumstance inhabited by the Patriarchs“ [სამთოხე ანუ ედემის ბაღი. პატრიარქებით დასახლებული ქვეყნები]

¹⁹³ მინაწერი წყდება.

- ბოლო [10] გვ. შემდეგ.
- 4. „საუფლო დღესასწაულთა ხატები: ხარება, შობა, აღდგომა და ამაღლება“ – ლჲბ (793) გვ.-ს წინ, დაუნომრავი ფურცელზე.
ბეჭედი: „წილენელი ეპისკოპოზი“ – წინა [3] გვ.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1984 წელს.

20. K 85/609 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – ეპო-ჩეგ (989-1093) გვ. – წიგნი შეიცავს მხოლოდ სამოციქულოსა და იოანეს გამოცხადების გეჲსგს. მასაც აკლია ყქე-ჩეგ (995-1020) გვ.

ყდა: (42x26) სმ. შერჩენილი აქვს მხოლოდ ერთი ფრთა მუყაოზე დაკრული ყავისფერი გყავით.

სარესგავრაცო: დასაწყისი და ბოლო გვერდები. წიგნი დაშლილია.

მინაწერები:

- 1. „*ქრისტე ღმერთი, ჩემი ყფალი, ძალი ჩემდა. იყვი რელსია[სეჲ] და რაჲოჲთ თჲჲა, ვითაჲჲე მუჲჲე ყრითა*“ – ჩა (1060) გვ.
- 2. „*ეს დაბაღჲა სჲესისცხოჲლისა აჲის, ვინც მოიჰაჲოს, ეაუნყრეს აჲის ძალი*“ – ჩოე (1075) გვ.
- 3. „*ქრესტ ხაჲ, მხსნელი სოჲლისა*“ – ჩჲბ (1082) გვ.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1984 წელს.

21. FS 3 447¹⁹⁴ – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – [14], ა-ჩეგ (1-1093) გვ. – წიგნს აკლია: უმთ – ჩოლ (449-1074) და ბოლო [1-10] გვ.

ყდა: (38,5x23,5) სმ. მუყაო ყავისფერი გყავით. ყუა მოცილებულია წიგნის კორჲუსს. ფორმაცი ჭრელია.

აკინძვა: წიგნი დაშლილია.

სარესგავრაცო: ყდა, რკგ-რკლ (123-124) და ულთ-უმ (439-440) გვ.

ბეჭედი: „ბჲუჲს“¹⁹⁵ – წინა ფორმაციის [4] და უმშ (448) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

22. FS 3 448 – ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743 – უმთ-ჩაგ (449-1066) გვ. – წიგნს აკლია: დასაწყისი უმთ (449) გვერდამდე, აგრეთვე ლჲგ-ყე (793-890), ჩო-ჩკლ (1009-1024) და დასასრული ჩაგ (1066) გვ.-დან.

ყდა: (40x26) სმ. მუყაო, ყავისფერი, გვიფრული გყავით: წერილი ორნამენტული არჲია. ყუა უთავსაკრობ, ზელა ნაწილში ამოგვიფრულია «Библиа»,

¹⁹⁴ FS 3 447 და FS 3 448 ერთი წიგნის ნაწილებია. ქმშკგ სამოგალოების ინვენტარის ჩანაწერის თანახმად, ისინი აღ. სარაჲიშვილს შეუწირავს ბიბლიოთეკისათვის.

¹⁹⁵ „ბ[იბლიოთეკა] პ[რეკტორის] უ[ნივერსიტეტის] ქ[ართველ] ს[ტუდენტის]“.

ქვემოთ – «Том. II». გვიფრი მოვარაყებუღია, ფორზაცი ჟღალი, ფურცელთა შემონაჭერი ჭრელი.

აკინძვა: ამოვარდნიღია უმთ-უკე (449-495) გვ. ყღის ზეღა ფრთა მოციღებუღია წიგნის კორპუსს.

მინაწერი:

1. „სყ ეაზღა[ცი]ლჭ“ – ფზ (507) გვ. არშიაზე ნუსხურით, შავი მეღნით. იქვე, მხედრულით: „ყნღა“.

ბეჭელი: „ბპუქს“ [ბიბლიოთეკა პეტერბურგის უნივერსიტეტის ქართვეღი სტუდენტებისა].– ჩიე (1065) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებუღია 1937 წელს.

23. PG 2/1743. – ბიბღია. – მოსკოვი. – 1743. – [14], ა-ჩეგ (1-1093), [10] გვ. წიგნს აკღია: ღელ- ჩეკე (794-1025) გვ.

ყღა: (41x26) მუყაო, ლურჯი კოღენკორით. ფორზაცი ჟღალი. წიგნი ჩადებუღია მუყაოს გარსაკრში.

რესტავრირებუღი. ახალ ყღაში ჩასმის ღროს აკინძვაში ღაშეგებუღი შეცღომები: ფოზ (578)-ის შემღეგ შებრუნებით ღა თავღაყირაა ჩართული ქეზღ-ღკ (697-720), რომელსაც მოჰყეგბა ფოთ-ქეკე (579-696), შემღეგ ღკა (721)-ღან მიყოღებით.

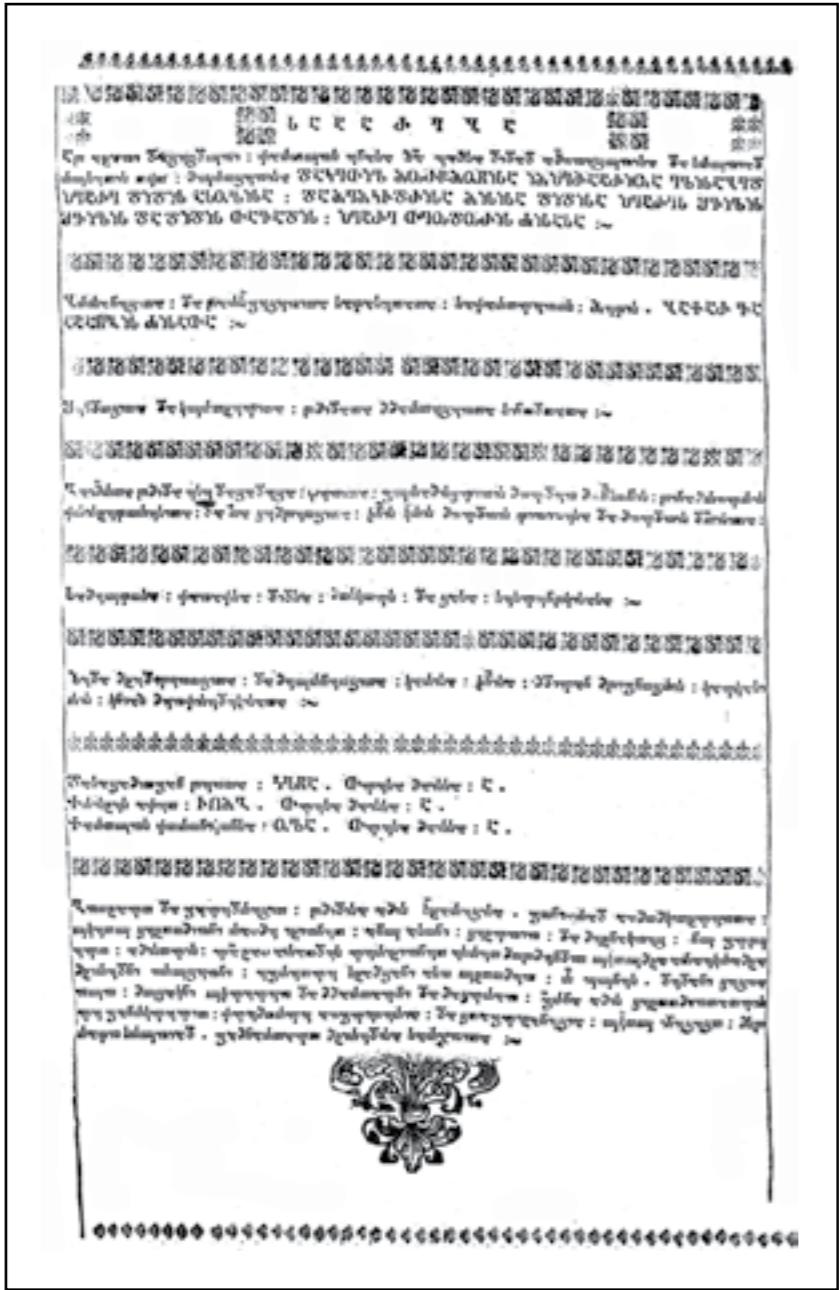
მინაწერები:

1. „ბიბღია. პოსკოვი. 1743. სყც. შიფცი“ – ყღის ზეღა ფრთაზე.
2. „1899-1449=150“ – წინა ფორზაცზე.
3. „2/149 ქ.ნ. 33. ბიბღია. პოსკოვი. 1449. თავფყოს. სყც. შიფცი“, თავფურცელზე. იქვე ფანქრით:
4. „ბაქაღის ბიბღიაა“.
5. «Грузинского Архимандрита и кавалера Феофана» – წინა [3] გვ. ქევეღა არშიაზე, შავი მეღნით.

ბეჭელი: „საქართვეღოს წიგნის პაღაგა. შემოვიღა 1961 წელს. 6/1 V. N 2“.

წიგნის პაღაგაში რეგისტრირებუღია 1961 წელს.

სახარება. 1743. მოსკოვი. თავფურცელი.

1. [24]. K 84/609 — სახარება. — მოსკოვი. — 1743. — ჩუგ- ყპთ (793-889) გვ.¹⁹⁶

თავფურცელი¹⁹⁷ — „სახარება, აწ ახალი დაბეჭდული ქართულ ენასა ზედა. ეამსა დიდად ამბლელბულისა, სრულიად რუსეთის თეთმპერობელისა და კეთილმორწმუნისა იმპერატორიცა ელისაბედ პეტრე დიდის ასულისა და მემკვიდრისა მისისა, დიდის პეტრეს შვილიშვილის და დიდის თავადის, პეტრე თეოდორის ძისასა. ბრძანებითა და წარსაგებლითა საფასეთათა საქართველოს მეფის ბაქარ ვახტანგის ძისათა. შენდობითა და კურთხევითა წმიდათა მმართველთა სინოდითა. გაიმართა წმიდა ესე დაბადება კელითა გურამისშვილის, მღვდელ-მონაზონის, წინამძღვრის, ქრისტეფოროსითა და თანამეწეობითა ჩვენის კარის მღვდლის, ფილიპესა და მღვდლის დავითისითა. სამეუფოსა ქალაქსა დიდასა მოსკოვს, დაბასა სესვენწკისასა. გელამხედველობითა და მეურნეობითა კარისა ჩვენისა მდივან მწიგნობრის, კავკასიძის, კნიამ მელქისედეკისათა. დასაბამითგან წელთა ესა (7251), თვესა მაისსა ა (1); ქრისტეს აქეთ ჩღმგ (1743), თვესა მაისსა ა (1); ქართულს ქორთიკონსა ულა (431), თვესა მაისსა ა (1). გლოცავთ და გვევდრებით წმიდისა ამის სახარებისა გონიერად აღმომკითხველთა. უკეთუ შეცლომილნი რაიმე იხილნეთ, ანუ ასონი შეცვილი და მეგნაკლებ, ნუ გვწყვეთ ამისთვის. ვითა ცაჲ აროდეს ვერ იხილნეთ ესრეთ მოწმენდილ, უკეთუმცა არა ეკრამცა მცირელნი ღრუბელნი, ეგრეთვე სგამზანი ასო უცლომელ. რამეთუ იყუნეს ღედანი შებლაღულ, მუშაკნი უჩვეველ და მმართვენი დამამგვრალ. გარნა ამის შეცლომილთათვისვე განრკვევით ქვემორე აღგვიწერია და შთაგვიგანებია. უკეთუ იხებებთ, მსწრაფლ სრულიად განმართავთ მცირელისა სარჯლითა“.¹⁹⁸

- მინაწერები:**
1. „ეს სახარება სვეტი სპირიტისა აბის, ვინც ეამოსნიბოს, ეაყსურეს აბისი ძალი და ძეგლ სვეტი სპირიტისა. აბის.“¹⁹⁹ — წინა ფორმაციის [4] გვ. შავი მელნით.
 2. „წიგნი ესე იესუ, ყითილად სიყუ, ვითაჲბედ, აბა მიჲს ქმაჲი“ — ყივ (866) გვ. ნუსხურით, მარცხნივ არშიაზე, შავი მელნით.

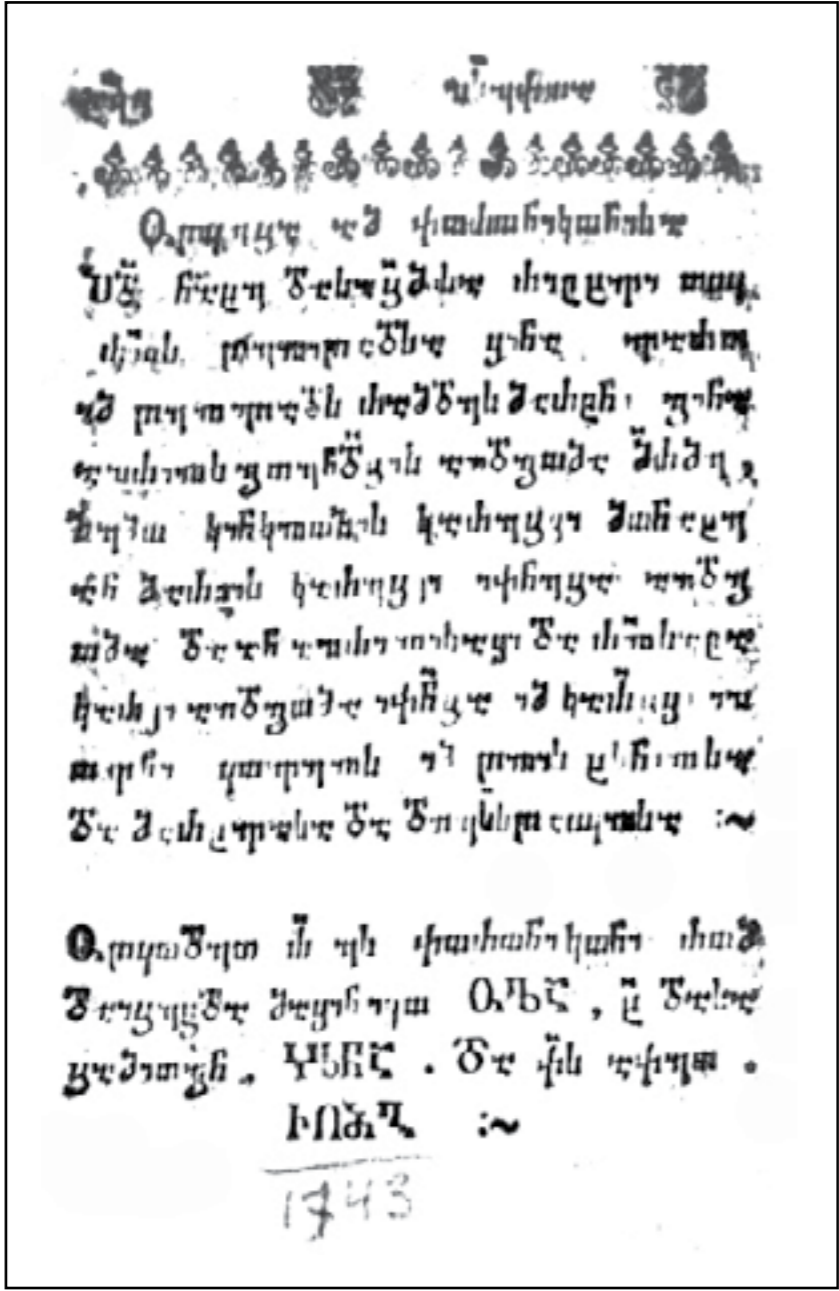
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1984 წელს.

¹⁹⁶ დაფარულია ბოლო გვერდის მარჯვენა სვეტი, „სამოციქულოს“ გეჟსკის დასაწყისი. იხ. დანართი III: N 3 (1); 3 (2).

¹⁹⁷ ბიბლიურ წიგნებად დაშლილი სხვა ეგზეგეტიკური მასალისაგან მას განსხვავებს საგიგლო ფურცლის არსებობა. მისი გეჟსკი ოდნავ განსხვავებულია: ბიბლიის ნაცვლად არის სახარება, კავკასიძის წინ ჩამატებულია „კნიამ“. გეჟსკი მოჩარჩობულია; ზედა და ქვედა ორნამენტები განსხვავებული, გვერდებზე — ორმაგი ხაზი. გეჟსკში ჩართულია სტილიზებული გამყოფები. იხ. დანართი III: N 2 (1); N 2 (2)

¹⁹⁸ აკინძული იყო რუსულ სახარებასთან (R 498/609). ორივეს ფურცელთა შემონახვერი მთლიანია, ჩანს, ძვირფასი ყდა ჰქონდა. სახარებების წინ ჩართულია მახარებელთა ხატები აღნიშნული რუსული გამოცემიდან ერთგის, თავფურცლის შემდეგ კი გრაფიურა საუფლო დღესასწაულებით. დასაწყისი. იხ. დანართი III: N 3 (1); 3 (2).

¹⁹⁹ ვფიქრობთ, ეს კონვოლუტი ქართული სახარების თავფურცლიანი ამონახატით, სვეტიცხოვლის საკათედრო ტაძრისათვის შეაქმნევიან ბაქარის სგამზის გელამხედველმა და მეურნემ, მელქისედეკ კავკასიძემ, რათა რუსული წიგნის ქვეშ მოქცეული, შეინდებულად გამოეგზავნა საქართველოში, რაკი ბიბლიები საბაკოზე იყო დაკავებული.

ქამნი. 1743. მოსკოვი.
ბოლო გვერდი

ქამნი. – მოსკოვი. – 1743.

[3], ა-ლზ (1-37), [2], ლზ-გოგ (37-363), ა-დ (1-4), გოდ-[უღვ] (364-436), [1] გვ. = [2], ა⁴-ე⁴, [1], ე⁴-მდ⁴, [2], მე⁴-ნბ⁴, [1] ფ.
შრიფტი: ნუსხა-ხუცური.
პაგინაცია: ასოებრივი – ნუსხურით, აღნუსხვა – მელა კუთხეში. დაშვებული შეცდომები: გკ (23)-ის შემდეგ ისევ კბ (22), კვ (26)-ის ნაცვლად კგ (23), კზ (27)-ის ნაცვლად კლ (24), ლზ (37)-ის შემდეგ ორი დაუნომრავი, ისევ ლზ (37) და ლთ (39), ოთ (79)-ის შემდეგ პა (81), რლე (135)-ზე ასოები შებრუნებითაა, რნზ (158)-ის შემდეგ რნბ-რნგ (152-153), რნე (155) ორჯერ, რეა (191)-ის ნაცვლად რია (111), სკვ (226)-ის მაგივრად სივ (216), სლდ (234)-ის მაგივრად სლ (230), სნე (255)-ის მაგივრად ნნე, სგვ (263)-ის შემდეგ სნგ (253), სოთ (279)-ის შემდეგ სე (205) და სეა (291), გლზ (332) ორჯერ.
სიგნატურა ორმაგი: ციფრებით და ასოებრივიც – ნუსხურით, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რეკულებად. პირველი ფურცლები დანომრილია ნუსხურით, ბოლოები – არაბული ციფრებით: ა – – – 1; ბ – – – 2; და ა.შ. გირაკი და ფასი: მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სალიღებელად წმიდისა სამებისა. ქამსა დიდად ამაღლებულს სრულიად რუსეთისა და თვითმკრობელისა კეთილმორწმუნისა იმპერატორისა ელისაბედ პეტრეს ასულისათა. ბრძანებითა მეფის ბაქარის, ვახგანგის ძისათა. შენლობითა და კურთხევითა წმინდათა მართებელთა სინოდთა. საფასითა და წარსაგებელითა არქიეფისკოპოსისა სამეპელისათა. გაკეთდა საბეჭდავი ესე და დაიბეჭდა წიგნე ესე ქამნი დიდად სამეფოსა ქალაქსა მოსკოვს, დაბასა სვესეწკასა, მეფის ბაქარის სასახლეშია. სგანბასა და ბეჭდვასა მელა მეურნე, მდაბალი თქვენი მოსამსახურე, მღელე-მონამონი ქრისტიანთა ყოველთა გვევლრები: თუ დანაშაული რამე იხილოთ ამ წიგნში, შენლობას ვითხოვ, რომელიც ძალგვედვა, სიმართლეს ვცდილობდით, გარნა მოიკსენეთ, რომელ არა ვინ არს უცთომელ სოფელსა შინა“ – წინა [2-3] გვ.

გეჟსტი:
ქამნობა საღმრთო, მსგეფსი – ა-დ (1-4) გვ.
დაწყება შუალამის ქამნისა – ე-კვ (5-26) გვ.

ჟამნი შაბათისა შუალამისა – კზ-ლ (27-30) გვ.
 დასაწყისი და განგება ცისკრისა – ლე-ო (35-70) გვ.
 ჟამნი პირველი – ოა-პლ (71-84) გვ.
 ჟამნი მესამე – პე-ჟმ (85-98) გვ.
 ჟამნი მეექვსე – ჟთ-რიბ (99-112) გვ.
 განგება სადილის ჟამნისა – რიბ-რლმ (112-138) გვ.
 ჟამნი მეცხრე – რლთ-რნა (139-151) გვ.
 დაწყება და განგება მწუხრისა – რნბ-რავ (152-166) გვ.
 გრაჰეზად შესვლისას ითქმის – რამზ-რამ (167-168) გვ.
 ჟამნი დიდისა სერობისა – რათ-სკე (169-225) გვ.
 ჟამნი მცირისა სერობისა – სივ[სკე]-სმლ (226-244) გვ.
 ოხითა იბაკონი აღდგომისა – სმე-სნთ (245-259) გვ.
 ოხითანი ღვთისმშობლისანი სრულიად წელიწადსა შინა – სნთ-სკე (259-296) გვ.
 ოხითა იბაკონი სრულიად მზგეფისა – სკზ-გე (297-305) გვ.
 იბაკონი და იკოსი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი – გვ-გლდ (306-334) გვ.
 იბაკონი წმიდისა ღვთისმშობლისანი, რომელსა დაუჯდომელი ეწოდების – გლე-
 ტაგ (335-363) გვ.
 ცხრილები – ტაგ-ტად (363-364) გვ.-ს შორის ჩართულ ა-დ (1-4) გვ.
 ქორონიკონის გამოყენების წესი – ტად (364) გვ.
 რიცხვი პასექთა – ტაე-ტყა (365-391) გვ.
 შეკრებილნი თორმეტი თვენი (სექტემბერ – აგვისტო) – ტყე-ულვ (395-436) გვ.

მესტამბეთა შენიშვნა: „უწყოლეთ რამეთუ ეს ქორონიკონი რომ დაიბეჭდა, მაშინ იყო ულა (431), ხოლო დასაბამითგან ესნა (7251) და ქრისტეს აქეთ ჩღმგ (1743)“ – ტექსტის ბოლოს.

გაფორმება: თავსამკი: ყვაგილოვან ორნამენტში უფალი გახტრეევანზე – თავფურცელსა და ა (1) გვ. ბოლოსამკი: ღარნაკი ყვაგილებით – კვ (26) გვ. გამოცემა შემკულია აგრეთვე ტექსტის ორნამენტული გამყოფებით.

1. F 10 103-105/2 – ჟამნი. – მოსკოვი. – 1743. – სრული ცალის ფოტოასლი 4 ყლაში.

ყდა: ჭრელი მუყაო. ყუა ნაცრისფერი კოლენკორის.

აკინძვის ხარვეზი: პირველის შემდეგ ჩაკრულია, ტყვ (393) გვ. კვ (23)-ს მოჰყვება კბ (22).

ჟამნი . მოსკოვი. 1743

მინაწერი:

1. «Грузинская Псалтирь» – ბოლოში დართულ აღუნუსხავ ფურცელზე. იქვე:
2. „ჟამნი“ – ლუჯარი ფანქრით. იქვე:
3. „1743 წ. მოსკოვი“.

ბეჭედი: «Гос. Публичная б-ка Ленинграда» – თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1968 წელს.

ჟამნი . მოსკოვი. 1743

იოანე დამასკელი. გარდაბნოცემა უცილობელი...
მოსკოვი. 1744. თავფურცელი.

იოანე დამასკელი. გარდაბნოცემა უცილობელი მართლმადიდებელსა
სარწმუნოებისა. [არსენ იყალთოელის თარგმანი]. – მოსკოვი. –
1744, მისი.

[10], ა-უკა (1-421) გვ. = [5], ა⁴-ნ⁴ ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ.= 55 მმ. გვერდზე 24 სგრ. გეჟსგის ანაწყობი (13,5X8,5) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი – ნუსხურით, ზედა კუთხეში, დაუნომრავია თავფურცელი და მომღვენო 8 გვ. დაშვებული შეცდომები: ა (1)-ის შემდეგ ვ (6), ზ (7), ლ (4), ე (5), ბ (2), გ (3) და ზ (8); კთ (29)-ის შემდეგ კი კა (21), ლ (30), ლბ (32) და ლზ (37); მ (40)-ის შემდეგ ლგ-ლვ (33-36) და მთ (49); ნბ (52)-ის შემდეგ მე-მზ (45-48) და ნზ (57); თგ (73)-ის შემდეგ თ-თა (70-71) და თგ (76); თზ-თთ (78-79)-ის ნაცვლად თვ-თზ (66-67); პა (81)-ის შემდეგ თ-თა (70-71), პდ (84); პვ (86)-ის ნაცვლად თვ (66); პთ (89)-ის შემდეგ ქვ (96), ქგ (93), ქბ-ქგ (92-93), ისევ ქბ (92), პთ (89), ქვ-ქგ (96-97), რ-რა (100-101), ქვ (96), ქგ (93), რდ (104); რიდ (114)-ის შემდეგ რიზ (118), რივ-რიზ (116-117), რივ (116), რით (119); რკზ (128)-ის შემდეგ რლა (131) ორჯერ, რლბ (132), რლდ (134); რლე (135) ორჯერ, რლე (136) და რლზ (138); რიგ (163)-ის ნაცვლად რნე (155); რივ-რიზ (166-167)-ის ნაცვლად რნზ-რნთ (158-159); რიზ (168) შემდეგ რიბ (162), რივ (165), რობ-როგ (172-173), რიდ (164), რიზ (168) და როვ (176); როზ (178)-ის ნაცვლად რით (169); სკე (225)-ის შემდეგ სკზ (227); გ (300)-ის შემდეგ გე-გვ (305-306), გგ-გდ (303-304), გა-გბ (301-302), გზ-გვ (307-308), გა-გბ (301-302), გია (311); გიგ (313)-ის ნაცვლად გე (305), გიდ (314)-ის ნაცვლად გვ (306), გით (319)-ის შემდეგ გლ (330); გქვ-გქგ (396-397) დაუნომრავია; გქგ (397)-ის შემდეგ გქთ (399) გვ.

სიგნატურა: ორმაგი – ასოებრივი, ხუცურით ქვემოთ, ცენტრში და ციფრებით ქვემოთ, მარჯვნივ. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად, დანომრილია მხოლოდ პირველი ფურცლები: ა 1 – – – ; ბ 2 – – – ; გ 3 – – – და ა.შ. დაშვებული შეცდომები: იზ (18)-ის ნაცვლად ივ (16); ლზ (37)-ის ნაცვლად ლე (35).

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით; გეჟსგს აქვს კოლონტიგულები, კუსტოლები.

გირაჟი და ფასი: მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „საღიღებელად წმინდისა სამებისა. ეამსა დიდად ამადლებელისა და თვთმპყრობელისა სრულიად რუსეთისა კეთილმორწმუნის იმპერატორისა ელისაბედ

– წინ ჩართული ფურცლის პირველი გვერდი.

- 6. „ბინა ირანის-საბოლოო-საბოლოო“ – გვერდის წინ და ბოლოში ჩართულ ფურცლებზე, ლურჯი მელნით.
- 7. „ქ[ა]დაო სუსთავის“ – მ [გ] (3) გვერდის არშიაზე, კერაგიშვილის ხელით, გვერდში ხაზგასმული სიტყვებთან: „აბსა ყ[ოველ]ნი ს[ა]ტ[ა]ტ[ა]ნი აბ[ი]ან“. იქვე ფურცლის ნაგლეჯზე ფრაზა ავთანდილის ლოცვიდან: „ყ[ა]ნაყ[ა]ნი და ყ[ა]ტ[ა]ტ[ა]ნი, ყ[ა]ლო ყ[ა]ლობ[ა]თაო“.
- 8. „ქ[ა]დაო ი. დამასკოს ლოცვის ძალი და ქნა, ამის ნაძიგისა, ბ. [ბინა] ი. [ირანის-საბოლოო]“ – თმ (77) გვ. წითელი მელნით.
- 9. „ნიენი ეს სეილს აბს ითხ აბსაო რეი“ (1866) ნელსა სეილსის ცხ-ს (22), იოლიდაიონი შიო“ – უკა (421) გვ. v-ზე.

სხვა გაურკვეველი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: ე (5), კმ (27) გვერდსა და უკანა ფორმაცზე.

ბეჭედი: „ეპისკოპოს გაიომის ბიბლიოთეკა“ – თავფურცელზე.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1985 წელს.

4. K 107 397/309 – იოანე დამასკელი. გარდამოცემა უცილობელი ... – მოსკოვი. – 1744. – [10], ა-უკა (1-421) გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (19,5x14,5) სმ. სტაფილოსფერი მუყაო წითელი კოლენკორის ყუით.
სარესტავრაციო: წინა [10], ათ-თ (69-70) და გნ-გნა (350-351) გვ.

გაურკვეველი მინაწერია გ (3) გვერდზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1963 წელს.

5. FS 336 – იოანე დამასკელი. გარდამოცემა უცილობელი ... – მოსკოვი. – 1744. – [10], ა-უკა (1-421) გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (21x15) სმ. მუყაო ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, გვიფრული ცყავით: ორნამენტულ ჩარჩოებში საკუთხე სამკეობა, ცენტრში – არაბესკები. ზედა ფრთა მოცილებულია წიგნის კორპუსს. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია ორი თასმა. ყუა არ აქვს.

სარესტავრაციო ყდა.

აკინძვის ხარვეზი: წინა [3] გვ. ჩაკრულია წიგნის ბოლოს.

მინაწერები:

- 1. „სწოთისათვის და სსოვნისა ჩეძისა ყაძიბად, ყძღვნი წიენსა ამას ძთაჟაბსა ნიკოლოზ დავითის ძეს, ძეძვიდრეს, რათა ხძიბად იყითხვიდეს ამას. ძღვლელი ნიკოლოზ დამასკელიძე“ – წინა ფორმაცზე შავი მელნით.
- 2. „რეძლ-სა (1844)... აპილს“ – უკანა ფორმაცზე.

სხვა გაურკვეველი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: ფორმაცებზე.

ბეჭედი: „ქმწკგ სამოგალოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელი, [3], [5] და რკმ (197) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

6. FS 3 787/09²⁰¹ – იოანე დამასკელი. გარდამოცემა უცილობელი ... – მოსკოვი. – 1744. – [10], ა-უკა (1-421) გვ. – სრული, კარგად დაცული ცალი.

ყდა: (21x15) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, გვიფრული ცყავით: ორნამენტული არშია, შიდა ჩარჩოში საკუთხე სამკეობა, ცენტრში – სტილიზებული ჯვარი. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია თასმა.

სარესტავრაციო [1-4] გვ.

მინაწერები:

- 1. „ქ. ეს წმინდა და სულთა ეანპანათლქელი და ეონქათა წმიდაყოფელი დამასკელი ძღვლ-ძონაზონის იოსების აბის, ს[ა]ც[ა]ქისა“ – წინა ფორმაცზე შავი მელნით. იქვე: 1843-1744=99 იქვე სხვა გაურკვეველი მინაწერებიც.
- 2. „ქ.ძ.წ.ყ.ე.ს.ზ. N 3787“ – [1] გვ.
- 3. „ამ წიგნის სრული სხელი ასეთია: იოანე დამასკელისა ეპისკოპოსისა ყცილოტელი ძაბოტძალიდქელთა სპსმქნოქისაი. ძედაო სეილ. ძეხუყის სელნანეი N 24, ფაოს. 36-137“ – თავფურცლის [2] გვ.
- 4. „ს[ა]წიგნის ძეძვის ძე დავითი“ – 11 გვ. შავი მელნით.
- 5. „ოვენ, სელეს, ტლიზნესი, რაყ, ლეყ, ლეყ, ვესი, სეოპიონ, სეოლეს, ყოზიოყ, ვილოლი, რიბა“ – ქგ (93) გვ. შავი მელნით მიწერილია ძველი ქართული შესაგვევისების გასწვრივ.
- 6. „ეს წმინდა იოანე დამასკელი ძღვლ-ძონაზონის იოსებისა აბის ს[ა]ც[ა]ქისა“. თავფურცელზე გვერდში ჩამატებულია ასოები, ალაგ-ალაგ მიხატულია ბეჭდურის მსგავსი მარგინალი – საჩვენებელი თითი.

ბეჭედი: „ქმწკგ სამოგალოების წიგნთ-საცავი“ – [1], [3], [5], თ (9) და სხვა გვ.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

7. K 34 177/309 – იოანე დამასკელი. გარდამოცემა უცილობელი ... – მოსკოვი. – 1744. – [10], ა-უკა (1-421) გვ. – წიგნს აკლია: ოგ-პ (73-80) გვ.

ყდა: (20x14,5) სმ. მუყაო ლურჯი კოლენკორით, ფორმაცი იისფერი.
სარესტავრაციო: წინა [3-4], უიმ-უიმ (417-418) გვ.

მინაწერი:

- 1. „ეს წმინდა იოანე დამასკელის წიგნი ჩეძი აბის, ძონასესის აბ ქონია,

²⁰¹ დავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციის.

- 10.«[Иотам] Накашидзе» – რპდ (184) გვ.
 - 11.„... ღმერთო, ძინყალე ... ნუ დაეაინყლქი, ეახსოვლე ნინო“ – სიბ (212) [202] გვ. მინაწერის ნაწილი ამომქრალია და აღარ იკითხება.
 - 12.„ბნწინჯალელ ძეგნიოსა და ევიგენოსანსა“ – გმ (360) გვ.
 - 13.„ძეგის აბილია თქმული“ – უკ (420) გვ. არშიაზე მარცხნივ. იქვე:
 - 14.„ქ. სოფელი ჩემი ცუბითა აბ ეაძლა რაზომ ღამელია,
 ველა ეავიძლქ სიცოცხლეს, რა მოვიდეს, იქაც ღამელია და
 ყოვლის ღამელითა დაძლიეს, რითი ძაღლია ღამელი და
 და რისა ჩამიცვამს, მივცვლილოვარ, ან აბ ღამისა თაჲს ღილა“.
 - 15.„ქ. ყოველს სენს რითი ნამალი ვი ჰყურებ, ვიჲაჲ ძეგლისა,
 აძს ძაქარი ყლხენს და ჰე, იძს ძხამი ვეგლისა,
 სხვას ჰარისა სიჲქელე და სხვასა მნჲე სისჲელისა
 და ჰრით იავუნდის ძაქუნის, ჯაბყით იაჯაჲ ველისა“
 – უკა (421) გვ.-ის v-ზე, ბოლოსამკთან. იქვე, მინაწერის ქვეშ:
 - 16.„ქ. ზაცონის თეძუაზისა“. იქვე:
 - 17.„ქ. ძე ვიყაჲ ყცხო, ღამიბაღ, რაჲა ჯვიან თუ ავაბა,
 იქ რაძლენ ვეაბად სოფელძან ველი ცუცხლითა დაეა რა,
 ჰიოვლიღენ და ჰოლოძდის სქქე მოძიბით რაევაბა,
 ველსა ღხინი და ნიძატი სიჲლად სძყიდლოდ ნამევაბა“. იქვე:
 - 18.„ზაცონის თეძუაზისა“. იქვე:
 - 19.„ვაჲყაცი ვიყაჲ, სუბათი, დაჲრიფე ია და ვაბი,
 რის ნადირობა მოძინდის, ჯოჲსულქ ძეჲქენ ნაჲბილი,
 რაზმის ოძძიენ ძიჲლქი, თაჲს ვესი, ჰოლოს ვაჲჲაბი.“
 - 20. „ქ. ძე ჯელმნიფისა, ძეჲე ღალიან-ეჲოილისა მაძიასი, აბქიოი ძეძოქქელისა
 ნიჲოლოზ უნდო“ – უკა (421) გვ. v-ზე.
 - 21.«... А. Шеварднадзе» – უკანა ფორმაცზე.
- სხვა გაურკვეველი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: წინა ფორმაცე, სნ (250) და გმბ (367) გვ.
ბეჭედი: „ქმწკგ სამოგალოების წიგნთ-საცავი“ – [3], ა (1), იე (15) და სხვა გვ.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

11. PG 1/ 1744. – იოანე დამასკელი. გარდამოცემა უცილობელი... – მოსკოვი. – 1744. – [8], ა-უკ. წიგნს აკლია თავფურცელი და ბოლო ფურცელი.
ყდა: (19X16) სმ. მუყათ ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი გვიფრული გყავით: ორნამენტულ ჩარჩოში ურთიერთგაღამკვეთი ხაზები, ცენტრში –

სტილიზებული ჯვარი. ყუბ გვიფრული.

- სარესტავრაციო:** ყდა.
- მინაწერები:**
- 1. „ღუჲქცუბი. ანციოელიეიუბი ძუზუქმიდან“ – წინა ფორმაცზე, შავი ფანქრით. იქვე:
 - 2. „1938-39 წ. ძეძოსული ნიენის ჰალაქაძი“.
 - 3. „ქ.ნ. იოანე დამასკელი. ვაბდაძოცემა ყცილობელი მაბოლძადიღქლის სანძყენოჭისა. თაბემ. აბსენ თულოთოლისა. მოსკოვი. 1744. ყყანო. [8], 421 ეჲ. (19X16). ნ. სუყუბი. ღუჲქცუბი. ძუზუქმიდან აბის მოცანილი. 1938-1939 წ.“ – ბედა ფრთაზე დაკრულ ფურცელზე.
 - 4. „ნიენი. თაჲი. ჰაქაბია ანუ ძიო სიღამონისქესი ვაბ. სუყუბი. ვინც ეს ნიენი ნაილოს და აღარ მოიცანოს, რაც ამაძი ნიენი ვაყნსოქს აბისი ძადლი. აბინ!“
 – უკანა ფორმაცზე, შავი მელნით. იქვე იისფერი მელნით:
წიგნის პალატაში რეგისტრირებულია 1939 წელს.

თვენი. [მოსკოვი]. [1756-1762]. ერთ-ერთი გვერდი.

თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762].²⁰³

ა-გნვ (1-356) [428] გვ. = ა'-რზ¹, ბ³-რვ³ ფ.
 შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგ.= 50 მმ. გვერდზე 42 სტრიქონი, გეჟსტის ანაწყობი (23,5X14,5) სმ.
 პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხური. გვერდობლივ აღნუსხვაში დაშვებულია უამრავი შეცდომა. ამის გამოსწორების მიზნით, ნოემბრის საკითხავები დროდადრო ფურცლობრივად ინომრება, მაგრამ კვლავ შეცდომით.
 სიგნატურა: აღნუსხვა ქვემოთ, ჩარჩოს ორნამენტში, მარცხნივ – არაბული ციფრებით, მარჯვნივ – ასოებრივი-ხუცური, კენგი ციფრებით აღნუსხული რვეულები 1 ფურცლიანია, წყვილებით კი 3 ფურცლიანი, ებ (92)-ის შემდეგ კი – პირიქით. დანომრილია რვეულთა მხოლოდ პირველი ფურცლები: 1 ა; 2 ბ – –; 3 გ; 4 დ – – და ა.შ. დაშვებული შეცდომები: ბ (2) ჩარჩოს შიგნითაა ჩაბეჭდილი. იე (15)-ის ნაცვლად იზ (17); პთ (89) პზ (88)-ს წინ; ჯერ ეა (91) შემდეგ ე (90); ეთ (99)-ის შემდეგ კ (80) და რ (100); 102-ის შემდეგ 1003-1004 და 105.
 ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით. გეჟსტი ორ სეგვად, აქვს ორნამენტული არშია, ცვლადი კოლონტიგული, კუსტოლები, კალაფონები, არშიებზე მარგინალიები. 427-ე გვ. სუფთაა.
 გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

უთავფურცლო. დაუსრულებელი გამოცემა.²⁰⁴

გეჟსტი:
 სექტემბერი – ა-როე (1-175) გვ.
 ოქტომბერი – როვ-სოთ (176-279) გვ.
 ნოემბერი – სპ-გნვ (280-356) გვ.
გაფორმება²⁰⁵ – თავსამკები: 1. უფლის ხაგი, ოვალურ მედალიონში, ფართო ყვავილოვანი ორნამენტის ცენტრში, ბერძნული წარწერებით – ა (1) გვ.

²⁰³ ამ გამოცემის შესახებ ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიის შესავალ სტატიებში ქრ. შარაშიძე აღნიშნავს: „შრიფტი, შემკულობა, თავი ასოები სავსებით ემსგავსება იოსებ სამეხელისა და ბაქარის მიერ მოსკოვში მოწეობილი სტამბისას“. მაგრამ ანგონ I-ის შრომის ნაწილია და დასაბეჭდად ვერ გადასცემდნენ 1752 წელზე ადრე, ვერც 1762 წელზე გვიან (ანგონის რუსეთში წასვლისა და დაბრუნების წლები). იხ. გ. I, გვ. XXXIII.
²⁰⁴ შეიცავს მხოლოდ სამი თვის საგალობლებს.
²⁰⁵ წიგნი გეჟნიკური აგებულებით ძალიან ემსგავსება 1741 წლის მარხვანს. გასაფორმებლად გამოყენებულია იგივე მხაგვრული ელემენტები, რაც სამეხელის სტამბის გამოცემებში. იხ. დანართი III. N 5 (1); N 5 (2); N 5 (3); N 5 (4); N 5 (5); N 5 (6).

2. აღდგომის ხატი ყვაილოვანი ორნამენტის ცენტრში, ოვალურ მედალიონში, აქეთ-იქით ანგელოზებით – როც (176) გვ.

3. ჯვარცმა – სპ (280) გვ.

ბოლოსამკები:

1. ლარნაკი ყვაილებით, ორი სახის: I ვარიანტი – ნდ (54) გვ. II ვარიანტი – ლმ (37) v-ზე, ნე (55), რი (110), როთ (179), რეთ (199), სოთ (279), გზ (307) გვ.

2. სხვადასხვა ორნამენტთა ნაკრები – როც (175) გვ.

გამოყენებულია აგრეთვე: მხაგრული და მოჩარჩოებული საზნაო ასოები (ზოგი დაბეჭდილია სინგურით), ტექსტის გამყოფები. ტექსტის ჩარჩოს ორნამენტები ზედა და ქვედა მხარეს განსხვავებულია, გვერდებზე – ერთნაირი.

1. K 283/509 – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – ა-გნე (1-356) [428] გვ.

ყდა: (30,5x18,5) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, გვიფრული ტყავით: ორნამენტულ ჩარჩოში – საკუთხეები, ცენტრში ღვთისმშობელი ყრმით. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ქვედა ფრთაზე ორი თასმა. ყუა: თავსაკრიანი, გვიფრული. ფორმაცად გამოყენებული ყოფილა ნუსხური ხელნაწერის ფურცლები, ყლის ხეზე გადასულია ანაბეჭდი.

რესტავრირებული: უხეშად ცისფერი და თეთრი ქაღალდით. ტექსტის ხარვეზები აღდგენილი არ არის.

სარესტავრაციო: რბ (102), რზ (108), სია (111), სნდ (254), სნთ (259), სამ (268) გვ.

აკინძვა: ამოვარდნილია ა-ზ (1-8) გვ.

მინაწერები:

1. „1832 წელსა, ოქტომბერს 8-სა“ – ზედა ფრთის ხეზე, შავი მეღნით. იქვე ლურჯი ფანქრით: „№75“.
2. „ეს სპი თვის თვენი ჟოჟის მონასტრის აბის“ – კ-კბ (20-22) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მეღნით.

გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: კ-კბ (20-22), აზ (68) და ბოლო გვერდზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

2. K 284/509 – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – კლ-გმვ (24-346) გვ. – წიგნს აკლია: დასაწყისი კვ (23)-მდე და დასასრული გმზ (347) გვერდიდან.

ყდა: (33x19) სმ. ძველი, ძალზე დაზიანებული ტყავი ოღნავ შესამჩნევი გვიფრით.

რესტავრირებულია, ასაკინძი, არშიებშემოჭრილი, ტექსტი აღდგენილი არ არის.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

3. K 359/509 – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – ა-გნე (1-356) [428] გვ.

ყდა: (30x20) სმ. ხის, ყავისფერი ტყავით, გვიფრი აღარ ეტყობა. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის არსებობის კვალი. ყუა: თავსაკრიანი, გვიფრული.

აკინძვა: ამოვარდნილია ა-ზ (1-8) გვ.

რესტავრირებული: რამდენჯერმე, ცისფერი და თეთრი ქაღალდით, ასევე წვრილი მხედრულით ნაბეჭდი ფურცლის ფრაგმენტებით – გლზ (332) და გზ (352) გვ. ტექსტი ზოგან აღდგენილია.

სარესტავრაციოა ყდა.

ჩანართი: ფორმაცად ყლის ზედა ფრთაზე ერეკლე II-ის სტამბის 1788 წლის მაგიკის ფურცელი, უკთ (429) გვ.

მინაწერები:

1. „თვენი № 2“ – ყუის ქვედა მხარეს დაკრულ ქაღალდზე.
2. „ეს [ს]აძთვენი ჩაჟიფთხე ძე, ალექსი ჯაჟაბიძე“ – ე (5) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მეღნით.
3. „ეს წიენი აბის ჟოჟის მონასტრისა ...“ – სყა (291) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მეღნით.
4. „ქ. ლქოთო, შინსყალუ დათა ღიჟონი, მაჟაჟაბიანი“ – [სყბ] (292) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მეღნით.
5. „ეს სპთვენი აბის წმინდა ეიოხის“ – ტიე (315) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მეღნით.
6. „ეს [ს]აძთვენი ჩაჟიფთხე ძე, ალექსი ჯაჟაბიძე ჩყ[ა]ლ (1860), ვეჭოჟლის ოცდაათს. ლქოთძან ვაზაბლოს. აბინ!“ – გლზ (338) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მეღნით.
7. „ჩყნ (1850), იზ (17) ვეჭოჟალსა ჩაჟიფთხე ძე, ნიჟო ვაძყეპლიძე, ლქოთძან ძანსაჟლოს“ – ბოლო ფურცლის v-ზე შავი მეღნით, იქვე;
8. „ჩყნით-ლ (1850+19=1969), ნოჟბზის ჩზ (27) ჩაჟიფთხე ღიჟონძა ალექსი ჯაჟაბიძე, ლქოთძა ვაზაბლოს, აბინ!“

გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: ფორმაცებზე, რა (160), გლ (304) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1949 წელს.

4. K 366/509 – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – ა-გნე (1-356) [428] გვ.

ყდა: (31,5x20) სმ. ხის, შავი, გვიფრული ტყავით: ორნამენტულ ჩარჩოში, ზედა ფრთაზე – საკუთხე და ცენტრალური ორნამენტები, ქვედაზე – ურთიერთგაღამკვეთი

ხაზებით შექმნილი გეომეტრიული ფიგურები. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი, შერჩენილია ორი თასმა. ყუა: თავსაკრიანია, გვიფრული, ფურცელთა შემონაჭრი – მოხატული: შავი ფიგურები თეთრ ფონზე.

სარესტავრაციო: ყდა, სივ (216), სნდ (254), სპე (385), გა (301), გნა (351) და გნვ (356) გვ. ძველი რესტავრირებული უხეშად, ცისფერი და თეთრი ქაღალდით, გექსტი აღდგენილია ნუსხურითვე.

აკინძვა: გასამაგრებელია ა-წ (1-8) გვ.

მინაწერები:

1. „ეს თქნი ძათის აბის, წმინდის ეიოგისათვის შქმინიბაჲს, რქის სულისათვის, ზინც ეამოსნიბოს, მისი ძალის ეაყნუბა“ – წინა ფორმაცმე, შავი მელნით, ლამაზი მხედრულით. იქვე:
2. „ეს თქნი მონასტრის აბის“. იქვე:
3. „საძი ძაბრილი მონასტრის თუბი ცრცვაძქმ ...“. იქვე:
4. „ეს თქნი ძათის“. იქვე:
5. „ყოვლად წმიდა ღვთისმშობლის ეს სამხთო წერილი ...“.
6. „№ 26“ – ა (1) გვ. ლურჯი ფანქრით.
7. „ქ. თქნის შვილის ეაბიელ“ – გკლ(324)-ს წინა აღუნუსხავი გვ. შავი მელნით.
8. „ეს თქნი წ[მიდ]ა ე[იოგ]ის აბის“ – გლგ (333)-ს მომღვენო აღუნუსხავი გვ. არშიაზე მარცხნივ, შავი მელნით.
9. „წმიდაო ძათაჲ მონაძეო ეიოგეი, შინსალუ ძლყლ-მონოზონი ძათო“ – უკანა ფორმაცმე, შავი მელნით, ნუსხურით. იმავე გვერდზე:
10. „ეს თქნი ჯიყის ყდაწნოსა აბის, ზინც [ეამოსნიბოს], ეაყნუბა წმინდა საქა. ამინ! დაჲთ მისგოპოლიცი“. იქვე:
11. „ქ. ეს თქნი ძათის აბის“. იქვე:
12. „ეს თქნი ძათს ძამიძინიბაჲს“.

გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: ა (1), ნ (50), გვ (306), გიდ-გიე (314-315) გვ. და უკანა ფორმაცმე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1949 წელს.

5. K 367/509 – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – 1756-1762]. – ა-გნვ (1-356) [428] გვ.

ყდა: (31,5x19,5) სმ. ხის, ყავისფერი, გვიფრული გყავით: ორმაგ ორნამენტულ ჩარჩოში ურთიერთგაღმკეთი ხაზები, გადაკვეთის წერტილებში წრეები. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია ორი შესაკრავი თასმა. ყუა: თავსაკრიანი, გვიფრული.

სარესტავრაციო: ნ (50), ნე (55), რუბ (192), სი (210), სკ (220), სიგ (263), სქა-სქდ (291-294), გკლ (324) გვ.

მინაწერები:

1. „№ 5 თქნი“ – ყუაზე დაკრულ ქაღალდზე.
2. „ქ. ყფალძან ყნყის, ყცხოთ ყაბეთ მინდოდა ეაყოჭა, ძაეობა ჰქვი ჯყალ და ჭაბცაეი საქისი ჯი ჯიძოჯნე, რაცალა ცყლი, სქელი ძქძი მოძცა და ჯყალე. და სისქლით ჭიცაბშლდაც აბ მიყრა“ – წინა ფორმაცმე, შავი მელნით. იქვე, ქვემოთ, ცისფერი ფანქრით: „№ 31“. იქვე:
3. „ეს საძი თვის თქნი ჯიყის წმინდის ეიოგის მონასტრის აბის, ზინც წააბოჲას, შქჩქნეჭყლი იყოს. დაჲთ მისგოპოლიცი“ – უკანა ფორმაცმე, შავი მელნით.

სხვა გადამქრალი მინაწერები ფორმაცმე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1949 წელს.

6. K 1 194/509 – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – ა-გნვ (1-356) [428] გვ.

ყდა: (30x19,5) სმ. ხის, ყავისფერი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩო და საკუთხეები. ცენტრში ზედა ფრთაზე ღვთისმშობელი ყრმა იესოთი, ქვედაზე – არაბესკა. შეიმჩნევა შესაკრავთა კვალი. ყუა: თავსაკრიანი, გვიფრული. ფორმაცი: ზედა ფრთაზე კბ (92) რვეულის მეთრე ფურცელი, ქვედაზე – პშ (87) რვეულის პირველი. ფურცელთა შემონაჭერი აგურისფერია.

რესტავრირებული: თეთრი და ცისფერი ქაღალდით. ძირითადად გექსტი აღდგენილია, ნუსხურითვე, შავი მელნით.

მინაწერები:

1. „[ღქობძა]ნ აღღეობქლე [წაც]რონი აბისი, [ღ]ოღენჯის შ[ჯი]ლი მიქაელ, [მი]ოქც] სასოჭა, დაძნ[ქი] აბისი. ზინც [ის]ილოთ, შქნდოჭას [მი]ძანქტლო, ჭაცონო“ – სკვ (226) გვ. v-ზე. მინაწერი დაზიანებულია არშიის ჩამოჭრის გამო.
2. „ქ. ეს წიენი დაჲთნი²⁰⁶ ნინიასია“ – სპბ (282) გვ. v-ზე, ქვემოთ, შავი მელნით.
3. „ქ. ეს წიენი ეაბიელი[სა], ზინც ძაინაბოს ...“ – გთ (309) და გლვ (336) გვ. v-ზე.

გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: ფორმაცმეზე, ა (1), რპგ (183), სლე (235), სლთ (239), სნ (250), სნზ (257), გვ (303), გლგ (333) და ბოლო გვერდებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1980 წელს.

7. FS 1162 – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – ა-გნვ (2-356) [428] გვ.

ყდა: (30x20) სმ. ხის, ყავისფერი, გვიფრული გყავით: ორმაგ ორნამენტულ ჩარჩოში – საკუთხე და ცენტრალური სამკები. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი.

²⁰⁶ აქ წიგნის სახელწოდება არასწორია.

ქველად ფრთაზე შერჩენილია თასმა. ყუა: გვიფრული, ღამიანებული. ყდა მოცილებულია წიგნის კორპუსს.

აკინძვა: ამოვარდნილია მ-წ (7-8) გვ.

სარესტავრაციო: ეა-სებ (91-292) გვ.

ხელნაწერი: აღდგენილია ა (1) ფურცლის გეჟსტი, ხუცურით, შავი და წითელი მელნით.

მინაწერები:

1. „აჯაზაილა სინანულძან ს[ა]პითხე პიიჭაპა, ს[ოლ]ო ციბილძან [ა]თაჯა“ – ფორმაცმე.
2. „ზაქალია“ „დაჯით“, „ჯალი“ – უკანა ფორმაცის [2] გვ. იქვე:
3. „ეს წ[მილ]ა სპი თფნი ნიყოლოზ ძღვლილა აბის ... ეათაჯა ქ[ორონი]კ[ო] ნს ყოზ“ [477+1312=1789]. იქვე:
4. „პიი, დაჯიყმბასაჯა ჰნელსა ძიოტ ყლღო რჯა ...“.
5. „პიხა“, „ზაქალია“ – უკანა ფორმაცის ბოლო გვ. იქვე:
6. „ძე დაჯიღ სპი თფნი იგლისი თოიძეს“. იქვე, თთხკუთხედში ნუსხურით, ქარაგმით:
7. „ი[ეს]უ ქ[რისტი] ...“.

გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები ფორმაცებზე.

ბეჭედი: „ქმწკგ სამოგალოების წიგნთ-საცავი“ – გ (3), ე (5), ოდ (74) და სხვა გვ. **ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია** 1939 წელს.

8. FS 3 774/09²⁰⁷ – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – ა-გნვ (1-356) [428] გვ.

ყდა: (31,5x20,5) სმ. ხის, ყავისფერი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩო, ზედა ფრთაზე ცენტრში ჯვარცმბა, ქვედაზე აღარ ეგყობა. ყდას აქვს ორი თასმა. ყუა: ძალზე ღამიანებული. ქველად ფრთაზე დაკრულია ათანასე ამილახვრის სტამბის 1765 წლის სამოციქულოს ფურცლის ფრაგმენტი. წიგნი დევს მუყაოს გარსაკრში.

აკინძვის ხარვეზი: რბ-რგ (102-103) გვ. ჩართულია ეთ (99)-ის შემდეგ. ამოვარდნილია რლწ-რლთ (138-139) გვ. ზედა ფრთა მოცილებულია წიგნის კორპუსს.

სარესტავრაციოა ყდა.

დანართი: ფურცელი წითელი მელნით შესრულებული მინაწერით: „ბატონიშვილის, იულონის, ნაქონი“.

მინაწერი:

1. „საქაოთქოლოს ძეგის ძის, იულონისა, აბის“ – უკანა ფორმაცის ბოლო გვერდზე, შავი მელნით, ღამიან მხედრულით.

გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: წინა ფორმაცსა და ა (1) გვერდზე.

²⁰⁷ დავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციიდან.

ბეჭედი: „ქმწკგ სამოგალოების წიგნთ-საცავი“ – წინა ფორმაცი და ა (1), გ (3), ე (5), პბ (82), რპ (180) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

9. K 1 787/509 – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – ა-გნვ (1-356) [428] გვ.

ყდა: (31,5x20,5) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი გვიფრული გყავით: ორნამეტი ორნამენტული არშია საკუთხე და ცენტრალური სამკით. ზედა ფრთა და ყუა მოცილებულია წიგნის კორპუსს.

სარესტავრაციო: ყუა და ბოლო ფურცლები.

აკინძვა: თავსა და ბოლოში ფურცელთა დიდი ნაწილი ამოვარდნილია.

მინაწერები:

1. „თფნი. მოსკოვი. სუცყაბი. აბა ქ. წ. [1756-1762], 80 პან.“ – ფორმაცმე. იქვე: N 48, N 40, N 92.
2. «Господину Пропорщику Душетского ... Александр ...»
3. „ესე აბს წმილა და რინეტყლი დღე, საქლოთ დღე, ესე რბო ძაძათი“ – გ (3) გვ. ქვედა არშია.
4. „ეს სპი თფნი ეიოიბე ძღვლილა აბს. ვინც პიიჩაბოს, ეაუნყურს ღძეოთი და ყოჯლინი პინი“ – თ (9) გვ. ქვედა არშია, შავი მელნით.
5. „ქ. ა-თ“ – რკ (120) გვ.
6. „ა-ფ“ – რკთ (129) გვ.
7. „ძეგის ვალოთისა ძესლი ოთხი, ძეჯესის ვალოთისა ძესლი დ (4)“ – რლ (130) გვ.
8. „ქ. ქადაეისა სინანულისა ცოღილთა პიძწოღტქლსა და ეგბიცსა წ[მილ] ა ყლაძნოს ძოყაბრსა, ძეგსხალსა ცქბილად ძხპიძაბრსა და იალო[ნსა ...] იურსა, ნათლინძეძქლსა, [სა]ლძიძიბად ...“ – გიწ (318) გვ. ქვედა არშია, შავი მელნით, ღამიანებული არშიის მოცვეთის გამო.
9. „ქ. აჯიღ ძე, სულიაძქილძა ტქუამ ...“ – გლა (331) გვ.
10. „ეს წიენი ეიოიბისა“ – გმგ (343) გვ. ქვედა არშია შავი მელნით.
11. „ქ. ა რბოთი, ჰ ობი, ე სპი, დ ოთხი, ე სყთი, ე ქქსი“ – გმწ (348) გვ.
12. „ენა რესყლი. სანიაძოფნოს რასძე ძიეახსერნეტ, [ფ]რადოფანი დღეს ყცხო და სიყიბიჯლი რამ ვნახე. სეოდნი ოჩინ ყდიფინჯლინი ...“ – გნ-გნა (350-351) გვ. იქვე:
13. „ღკონის დაძაღტა ვტქეჯალს რბოსა, ძიცვალტა ვტქეჯალს სყთსა“.²⁰⁸

²⁰⁸ ლეონ ბატონისშვილი ერეკლე II-ის ძე.

- 14. „ქ. ანდროას სამოციქულო ა (1), კობინოელთა დ (4), მესლი თ (9), ღმერთიან ჩვენს, მოციქულნი. დასასრული იზ (17)...“ – გვ. (356) გვ. ქვედა არშიაზე. ამავე ფურცელზე;
 - 15. „ქ. ჯონქაძილამ ოთხი კოდი და ოთხი პინა ჯაბი მოვიდა. ქ. ზაზალეთილამ საპი კოდი და საპი პინა ჯაბი მოვიდა“ იქვე, იმავე ხელით: ქართული ანბანის ფრაგმენტები და სხვადასხვა მინახავი.
 - 16. „ეს წიენი რყთონის ეიოზეის და ვინც მოიპაპოს, ეახსრეს წმინდის ეიოზეის ძაღლი. ვნქო ქე. ეიოზეი“ – უკანა ფორმაცზე.
- გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: აგ (63), რაგ (163) გვ.

10. K 1 871/509 – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – ა-გვ. (1-356) [428] გვ.

ყდა: (31x20,5) სმ. ხის, ყავისფერი, გვიფრული, ძალზე დაზიანებული, გამომშრალი, დახეულ-დაგრეხილი, ხე გატეხილი, გყავი მოცილებული. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია თასმა, ზედა ფრთა და ყუა მოშორებულია წიგნის კორპუსს.

სარესტავრაციო: ყდა და ფურცელთა უმეტესი ნაწილი, ჭიისგან დახრული, ნესგით დალაქავებული, ზედა არშია მნიშვნელოვნად შემოცვეთილი პ (80) ფურცლამდე დაზიანებულია გექსტიც. ძველი რესტავრირებული უხეშად, ცისფერი ქაღალდით.

ხელნაწერი: ფორმაცად დაკრულ ფურცელზე მხედრულით, ასომთავრულის გარეგით, შავი მელნით:

„...ქ[ინ]ა იეიჟე ჩ[ქ]ნთჳის საცხოვრებლად ... ეამოქქითა საღმთთა მით ეანეჭითა საიდუმლოთა: რაი არს ყონძანოჭითი ვქო მიხედვა ზესთა მიერისა საღმთოჲ ეანეჭულისა საიდუმლოსა. მართ რაიქა ივარჳის დავაოყლად საყნჯესა მას შინა, ვქო ცნობისა დიდისა მის და ყალბისა საიდუმლოსა ზესთქიისა. მითჳქ ეამოქქითა არ რიბქლიქა ეანაეო საცხოვრებლად კაცთათჳის სიცყაჳა იეი, ღმერთი, და სოიქიქმნა ...“

კაცქმნითა ეანახლოჭისათჳის კაცთა არსებისათა, იეიჟე ქედ, სიცყაჳა ღმთის] ა, აკალძოქქულითა მით სოიქითა, ვ[ით]ა კაცი ჯაბს რცჳა და ვნქულ იქმნა, ეანა იეიჟე ქ[ქ]აბი, სიცყისა წანწყედილისათჳის, ყონძანოჭისა სიცოფედ და სისულელედ ქადაგებისა ეამოქმნა, მოწმენეთათჳის – ძალ ღმთისა იქმნა, ამისთჳის, რამეთუ თქმულ არს მოწმენეთაჳან, ვითაბქედ ყოველიჟე რაყალა ვნქითა მის ღმთისითა იქმნების, ქესაძლქულ არსქა ქმნად და ყოფად და ღმთი] თ ყყაქ ნქითა ღმთისითა, სიცყაჳა იეი სოიქ იქმნა ...“

და სოიქითა მით ჯაბს რცჳა და წინათ სასწავქელი საიდუმლოსა მის აღსრულჭისა იყო და სქისითა ეანისქობსა და ესქოთ იქმნა მის დაეჭსნა ჩვენ

მეტყველთაჳანი. იეიჟე იყო ჩ[ი]ნ[ქ]ული იოქობიქა: იმყოფებოდა მყელშიენ ღმთისათა წმიდად, ყბბლოდ, ეანქელილად და ქთაქლქულ იქმნა...
და ობმოქსა შინა ჟჳობქულსა ყფსქობსა, მით სიყვდილი მიილო და ეებოქსქ მამათქთაჳაჲ აბბაჲმ საყვარელ იყო ღმთისა მარად და ...“.

11. F 722/5 – თვენი. – [მოსკოვი. – 1756-1762]. – [2] სუფთა, გ-გვ. (3-356) [428] და [2] სუფთა გვ.

ყდა: (31x20,5) სმ. ხის, ყავისფერი, გვიფრული, ქვედა ფრთაზე შერჩენილია ზედა თასმა და მეგალის შესაკრავი. ფურცელთა შემონახვერი დაწინქკლულია ცისფრად.

რესტავრირებულია ბოლო ფურცელი. კარგად დაცული ეგემქმლარია.

მინაწერები:

- 1. „ქ.წ. 41. თვენი. მოსკ. სყყუბი“ – წინა ფორმაცზე შავი ფანქრით. იქვე;
- 2. „მოქლე საღმთსაწაყლო, საბთქიანი, ეანქაქქენქინე და ქქაქქინე რყაჳა“ (1866) იანვრის ყწა რიცხვსა ქე, მღვლქმა არბოს წმინდის ეიოზეისა, სამქსონ ქქათიმის ქე ჩილქაქმა“.

ერთვრულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს

ნაწილი IV

ათანასე თბილელის
სტამბის გამოცემები

მოსკოვი

1737-1744

წინასიგევაობა

სამებელის სგამბის გაჩერების შემდეგ მოსკოვში კვლავ აღდგა ქართული წიგნების გამოცემა. ეს მოხდა 1762 წელს „ბრძანებითა და ნებართვითა უწმინდესისა მმართველის სრულიად რუსეთის სინოდისათა; წარსაგებელითა, მოღვაწებითა მიგროპოლიგის გვილისისა ათანასე ამილახვაროვისითა“²⁰⁹. ამილახვარის სგამბა ნაყოფიერად მუშაობდა და მალა პოლიგრაფიულ დონეზე გამოსცემდა ქართული ეკლესიისათვის აუცილებელი წიგნებს, თანაც სწორედ მაშინ, როცა ეს საქმე მნიშვნელოვნად შეფერხდა საქართველოში.

რთული, წინააღმდეგობრივი იყო ათანასე ამილახვრის ცხოვრება და მოღვაწეობა. სამშობლოს პოლიტიკურმა მდგომარეობამ წაიყვანა და ჩაგოვა იგი რუსეთში. ჯერ კიდევ ყმაწვილი იყო არქიდიაკონი, როცა თან გაჰყვა გახიზნულ ვახტანგ VI-ს. ათანასე ასკრახანში აკურთხეს არქიმანდრიტად. სამშობლოში დაბრუნებული ამილახვარი ჯერ მროველი ეპისკოპოსი გახდა, შემდეგ – თბილელი მიგროპოლიტი. გამორჩეულად შედეგიანი იყო მისი მოღვაწეობა ამ მხრივ. ათანასე თბილელმა კულტურულად დააწინაურა სამწყსო და ეკონომიკურადც გააძლიერა. იგი ბრუნავდა წიგნსაცავის შევსებაზეც. სამეფო კარიც აფასებდა და ენდობოდა წარმატებულ ღვთისმსახურს: როცა თეიმურაზ II ირანში წავიდა ნადირშაჰის ბრძანებით, ქართლის გამგებლობა ერეკლესა და აბლულა ბეგს მიენდო. მაშინ იესეს ძემ გამეფება მოინდომა და მიიმხრო ქართლის ფეოდალთა ნაწილი და თბილისის ციხეში მყოფი სპარსელები. აბლულამ დამხმარედ მიიწვია დაღესტნელებიც. ერეკლე შეეცადა მშვილობიანად მოეგვარებინა საქმე და ათანასე ამილახვარი მიუგზავნა განდგომილს მოსალაპარაკებლად. ვერაფერი გააწყო მიგროპოლიტმა გამაჰმადიანებულ ამბოხებულთან. ერთწლიანი ბრძოლა დასჭირდა გახგის მადიებლის დამარცხებას.

1752 წელს, აბლულა ბეგთან წარუმატებელი შუამდგომლობის მიუხედავად, ისევ ათანასე თბილელს ანდეს რუსეთში გაგზავნილი ელჩობის ხელმძღვანელობა; სასულიერო პირებთან ერთად მას აახლეს კახელი თავადი – სიმონ მაყაშვილი. ამილახვარს კანცლერ ბესტუჟევ-რიუმინთან შეხვედრა და წერილის გადაცემა დააგაღეს თეიმურაზმა და ერეკლემ. რუსეთში ჩასული ათანასე თბილელი მოსკოვში ცხოვრობდა, თავისი გარდაცვლილი ძმის ოჯახში. მისი ნათესავები ეწინააღმდეგებოდნენ კახ ბაგრატიონთა გამეფებას ქართლში. მალაღჩინოსან ძმისწულთა ჩაგონებით, ელჩი ვიცე-კანცლერთან, მუხრანბაგონთა გულშემატკივარ

²⁰⁹ ათანასე ამილახვარის სგამბის პირველი წიგნი, 1762 წლის „დაუჯდომელი“, თავფურცელი.

მიხეილ ვორონცოვთან გამოცხადდა კანცლერ ბესგუქევ-რიუმინის ნაცვლად.

სასულიერო სარბიელზე გამორჩეულმა თბილელმა ვერ ივარგა ელჩობის ხელმძღვანლად. რუსეთის სამეფო კარიდან პასუხის მომლოდინე ათანასემ მოსკოვში ფუჭად გააგარა ორი წელი. მისი უმოქმედობით შეწუხებულმა სვიმონ მაყაშვილმა ერთი წლის შემდეგ გაიგო, რომ თეიმურაზისა და ერეკლეს წერილი ათანასეს კანცლერისათვის არც გადაუცია. ამ ნიადაგზე სერიოზულად დაიძაბა ურთიერთობა ამილახვარსა და მაყაშვილს შორის. ეს ამბავი რუსეთის სამეფო კარსაც მისწვდა, ხოლო ელჩობის წარმგზავნელებს მხოლოდ ურთიერთბრალდების შემცველი წერილები მისდიოდათ რუსეთიდან. მისია უშედეგოდ დასრულდა.

ათანასე ამილახვარმა მოსკოვში დარჩენის დროებითი ნებართვა მოიპოვა ავადმყოფობის მომიზეზებით. ვალის გასვლის შემდეგ რუსეთში სამუდამო დარჩენის მსურველ მიგროპოლიტს საგარეო საქმეთა კოლეგიასთან უშუალოდ მოლა სინოდმა. თბილელს ქართველ მეფეთა თანხმობა მოსთხოვეს. ერეკლე და თეიმურაზი კი დაუყოვნებლივ დაბრუნებისაკენ მოუწოდებდნენ წარუმატებელმას. ამის მიუხედავად ათანასემ რუსეთში დარჩენა მოახერხა. ამილახვარს მოსკოვის ჯვართამაღლების მონასტერში მიუჩინეს ბინა და საღვაწი. ამილახვართა პოზიცია ქართლის პოლიტიკურ საკითხებთან დაკავშირებით სამშობლოში დაბრუნების საშუალებას უკარგავდა ათანასეს. რუსეთში დარჩენილმა თბილელმა მოსკოვში ნაყოფიერად ამოქმედა ქართული სტამბა და ამ მხრივ ემსახურა მამულს.

საგამომცემლო საქმეში მიგროპოლიტის მუდმივი თანამდგომი და ჯვართამაღლების გაძრის ქართული სტამბის უცვლელი ზედამხედველი იყო მისივე ბიძაშვილი, დიმიტრი პაპუნას ძე ციციშვილი. იგი უაღრესად განათლებული პიროვნება გახლდათ, სიყრმიდანვე დაახლოვებული მუხრანბაგონებთან. დიმიტრი მოსკოვში ცნობილი იყო თავისი ბიბლიოთეკითაც. სწორედ დიმიტრი ციციშვილი იყო ბაქარ ბაგრატიონის სახლის ზედამხედველი მოსკოვში 1761 წლის გაზაფხულზე, როცა რამდენიმე დღით იქ შეჩერდა პეტერბურგისაკენ მიმავალი თეიმურაზ II. ხანგრძლივი წვალებისა და მგზავრობის შემდეგ, გაჭირვებით ჩააღწია ქართველმა მეფემ რუსეთის საგახტო ქალაქში. იგი დიდი პატივით მიიღო იმპერატრიცამ, მაგრამ ამ შეხვედრას სასურველი შედეგი არ მოჰყოლია. განხორციელება არ ეწერა სპარსეთის წინააღმდეგ ერთიანი ბრძოლის თეიმურაზისეულ გეგმას. თუმცა ქართლის მეფის რუსეთში ჩასვლას, მის ხანმოკლე ყოფნას მოსკოვსა და პეტერბურგში, ერთგვარი შეხება აქვს ქართული წიგნბეჭდვის ისტორიასთან.

საგულისხმოა, რომ 1761 წლის ივნისში მეფე ეწვია რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის საიმპერატორო სტამბას პეტერბურგში, სადაც თელო ჟორდანიას ცნობით, ბაქარ ბატონიშვილისა და იოსებ სამებელის გარდაცვალების შემდეგ

გალბანილი იყო მოსკოვის ქართული სტამბა²¹⁰. აკადემიის სტამბის მუშაკებმა, მეფის ვიზიტის აღსანიშნავად, ააწყვეს და ერთ გვერდზე დაბეჭდეს ორნამენტულ ჩარჩოში ჩასმული „მისალმება თეიმურაზ II-სადმი“²¹¹ – პაგარა ქართულ-რუსული ტექსტი. ვფიქრობთ, ქართლის მეფის დაინტერესებას პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის სტამბით, თბილისის სტამბის აღდგენა-განახლებისათვის საჭირო გზების ძიება განაპირობებდა. იმ დროისათვის ქართლში სტამბის მუშაობა ათი წლის შეჩერებული იყო. შესაძლოა, ამ საქმით დაინტერესებული ქართლის მეფისათვის, პატივისცემის გამოხატავსთან ერთად, მისასალმებელ ტექსტს სასინჯი ანაბეჭდის დანიშნულებაც ჰქონდა.

თბილისის სტამბის შეჩერების მიზეზად მკვლევართა ნაწილი (ალექსანდრე ცაგარელი, პაპუნა ორბელიანი, გერონტი ქიქოძე, პაატა გუგუშვილი) შრიფტებისა და სასტამბო ინვენტარის მოძველებას ასახელებდა. როცა ოთარ კასრაძემ ერთმანეთს შეაღარა ერეკლეს სტამბის შეჩერებამდე გამოცემული წიგნები მისი მუშაობის განახლების შემდეგ, 1763 წლიდან დაბეჭდილებს, დარწმუნდა, რომ „ამ სასტამბო მეურნეობაში არავითარი არსებითი ცვლილება არ მომხდარა“. ამის საფუძველზე მან ივარაუდა, რომ „ერეკლე II-ის სტამბის დახურვის ძირითადი მიზეზი... მისი მმართველ-განმგებლის, ანტონ კათალიკოსის საქართველოდან განდევნა უნდა ყოფილიყო“²¹². ძნელია ამ მოსაზრების გამოარება, რადგან თბილისის სტამბამ ჯერ კიდევ 1752 წლიდან შეაჩერა მოქმედება, ანტონ კათალიკოსმა კი 1756 წელს დატოვა საქართველო.

ამდენად, ერეკლეს სტამბის აღდგენა-განახლების საჭიროება მართლაც უნდა ყოფილიყო მისი გაჩერების მიზეზი. ანტონის განდევნამ კი შესაძლოა კიდევ უფრო მეტად შეაფერხა საქმე, რომელიც ისედაც ვერ მოგვარდებოდა ადვილად ქართლის იმდროინდელ ვითარებაში. თბილისის სტამბის მუშაობის ძველი მდგომარეობით განახლება კი ვფიქრობთ, იძულებითი ნაბიჯი იყო, რადგან საგამომცემლო საქმით დაინტერესებული ქართლის მეფე 1762 წლის 8 იანვარს მოულოდნელად გარდაიცვალა პეტერბურგში. მისი ცხედარი ასტრახანის დაკრძალვას იმ გაძარში, სადაც მანამდე პირველი ქართული სტამბის დამაარსებელმა ვახტანგ VI-მ პოვა სამუდამო განსასვენებელი. ამ ვითარებაში, 1763 წელს, ქართლში ქართულმა სტამბამ ყოველგვარი განახლების გარეშე აღადგინა მუშაობა, მაშინ, როცა მამის გარდაცვალების შემდეგ გაძეგბულმა ერეკლე II-მ სამშობლოში დააბრუნა ანტონ

²¹⁰ თ. ჟორდანიას, ქართული სტამბები მე-18 ს./ივერია, 1884, N 11.

²¹¹ ეს უიშვიათესი გამოცემა საქართველოში არ მოიპოვება. იგი თითო ცალადაა დაცული რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიისა და ეროვნულ ბიბლიოთეკებში.

²¹² თ. კასრაძე, ძველი ქართული ნაბეჭდი წიგნი. – თბ., 1973, გვ. 76.

I. მანამდე, ქართლის მეფის მოულოდნელი გარდაცვალების წელსვე, ათანასეს მიერ „შემზალდა სტამბა მოსკოვსა, მომთხრობი ენით ქართველთა“.

ვინ უწყის, შეხვდა თუ არა ნაელჩარი თეიმურაზ II-ს ბაქარის სახლში ყოფნის ეამს; იქნებ ისაუბრეს თბილისის სტამბის მძიმე მდგომარეობებზე და ერთდროულად დასახა ქართული წიგნბეჭდვის გამოსწორების გზები; ან ეგებ ღიმილიანი ციციშვილთან ჰქონდა საუბარი ამ საკითხებზე მეფეს, ვინ უწყის? ფაქტი ერთია: თეიმურაზ მეფე ჯერ კიდევ პეგერბურგში იმყოფებოდა, როცა „1761 წლის 21 დეკემბერს ათანასემ სინოდს სთხოვა ნებართვა, რომ გაეხსნა ქართული სტამბა, სინოდმა ასეთი ნება მისცა“.²¹³

1773 წელს გამოქვეყნდა ოთარ კასრაძის ნაშრომი: „ძველი ქართული ნაბეჭდი წიგნი“. მასში ცალკე თავი ეძღვნება ათანასე ამილახვრის სტამბის საკითხს. აგგორი, მიმოიხილავს რა მკვლევართა მოსაზრებებს ჯვართამაღლების მონასტრის ქართული სტამბის შესახებ, აცხადებს, რომ საკითხი საკმაოდ ბუნდოვანია, დასკვნები კი უმეტესად მცდარი. იკვეთება შემდეგი სურათი: ეგგენი ბოლხოვიგინოვი წერს, რომ ბაქარისეული სტამბა, რომელშიც ქართული ბიბლია დაიბეჭდა, ათანასე მიტროპოლიტმა სოფელ ვესევიას კოეღან გადაიგანა მოსკოვში. ამ ინფორმაციას ასეთ ახსნას აძლევს დავით კარიჭაშვილი – „აქ, უეჭველია, იგულისხმება სტამბის ის ნაწილი, რომელიც ბაქარმა შეიძინა იოსებ სამეხელის სტამბის გასაღიდან და შესავსებად, როდესაც „დაბადებას“ ბეჭდავდა. ეგგობა ათანასეს ბაქარის სტამბის ნაწილი თავის მხრით შეუვსია და გაუმართია ახალი სტამბა“.²¹⁴

ბაქარის სტამბას მეცნიერებათა აკადემიაში გადაგანვიხილავთ მიიჩნევა თელო ჟორდანი. ბაქარია ჭიჭინაძეს ამრით, ანტონ I-ის საქართველოში დაბრუნების შემდეგ ის სტამბა, რომელიც კათალიკოსმა ვლადიმირში ყოფნის დროს აამოქმედა, ათანასე მიტროპოლიტმა გადაიგანა მოსკოვის ჯვართამაღლების მონასტერში; მაგრამ მკვლევართა უმრავლესობა არ ცნობს ვლადიმირში სტამბის არსებობას. ამრთა სხვადასხვაობა ათანასეს სტამბის დაარსებისა და იქ პირველი წიგნის გამოცემის თარიღის შესახებაც: ეგგენი ბოლხოვიგინოვი ასახელებს 1743 წელს, თელო ჟორდანი კი – 1761, რასაც ერთხანს ეთანხმებოდა პაატა გუგუშვილი.

ათანასე ამილახვრის გამოცემათა ჩამოთვლას „ღვთისმშობლის დაუჯლომელი“ იწყებს დავით კარიჭაშვილი და აღნიშნავს, რომ ეს წიგნი მას არ უნახავს და არც ცნობა აქვს, თუ სადმე მოიპოვება, მაგრამ უცუარი მოწმობა მისი დაბეჭდვისა ნახა 1764 წლის „დავითის“ უკანასკნელ გვერდზე – „ამ სტამბის

²¹³ . - 1866, . 187.

²¹⁴ დ. კარიჭაშვილი, ქართული წიგნის ბეჭდვის ისტორია. - თფ., 1929, გვ. 58.

გამოსაცდელად, პირველდაბეჭდილს ღმრთისმშობლის დაუჯლომელში... შეცლომით უსწორო სიგყვა მოვიდა...“. ამის საფუძველზე მკვლევარი აცხადებს: „რადგან დავითის ბეჭდვა გათავებულა 15 თებ. 1764 წ., ხოლო მის დაბეჭდვას თვენახევარი მაინც მოუნდებოდა, ამიგომ დაუჯლომლის დაბეჭდვის წლად ჩვენ მივიღეთ 1763 წ.“²¹⁵

კარიჭაშვილის ეს მოსაზრება დამაჯერებელი ჩანდა. „ღვთისმშობლის დაუჯლომელი“, ეს უიშვიათესი წიგნის დღემდე არ მოიპოვება საქართველოში. მისი ორიოდე ეგგემპლარი აღმოჩნდა რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკაში, რის საფუძველზეც მისი თავფურცლის აღწერილობა გამოაქვეყნეს 1941 წელს დაბეჭდილი „ქართული წიგნის“ ბიბლიოგრაფიის პირველი ტომში. მონაცემი ასეთია: „საღიდან და ერთხანს და ცხოველს მყოფელისა სამეხელისა... ეამს ყოვლად უბრწყინვალესისა, დიდისა ხელმწიფისა იმპერატორისა ეკატერინა ალექსეევნასა, სრულიად რუსეთის თვითმპყრობელისა... ბრძანებითა დანებართვითა უწმინდესისა მმართველისა სრულიად რუსეთის სინოდისათა, წარსაგებელითა მოღვაწეებითა მიტროპოლიტი გვილისისა ათანასე ამილახვაროვისითა, გელა მხედველობითა თავადის დიმიტრი ციციანოვისათა. დაიბეჭდა ყოვლად სახმარი სამაღლობელი დაუჯლომელი გინა აკაფისტი ესე ყოვლად წმიდისა ღვთის მშობელისა, რათა გამოუცდელთა ჯერედ სტამბისა მუშაკთა შრომის ნაყოფი შეწირულ იყოს ყოველთა ქრისტიანეთა ძლიერისა მეოხისა ღვთისა დედისა და დედოფლისა მარიამისა. მკითხველო სახიერო! სულიერად სახმარ ყავ შენდა წიგნი ესე და უკეთუ რამე ნაკლულევან სისრულისა არს, სულ გრძელობით იგვირთე; ვინათგან ყოველი დაწყება ძნიადი არს და სამაღლობელად კეთილ მითვალვისა ამის წიგნისა, უკეთუ ნებავე უფალსა, უმჯობესი[ც]ა იხილო. სამეუფოს ქალაქს მოსკოვს. წელსა ჩდდ (1762). თვესა; სეკტემბერსა: ა (1)“.²¹⁶

როგორც ვხედავთ, გექსტში ხაზგასმულია მესტამბეთა გამოუცდელიობის ფაქტი და ახალი საქმის დაწყების სირთულე, მოცემულია ამ პირველი წიგნის დაბეჭდვის თარიღიც – 1762 წლის 1 სექტემბერი. ბიბლიოგრაფიაში აღწერილი თავფურცლის მონაცემთა სისწორეშიც ეჭვს ვერ შევიგანთ, რადგან „დაუჯლომელის“ იშვიათობისა და ძნელმისაწვდომობის გათვალისწინებით, აღწერილობის მომღვენო გვერდზე გამოქვეყნებულია თვით თავფურცელის ფოტოც.

ამდენად, „ქართული წიგნის“ გამოქვეყნების შემდეგ, მსჯელობის საგნად აღარ უნდა ქცეულიყო ათანასეს სტამბაში პირველი წიგნის გამოცემის თარიღი. მიუხედავად ამისა, ოთარ კასრაძე კვლავ უბრუნდება აღნიშნულ საკითხს: 1973 წელს მკვლევარმა გამოაქვეყნა საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის არქივში

²¹⁵ დ. კარიჭაშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 58.

²¹⁶ ქართული წიგნი, ბიბლიოგრაფია, ტ. 1. – თბ., 1941, გვ. 53.

დაცული 2 საბუთი. ერთი აკადემიის პრეზიდენტის 1762 წლის 9 დეკემბრის რეზოლუციაა საგამომცემლო საქმეში დახმარების შესახებ ათანასე ამილახვრის თხოვნაზე; მეორე ჩამონათვალია იმ ნივთებსა და შრიფტებისა (მათ შორის ქართულიც), რომელიც 1757 წელს მეცნიერებათა აკადემიის სტამბამ მიაბარა წიგნის მალაზიას შესანახად. როგორც მკვლევარი ამ საბუთებზე დაყრდნობით მიიხსენებს, იმხანად პეტერბურგის აკადემიის სტამბას ქართული შრიფტის სრული კომპლექტი აღარ ჰქონია და ათანასე ამილახვრისათვის მის შესავსებად თუ ახლის ჩამოსასხმელად 1-2 წლის ვადა უთხოვიათ; რაზეც მას უარი განუცხადებია; ამის შემდეგ მეცნიერებათა აკადემიის სტამბაში შემორჩენილი არასრული შრიფტი წიგნის მალაზიისათვის მიბარებული შეუვსიათ მისთვის. ამ მსჯელობის ფონზე, მკვლევარი გვაწვდის 2 არასწორ დასკვნას:

1 „ამრიგად, ჯვართამაღლების მონასტრის სტამბა დაარსებული უნდა იყოს 1762 წლის დეკემბრის მიწურულს“²¹⁷;

2. „ხელთა გვაქვს ჯვართამაღლების მონასტრის სტამბაში დაბეჭდილი წიგნი „დაუჯდომელი“... იგი დაბეჭდილია 1763 წლის 15 თებერვალს“.²¹⁸

ბიბლიოგრაფიაში გამოქვეყნებული ამ სტამბის პირველი წიგნის თავფურცლი კი, როგორც ვნახეთ, გვაუწყებს, რომ „დაუჯდომელი“... დაბეჭდა 1762 წლის 1 სექტემბერს და არა 1763 წლის 15 თებერვალს. 15 თებერვალს, ოღონდ 1764 წლისა გამოიცა სტამბის მეორე წიგნი – „დავითნი“. აქ საქმე უნდა გვქონდეს ამ მონაცემთა აღრევასთან. შესაბამისად, მცდარია დასკვნის პირველი ნაწილი 1762 წლის დეკემბერში სტამბის დაარსების თაობაზე. აკი ამ თარიღამდე 2 თვით ადრე იქ პირველი წიგნი გამოიცა. უნდა ითქვას, რომ მსჯელობისას კასრაძე არ იმეორებს თავფურცლის სრულ ტექსტს, თორემ ნათლად გამოჩნდებოდა, რომ მის მიერ მოძიებული რეზოლუცია (თუ ის მართლაც 1762 წლის 9 დეკემბრითაა დათარიღებული და არა 1761–ით) ათანასეს სტამბის ამოქმედების თარიღის განმსაზღვრელ საბუთად არ გამოდგებოდა. თავისი ნაშრომით მკვლევარმა ვერ განახორციელა დასახული მიზანი, რომ „სიცხადე შეეგანა ჯვართამაღლების სტამბის ბუნდოვან საკითხში“. პირიქით, უღაფოც საღაფოდ აქცია და მცდარ დასკვნებს მისცა გასაქანი:

ეხებოდა რა ქართული წიგნის ბეჭდვის ისტორიის საკითხებს, 1984 წელს გამოცემულ მონოგრაფიაში პააგა გუგუშვილმა ახსენებს კასრაძის აღნიშნულ ნაშრომს, მაგრამ გვერდს უვლის მის დასკვნათა შეუსაბამობას „ქართულ წიგნის“

²¹⁷ თ. კასრაძე, „ძველი ქართული ნაბეჭდი წიგნი. – თბ., 1973, გვ. 95-96.

²¹⁸ თ. კასრაძე, „ძველი ქართული ნაბეჭდი წიგნი. – თბ., 1973, გვ. 95.

მონაცემებთან;²¹⁹ ჯვართამაღლების სტამბაში პირველი წიგნის გამოცემის თარიღის შესახებ მცდარ ცნობას გვაწვდის ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია. აქაც 1763 წელია მითითებული.²²⁰

ამას მეცნიერები თანხმდებიან, რომ ათანასე ამილახვრის სტამბა 1768 წლის ჩათვლით მოქმედებდა და მისი ყველა ცნობილი წიგნი სასულიერო შინაარსისაა, განსხვავებით სხვა ძველი ქართული სტამბების პროლექციისაგან. ამ მხრივ გამონაკლისია ზაქარია ჭიჭინაძე. იგი დასაბუთების გარეშე აცხადებდა, რომ ამილახვრის სტამბამ იარსება 1774 წლამდე, ათანასეს გარდაცვალებამდე, და რომ იქ სასულიეროსთან ერთად დაბეჭდა ბაქარ ბაგონიშვილის იამბიკოებიც და რამდენიმე საერო ლექსი.

სტამბის მუშაკთა შესახებ ინფორმაციის სიძუნწე ისევე ნიშანდობლივია მოსკოვურ ქართულ გამოცემებში, როგორც რუსეთის სამეფო კარის წევრთა გელმიწვევითი მოხსენიება. ეს რუსული წიგნის გავლენით აიხსნება და ამკარად განსხვავდება საქართველოში არსებული გრაფიკისაგან. ამ მხრივ გამონაკლისი იყო იოსებ სამეხელის გამოცემები (1737-1744 წ.წ.). იქ მომუშავე ვახტანგის სტამბაში გამოცდილებამიღებული პირები კვლავაც ისეთივე მნიშვნელოვან ცნობებს გვაწვდიდნენ წიგნებსა და მათ მომუშაებლებზე, როგორც თბილისურ გამოცემებში. თუ ამას ვეღარ ვიგყვით ათანასე ამილახვრის გამოცემებზე, რუსული წიგნის გავლენა და სტილის თანდათან იმდენად თვალსაჩინოვდება, რომ, საქართველოს რუსეთთან მიერთების შემდეგ, სინოდის სტამბაში დაბეჭდილი ქართული გამოცემებიდან მთლიანად ქრება მუშაკთა სახელები.

„ჯვართამაღლების მონასტერში კორექტორად იყო მდივანი მეფე ვახტანგ VI-ისა, მელქისედეკ კავკასიძე; ზედამდგომელად ნაღვორნი სოვეტნიკი ევგენი ამილახვაროვი. რუსულ წიგნებზედ ასწორებდა ბიძაშვილი ათანასისა, ნაღვორნი სოვეტნიკი დიმიტრი ციციანოვი“²²¹ – წერს პოლიეფქტოს კარბელაშვილი. უშუალოდ გამოცემებში კი ჩამოთვლილ პირთაგან მხოლოდ დიმიტრი ციციანოვი მოხსენებული: მეტწილად, როგორც სტამბის ზედამხედველი, ერთგან – რედაქტორადაც. ციციანოვი იყო ამილახვრის უპირველესი და მუდმივი თანამდგომი საგამომცემლო საქმეში, იმ დროის საჩინო მოღვაწე, რუსულ ენაზე

²¹⁹ პ. გუგუშვილი, საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიური განვითარება XIX-XX სს. – თბ., გვ. 376.

²²⁰ იხ.: ქსე, ტ. 7, გვ. 144. – თბ., 1984.

²²¹ ავთ. იოსელიანი, ქართული მწიგნობრობის წიგნისა და სტამბების ისტორიის საკითხები. – თბ., 1990, გვ. 279.

შედგენილი ორიგინალური სახელმძღვანელოს ავტორი.²²² თითქმის ყველი წიგნის თავფურცლებზეა დასახელებული ათანასე მიგროპოლიტი, სტამბის დამაარსებელი და გამოცემათა დამფინანსებელი. მხოლოდ ერთგან, 1764 წლის „დავითნი“, ნახსენებია აბრამ ურიაყოფილი. კასრაძე მას მიიჩნევდა ქართველ ებრაელად, გვარად სალუკაბანაშვილად, რომელიც ვახტანგ VI-ის დროს სტამბაში ებარა შეგირდად. აბრამი რუსეთში მოხვდა, როგორც თეიმურაზ II-ის ამალის წევრი და მეფის გარდაცვალების შემდეგ ამილახვარს შეეკედლა. იგი საქართველოში დაბრუნდა 1768 წელს, თბილისში დაბეჭდილი „სახარების“ გამოცემაში მონაწილეობდა, როგორც დამფინანსებელი. ამ სამ პირს: ათანასეს, დიმიტრისა და აბრამს ასახელებს ჯვართამაღლების სტამბაში მოღვაწეობად 1765 წლის „სამოციქულოს“ FS 3 749/09 ეგზემპლარის ფორმაცზე მიწერილი ლექსიც:²²³

„...ან აქ, მოსიკოს, ეანეფიასლი, ქაბოლს მიიწანე ქეჭანი,
ათანასისა ყსეჭა, ჰიბეკლ ძაძათა ღრეჭანი,
სისწობის ცდანი დიმიტრის, თაჯალის მოღჯანეჭანი,
და დიმიტროპოლიტო, ძეაძე ყელესიათა [სყ]ეჭანი.
ასოთ ნყოფა, ძაპიცვალთ ხეობა, აბრამისა მოეახსენო,
ეგობათ ეღვრით ქრისტეს ნეჭით, [აქსელ]ობის აჟო სენო,
ჩაცთა ეგობის მონაეგობის ძეცლოძანი აჟ ვახსენო
და თუ რამ იყოს, ყსწობ იყოს, ეგედრეჭი, აჟ ახსენო“.

ლექსს სათაური – „მკითხველნო, კეთილმორწმუნენო“, ცხადყოფს, რომ გალექსილი მიმართვა წარმოადგენს ე.წ. მესტამბეთა ლექსს. იგი სწორედ „სამოციქულოს“ გამოცემასთან დაკავშირებითაა დაწერილი:

„...აჰა, იბილე აღწობილ, ნაქეპი-ნათქეპნი სწაჯლანი,
ქრისტეს მონაფეთ, მოციქულთ, ჩვენად ცხოვრეჭად ჰეგო სელანი...“.

ნიშანდობლივია, რომ ამ დანიშნულების ლექსები უხვადაა ამილახვრის სტამბის წიგნებში, მაშინ როცა მათში თითქმის ვერ ვხვდებით ძველნაბეჭდი ქართული გამოცემებისათვის დამახასიათებელ წინასიტყვაობა-ბოლოსიტყვაობებსა თუ საგამომცემლო შენიშვნებს. ეს ლექსები ერთგვარი ხასიათისაა. ისინი აღნიშნავენ მოსკოვში სტამბის განახლების ფაქტს და მიესალმებიან გამოცემის შინაარსს. „დავითნი“ 1764 და 1768 წლების გამოცემებში, დავითის ხატის ქვეშ, ერთი და იგივე ერთსტროფიანი ლექსია ჩართული; მათგან განსხვავებულია 1766 წლის „გამოკრებილი სახარების“ მე-4 გვერდზე დაბეჭდილი. აქ ლექსის ქვეშ მიწერილია

²²² დიმიტრის შვილი პავლე ციციანოვი. იგი შემდგომში საქართველოს მთავარმართებელი გახდა.
²²³ იხ. დანართი IV, N 1

„კ.დ.ც.“. ახალი 4 სტროფიანი ვარიანტი ჩნდება 1768 წლის „ქამნი“. იგივე ლექსია იმავე წლის „ლოცვანშიც“. სტილის მიხედვით იგრძნობა, რომ ყველა ერთი პირის დაწერილია. მათვე შეესაბამება „სამოციქულოს“ ფორმაცზე მიწერილი, შემოთაღნიშნული 7 სტროფიანი ლექსიც.²²⁴ მასში, უფლისა დამოციქულების ხსენების შემდეგ, სტამბის დამაარსებლის – ათანასე ამილახვრის სიუხვეა ხაზგასმული: „დიმიტრი ციციშვილი გამოცემებზე პასუხისმგებელ პირად წარმოგვიდგება; აბრამ ურიაყოფილი კი – ასოთამწყობად. ხელნაწერი ლექსის ქვეშაც წერია „კ.დ.ც.“ – „კინიამი დიმიტრი ციციშვილი“. ყოველივე აღნიშნული გვაფიქრებინებს, რომ დიმიტრი ციციშვილი ამ ლექსების ავტორია. არაა გამორიცხული, ხელნაწერი დიმიტრი ციციშვილის ავტოგრაფიც იყოს. „სამოციქულოს“ თავფურცლის ზედა მხარეს²²⁵ მსხვილი ასოებით წერია: «К. Д. Ц» – К[НЯЗЬ] Д[ИМИТРИЙ] Ц[ИЦИАНОВ]. ვფიქრობთ, ეს წიგნი ციციშვილის პირადი ბიბლიოთეკის იყო.

ანტონ ბაგრატიონი თავის „წყობილსიტყვაობაში“ დიმიტრი ციციშვილს ასე ახასიათებს: მეგობარი, ქრისტესმოყვარე ადამიანი, ფილოსოფოსი და მათემატიკოსი, კაცი „მაღალ-გონება“, რუსთა და ქართველთა მეცნიერი, მრავალ ენათა მცოდნე. „ჩემდა სასურველ არს პიიგია შენი“ – მიმართავს მას.²²⁶ ამის შესახებ ფრიდონ სიხარულიძე წერს: „დ. ციციშვილის ანტონისეული დახასიათებიდან საინტერესოა აგრეთვე მითითება, რომ მას ჰქონია ნაშრომი „პიიგიაც“. სახელოვანი სწავლული მამის ქვაზე ამიგომაც ამოაჭრევინეს შვილებმა წიგნი“.²²⁷ ვერ ვიზიარებთ ისტორიკოსის ამ მოსაზრებას: ვფიქრობთ, რომ დიმიტრის საფლავის ქვაზე წიგნის ამოკვეთა, მის საგამომცემლო ღვაწლზე უფრო უნდა მიგვანიშნებდეს, ვიდრე სწავლულობაზე; თანაც დიმიტრისეულ „პიიგიაში“ ანტონი მის ლექსებს უნდა გულისხმობდეს და არა თეორიულ ნაშრომს პოემიის შესახებ. „წყობილსიტყვაობაში“, შოთა რუსთაველისა და სარგის თმოგველისადმი მიძღვნილი სტროფებიდან²²⁸ ჩანს, რომ ანტონი პოეტს „პიიგია კოსად“ მიიჩნევს ხოლო „პიიგიაკად“ – ლექსთა თხზვას. ეს ამყარებს ჩვენს მოსაზრებას ჯვართამაღლების სტამბის გამოცემებში დაბეჭდილი ლექსების ციციშვილისეულობაზე. ანტონ ბაგრატიონს, დიმიტრის მეგობარს, ეცოდინებოდა მათ შესახებაც.

1769 წელს, მოულოდნელად, უცნობი მიზეზით შემწყდარა ჯვართამაღლების

²²⁴ სრული ტექსტი იხ. FS 3 749/09 ეგზემპლარის აღწერილობაში.
²²⁵ თავფურცელზევე შესრულებული მინაწერის თანახმად 1765 წლის ეს „სამოციქულო“ ერთხანს რიფსიმე ბატონიშვილის საკუთრება გამხდარა, შემდეგ დავით ჩუბინაშვილისა და მისი კოლექციის სახით მოხვდა ქმწკგ საზოგადოების ფონდში, საიდანაც თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გადაიგანეს. 1937 წლიდან იგი ეროვნულ ბიბლიოთეკაშია დაცული.
²²⁶ ანტონ ბაგრატიონი, წყობილსიტყვაობა. – თბ., 1980, გვ. 284.
²²⁷ ფრიდონ სიხარულიძე, მოსკოვის ქართული ახალშენის ისტორიიდან. – თბ., 1991, გვ. 252.
²²⁸ იხ. ანტონ ბაგრატიონი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 281.

სტამბის მუშაობა, თუმცა 1768 წელს იქ 3 გამოცემა განხორციელდა. 1769 წლამდე დაბეჭდილ ამ სტამბის გამოცემებში²²⁹ ჩართულია გერბი, რომლის გარშემოწერილობაშიც იკითხება: „მიტროპოლიტი გვილისისა ათანასი, თავადი ამილახტორვი. ჩლდთ (1769)“.²³⁰ სამეცნიერო ლიტერატურაში ამ შეუსაბამობის მიზეზი დაუდგენელია, ფაქტი – აღნიშნული.

ათანასე ამილახტორვის სტამბის გამოცემები ნაბეჭდია ორ ფერში; ზომიერადაა შემკული ორნამენტებით; თავსამკთა უმეტესობა გიპიურია მოსკოვის ქართული გამოცემებისათვის.²³¹

ძველნაბეჭდ ქართულ წიგნთა შორის პირველად ამილახტორვის სტამბის გამოცემების თავფურცლებზე აღინიშნა მათი გირაკი. მათზე დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ ამ სტამბის წიგნებზე დიდი მოთხოვნილება ყოფილა: 1764 წელს 720 ცალად დაიბეჭდა „დავითნი“, 1768 წელს კი განმეორებით გამოიცა 2010 ეგზემპლარი – თითქმის სამჯერ მეტი. მაშინ, როცა თბილისის სტამბა სათანადოდ ვერ მუშაობდა და ერეკლე II-ის წინააღმდეგ მოწყობილ შეთქმულებაში ქართულ თავადთაგან ამილახტორვიც აქტიურობდნენ, მოსკოვში მყოფი ათანასე თბილელი მშვენიერი ქართული გამოცემებით ამარაგებდა საქართველოს.

ათანასე ამილახტორვი 1774 წელს გარდაიცვალა. ანდერძით მისი ქონების ნახევარი ქართლ-კახეთის მეფეს გაეგზავნა, ნახევარი კი იერუსალიმის ქართველთა ჯვრის მონასტერსა და ქრისტეს საფლავის ეკლესიას.²³² მიჩნეულია, რომ XIX საუკუნის 60-იან წლებამდე, საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ, ამილახტორვის სტამბას იყენებდნენ მოსკოვში, სინოდის ნებართვით გამოცემული ქართული წიგნების დასაბეჭდად.

პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის კუთვნილ ჯვართამაღლების სტამბის გამოცემების შორის უმნიშვნელოვანესია დავით ჩუბინაშვილის კოლექციისული წიგნები. ძვირფასი ყლებითა და დაცულობის ხარისხით გამორჩევიან დავით, თეიმურაზ, რიფსიმე და ლევან ბატონიშვილთა წიგნები. მათი მინაწერები მნიშვნელოვან ცნობებს შეიცავენ ქართული სამეფო კარის წევრთა შესახებ. საინტერესო მინაწერებით იქცევენ ყურადღებას თადია ჩოლოყაშვილისა და ეკატერინე ორბელიანის საოჯახო წიგნებიც.

²²⁹ 1765 წლის „სამოციქულო“, 1768 წლის „დავითნი“ და იმავე წლის „ლოცვანი“.

²³⁰ იხ. ღანართი IV, N 2.

²³¹ იხ. ღანართი IV, N 3 (1), N 3 (2), N 3 (3), N 3 (4), N 3 (5); N 3 (6).

²³² ავთ. იოსელიანი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 279.

ათანასე ამილახტორვის სტამბის გამოცემები

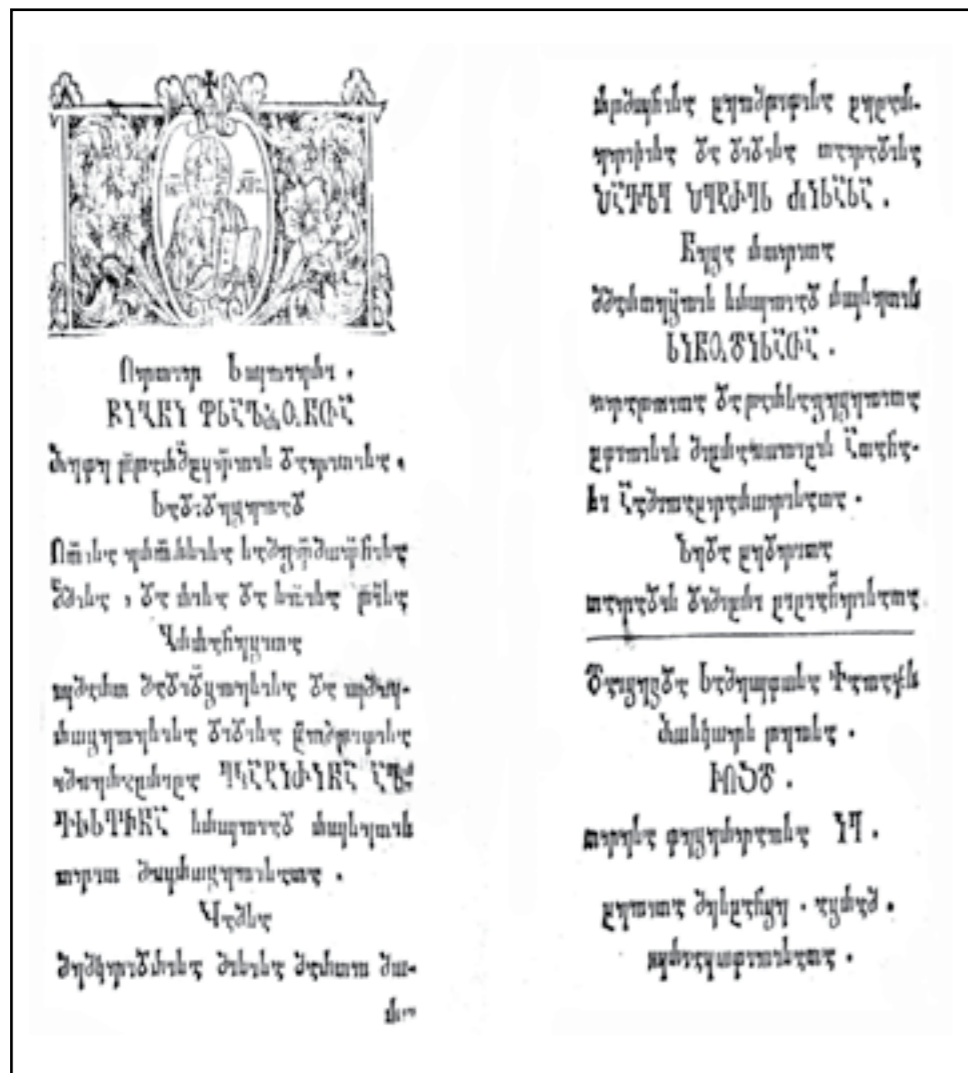
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში არ არის:

N	გამოცემის დასახელება	გამოცემის ადგილი	გამოცემის წელი	გამოცემის შრიფტი
1	დაუჯლომელი	მოსკოვი	1762	ხუცური
2	ლოცვანი	მოსკოვი	1768 [188] გვ.	ხუცური

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში არის:

N	გამოცემის დასახელება	გამოცემის ადგილი	გამოცემის წელი	გამოცემის შრიფტი	ცალი	სრული	ხარვ.
1	დავითნი	მოსკოვი	1764	ხუცური	2	1	1
2	სამოციქულო	მოსკოვი	1765	ხუცური	2	3	9
3	სახარება გამოკრებული	მოსკოვი	1766	ხუცური	2	1	1
4	პარაკლისი	მოსკოვი	1767	ხუცური	2	1	1
5	დავითნი	მოსკოვი	1768	ხუცური	10	3	7
6	ჟამნი	მოსკოვი	1768	ხუცური	10	3	7
7	ლოცვანი	მოსკოვი	1768 [388] გვ.	ხუცური	8	4	4

დალი მაჩაიძე

დავითნი. მოსკოვი. 1764.
თავფურცელი.

დავითნი. – მოსკოვი. – 1764, ფებერვალი.

[12], ა-მე (1-46), [4], ა₂-უმწ (1-448) გვ. = ა⁸-გ⁸, [2], ა⁸-ლ⁸, ლა² ფ.
 შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ. = 55 მმ. გვერდზე 20 სგრიქონი. გექსგის ანაწყობი (12x7) სმ.
 პაგინაცია: ასოებრივი, ხუცურით, აღნუსხვა ზედა კუთხეში, დაუნომრავია წინა [12] და მვ (46)-ის მომღვენო [4] გვ. ძირითადი გექსგიდან აღნუსხვა იწყება ხელახლა. პაგინაციაში დაშვებული შეცლომები: კთ (29)-ის შემდეგ დაბეჭდილია მ (40), რმთ (149)-ის შემდეგ რა (160), უპთ (489)-ის შემდეგ უმ (440). ტკლ (324)-ის შემდეგ ტკმ (327), ტკვ (326), ტკე (325) და ტკწ (328); გკთ (329)-ის შემდეგ ისევ ტკმ (328) და გლა (331) გვ.
 სიგნატურა: ასოებრივი, ორმაგი – ხუცურითა და სლაგურით, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად. აღნუსხვა იწყება თავფურცლიდანვე. დანომრილია რვეულთა მხოლოდ პირველი ფურცლები: ა A -----, ბ B ----- და ა.შ.
 ბეჭდვა: ერთ ფერში. გექსგს აქვს: კუსტოლები; ა₂-ტპვ (1-386) გვერდებზე ცვლადი კოლონტიგული ჩასმულია ორნამენტში, წინა აუნუსხვა გვერდებსა და ულბ (432)-ის შემდეგ კი აღარ.
 გირაჟი: [720].²³⁵ ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „ღვთივ სულიერი წიგნი ფსალმუნთა მეფე წინასწარმეგველის დავითისა. საღიღებულად ღმრთისა ერთარსისა, სამგვამოვანისა, მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა. ბრძანებითა უმართმაღიღებლესისა და უმპყრობელესისა დიდისა ხელმწიფისა იმპერატორისა ეკატერინა ალექსევნა სრულიად რუსეთის თვით მპყრობელისათა. ჟამსა მემკვიდრისა მისისა მართლმორწმუნისა ხელმწიფისა ცეცარევიხისა და დიდისა თავადისა პავლე პეტრეს ძისასა. ნებართვითა მმართველის სრულიად რუსეთის სინოდისათა. დვაწლითა და წარსაგებელითა გვილისის მიგროპოლიგის ათანასი ამილახვაროვისათა. ზედა ხედვითა თავადის დიმიტრი ციცინოვისათა. დაიბეჭდა სამეუფოსა ქალაქს მოსკოვს წელსა ჩლიდ (1764), თვესა ფებერვალსა იე (15). ხელითა მესგამბე აბრამ ურიაყოფილისათა“ – წინა [1-2] გვ.

მესგამბეთა ლექსი:
 „დავითის ხაგი წმინდისა, აქა ჰე, წინა დებული,
 შეამკობს თქმულთა ფსალმუნთა, არის რა ღირსად ქებული.
 მიგროპოლიგი მოგიძღვნის, გვილისის სახელდებული
 და ათანასისა სგამბაა აწ მოსკოვს განახლებული“ – მვ-ა₂ (46-1) გვ.-ებს შორის

²³⁵ მონაცემები ათანასე ამილახვრის ზოგი გამოცემის გირაჟის შესახებ გვხვდება: 1766 წლის „გამოკრებული სახარების“ თავფურცელზე, 1768 წლის „დავითის“ ბოლოს დაბეჭდილ ანდერძში.

ჩართული ფურცლების [1] გვ.²³⁴

ტექსტი:

თქმული დილისა ბასილისა – [3-8] გვ.
 თქმული აგვისტინე მასწავლელისანი – [8]-ა (1) გვ.
 სიმოვლო მამისა ჩვენისა ათანასე ალექსანდრიელ პატრიარქისა – ა-ზ (1-7) გვ.
 ანასტასი სანაგრელისა პატრიარქისა – მ-იბ (7-12) გვ.
 წმილისა მაქსიმეს თქმულთაგან – იგ-კ (13-20) გვ.
 გიბიკონი ღვთისისა, თუ ვითარ ჯერ არს კითხვა სრულიად წელიწადსა შინა – კ-კმ (20-27) გვ.
 გიბიკონი ფსალმუნთათვის, თუ ვითარ იკითხების ღვთისნი წმიდათა დიდთა მარხვათა შინა – კმ-კთ (28-29) გვ.
 განაჩენი ფსალმუნთა, თუ ვითარ იკითხების ღვთისნი წმილისა დიდისა მარხვისა – კთ-მ (29-40 [30]) გვ.
 თუ ვითარ შვენის თვისად კითხვა ფსალმუნთა – მბ-მგ (42-46) გვ.
 ანბანი მრგვლოვანი და ნუსხური წაღმა-უკუღმა წყობით – მგ-ა₂ (46-1)-ის შორის ჩართული ფურცლების [2-3] გვ.
 კანონები, ა-კ (1-20) – ა₂-ტპვ (1-386) გვ.
 გარეშე ასერგასისთა ფსალმუნთასა, რაჟამს ეწყო გოლიათსა – ტპზ-ტპშ (387-388) გვ.
 გალობანი ა-თ (1-9) – ტპშ-უკლ (388-424) გვ.
 ლოცვა წინასწარმეტყველისა ბაქარიასი – უკლ-უკვ (424-426) გვ.
 ყოვლად აღსრულებისა რომელთამე კანონთა, გინა სრულიად ღვთისისა და გალობათა – უკვ-ულა (426-431) გვ.
 გამოკრებული ფსალმუნნი – ულა-ულმ (431-437) გვ.
 მოსახსენებელთა²³⁵ წაკითხვის წესი – ულმ-უმბ (438-442) გვ.
 წესი თუ ვითარ ჯერარს ათორმეტთა ფსალმუნთა თვისად კითხვა – უმბ-უმგ (442-443) გვ.
 მოხუცებულთაგან კანონი სენაკისა და ლოცვა, რომელი მისცა ანგელოზმან უფლისამან დიდსა პახუმის – უმლ-უმშ (444-447) გვ.
 სარედაქციო შენიშვნა – „ამ სტამბის გამოსაცდელად პირველ დაბეჭდილს ღმრთის მშობლის დაუჯდომელში²³⁶ მეორმოცდაექვსე გვერდზე, ზეიღამ მეცამეტე და მეთოთხმეტე სტრიქონში, მეცხრამეტე იკოსის მეხუთე გიხაროლენში მწერლის შეცდომით უსწორო სიტყვა მოვიდა. გინა უფროს ვიტყვი, სიტყვა მარჯვე უმეცართაგან ავით კერძო მისაზიდი. ამისთვის გვევდრები, მკითხველო, რათა წარიკითხოთ ესრეთ: „გიხაროლენ, რამეთუ შენ განაახლენ უმანკოებად ცოლვათა შინა შობილნი“ – უმშ (448) გვ.
 გაფორმება – ღვთის წინასწარმეტყველის ხატი, რუსული წარწერით – მგ-

²³⁴ „ქართული წიგნი“ ტ. I, გვ. 54 შესატყვისად ლექსი მითითებულია წინა [3] გვერდზე.
²³⁵ უმ-უმა (440-441) გვერდებზე, მოსახსენებელში დასახელებულნი არიან: იმპერატრიცა ეკატერინე ალექსის ასული და ცეცარევიჩი პავლე პეტრეს ძე.
²³⁶ საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკას არ აქვს აღნიშნული გამოცემა. „ქ.წ.-ს“ მიხედვით, ცნობილია მხოლოდ 2 ეგზემპლარი.

ა² (46-1)-ს შორის ჩართული ფურცლების [4] გვ. თავსამკი: იესო ქრისტეს ხატი²³⁷ ფართოფოთლოვან ორნამენტში – ა (1) და ულა (431) გვ. გამოცემა შემკულია აგრეთვე მხატვრული საზენაო ასოებით, ჩარჩოებით; იშვიათია ტექსტის გამყოფი ორნამენტები.

1. FS 3 752/09²³⁸ – ღვთისნი. — მოსკოვი. – 1764, – [12], ა-მე (1-46), [4], ა₂-უმშ (1-448) გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (16x9) სმ. მუყაო, მუქი შინდისფერი გვიფრული ტყავით. ორნამენტული ჩარჩო. ყუა უთავსაკრობ, გვიფრული. ფორმაცი ქალაქი ქალაქის, ფურცელთა შემონახვერი შინდისფერია.

მინაწერები:

1. „[წიგნის თვის ოთხს ობიექტი ეახლდა“ – წინა ფორმაციის [4] გვ. შავი მელნით.
2. „ეს ღვთისნი მათის ყუანათლოქსოლის ძევის ძის მიხიანის სულის საოხად იყო. ლოქების იქლსიაში. ძევის ძის თიქსიანის საყდაშია“ – მე (46) და ა₂ (1)-ს შორის ჩართული ფურცლების [3] გვ. შავი მელნით.
3. „ლაზაროზის: ედიღებთ ძენ, მონაფეო და ძეოზარო, ქრისტეს ღმრთი ისაო, მართალი ლაზარო და ძღვლეთთაჟაო. და ჰატიფსჯეცთ საღმრთოთა ეანეტყლოთა ძღვლეთით აღღენებასა ძენსა და ჰატიფსჯეცთ წმიდათა დათა ძენთა: მართას და მართას, რაჟამს თქვენ საიო ძიოხენი ჩვენნი, წინაძე ქრისტეს ღვთისა ჩვენისა“ – უფ-უმ (466-467) გვ. შავი მელნით, მხედრულით, საზენაო ასოები მრგვლოვანით.
4. „ქ. ლაზაროზის საყდაო დღესასწაულს ედიღებთ: ედიღებთ ძენ, მონაფეო და ძეოზარო ქრისტეს ღვთისაო, მართალი ლაზარო, წმიდათა და ძენსადაცხებლოთა დათა ძენთა თანა, მართას და მართას. ჰატიფსჯეცთ, საღმრთოთა ეანეტყლოთა მოსასწავლებლად ყოველთა აღღეობისა, ძღვლეთით აღღენებასა ძენსა, ობიექტითა წინასწარ ეყება ალღეობა მხსნელისა ჩვენისა“ – უკანა ფორმაციებზე, შავი მელნით, საზენაო ასოები მრგვლოვანით.

ბეჭდი: „ქმწკვ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – ა² (1) და ტპე (185) გვ. **ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.**

2. K 56 734/209– ღვთისნი. — მოსკოვი. – 1764 – ე-მე (5-46), ა₂-უმშ [უმშ] (498) გვ. – წიგნს აკლია: წინა [12], ა-დ (1-4), [4], ლა-მ (31-40), აგ-ოვ (63-76), რღგ-რლდ (133-134) გვ.

ყდა: (18x11) სმ. წითელი კოლენკორის. **რესტავრირებულია.** ფურცელთა თანამიმდევრობა ძალიან არევიათ განმეორებითი ასაკინების დროს. **ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1998 წელს.**

²³⁷ იხ. დანართი IV, N 4.
²³⁸ ღვთის წიგნთ-საცავის პირადი კოლექციიდან.

სამოციქლო. მოსკოვი. 1765.
თავფურცელი.

სამოციქლო. – მოსკოვი. – 1765, მარტი.

ა-კბ (1-22), ა₂-უპა [უოა] (1-471) გვ. = ა⁴-გ⁴, ა₂⁴-ნთ⁴ ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ.= 60 მმ. გვერდზე 34 სგრიქონია, გექსგის ანაწყობი (21,5x12,5) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ხუცური, აღნუსხვა – ზედა კუთხეში, გექსგის დანომვრა იწყება თავფურცლიდანვე, კბ (22) გვერდის შემდეგ კი იწყება თავიდან. შეცლომა დაშვებულია მხოლოდ ბოლოში, უთ (469)-ის შემდეგ უო (470)-ის ნაცვლად არის უპ (480), საბოლოო მონაცემი 10-ით მეტს უჩვენებს.

სიგნატურა: ასოებრივი, ორმაგი – ასომთავრულითა და სლავურით, ქვემოთ–ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად: ასომთავრულითა და დიდი სლავური ასოებით დანომრილია რვეულთა პირველი ფურცლები, მეორეები – ხუცურითა და პაგარა სლავურით: ა A, ა a – –, ბ B, ბ b – – და ა.შ. გვხვდება შეცლომები, ძირითადად რუსულში, შენაცვლებულია ასოთა თანამიმდევრობა.

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით. გექსგით ორნამენტულ ჩარჩოში, დაყოფილია თავებად და მუხლებად, აქვს ცვლადი კოლონტიგული, კუსტოდები და კალაფონები. მარგინალიები ჩარჩოს გარეთაა.

ტირაჟი: [846 ცალი].²³⁹ ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „საღილებლად წმიდისა ერთარსისა, ცხოველს მყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა. მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა. ბრძანებითა უმართლ მაღილებლესისა და უმპყრობელესისა დიდისა ხელმწიფისა იმპერატორიცა ეკატერინა ალექსეევნასასა სრულიად რუსეთის თვთ მპყრობელისათა. ეამსა მემკვიდრისა მისისა მართლ მორწმუნისა ხელმწიფისა ცეცარევიჩისა და დიდისა თავადისა პავლე პეტრეს ძისასა. ნებართვითა მმართველის სრულიად რუსეთის სინოდისათა. დაიბეჭდა ღვთივ სულიერი წიგნი ესე სამოციქლო, ღვაწლითა და წარსაგებელითა გფილისის მიგროპოლიტის ათანასი ამილახეროვისათა. შემოწმებული რუსეთისა ეკლესიათა შინა კმარებულსა სამოციქლოსა, თანაშეწვენითა სხვათა ენათაცა, კნიაზ დიმიტრი ციციანოვისაგან. დაიბეჭდა სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს. წელსა ჩდამე (1765), თვესა მარტისა ა (1)“.

გექსგტი:

წმიდათა ათორმეტთა მოციქულთათვის, თქმული წმიდისა ეპიფანე კვიპრელ ეპისკოპოზისა – ბ-ე (2-5) გვ.

²³⁹ მონაცემი ამ გამოცემის ტირაჟის შესახებ გვხვდება 1766 წლის „გამოკრებული სახარების“ თავფურცელზე.

სამეოცლაბათთა მათთვის, მოწაფეთა უფლისათა, აღწერითი საეკლესიო ღორთეოს მიერ, გვირეულ ეპისკოპოსისა – ვ-იბ (6-12) გვ.
 სასწაულთათვის წმიდათა მოციქულთა – იბ-იგ (12-13) გვ.
 აღწერილი თავად საქმენი წმიდათა მოციქულთანი – იდ-ით (14-19) გვ.
 საცნაურნი მოციქულთანი აღწერილი წიგნსა ამას შინა. პირველი საქმე წმიდათა მოციქულთა, ეპისკოლე კათოლიკე შვიდი – კ (20) გვ.
 წმიდისა მოციქულისა პავლესი ეპისკოლენი განყოფილი, არიან იდ (14) – კ-კა (20-21) გვ.
 უწყებანი მოციქულთა საქმეთა, აღწერილი მოციქულისა და მახარებლისა ლუკასი – კბ (22) გვ.
 საქმე წმიდათა მოციქულთა – ა₂-პ (1-80) გვ.
 თავნი იაკობ მოციქულისა კათოლიკისანი – პა (81) გვ.
 უწყება კათოლიკე სამოციქულოსა იაკობისა – პბ (82) გვ.
 კათოლიკე ეპისკოლე იაკობ მოციქულისა – პგ-ჟა (83-91) გვ.
 თავნი პეტრე მოციქულისა პირველის კათოლიკისანი – ებ (92) გვ.
 უწყებანი პეტრეს კათოლიკე ეპისკოლისა, პირველისა – ეგ (93) გვ.
 პირველი კათოლიკე ეპისკოლე პეტრე მოციქულისა ედ-რგ (94-103) გვ.
 თავნი პეტრე მოციქულისა მეორისა კათოლიკისანი – რგ (103) გვ.
 უწყებანი კათოლიკე ეპისკოლისა პეტრესა, მეორისა – რდ (104) გვ.
 პეტრე მოციქულისა წიგნი, კათოლიკე მეორე – რე-რი (105-110) გვ.
 თავნი იოანე მოციქულისა, პირველის კათოლიკისანი – რია (111) გვ.
 უწყებანი იოანეს კათოლიკე სამოციქულოსა, პირველისა – რია-რიბ (111-112) გვ.
 პირველი კათოლიკე ეპისკოლე იოანესა მოციქულისა – რიგ-რკა (113-121) გვ.
 თავნი იოანე ღვთისმეტყველისა მეორისა კათოლიკისანი – რკბ (122) გვ.
 უწყებანი იოანეს კათოლიკე სამოციქულოსა მეორე – რკბ (122) გვ.
 იოანე მოციქულისა კათოლიკე მეორე – რკგ-რკდ (123-124) გვ.
 თავნი იოანეს კათოლიკისა, მესამესანი – რკდ (124) გვ.
 უწყებანი იოანეს კათოლიკისა მესამისა – რკდ (124) გვ.
 იოანე მოციქულისა მესამე კათოლიკე – რკე-რკვ (125-126) გვ.
 თავნი იოლას კათოლიკისანი – რკვ (126) გვ.
 უწყებანი იოლას კათოლიკე სამოციქულოსა – რკზ (127) გვ.
 კათოლიკე ეპისკოლე იოლას მოციქულისა – რკზ-რლ (128-130) გვ.
 თავნი რომაელთა ეპისკოლე პავლესანი – რლა-რლბ (131-132) გვ.
 უწყებანი რომაელთა მიმართ მოციქულისა პავლესანი – რლბ-რლდ (132-134) გვ.
 რომაელთა მიმართ ეპისკოლენი მოციქულისა პავლესი – რლდ-რღზ (134-167) გვ.
 თავნი კორინთელთა პირველისა ეპისკოლესანი – რღზ-რღშ (167-168) გვ.
 უწყება კორინთელთა მიმართ პირველისა ეპისკოლისა მოციქულისა პავლესი – რღთ-რო (169-170) გვ.
 კორინთელთა პირველი ეპისკოლე მოციქულისა პავლესი – როა-სგ (171-203) გვ.

თავნი კორინთელთა მეორისა ეპისკოლისანი – სდ-სე (204-205) გვ.
 უწყებანი კორინთელთა მიმართ მეორე ეპისკოლისა მოციქულისა პავლესი – სე-სვ (205-206) გვ.
 კორინთელთა მეორე ეპისკოლე მოციქულისა პავლესი – სზ-სკზ (207-228) გვ.
 თავნი გალაგელთა ეპისკოლისანი – სკთ (229) გვ.
 უწყებანი გალაგელთა ეპისკოლისა მოციქულისა პავლესი – სლ (230) გვ.
 სხვა წინა უწყება იოანე ოქროპირისა მიერ – სლა-სლბ (231-232) გვ.
 გალაგელთა მიმართ ეპისკოლე პავლე მოციქულისა – სლბ-სმდ (232-244) გვ.
 თავნი ეფესელთა ეპისკოლისანი – სმე (245) გვ.
 უწყებანი ეფესელთა მიმართ ეპისკოლისა მოციქულისა პავლესი – სმე (246) გვ.
 ეფესელთა მიმართ ეპისკოლე მოციქულისა პავლესი – სმზ-სნთ (247-259) გვ.
 თავნი ფილიპელთა ეპისკოლისანი – სნთ (259) გვ.
 უწყებანი ფილიპელთა მიმართ ეპისკოლისა მოციქულისა პავლესი – სძ (260) გვ.
 ფილიპელთა მიმართ ეპისკოლე პავლე მოციქულისა – სძა-სძო (261-270) გვ.
 უწყებანი კოლასელთა ეპისკოლისა მოციქულისა პავლესი – სო (270) გვ.
 კოლასელთა მიმართ ეპისკოლე მოციქულისა პავლესი – სოა-სოთ (271-279) გვ.
 თავნი თესალონიკელთა პირველისა ეპისკოლისანი – სოთ (279) გვ.
 უწყებანი თესალონიკელთა მიმართ პირველისა ეპისკოლისანი მოციქულისა პავლესი – სპ (280) გვ.
 პირველი თესალონიკელთა მიმართ ეპისკოლე მოციქულისა პავლესი – სპა-სპზ (281-288) გვ.
 თავნი თესალონიკელთა მიმართ მეორისა ეპისკოლისანი – სპზ-სპთ (288-289) გვ.
 თესალონიკელთა მიმართ მეორისა ეპისკოლისანი მოციქულისა პავლესი – სპთ (289) გვ.
 მეორე თესალონიკელთა ეპისკოლე მოციქულისა პავლესი – სჟ-სჟდ (290-294) გვ.
 თავნი გიმოთეს მიმართ პირველისა ეპისკოლისანი – სჟდ-სჟე (294-295) გვ.
 უწყებანი გიმოთეს პირველისა ეპისკოლისანი მოციქულისა პავლესი – სჟე-სჟვ (295-296) გვ.
 პავლე მოციქულისა პირველი წიგნი გიმოთეს მიმართ – სჟზ-გვ (297-306) გვ.
 თავნი გიმოთეს მიმართ მეორისა ეპისკოლისანი – გვ-გზ (306-307) გვ.
 უწყებანი გიმოთეს მიმართ მეორისა ეპისკოლისანი მოციქულისა პავლესი – გზ-გშ (307-308) გვ.
 მეორე გიმოთელთა მიმართ ეპისკოლე მოციქულისა პავლესი – გთ-გიე (309-315) გვ.
 თავნი გიგეს მიმართ ეპისკოლისანი – გიე (316) გვ.
 უწყებანი გიგეს მიმართ ეპისკოლისა პავლე მოციქულისა – გივ-გიზ (316-317) გვ.
 პავლე მოციქულის წიგნი გიგეს მიმართ – გიზ-გკბ (318-322) გვ.
 თავნი ფილიმონის ეპისკოლისანი – გკბ (322) გვ.
 უწყებანი ფილიმონის მიმართისა ეპისკოლისა მოციქულისა პავლესი – გკბ (322) გვ.

ფილიმონის მიმართ ეპისტოლე პავლე მოციქულისა – ტკგ-ტკდ (323-324) გვ.
 თაფნი ებრაელთა მიმართ ეპისტოლისანი – ტკე-ტკვ (325-526) გვ.
 უწყებანი ებრაელთა მიმართისა ეპისტოლისა მოციქულისა პავლესი – ტკზ-ტკძ (327-228) გვ.
 პავლე მოციქულის წიგნი ებრაელთა მიმართ – ტკთ-ტკუ (329-355) გვ.
 თქმული აღსავალთა და წარდგომათა, ვითარ ყოველთა ღვთისა თანა გუაგ კითხვა სამოციქულოსა შვიდეულთა ყოველთა შინა წლისათა – ტკვ-ტკვ (356-380) გვ.
 განგება წმიდათა ორმოცთა შაბათთა და კვირიაკეთა წმიდისა მარხვისა – ტკზ-ტკძ (380-387) გვ.
 შეკრებული ათორმეტთა თუეთა ღვთისაწაულთათვის: თვესა სექტემბერ-აგვისტოსა – ტკზ-უნდ (388-454) გვ.
 წარდგომანი და ალილუიანი აღდგომისანი წირვასა ზედა – უნდ-უნვ (454-456) გვ.
 წარდგომანი, სამოციქულო, ალილუია და განიცადენი შვიდეულთა – უნვ-უნზ (456-458) გვ.
 წარდგომანი, სამოციქულო, ალილუია და განიცადენი სამიარონი წმიდათა, რომელთათვისცა ვყოფდეთ განგებასა – უნზ-უნბ (458-462) გვ.
 წარდგომანი, სამოციქულო, ალილუია ყოველსავე სახმარსა ზედა თვითოეულად – უფგ-უფთ (463-469) გვ.
 აღსავალნი ყოველთა ღვთისანი – უპ-უპა [უო-უოა] (470-471) გვ.

მესტამბეთა შენიშვნა – „წელსა ექვსი ათას ოთხმეცდა ათერთმეტსა განიხინა სამოციქულო ესაია მონაზონისაგან და განიყო საკითხავად შაბათისა და კვირიაკისა, ორშაბათისა, სამშაბათისა, ოთხშაბათისა, ხუთშაბათისა, პარასკევისა, რათა უმარჯვე იყოს პონანდ, აგრეთვე განაწესა თვეთა შინა ღვთისა წმიდათათვის სამოციქულოთ და ეპისტოლენი საღათგან ვისად მიწერილ არიან“ – კა (21) გვ.

ათანასე თბილელის გერბი²⁴⁰ – წარწერით: „მიგროპოლიტი გვილისისა ათანასი, თავადი ამილახროვი. ჩლმთ (1769)²⁴¹ – გექსგის შემდეგ ჩართული ფურცლის v-ზე.

გაფორმება – თავსამკები: 1. აღდგომა ქრისტესი – ა₂ (1) გვ. 2. გრიპტიხი: ღვთისმშობელი, ქრისტე და ნათლისმცემელი, გვ. რკე (125) გამოცემა შემკულია აგრეთვე ფართოფოთლოვანი ორნამენტებით; ბოლოსამკებითა და მხატვრული საზენაო ასოებით.

გაფორმების ვარიანტები – საზენაო ასო „მ“-ს მხატვრული გაფორმება: I ვარიანტი – დაცემული კაცის დასახველად ხელშემართულ ანგელოზს აჩერებს მეორე

²⁴⁰ გამოიკვეთა გამოცემის ვარიანტულობა: I ვარიანტი – გერბიანი (K 3 316/409, F 315/5 ცალკეში); II ვარიანტი – გერბის გარეშე (ბიბლიოთეკის დანარჩენ ეგზემპლარებში).

²⁴¹ 1765 წლის სამოციქულოსა და ათანასეს სტამბის სხვა გამოცემებშიც ჩართულია 1769 წლით დათარიღებული გერბი.

ანგელოზი (K 3 317/409, K 18 107/409, K 266/509, F 74/5) – სკა (221) გვ. II ვარიანტი – დაჩოქილი მლოცველი შესცქერის მზეს (K 3 316/409, K 18 105/409, FS 3 749/09, F 309/5, F 315/5) – სკა (221) გვ. თავწარწერა: I ვარიანტი – „თავი დ (4)“ იხ. K 3 316/409, K 3 317/409, K 18 107/409, K 266/509 – გა (301) გვ. II ვარიანტი – „თავი დ (4), სიგვეის დასასრული“ იხ. K 18 105/409, F 74/5, F 309/5 – გა (301) გვ. III ვარიანტი – „თავი დ (4), კვართის დასასრული“ იხ. F 315/5 – გა (301) გვ.

1. K 266/509 – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765. – ა-კბ (1-22), [2] სუფთა, ა₂-უპა [უოა] (1-471) გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (31x20) სმ., ხის, ყავისფერი, მოთქრული, გვიფრული გყავით: ორმაგი ორნამენტული ჩარჩო. ზედა ფრთაზე შერჩენილია მოთქრული მეტალის ორი შესაკრავი. ყუბა გვიფრულია, მოვარაყებული. ფორმატი ცისფერი ქაღალდის, ფურცელთა შემონაჭერი შეფერილია წითლად.

რესტავრირებულია უხეშად, ცისფერი ქაღალდით.

მინაწერები:

1. „ნძილა სამოციქულო. 1465 წელი“ – წინა ფორმაცზე შავი მელნით. იქვე ფანქრით:
2. „გასილ მანჯლოვ ... რეჩნის თვის 14⁶⁵ ...“.
3. „ექმთიქ მანჯლო[ძის] აბ[ის]“ – ე (5) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით.
4. „ქ. რყოზ (1844) წელსა, სილულ აბს ესე სამოციქულო ზასილ მაცყნეცოვისა. ვინც მოიწაბოს, ამისი ძალი ეაყნებოს“ – უპა [უოა] (471) გვ.-ს v-ზე. იქვე:
5. „ქ. თალიამ, სამოციქულო სამ თვის ორჯო ვაჯათაჟ“. იქვე:
6. „ლიმცეი ბრისა აბის“. იქვე:
7. „სეღეშბის 18² ქესილულ ექმნა“. იქვე:
8. „ეს წიენი, სამოციქულო, რეჩინინესი აბის, ობჭელიანისა“.²⁴² იქვე:
9. „ეს სამოციქულო ქე, როლაყაძილმან, ვაჯათაჟ, სეაბრეოს [მოყრაქმან] თალიამ²⁴³, წელსა ...“.
10. „ქ. სეაბრეოს მოყრაჟის, როლაყაძილის თალიამ ასული, ანა, ღაიბაღა იენისის ზ (2), ძაბათს, ენთიადისს. ქ[ორონი]ქ[ონ]ს ყაქ“ (498=1810 წ.) – უკანა ფორმაცზე. იქვე:
11. „ქ. რეპი დისწყლი, ქელიქისძილის იოანეს ქე, დავით, ღაიბაღა მთიბათის ე (2) სამძაბათს, ღამის რთოს საათს. ქ[ორონი]ქ[ონ]ს ყაქ“ (498=1810). იქვე:

²⁴² ვახტანგ ორბელიანისა და თეკლა ბაგონიშვილის ასული ეკატერინე საგარეჯოს მოურავის, გიორგი ჩოლოყაშვილის მეუღლე იყო. წიგნი უხვ და მნიშვნელოვან მინაწერებს შეიცავს ამ ოჯახის წევრთა შესახებ.

²⁴³ თალიამ – გიორგი ჩოლოყაშვილისა და ეკატერინე ორბელიანის ვაჟი. აღექვანდრე ბაგონიშვილის მომხრე, 1812 წლის კახეთის აჯანყების აქტიური მონაწილე.

- 12. „ჯ. ჩეძი ძვილიძეილი, კონსტანტინე, დაიბადა ჯეჩენისთვის კოთს. ქ[ორონი] ჩ[ონ]ს ყაჲ“ (499=1811). იქვე;
- 13. „ჯ. ჩეძი ძვილიძეილი, ნიკოლოზ, დაიბადა ლვინობისთვის ყზ (24), ქ[ორონი] ჩ[ონ]ს ყაჲ“ [490=1802]. იქვე;
- 14. „ჯ. ჩოლაყაძეილის ეიოზეის ასულმა, მაცამ იქოზნინა ოკლობის ყ (25), ჩყ (1806) წელსა, ქ[ორონი]ჩ[ონ]ს ყაჲ (494)“. იქვე;
- 15. „ჯ. სავაძეილი მოყაძეა, ჩოლაყაძეა თადიამ, იქოზნინა ივლისის ყ (6), ჩყ (1808) წელსა, ქ[ორონი]ჩ[ონ]ს ყაჲ (496)“. იქვე;
- 16. „ჯ. ჩოლაყაძეილის ეიოზეის ასულმა, ასუამ, იქოზნინა ივლისის ყ (26), ჩყ (1806) წელსა, ქ[ორონი]ჩ[ონ]ს ყაჲ (494)“.

ბეჭედი: ოვალური, წარწერით – „ვასილ გიორგის ძე მაწუკაძე. ქ. თბილისი ბათუმის ქუჩა № 6“ – თავფურცელზე, კვ (26) და სკ (220) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1932 წელს.

2. FS 3 749/09²⁴⁴ – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765. – ა-კბ (1-22), ა₂-უპა [უობა] (1-471) გვ. – სრული, კარგად დაცული ცალი.

ყდა: (33x21) სმ. ხის, ყავისფერი, გვიფრული გყავით: ზედა ფრთაზე მეტალის ორი შესაკრავია. ყუბზე ზეღმთ ნუსხურით: „სამოციქულო“. ფურცელთა შემონახვერი დაწინწკლულია ლურჯად.

სარესტავრაციოა ყდა.

დანართი: ცისფერი ქალაღლის ფრაგმენტი წარწერით: „[მ]ის უგანათლებულესობას [მ]ეფის ასულს რიფსიმეს“.

მინაწერები:

- 1. „წელსა 1809 ჳნახე და წაჲფიითხე ყოლყესის ასესობმა ეაბაძეილმან“ – წინა ფორმაზე, შავი მეღნით, მსხვილი ასოებით.
- 2. „მკითხველნი ყთილპოზნძენნი!
 ჳინ აზახან მოყჳანა, ყოღლი ნიჳთი ჳაძად აზსად,
 სილყლი და ყსილაჳი, ყწესოა, ჳთი აზსად,
 ეანაძჳენა, სახე მისცა, ცხოველობა რაცა აზს სად,
 და მას ლჳთად ჳხადით, ძემოქმედათ, აზსთა მიზჳზ, მაზად აზსად.
 აზსეჭითა ჳოთსა ლ[მ]ოთსა, აღჳიარეჭთ სამ ხაცეჭით:
 მამას, ძეს და სულინძიდას, ძალით, სიბძნით, აღძაცეჭით;
 მოწყალეჭით ყზომოსა, ჩჳენთა ბრალთა ჳეალეჭით.
 და იწოსა მოჳისწერეჭთ, ძესა ლ[მ]ოთისსა მალლად ქეჭით.

²⁴⁴ დავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციიდან.

აბა, იხილუ აღწერილი, ნაქმაი-ნათქჳამნი სწავლანი,
 ქრისტეს მოწაჳეთ მოციქულთ, ჩჳენად ცხოვერებალ ბჳეჲ სელანი,
 ლჳანლნი, ჳრყჳანნი, ჳიოცა, სიბძნელ ეონეჭით აღსელანი
 და ჩჳენად ეანსწავლად სულითა, ყაცთა ჳყონ ყთილსა სელანი.
 ჳესოჲ, ანღია, იონე, თოძა, იაყობ, ჳაჳლესა,
 ძათე, იაყობ, ბართლოძე, სიძონ, ჳილიაჲ, ჳადესა –
 ესე თოზმეცნი სახელით, ჳღეჭლეს რა ყაცთა ბადესა
 და მოინადირეს სოჳელი, ჳეყად ყოველთა ხადესა.
 ენაცხოთ, ძენ სელოჳანეჭა, ამა საქმეთა მძაზხველო,
 წიენთა მსწაღელ ეანმძაღელეჭლო, სცამბა ძჳენიჲ, აზ სელო,
 ხაზ სამასოცდასყთის წლის მოეონილ, წყეყელ, აზსელო
 და ქაბილძი ოზმოცდათსყთმეცის წლითეან ეცანთ, სცამბის სახელით.
 ან აჲ, მოსკოჳს, ეანეჳიასლი, ქაბილს მიეცანე ქეჭანი,
 ათანასისა²⁴⁵ ყსეჳეჭა, ჳიოველ მამათა ლეჳანი,
 სისწობის ცღანი ლიძეის²⁴⁶, თაჳადის მოღჳანეჭანი,
 და მიცხოზალიცო, ძეამეჲ ყელესითა [წყ]ეჭანი.
 ასოთ წყეჭა, მანცჳალთ ხეობა, აბრამისა²⁴⁷ მოეახსენო,
 ეჳაზთ ეღჳენით, ქრისტეს წეჳენით, [აჳსულ]ობის აჳო სენო,
 ყაცთა ეჳაზის, მონაეჳაზის, ძეცდომანი აზ ჳახსენო,
 და თყ რამ იყოს, ყსწოზ იყოს, ეჳეღღეჭე აზ ახსენო“ – წინა ფორმაზე [2] გვ.
 იქვე, ლექსის ქვეშ: „ჩ.დ.ც.“²⁴⁸

- 3. „ჯ. ბაცონისძეილის მიღსიძესა“ – თავფურცელზე, ქვედა არშიაზე, შავი მეღნით.
- 4. «К. Д. Ц»²⁴⁹ – მონოგრამა თავფურცელზე, ზედა არშიაზე.
- 5. „ჩინაზ ჩოლოყაჳი, ჳაცაზა ჳაქაზია, ეაჳისცჳამოჳთ ჳაჳის ყოზაყზში, მანცის ლამღელს, ლღესა ოთხძაბათს“ – უკანა ფორმაზე, წაშლილია იმავე მეღნით. იქვე:

²⁴⁵ იგულისხმება ამ სტამბის დამაარსებელი და გამოცემის დამფინანსებელი ათანასე თბილელი (ამილახვარი).

²⁴⁶ იგულისხმება გამოცემის რედაქტორი, თავადი დიმიტრი ციციშვილი.

²⁴⁷ იგულისხმება ათანასე ამილახვარის სტამბის მუშაკი, აბრაამ ურიაციოვილი, შემდეგში ის იყო ერეკლე II-ის თბილისის სასტამბო დამგის მმართველიც.

²⁴⁸ ვფიქრობთ, „ჩ.დ.ც.“ აღნიშნავს ლექსის ავტორსა და გამოცემის რედაქტორს - კნიაზ დიმიტრი ციციშვილს. მასვე უნდა ეკუთვნოდეს მსგავსი, შედარებით მოკლე, ლექსები დაბეჭდილი ამავე სტამბის 1766 წლის „გამოკრებულ სახარებაში“, ასევე 1768 წლის „ეამნსა“ და „ლოცვანში“.

²⁴⁹ К[няз] Д[имитрий] Ц[ицианов] – ეს გვაფიქრებინებს, რომ რიფსიმე ბატონიშვილამდე წიგნი დიმიტრი ციციშვილს ეკუთვნოდა.

- 6. „წელსა 1811-სა, ძაღვის რ-სა (5), ღღუსა ოთხბაბათსა, ვაჟისცუძრე ჰაჟის კობაყსში, მთაჟრესა 19-სა, საათსა 12-სა. ამაჟ წელსა ალქსანდრე ვაჟისცუძრე ნოქმბის 9-სა ღღუსა, ხუთბაბათსა, საათსა შუალდ[ილამ] მეძვიღესა, მთაჟრის 6-სა, სანცტაქტობტობსს. ზაქარია ვაჟისცუძრე ღღუსა ღღუსა უფროძრის სხლიღენ და ალქსანდრე სტაცსკის სოჟენიის, ყაჟინის სხლიღენ. მას ვახუღენ თან, ჩქმს ვაღდა,²⁵⁰ ჰატონისძვილის რიღსიქს ვაღდა, თაჟისი ჰიძვი: მეღის ძენი იოანე და მისაილ. და ამათ სთხოჟს თაჟისის მსოთი, ღღუსა, ღღუსა, ღღუსა [ვაჟინოს], მჟაღჟლოთა თაჟითნ დისწულქ[ზელ]“.
- 7. „წ. წელსა ჩყით (1819), ძაღის თოთძვეს, ყიღას ღღუსა, ჩქმი ძმა, სქათოღლოს მეღის ეოთრის ჰიძვი ძე და სენატოი რუსეთისა, ღღუსა-ღღუსა და ღღუსა, ვახლა დილაზელ, თოთძვე საათზელ, აჟათ დამძლისაენ და სამძაბათს, ცაქვეს ძაღს, ვაღდაცვალა მესამეს, ღღუსა საათს, შუალღეს ყან, მესამეს საათზელ, ვახიღის ოსტოღძვი, თაჟის საყთაბ სხლში, ღღუსა-ღღუსა ღღუსა, წელსა ჩყით (1819), სანცტაქტობტობსში, ძაღის ცაქვეს. დამინქულ იქმნა ალქსანდრე ნეღსკის ღღუსაში, იოჟანე ოქროზიის საყდაბში, მაცხოზრის ხაცის წინ. საყყნოღ იოს ვანჯენქა მისი. იოჟანე ოქროზიის ძაღლით“ – უკანა ფორზაცის [2] გვ.
- 8. „სამოციქულო 146“ – წინა ფორზაცის [3] გვ. შავი ფანქრით.
ბეჭელი: „ქმწკგ სამოგაღოების წიგნთ-საცავი“ – წინა ფორზაცის [2], ა (1) და იმ (17) გვ.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

3. FS 439 – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765. – ა-კბ (1-22), ა₂-უპა₂ [უთა](1-471) გვ. – სრული ცალი.
ყდა: (31,5x20) სმ. მუყათზე გაღაკრული ყავისფერი, გვიფრული გყავი: ორნამენტულ ჩარჩოში გაღამკვეთი ხაზებით. ყუბა გვიფრულია, უთავსაკრო; ფურცელთა შემონაჭერი – ცისფერი.
რესტავრირებულია თეთრი და ცისფერი ქაღალდით. გექსტი აღღენილი არ არის. სარესტავრაციო: ყდა. და სოა-სპზ (271-287) გვ.
ბეჭელი: „ქმწკგ სამოგაღოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე, გ (3), ე (5), სკე (225) და გიმ (367) გვ.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

²⁵⁰ აქ წაშლილია ბოლო ორი სიგყვა.

- 4. **K 3 316/409 – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765.** – ა-კბ (1-22), [2] სუფთა, ა₂-უპა[უთა] (1-471), [1] გვ. – წიგნს აკლია რეჟ-რეჟ (191-192) გვ.
ყდა: (28x18) სმ. მუყათ, ღღისფერი კოლენკორით.
სარესტავრაციო: ა-ილ (1-14), ოთ-პ (79-80), რმე-რმე (145-146), რნა-რნბ (151-152), რაბ-რბვ (161-186), რეზ-ს (197-200), სლთ-სმბ (239-242), ტკო-ტკგ (329-383), ტჟა-ტჟვ (391-396), უმა-უმბ (441-442), უნა-უნვ (451-466) გვ.
აკინძვა: ამოვარღნილია რნა-რნბ (151-152) გვ.
მინაწერები:
 1. „1908 წელსა 25 აპრილსა. A.“ – თავფურცელზე. იქვე სხვა ხელით:
 2. „ეს სამოციქულო ღღუსის მონასტრის აღის, ღღუსათა [მოახმაროს] დაჟით მიცოზოლოცი. ჩყმ (1808)“²⁵¹ იქვე:
 3. „სამსონ აჟალიანი. C. A.“
 4. „ეს სამოციქულო აღის წმინღის ეოთრის, ღღუსა წააბოჟას, [ქმწკგული] იოს“ – იგ (13) გვ. ქვეღა არშიაზე, შავი მელნით.
 5. „ქმწკგ იხაბრეს, მიძაღღუსა, ყოღლი ღღუსა: ანეღოს[თა] ყიბა და ყაცთა ნათესაჟი ...“ – კბ (22) და ა₂ (1) გვ.-ს შორის ჩართული ფურცლის r-ზე.
 6. „ეს სღღუსა წმინღი აღის წმინღის მთაჟაბმონამის ეოთრის. სამკოთსა წმინღისა ნაბეღლი რუსულს ღღუსა, ქმწკგნიღაღსთ [...]ის აბიღისიკობსს, ათანასს, ძაბაღ სუღის საჟოჟად. ჩყმ (1856) წელსა, ჰ₂ (2) რიცხვსა, ძაღსა იგ² (16)“ – კბ (22) და ა₂ (1) გვ.-ს შორის ჩართული ფურცლის v-ზე. იქვე:
 7. „ოთძვილც [აღის] რუსულია სოზობ[ის]ა ღღუსა ზელა ნანეღი. ნანეღით სარჩეღით სიღღამან ... სალი ... აცხოზნოსთ ღღუსათან, ღღუსა ძაბასნიღა ესე სამოციქულო“.
 8. „მეც შუათა ... მოციქული“ – მღ (44) გვ. ქვეღა არშიაზე. იქვე იმავე მელნით დახაგულია ხელაპყრობით მლოცველი კაცი.
 9. „ეს წიენი მიცოზოლოციძა [ღაჟითძა] მიიცანა ... სამოციქულო. ღღუსა წააბოჟას, მისძა ძაღღა ...“ – ბოლო აღუნუსხავი გვ. იქვე:
 10. „სიძინი ქჟელაძე“. იქვე:
 11. „ეს წმინღა სამოციქულო რყთღის, წმინღა ეოთრის აღს, ღღუსა ყაბეღ აბ იხძაბოს, ვახუღა ამ ღღუსის ძაღლი“ იქვე, ნუსხურისა და მხედრუღის გარეღით:
 12. „ეს სამოციქულო წმინღის ეოთრის აღის“. იქვე:
 13. „ყობსეღს აბს ღღუსით, მიძვილც ვწყაღობს“.

²⁵¹ გაურკვევეღაღა, შესაძლოა იყოს ჩყიმ (1818).

- 14. „ყოფილად სამღვდლოდანი, ცვილისის მიცხოპოლიცხან დაჯით, შვესნიჲ ობნი ესე წიენი: [ლოცვანი], ესე სამოციქულო, წმიდის მონაძის ეიოპის მონასტრისა, მოძელ აბის ჯოყი. სახსრად და საოხად ცოდვილისა სულია ჩეძისა. ყყოყ ვინძე ეამონიჲ იყადლოს, შქრისსქელ იყოს წმიდისა სამეჭისაენ და მის წინაძე ნაცვლად ჩეძსა იგი ეანიციბოს. აქინ“ – ბოლოში ჩართულ ფურცელზე, ღამაში მხედრულით, შავი მელნით.
- 15. „ესეწიენი. სიძინი ქუელაძე“ – ბოლო აღუნუსხავი გვ. გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერებია ბოლო გვერდზე. **ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.**

5. K 3 317/409 – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765. – გ-კბ (3-22), [2] სუფთა, ა-უპ[უო] (1-470) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, სლთ-სმ (239-240) და უპა [უოა] (471) გვ.

ყდა: (28x18) სმ. მუყაო, ღვინისფერი კოლენკორით.

აკინძვის ხარვეზი: 82-82 (7-8) ჩაკრულია კლ-კე (24-25) გვ.-ებს შორის, ამოვარდნილია გ-კბ (3-22) გვ.

სარესგავრცელება: გ-კბ (3-22), გ2-დ2 (3-4), 82-კდ2 (7-24), რაა-რდგ (161-166), რპზ-სბ (187-202), სპზ-სპზ (287-288), გია-გბ (311-312), გპე-გპე (385-386) გვ.

მინაწერები:

- 1. „ძე, მოსე ზავლეს ძე, [ვიციბსნე წიენი]“ – თ (9) გვ.
- 2. „ეს სამოციქულო წმინდის ეიოპის აბის“ – ია (11) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
- 3. „წმინდაო თავაბ მონაძეო ეიოპი, შქმინყალე ძე სწყალი და ცოდვილი ღიაცონი ალქსი ჰოიქია“ – იბ (17) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით.
- 4. „ეს სამოციქულო ჩავიციბს ძე. ალქსი ჰოიქია“ – კბ-ა₂ (22-1₂) გვ.-ს შორის ჩართული ფურცელი, რ-ზე. იქვე:
- 5. „ეს სამოციქულო აბის წმინდა ეიოპის აბის. ვინც ეამონიჲოს, აბის ძალდი ეყწყია. მოღესაც ეს ნყსხა დაინეობა, ძაძინ იყო ეიოპი ჰაქობაძე მოყობათ“. იქვე:
- 6. „წმინდაო ღმერთო, წმინდაო ძლიერო, წმინდაო ყყვლაო, შვევინყალე ჩვენ, მონა ძენი მოსე. მოყცი სწავლა ყთილი“. იქვე: ხუცური ანბანია. იქვე:
- 7. „ღმერთო, მოძეცი ეყლისწ[ადილი] ძე, ღიონოზის, აბინ“.
- 8. „ეს სამოციქულო აბის ჯოყის წმინდის ეიოპის. ეს დაყწყნი ძე, ალქსი ჰოიქიაძე, ღიაცონაძე“ – კბ (22) და ა₂ (1) გვ.-ს შორის ჩართული ფურცლის v-ზე,

- ნუსხურით.
 - 9. „ყყოფნის ჯოყის მონასტრის. ვინც ეამონიჲოს ...“ – რაა (161) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით.
 - 10. „ეს. ეს სამოციქულო სყდის აბის“ – რაა (181) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
 - 11. „სამძაბათს დაძინეობა. ზავლე მოციქული. იესო“ – სვ (206) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
 - 12. „ეს. ეს სამოციქულო მონასტრის აბის“ – გზ (308) გვ.
 - 13. «Послужникъ Леонтий 1891 г. Октября 26 дня» – გკვ (326) გვ. ქვედა არშიაზე.
 - 14. „ღიაცონი ილია ზაძაბიძე“ – გმგ (343) გვ. მარცხნივ, არშიაზე, შავი მელნით.
 - 15. „ეს სამოციქულო აქანა ეათაფლჷა, აქანა“ – გნე (355) გვ. ბოლოსამკის ქვეშ, შავი მელნით.
 - 16. „ეს სამოციქულო ძათესი. აბინ!“ – უღვ (436) გვ. შავი მელნით.
 - 17. „ვინც ეამონიჲოს აბისი ძალდი [ეყწყის]“ – უამ (467) გვ. და არშიაზე, შავი მელნით.
- დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: ე (5), გზ (307) და უგ (463) გვერდებსა და კბ-ა₂ (22-12) გვ.-ს შორის ჩართულ ფურცელზე. **ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.**

6. K 5 122/409²⁵² – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765. – თ-კბ (9-22), ა-უპ₂ [უო] (1-470) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, ა-ს (1-8), ია-იდ (11-14), იბ-იზ (17-18), უმთ-უნ (449-450), უფე-უფე (465-466) და უპა [უოა] (471) გვ.

ყდა: (30,5x20) სმ., მოცილებული წიგნის კორპუსს. ხის, შავი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩოები, საკუთხე სამკებით, ცენგრში არაბესკა. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი.

მინაწერი:

- 1. „ეს სამოციქულო ყყოფნის ძნი[ბ] ჰებს ძელქისელეს. ჩყოე-სა (1873) ნელსა, ყ^{სა} (26) ძაბესა“ – წინა ფორმაცზე, შავი მელნით.
- გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: ნწ-ნთ (58-59) და პბ (82) გვ. **ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1950 წელს.**

7. K 18 105/409 – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765 – ა-კბ (1-22), ა-უპ[უო] (1-

²⁵² რესგავრცელებულია ეროვნული ბიბლიოთეკაში. დაშლილ-ღამიანებული ფურცლები აღადგინა იამზე ონიანმა, ყდა – ნინო ჩიმაკაძემ.

470) გვ. – წიგნს აკლია ბოლო უპა [უოა] (471) გვ.

ყდა: (27,5x18) სმ., ხის, ყავისფერი გყავით. ყუა გვიფრულია.

სარესტავრაციო: ყდა, ა-ს (1-8), ა2-ე2 (1-6), სლთ-სმდ (239-244), სნზ-სნზ (257-258), სპა-სპპ (281-282), სპზ-სპზ (287-288), სემ-სემ (297-298), გნგ-გნდ (353-354), გნთ-გნბ (359-362), გმბ-გმზ (367-368), გომ-გომ (377-378), ტპე-ტპე (385-386), ტყა-ტყბ (391-392), უმთ-უნ (449-450), უმთ-უპ უო] (469-470) გვ.

აკინძვა: წიგნი თითქმის დაშლილია, ამოვარდნილია ა-დ (1-4), რნგ-რნდ (153-154), რნთ-რნბ (159-162), რმბ-რმზ (167-168), სთ-სი (209-210), სიე-სივ (215-216) და სლთ-ტპე (239-386) გვ.

მინაწერები:

1. „[თაქ]ლის, ლყან [ნასხიდას] ძის ფალაჯას, სულის სახლად“ – თ (9) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით.
2. „ალქსანდრე“ – ა2 (1) გვ. ზედა არშიაზე; იგივეა რმე (145), რნა (151), სიზ (217) და სნზ (257) გვ.
3. „ეს სამოციქულო თაქ]ლის ნასხიდა ფალაჯასა“ – კთ (29) გვ.
4. „ძის მუყუჭას, ეაიოზ ყბზელ მისწოპოლიცს, ყთილსახსოვრად“ – ზედა ყდის ფორმაცზე, ლურჯი მელნით. იქვე:
5. „ყ. იოანე, ყყონდიდელი ჯნისკოპოსი. 29/111 1978 წელი“. იქვე სხვა გაურკვეველი მინაწერები.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1984 წელს.

8. K 18 107/409 – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765. – ა-კბ (1-22), ა2-უპა [უოა] (1-471) გვ. – წიგნს აკლია: კბ (22) და ა2 (1) გვ.-ს შორის ჩართული ფურცელი, უნთ-უბ (459-462) გვ.

ყდა: (29,5x18,5) სმ., ხის, შავი, გვიფრული გყავით: პარალელურ ხაზთა ჩარჩოში გადამკვეთი ხაზები, გადაკვეთის წერტილებში – ორნამენტები.

სარესტავრაციო: იზ-იზ (17-18), ლზ-ლზ (37-38), ყგ-ყგ (93-96), რმე-რმე (145-146), რნა-რნბ (151-152), რმე-რმზ (165-168), რეთ-ს (199-200), სლთ-სმბ (239-242), გმთ-გომ (369-374), ტპა-ტპბ (381-382), უმთ-უნზ (449-458) გვ.

აკინძვა: ამოვარდნილია უნა-უნდ (451-454) გვ.

მინაწერები:

1. „საქაბოჯლოს მეის ძის, ღაფიის, აბის“ – ა2 (1) გვ. თავსამკის ქვეშ, სათაურთან, შავი მელნით.
2. „ბიძინა ყრბაძილი-წყაბოსთაჯლისა“ – ქვედა ფრთის ფორმაცზე, შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1984 წელს.

9. F 309/5 – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765. – თ-კბ (9-22), ა2-უპა [უოა] (471) გვ. – წიგნს აკლია: ა-ბ (1-2) და უმზ-უპ[უო] (467-470) გვ.

ყდა: (33x22) სმ. მუყაო, ჩალისფერი. ყუა ლურჯი კოლენკორის. ფურცელთა შემონახვერი აგურისფერია.

სარესტავრაციო უნე (455) გვერდიდან ბოლომდე.

აკინძვის ხარვეზი: გ-ზ (3-8) ჩართულია უმვ (466) შემდეგ, ასეთი თანამიმდევრობით – ღ-გ (4-3), ზ-ზ (7-8) და ვ-ე (6-5) გვ.

ღანართი: კონვერტი ზელ შერჩენილი ლუქითა და წარწერით – „მის მაღალ ღირსებას, უფალს, ჯრუჭის არხიმანდრიტს, სერაპიონს. მოწამეთა მონასტრით“.

მინაწერები:

1. „სამოციქულო. 1765 წ. ცვილის²⁵³ ათანასე ამილახვის სც. მოსკოვი. პოპე, მეცად ღაზინეტული ცალი. ყაბიჯაძილი. № 48“ – გექსტის წინ ჩართულ [1] ფურცელზე. იქვე, მარჯვენა ზედა კუთხეში მიწერილია: „თამარ ციციძელის სელია“.
2. „სამოციქულო, მოსკოვი. 1765 წ. აკლია დასაწყისი 8 ეგვლი. იზ. „ყაბოთული წიენი“. ც. 1. აღწერილობა № 48“ – გექსტის წინ ჩართულ [2] ფურცელზე.²⁵⁴
3. „სამოციქულო. მოსკოვი. 1765. აკლია დასაწყისში 8 ეგვლი. იზ. „ყაბოთული წიენი“. ც. 1. აღწერილობა № 48. ანთაძე“ ამილახვის სც. მოსკოვი“ – გექსტის წინ ჩართულ [3] ფურცელზე.
4. „რყე“ (1823) წელსა, თჭრზლის ყზ-ს (28), ჰყსნიე ეს სამოციქულო წმინდის ეიობის მონასტრის, ზიბელ აბს ჯოყი. თამარ დადიანის ასულისა იყო და აქ ღაჯღე. ღინც ეამოსნიის ჰყრენეტულ იყოს და ნაცვალი ზისზეა ჰენ აეე, დიდო მონაძეო ეიობეი. ღაფით მისწოპოლიცი“ – უკანა ფორმაცზე, შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1968 წელს.

10. F 315/5 – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765. – ა-კბ (1-22), ა2-უპა [უოა] (1-471) გვ. – წიგნს აკლია: კბ-ა2 (22-1) გვ.-ს შორის ჩართული ფურცელი და უმგ-უმდ (463-464) გვ.

ყდა: (32x19) სმ., ხის, ყავისფერი, გვიფრული გყავით: ორმაგი ჩარჩო, ცენტრში, გომეტრიულ ფიგურაში, ჩაწერილია სტილიზებული ჯვარი. ყუა გვიფრულია.

სარესტავრაციო მთლიანად, წიგნი დაშლილი, ძველად აღდგენილი

²⁵³ აქამდე გაღაზებულია.

²⁵⁴ მინაწერში აღნიშნული წინა 8 გვერდიდან, მართლაც, აკლია ა-ბ (1-2), ხოლო გ-ზ (3-8) ჩაკრულია წიგნის ბოლოს.

²⁵⁵ შეცლომა: უნდა იყოს ათანასე.

ნუსხური და მხედრული ხელნაწერების ფრაგმენტებით.

მინაწერი:

1. „წ. წელსა ჩუოზ (1877) ძინუნაბა ყფალძან მოძიძნი მისნი, რისთჳის ძვილი ღიძიცი, [ობ]ქოცლა ათი წელი მსახარებასა შინა იყო, ღვთის ძეცი მისი მძველელი აზაჳინ უჩინდა და მოყვლინა ყფალძან...“ – ბოლო აღუნუსხავ გერბიან ფურცელზე, შავი მელნით, დიდი ასოებით. ფორმაცზე გაგრძელებული მინაწერი აღარ იკითხება. იქვე რამდენჯერმე მხედრული ანბანი.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1968 წელს.

11. PG 1/1765. – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765. – კე-უო (25-470) გვ. წიგნს აკლია: დასაწყისი კლ (24) გვ., რეზ-გვმ (197-398) და დასასრული უო (470) გვ.-ის შემდეგ.

ყდა: ხის, (32X21) სმ. ზედა ფრთაზე ძველი, ყავისფერი გყავია ძნელად შესამჩნევი გვიფრით; ქვედა ფრთა და ყუა ახალი, ღვინისფერი კოლენკორის.

რესტავრირებულია ფურცელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი, გექსტი აღდგენილი არ არის.

მინაწერები:

1. „24/ IC -70. 1/1765 სამოციქულო. მოსკოვი. 17/IV 75“ – წინა ფორმაცზე. იქვე:
2. „ლქოთო, ძენ მოახპარე პართას ეს სამოციქულო. მადლობა ღქოთს, როძ მძვილბით ...“.
3. „ლქოთო, მოძეცი ყელის ყყბი, ყელის ეონება, სწაჳლა ყთილი მონასა ძენსა.“.
4. „ღვთისმძობელი და ყოჳლადი ჰაციოსანი, ღღა ქალწული მარიაძი, მას აღიღებენ ანელოზნი ვთოსანი, მისეან იძვება ძეყფე, ვვირეჳინოსანი და მას აღიღებენ ძეყენი და ყძოსანი.“
5. „დაჳითის ხაცი წმინდისა, აქაა, წინა ღქყული, ძეძეძეძე თქმულთა [ფსალმუნთა], აბის რა ღიბსად ქეძყული, მიცხოპოლიცი მიეძღვნის, ცვილისის სახელღქყული და ათანასისა სცანბაა ან მოსკოჳს ეანახლოჭყული.“²⁵⁶ – იქვე: მხედრული ანბანი „ა-შ“.
6. „1/1765. აყ-[ლია] 1-24. ქ.წ. 48. ღეყქც. სამოციქულო. 1765. მოსკოვი“ – პირველი ფურცლის ქვედა არშიაზე, შავი ფანქრით.
7. „სოფიოს, ჰბწყინგალეს თაჳალის, მხითჳის ჳაბ“ – ბოლო ფურცლის ქვედა არშიაზე, შავი მელნით. იქვე:

²⁵⁶ ლექსი დაბეჭდილია 1764 წლის დავითნში.

8. „ლქოთო, მოძეცი სწაჳლა ყთილი“.

წიგნის პალატაში რეგისტრირებულია 1965 წელს.

12. K 1 872/509 – სამოციქულო. – მოსკოვი. – 1765 ²⁵⁷. – გ-უჳე (3-465) გვ. წიგნს აკლია: თავფურცელი, 1-2 გვ. და დასასრული უჳე (466) გვერდის შემდეგ.

ყდა: (32x20) სმ., ხის, ყავისფერი გყავით.

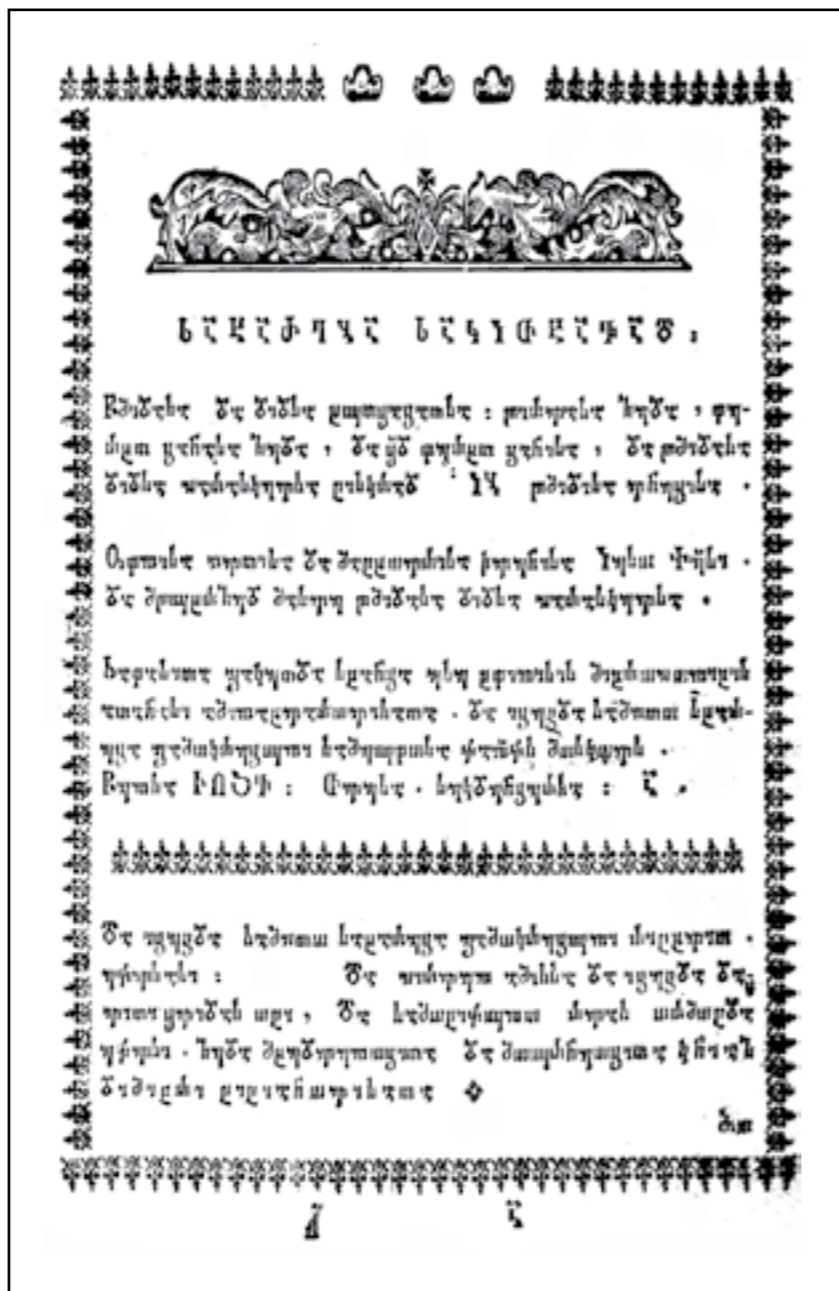
რესტავრირებულია ეროვნულ ბიბლიოთეკაში, იამზე ონიანის მიერ.²⁵⁸ ყუა ქვედა ფრთით მოცილებული იყო წიგნის კორპუსს; გყავი, დასაწყისი და ბოლო ფურცლები მნიშვნელოვნად დაზიანებული.

წიგნის პალატაში რეგისტრირებული იყო 1970 წელს.

²⁵⁷ წიგნის პალატის საკატალოგო ბარათზე აღწერილი იყო არასწორად, როგორც „ბიბლია“. თბ. 1965.

²⁵⁸ მანვე აღადგინა აღწერილობის პირველ გომში შესული ვახტანგ VI-ის სგამბის 1717 წლის „ჳამნი“ – FS 4609/09. წიგნს გყავის ყდა გაუკეთა ნინო ჩიმაკაძემ.

სახარება გამოკრებული. 1766. მოსკოვი. თავფურცელი.

სახარება გამოკრებული. – მოსკოვი. – 1766, სექტემბერი

ა-მზ (1-48) გვ. = ა⁴-გ⁴; ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ.= 60 მმ. გვერდზე – 26 სტრიქონი. გექსგის ანაწყობი (16x12) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, აღნუსხვაზედა კუთხეში. სიგნაგურა: ასოებრივი, ორმაგი–ნუსხურითა და სლავეურით. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რეეულებად. სლავეურით დაწომრილია მათი მხოლოდ პირველი, ნუსხურით კი 1-4 ფურცლები: A. ა, ა ბ, ა გ, ა დ, – – – –; B. ბ, ბ ბ, ბ გ, ბ დ, – – – – და ა.შ. შეცლომები გამოიხაგება მხოლოდ ასოთა აღგილის შეცვლაში.

ბეჭდვა: ერთ ფერში; გექსგს აქვს კუსტოლები, მარგინალები და კალაფონები.

გირაჟი: 600 ცალი. ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სახარება საკითხავად წმიდასა და ღიდას ხუთმაბათსა: წირვასა ზედა, ფერხთ ბანასა ზედა, და შემღგომად ფერხთ ბანისა, და წმიდასა ღიდასა პარასკევისა ცისკრად იბ წმიდასა ვნებისად უფლისა, ღვთისა და მაცხოვრისა ჩვენისა, იესო ქრისტესი და მწუხრზედ მასვე წმიდასა ღიდასა პარასკევსა. საფასითა გაკეთდა სტანბა ესე გვიღისის მიგროპოლიგის ათანასი ამილახვაროვისათა. დაიბეჭდა სამლოთ სახარება გამოკრებული, სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს. წელსა ჩიდავ (1766) თვესა სექტენბერსა ა (1)“. იქვე:

მესტამბეთა შენიშვნა – „დაიბეჭდა სამლოთ სახარება გამოკრებული რიცხვით ექვსასი და პირველ ამისსა დაიბეჭდა ღვთითი შეიდასოცი და სამოციქულო რეგას ორმოცდათექვსმეტი, ზედამხედველობითა და მეურნეობითა კნიაზ დიმიტრი ციცინოვისათა“.

მესტამბეთა ლექსი:
„გესამანიას მრახვილე ღამისა შუა ლოცვასა,
იესო ცისკარს შეიპურეს, პირველ ჟამს გაძარს მოცვასა,
მესამეს ითქვა სიკვდილი, გამცემსა ვეგყვი ოც ვასა,
მეექვსეს ჯვარსა ღამსჭვალეს, ვიგონებ ჩვენთვის როცვასა;
მეცხრე ჟამ, ტბილო იესო, სიკვდილის გემო იხილე,
სიმწარე ყოვლი, კაცთათუს, ნაღველი, ძმარი იხილე,
მასწავვე ლოცვა შეიღგმისა, ვეღრება ჩვენი იხილე“ – დ (4) გვ. იქვე, ლექსის ქვეშ:
„შვიღგმის ღღესა შინა გაქებდი შენ, განკითხვათათუს სიმართლისა შენისათა. ფსალმუნი რღმ (118). კ. ღ. ც.“²⁵⁹

²⁵⁹ კ[ნიაზი] დ[იმიტრი] ც[იცინოვი], ათანასე ამილახვრის სტამბის მეურნე, გამოცემის ზედამხედველი და რედაქტორი, ვფიქრობთ, ამ ლექსის ავტორიც.

გექსტი:

მოკლე უწყება წინასწარმეცხველებათაგან ვნებათათვის უფლისათა ბ-გ (2-3) გვ.
 წმიდისა ღიღისა ხუთშაბათისა სახარება მათესი, დასაწყისი რმ (107), წირვაზღელა –
 ე-იბ (5-12) გვ.
 წმიდისა ღიღისა ხუთშაბათისა სახარება ა (1) ფერხთბანისა, იოანესი, დასაწყისი მდ
 (44) – იგ-იდ (13-14) გვ.
 სახარება ბ (2) წმიდისა ვნებათა, სახარება ა (1), იოანესი, დასაწყისი მვ (46) – ილ-კლ
 (14-24) გვ.
 სახარება ბ (2) წმიდისა ვნებათა, იოანესაგან, დასაწყისი ნწ (58) – კდ-კვ (24-26) გვ.
 სახარება გ (3) წმიდისა ვნებათა, იოანესაგან, დასაწყისი რთ (109) – კზ-კწ (27-28) გვ.
 სახარება დ (4) წმიდისა ვნებათა, იოანესაგან, დასაწყისი ნთ (59) – კწ-ლ (28-30) გვ.
 სახარება ე (5) წმიდისა ვნებათა, მათესაგან, დასაწყისი რია (111) – ლ-ლგ (30-33) გვ.
 სახარება ვ (6) წმიდისა ვნებათა, მარკომისაგან, დასაწყისი ნწ (58) – ლდ-ლე (34-35) გვ.
 სახარება ზ (7) წმიდისა ვნებისა, მათესაგან, დასაწყისი რიგ (113) – ლე-ლვ (35-36) გვ.
 სახარება ლ (8) წმიდისა ვნებისა, ლუკასაგან, დასაწყისი რია (111) – ლზ-ლწ (37-38) გვ.
 სახარება თ (9) წმიდისა ვნებისა, იოანესაგან, დასაწყისი მა (61) – ლწ-ლთ (30-39) გვ.
 სახარება ი (10) წმიდისა ვნებისა, მარკომისაგან, დასაწყისი მთ (69) – ლთ-მ (39-40) გვ.
 სახარება ია (10) წმიდისა ვნებისა, იოანესაგან, დასაწყისი მბ (62) – მ (40) გვ.
 სახარება იბ (12) წმიდისა ვნებისა, მათესაგან, დასაწყისი რიდ (114) – მა (41) გვ.
 წმიდისა ღიღისა პარასკევისა მწუხრალ სახარება მა (41), დასაწყისი რი (110), – მა-მე
 (41-46) გვ.
 სახარება იოანესი თავი პირველი მზ-მწ (47-48) გვ.

გაფორმება – თავსამკები: 1. ფართოფოთლოვანი ორნამენტები ცენტრში ჯვრით
 – თავფურცელსა და პირველ გვერდზე. 2. გრიპების: ფართოფოთლოვანი ორნამენტში
 მარჯვნივსა ღვთისმშობლის, ცენტრში უფლის, მარცხნივ კი ნათლისმცემლის ხატები,
 აქეთ-იქით ანგელოზებით – ე (5) და მზ (47) გვ. ბოლოსამკები – დ (4) და მწ (48) გვ.
 გამოცემა შემკულია აგრეთვე მხატვრული სამზნაო ასოებით.

1. PG 1/1766. – სახარება გამოკრებული. – მოსკოვი. – 1766. – ა-მწ (1-48) გვ. –
 სრული ცალი, რესტავრირებული.

ყდა: (22X19) სმ. მუყაო შინდისფერი კოლენკორით.

დანართი: ფურცელი მინაწერით – „1/1766. სახარება გამოკრებული. მოსკოვი. 40
 პან. შესავალიწიგისა 1944 წელს, ჰიეიენისა და შესავალიწიგის ენციკლოპედიის
 შესავალიწიგის რ. ჩხეიძის მიერ“ – ილფრის ქელნი. იქვე, ძაფი დანართით: „22/C-74
 დაეწერე. 28/v-75 – [გუგუშვილმა]. შექმნილი 19/ v. 1945“.

წიგნის პალატაში რეგისტრირებულია 1945 წელს.

**2 K 261 859/209 – სახარება გამოკრებული. – მოსკოვი. – 1766. – [8].,იბ-იბ (11-
 12), [2], იე-მდ (15-44), [2] გვ. – უცლო ეგზემპლარია, ძალზე დაზიანებული, უხეშად
 რესტავრირებული, დასაწყისსა და ბოლოში აკლია 4-4 გვერდი.**

აკინძვის ხარვეზი: თავფურცელი ჩაკრულია შებრუნებით.

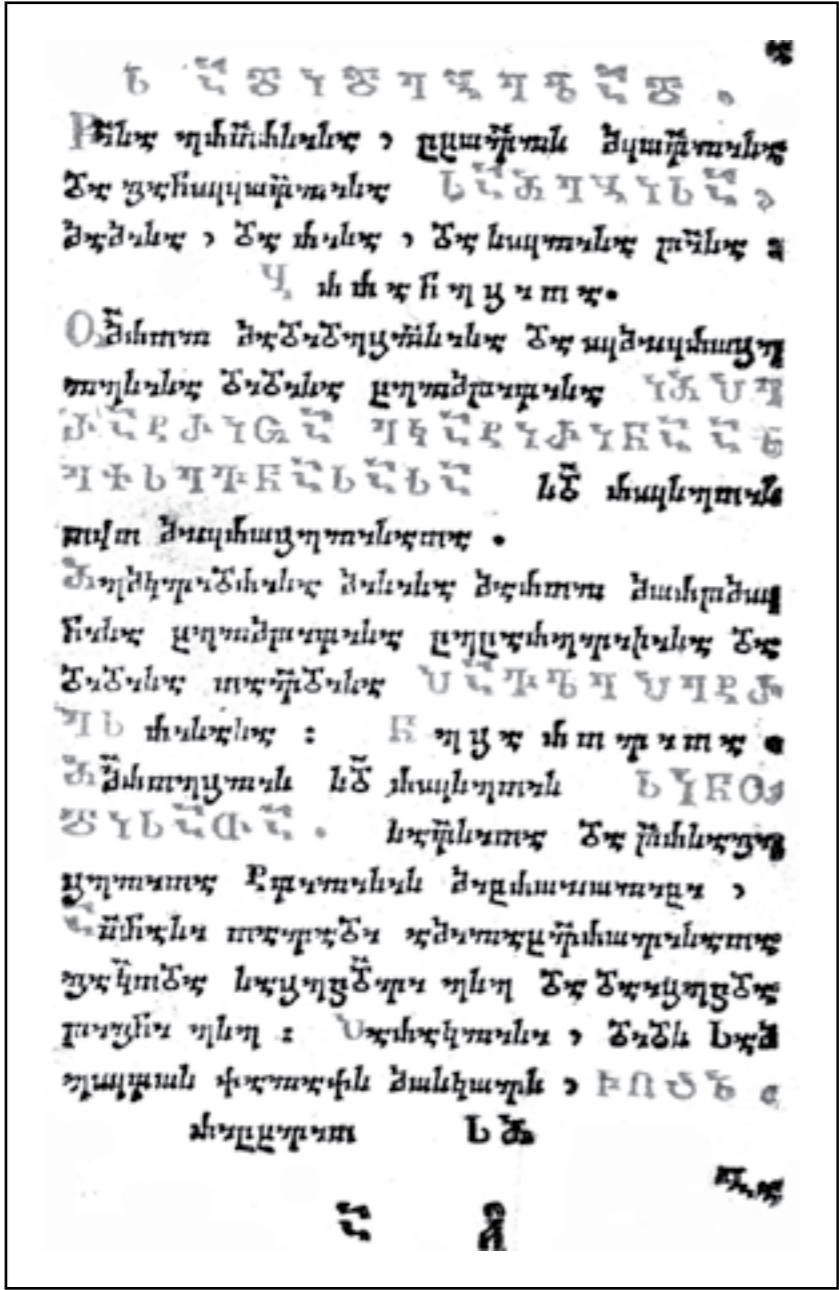
ხელნაწერი: წინა [8], [2] და ბოლოში [2] გვერდი, ასევე ბეჭდური გვერდების
 სარესტავრაციო ქალაღღზე გექსტი დაწერილია ნუსხურით შავი მელნით ერთი
 ხელწერით. ა (1)-ით ღანომრილი ხელნაწერი იწყება ბეჭდური ე (5) გვერდის გექსტით,
 ჩანს, ამ აღღგენი ღროს თავფურცელი და 1-4 გვერდი წიგნს არ აკლდა.

მინაწერები: „1871“ – [1] ხელნაწერი გვ.

ბეჭედი: „თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“ – ხელნაწერ ფურცლებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 2010 წელს.

პარაკლისი. მოსკოვი. 1767.
თავფურცელი.

პარაკლისი. – მოსკოვი. – 1767.

ართ (1-109), [1] გვ. = ა⁸-გ⁸, 8⁷ ფ.
შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სტრ.=45 მმ. გვერდზე 22 სტრიქონი, გეჟსგის ანაწყობი (11x6,5) სმ.
პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, აღნუსხვა ზედა კუთხეში.
სიგნატურა: ასოებრივი, ორმაგი – ნუსხურითა და სლავეურით, ქვემოთ ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად. აღნუსხვა იწყება თავფურცლიდანვე, დანომრილია რვეულთა მხოლოდ პირველი ფურცლები: ა. A -----, ბ. B ----- და ა.შ.
ბეჭდვა: ორფერში, წითელი და შავისალებავით. აქვს კოლონტიგულები, კუსტოდები.
ტირაჟი: 240 ცალი. ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „საღიღებულად წმიდისა ერთარსისა, ცხოველს მყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა: მამისა, და ძისა და სულისა წმიდისა. ბრძანებითა უმართლმადიდებლესისა და უმპყრობელესისა ღიღისა ხელმწიფისა იმპერატრიცა ეკატერინა ალექსეენასასა, სრულიად რუსეთის თუთ მყრობელისათა. მემკვიდრისა მისისა მართლმორწმუნისა ხელმწიფისა ცეცარევიჩისა და ღიღისა თავადისა პავლე პეტრეს ძისასა. ნებართვითა მმართველის სრულიად რუსეთის სინოლისათა. საფასითა და წარსაგებელითა გვილისის მიგროპოლიტი, ათანასი თავადი ამილახვაროვისათა. გაკეთდა საბეჭდავი ესე და დაიბეჭდა წიგნი ესე, პარაკლისი, ღიღს სამეუფოს ქალაქს მოსკოვს, ჩღიბ (1767). რიცხვით სმ (240)“.

გეჟსტი:
პარაკლისი ღმრთისმშობლისა – ბ-ლ (2-30) გვ.
დაუჯდომელი ღმრთისმშობლისა – ლა-პა (31-81) გვ.
გალობა სავედრებელი უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესი – პა-ელ (81-94) გვ.
ანგელოზის გალობა – ეე-რე (95-105) გვ.
ლოცვა წმიდისა იოანე ოქროპირისა. აღსარებისათვის ცოლვათასა და სინანულისა – რე-რზ (106-107) გვ.
ლოცვა წმიდისა ამონისი – რზ-რზ (107-108) გვ.
ლოცვა წმიდისა ეფრემისი – რზ (108) გვ.
გალობა სძლისპირი. სამებაო წმიდაო – რთ (109) გვ.

გაფორმება – გრაფიურა: აღღგომის ხატი ყვავილოვან-ფოთლოვან ორნამენტში. წარწერებით: «Воскръшние Хрѣтoво», «Ѡн. хѣс» – თავფურცლის წინ ჩართულ ფურცელზე. თავსამკი: ფართოფოთლოვან ორნამენტში – ჯვარი: ბ (2), ლა (31), პა (81) და ეე (95) გვ. ბოლოსამკი ლ (30) გვერდზე.

1. FS 3 782/09²⁶⁰ – პარაკლისი. – მოსკოვი. – 1767. – ა-რთ (1-109), [1] გვ. – სრული ცალი. კარგად დაცული.

ყდა: (15x10) სმ. მუყაო, მწვანე ტყავით, გვიფრული, ორნამენტული ჩარჩოებით, მოვარაყებულები. ყუბა გვიფრულია. ფორმაცი იისფერი.

მინაწერი: „3782“ – წინა ფორმაციის [2] გვ., შავი მელნით.

გალაფეკილი, გაურკვეველი მინაწერი უკანა ფორმაციის [3] გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

2. FS 515 – პარაკლისი. – მოსკოვი. – 1767. – თ-რთ (9-109), [1] გვ. – წიგნს აკლია: ა-ზ (1-8), ლგ-ლდ (33-34) და მე-მე (45-46) გვ.²⁶¹

ყდა: (15,5x9,5) სმ. მუყაოზე გალაკრული ყავისფერი ტყავი, გვიფრული: ორნამენტული არშიის კუთხეებში იისებრი ყვავილებით, ცენტრში ზედა ფრთაზე – „ჯეზრმა“, ქვედაზე – „ლეთისმშობელი“. ყუბა – გვიფრული.

სარესტავრაცია ყდა, მოცილებული წიგნის კორპუსს. ძველი რესტავრირებულია ფურცლებად.

მინაწერები:

1. „515“ – ზედა ფრთის ფორმაცზე, შავი მელნით.
2. „279“ – გ (3) გვ. წითელი ფანქრით. იქვე წითელი მელნით: „142“.
3. „ქიქოძის ჰიბლიოთეკისა“ – ლვ (36) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით.
4. „თაძაპის დაყუდებული აბის“ – რზ (108) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით.
5. „ქ. როლაყაძის. ეიოპის, სუფრის, ასული ნინო დაიბადა ივ^ლ (16) ღვინთისთვის. წიგნის ჯამს სუთაბათს. ქ[ორონიქონ]ს ყოზ (472)“ [472+1312=1784] – რთ (109) გვ. V-ზე, მელნით. იქვე:
6. „ქ. როლაყაძის, სუფრის, ეიოპის ძე, ავთანდილი დაიბადა თქვერის იე (13), ჰაბასკებს, წიგნის ჯამს, ქ[ორონიქონ]ს ყოა (471)“ [471+1312=1783]. იქვე:
7. „ქ. როლაყაძის, სუფრის, ეიოპის ასული, [ანულა] დაიბადა ჰაბასკებს ლაქს, ქ[ათბის] სპონისს, თქვერის დ (4), ქ[ორონიქონ]ს ყოგ (476)“ [476+1312=1788]. იქვე არშიაზე:
8. „ქ. როლაყაძის ეიოპის ასული, ძაქა, დაიბადა ანოილს იზ (17), ქ[ორონიქონ]ს. ყა“ (480) [480+1312=1792].
9. „ქ. [ქელიქის] ძვილის იოანეს ასული, ჰაბასკე, დაიბადა იანკის ე (3),

²⁶⁰ ღვეთ ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციიდან.

²⁶¹ საკატალოგო ბარათზე აღწერილი იყო, როგორც „დაუჯლომელი“, გამოცემის ადგილისა და ღრის მითითების გარეშე. საგამომცემლო მონაცემები დაზუსტდა F 246/1 ცალთან შედარებით.

ენთიადისას, ქ[ორონიქონ]ს ვე (503)“ [503+1312=1815] – უკანა ფორმაცზე, წინა მინაწერთა ავტორის ხელით. იქვე:

10. „ქ. ეს დაყუდებული როლაყაძის ეიოპის, სუფრის, ასულის ძაქს აბის, ვინც პიიპის, პისხადეს, როქონის აბაში სწიან“. იქვე:

11. „ქელიქის ძვილის იოანეს ძე, ეიოპი, დაიბადა თქვერის ია (11), ოთხაფათს, წიგნის ჯამს, ქ[ორონიქონ]ს ვდ (504), ძივაჲ იყო ჰ (2)“. [504+1312=1816]

ბეჭედი: „ქმწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – წინა ფორმაცზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

ლაგითნი. მოსკოვი. 1768.
თავფურცელი.

ლაგითნი. – მოსკოვი. – 1768.

ა-გვე (1-366) გვ. = ა⁸-კ⁸; კგ⁷ ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სტრ.= 44 მმ. გვერდზე – 24 სტრიქონი. გეჟსტის ანაწყობი (11,5x7) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, აღნუსხვა ზედა კუთხეში. რკმ (127)-ის შემდეგ არის სიბ (112). შეცლომა სწორდება მომღვენო გვერდზე.

სიგნატურა: ასოებრივი, ორმაგი – ნუსხურითა და სლაგურით. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რეგულებად. სლაგურით დანომრილია მათი მხოლოდ პირველი, ნუსხურით კი 1-4 ფურცლები: A. ა, ა ბ, ა გ, ა დ, – – – –; B. ბ, ბ ბ, ბ გ, ბ დ, – – – – და ა.შ. შეცლომები გამოისაგება მხოლოდ ასოთა ადგილის შეცვლაში.

ბეჭდვა: ერთ ფერში. გეჟსტი მოხარჩობულია, აქვს კუსტოლები. კოლონტიგულები და მუხლთა მაჩვენებლები ორმაგ ხაზოვან ჩარჩოშია.

ტირაჟი: ცი (2010). ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სადიდებელად ლუთისა ერთარსისა, სამგვამოვანისა: მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა. ბრძანებითა უმართლ მაღიდებლესისა და უმპრობელესისა, დიდისა კელმწიფისა იმპერატორისა ეკატერინა ალექსევნა სრულიად რუსეთის თვით მპრობელისათა, კამსა მექკუდრისა მისისა, მართლ მორწმუნისა, კელმწიფისა, ცეცარევიჩისა და დიდისა თავადისა პავლე პეტრეს ძისასა. ნებართვითა მმართველის, სრულიად რუსეთის სინოდისათა, საფასითა და წარსაგებელითა გვილისის მიგროპოლიტი ათანასი, თავადი ამილახვაროვისათა, გაკეთდა საბეჭდავი ესე, და დაიბეჭდა ლეთივ სულიერი წიგნი ფსალმუნთა, მეფე წინასწარმეტყველის დავითისა. ზედა მხედველობითა თავადის დიმიტრი ციციანოვისათა. დაიბეჭდა სამეუფოს ქალაქს მოსკოვს. დასაბამითგან წელსა კსოვ (7276). ქრისტეს აქეთ ჩღმწ (1768)²⁶² – ა-ბ (1-2) გვ.

ქართული ანბანი – მრგვლოვანი და ნუსხური, წაღმა-უკულმა წყობით. აქვეა ანბანი რიცხვითი შესაგვესებით 1-დან 1000-მდე – ბ (2) გვ.

ათანასე თბილელის გერბი – გიპიური.– სპთ (289) გვ.-ზე, გეჟსტის ქვეშ.

მესგამბეთა ლექსი:²⁶³

„ლაგითის ხატი, წმიდისა, აქა ძე, წინა დებული,
შეამკობს თქმულთა ფსალმუნთა, არის რა დირსად ქებული,

²⁶⁴ ამ სგამბის ერთადერთი გამოცემისაა, სადაც გამოყენებულია ორმაგი დათარიღება: დასაბამითგან და ქრისტეს აქეთ.

²⁶³ ქ.წ.-ში მითითებული არ არის.

მიგროპოლიტი მოგიძღვნის, გვილისის სახელ ღებული,
და ათანასისა სტამბაა, აწ მოსკოვს განახლებული“

– ლგ (33) გვ. ღავითის ხაგის წინ.

გექსტი:

თქმული ღიღისა შაბათისა – გ-ვ (3-6) გვ.

თქმული აგვისტინე მასწავლელისანი – ვ-თ (6-9) გვ.

სიმოვლო წმიღათა შორის მამისა ჩვენისა ათანასი ალექსანდრიელ პატრიარქისა
– ი-ღ (10-14) გვ.

ანასტასი პატრიარქისა ღიღისა ანგიოქიისა და კვირილე ალექსანდრიელისა
განწესება სარწმუნოებისა და კითხვა-მიგება ღვთისმეტყველებისათვის – იღ-იმ
(14-17) გვ.

წმიღის მაქსიმეს თქმულთაგან, სარწმუნოებისათვის – იმ-კბ (17-22) გვ.

გიბიკონი ღავითნისა, თუ ვითარ ჯერარს კითხვა სრულიად წელიწადსა შინა – კბ-
კმ (22-27) გვ.

გიბიკონი ფსალმუნთა, თუ ვითარ იკითხების ღავითნი წმიღათა ღიღთა მარხვათა
შინა – კმ-ლ (27-30) გვ.

ვითარ შუენის თვისად კითხვა ფსალმუნთა – ლ-ლგ (30-33) გვ.

კანონები, ა-კ (1-20) – ლე-სპთ (35-289) გვ.

ესე ფსალმუნი გარეშე ასერგასისა რაქამს ეწყო გოლიათს– სჟ (290) გვ.

გალობანი, ა-თ (1-9) – სჟ-გიმ (290-317) გვ.

ყოვლად აღსრულებისა რომელთაშე კანონთა, გინა სრულად ღავითნისა და
გალობათა – გიმ-გკ (317-320) გვ.

გამოკრებილი ფსალმუნნი – ტკა-გნბ (321-352) გვ.

წარკითხვა მოსახსენებელთა – გნგ-გაბ (353-362) გვ.

წესი თუ ვითარ ჯერარს ათორმეტთა ფსალმუნთა თვისად კითხვა – გაბ-გაგ (362-
363) გვ.

მოხუცებულთაგან კანონი სენაკისა და ლოცვა, რომელი მისცა ანგელოზმან
უფლისამან ღიღსა პახუმის – გაღ-გაგ (364-366) გვ.

ათანასე ამილახერის ანღერძი – „განსრულდა საღიღებულად ღმრთისაჲ.
ამინ. ჩღღ (1764) მსხვილი წერილით ღავითნი ღაბეჭღა ღკ (720)²⁶⁴, ჩღღ (1768)
ამ წერილით ღავითნი ღაბეჭღა ცი (2010). ყოველთა გევეღრები, კეთილად
მკითხველნი, თქვენ მიერ ლოცვით მოხსენებას ვითხოვ. მიგროპოლიტი, მღაბალი
ათანასი“ – გაგ (366) გვ.

გაფორმება – ღავით წინასწარმეტყველის ხაგი წარწერით: «Ц`Р ДБ`Д» –
ლღ (34) გვ. გამოცემა შემკულია აგრეთვე თავსამკ-ბოლოსამკებით, კალაფონებით,
მხაგვრული ჩარჩოებით, საზენაო ასოებითა და გექსტის გამყოფი ორნამენტებით.

²⁶⁴ აქ იგულისხმება „ფსალმუნის“ 1764 წლის გამოცემა.

1. K 13 424/209 – ღავითნი. – მოსკოვი. – 1768. – ა-გაგ (1-366) გვ. – სრული ცალი.

ყღა: (18x11) სმ. ხის, შავი გყავით, გვიფრული: ორნამენტული ჩარჩო,
ცენტრში ზეღა ფრთაზე ღავით წინასწარმეტყველის გამოსახულება, ქვეღაზე –
არაბესკა. შეიმჩნევა შესაკრავთა კვალი. ზეღა ფრთაზე შერჩენიღია თასმა. ყუა
– გვიფრული.

აკინძვის ხარევი: თავფურცელი ჩაკრულია შებრუნებით.

მინაწერები:

1. „წმინღაო მთაღაბმონაძეო ეიოზეი ...“ – წინა ფორმაცმე.
2. „ყოფძიღ იოსეზ, ნესტოზ ჰაბზაქაძე“ – ლ (30) გვ. არშიებზე, ზემოთ და ქვემოთ,
ერთი ხელწერით.
3. «Несторъ Бугадзе» – სოგ (273) გვ. ზეღა არშიაზე, ლურჯი მელნით.
4. „ეოღა ცყეღალაძე“ – გღ (304) გვ. შავი ფანქრით, ორჯერ.
5. «Григорій Ткемаладзе, Гола Ткемаладзе» – გკ (320) გვ. ფანქრით.
6. «Иракий. Ал. Ткемаладзе» – გღღ (334) გვ. შავი ფანქრით.
7. „ეოღა ცყეღალაძე ღისნაღლე ამ ნიენძი 1889 ნელსა, 3 იანღაბს“ – გნბ
(352) გვ. შავი ფანქრით.
8. „ეს ღავითნი მიცის აბის“ – გაგ (363) გვ. შავი მელნით.
9. „ესე წმიღა ნანღეი ღავითნი, ჟბუჭის“ – გაგ (366) გვ.
10. „ეს ღავითნი ჟბუჭის ღეღანოზისა აბის“ – უკანა ფორმაცი. იქვე:
11. „ეს ღავითნი აბის ჟბუჭის მონასტრის“. იქვე ორჯერ. იქვე:
12. ანბანი „ა-შ“. იქვე:
13. „მოისღერე, [წიენო], ღაძნეი ამის 1845“ იქვე:
14. „ქ. ყღაღო ისო ჟბისღე, სწაღლა ითიღად მოყბღინე მონასა ძენსა, მიათა
ისწაღლოს ... და ეღღიღოს ძენ ყოველ ღღეთა ცხოღრქი[სათა]“ იქვე:
15. „წიენი ესე, ღავითნი, ეიოზეის ეღღესიას ...“. იქვე:
16. „ეს ღავითნი ეყთღინის ჟბუჭის [მონასტრისა] ...“ – უკანა ფორმაცი [2] გვ.
ნუსხურით. იქვე:
17. „წიენი ესე ღავითნი ... აბის“.
18. „ესე წიენი ღავითნი აბის ჟბუჭის მონასტრის“ – უკანა ფორმაცმე
19. „წმინღაო ეიოზეი ძღმინყალე ძე ცღღღიღი“ – იქვე:
20. „ეს ღავითნი ეყთღინის ჟბუჭის მონასტრის“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

2. FS 2 537 – ღავითნი. – მოსკოვი. – 1768. – ა-გაგ (1-366) გვ. – სრული ცალი.

ყღა: (18x11) სმ., ხის, ყავისფერი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული

ჩარჩო, ცენტრში, ზედა ფრთაზე, სულიწმიდის მოფენა, ქვედაზე კი ორთავიანი არწივი. შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი. ზედა ფრთაზე შერჩენილია მეგალის ოქროსფერი შესაკრავი. გყავი ოღნავ დაზიანებულია. ყუბაზე ნუსხურითაა ამოტვიფრული „ღავითნი“.

სარესტავრაციოა ყდა.

მინაწერები:

1. „ელაზა ... [წილ]ქელ ღვინობისოქქი“ – წინა ფორმაცზე, ქვედა მხარეს, შავი მელნით, მხედრულით, უკუღმა.
2. «1829го Августа, 14го дня, была холера в Тифлиссъ, в это время я былъ ...» – გექსტის უკან ჩართული ფურცლებზე. იქვე:
3. «1847го года, 26го июня, была холера в Г. Тифлиссъ». იქვე:
4. „რეპშ-სა (1847) წელსა, ივნისის 14^{-სა} (26) დღესა, იყო ხოლოცა ცვილისში“. იქვე:
5. «1848го года, ноября 10го числа, вслили большой Колоколь Тиф. Сионского Катедрального Собора». იქვე:
6. „რეპშ-სა (1848) წელსა, ნოემბრის 10^{-სა} (10) დღესა, ჩაძოასეს ქალაქში სიონის სოჭის დიდი ზაბი“. იქვე:
7. «1848го года, ноябр 25го дня, освященъ мостъ Кукійскій, во 2 часу по полуд». იქვე:
8. „რეპშ-სა (1848) წელსა, ნოემბრის 14^{-სა} (25) დღესა, აყობსა აბქიქმან ისიდორქ ყყის ხიდის საძიკველი“. იქვე:
9. «1849го года, июня 12го освященъ фундаментъ церкви [Нерукотв] образа, вь Марткоп, Арх. Исидоромъ». იქვე:
10. „რეპშ-სა (1849) წელსა, ივნისის 12^{-სა} (12) აყობსა საძიკველი მარტოფის ღვთაქის ეკლესიისა აბქიქმან ისიდორქ“. იქვე:
11. «1848 года ... августа посвященъ фундаментъ Корпусной церкви, Исидором Арх. Грузии» – უკან ჩართული ფურცლის [2] გვ. იქვე:
12. „რეპშ-სა (1848) წელსა, აგვისტოს 30^{-სა} (30) დღესა აყობსეს საძიკველი ყობაყბის ეკლესიისა“ – იქვე:
13. «1849го года июня 30го дня кончъинь Курсь Семинарскій наукъ, Михаилъ Лазарев вь достойнст... студента». იქვე:
14. „რეპშ-სა (1849) წელსა, ივნისის 30^{-სა} (30) დღესა, დაჯანსუკე ყყის ცვილისის სასულიერო სემინარიისა, მქ, მიხაილ ლაზარეკმან ...“. იქვე:

ღავითნი. მოსკოვი. 1768

15. «Посвященъ вь стихарь 1847 году 26 октяб. ... Экзархомъ Грузии».

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

3. PG 1/1768 – ღავითნი. – მოსკოვი. 1768. – ა-გვ (1-366) გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (18x10) სმ., მუყაო, ყავისფერი, გვიფრული გყავით. ორნამენტული ჩარჩოს ცენტრში ყვავილებია ჯვრის ფორმით. ყუბაზე ზემოთ ამოტვიფრულია «Псалтирь». ფორმაცი ცისფერია, ფურცელთა შემონახვერი კი მოვარაყებულ-მოხატული.

სარესტავრაციო: ყდა და გ-დ (3-4) გვ.

ღანართი: ამავე გამოცემის გდ-გდვ (365-366) გვ.

მინაწერები:

1. „რაი აღს ღობაყცია, ეს ღობაყცია აღს“ – წინა ფორმაციის [2] გვ. შავი მელნით.
2. „ქ. ნ. 51. ღავითნი. მოსკოვი. 1768. ნ. ხყც. 18/СII 1939 ნ. შქმ.“ – წინა ფორმაცი [3] გვ.
3. „ალქსანდრე სვიძონის ძე ეპისკოპოსილის ნიენქიდან“ – თავფურცელზე, იისფერი მელნით.
4. „ქ. ნ. 51. ღავითნი. 30 [ქან.] 1939“ – უკანა ფორმაცი. **წიგნის პალატაში რეგისტრირებულია** 1939 წელს.

4. K 9 728/209 – ღავითნი. – მოსკოვი. – 1768. – ლგ-გნბ (33-352) გვ. – წიგნის

აკლია: ა-ლბ (1-32), ლე-მგ (35-66) და გნგ-გმგ (353-366) გვ.

ყდა: (18x10) სმ., ხის; გადაკრულია სხვა, დიდი ფორმაციის წიგნის შავი გყავი, ძნელად შესამჩნევი გვიფრით, საკუთხე გრავიურები დაყირავებულია, ცენტრალური სამკი ყუასთანაა მოხვედრილი. ფორმაცად ზედა ფრთაზე აკრავს ამავე წიგნის ივ (16) გვერდი, ქვედაზე კი გმგ (365)-ს ფრავმენტი.

სარესტავრაციოა, ალაგ-ალაგ გექსტი აღღგენილია ნუსხურითვე, შავი მელნით.

აკინძვა: წიგნი დაშლილია, ყუაც მოცილებულია კორპუსს.

ღანართი: ერეკლე II-ის სგამბის 1790 წლის ღავითნის მე-ოდ (45-74) გვ.

მინაწერები:

1. „საყობიჭა ჰყო [ყყიასი]“ – რნდ-რნე (154-155) გვ. იგივე სკლ-სკე (224-225) გვ.
2. „ეს ღავითნი ყყთნის სვიძონს“ – სდა (261) გვ. წინა მინაწერის ხელით. იგივე სოე (275) გვ.
3. „ეს ღავითნი ყყთნის ჰყო ყყიას 1880^{-სა} წელსა, მაისსა“ – სპთ (289) გვ.

ღავითნი. მოსკოვი. 1768

ზედა არშიაზე, შავი მელნით.

4. „იოსებ ბაბათაძე“ – სქა (291) გვ. ზედა არშიაზე, შავი ფანქრით.
5. „ეს ღვთისი ჩაჯათაჲ ოც აწილს, ჳიჲჲლი იანგობიდან“ – სქგ (293) გვ. ფანქრით, წინა მინაწერის ავტორის ხელწერით.
6. „1882, ეს ღვთისი ჩაჯათაჲ 2 პაისს, ოყო ...“ – გლწ (338) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით.
7. „ეს ღვთისი იესუსის ჰესაჲიონ ცესკიას“ – გნბ (352) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით.

გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: ნდ (54), აგ (63), რეა (191), რეგ (193), სნვ (256), სნთ (259), სოვ (276), სქა (291), ტკა (321), გლდ (334), გმ (340) და გოდ (374) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1936 წელს.

5. K 18 196/209²⁶⁵ – ღვთისი. – მოსკოვი. – 1768. – ა-გვ (1-366) გვ. – წიგნს აკლია: პა-პბ (81-82) და ქე-ქვ (95-96) გვ.

ყდა: (17x11) სმ., მუყაო, ლურჯი კოლენკორით.

აკინძვის ხარვეზი: გლმ-გნბ (337-352) გვერდები შებრუნებითაა.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1950 წელს.

6. K 51 760/209 – ღვთისი. – მოსკოვი. – 1768. ე-გვ (5-362) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, ა-დ (1-4), იგ-იდ (13-14) და გგ-გვ (363-366) გვ.

ყდა: (17x10) სმ. მუყაო, ყავისფერი გვავით. ყუა გვიფრულია, ფორმაცი – ცისფერი.

მინაწერები:

1. „იესუსის წყაჲსთაჲჲლის ჰიბლიოთეკას. 196 წ. 24/VIII“ – წინა ფორმაციზე ლურჯი მელნით.
2. „ამ ღვთისი ღწიბამ სოფ. ამაჲყეთის იკლესიას. იანგობი ჳაჲლუ წილწრელი. 1924 წ. 1 თჲბჲალი“ – წინა ფორმაციის [2] გვ. იისფერი მელნით.
3. „ეს ღვთისი იესუსის მღჲღლ-მონაზონს, სჲსონს. 1914²⁶ წელს, იკლესიის 22²⁶ ღლსა“ – წინა ფორმაციის [2] გვ. შავი მელნით. იგივე უკანა ფორმაციის [2] გვ.
4. „1768 მისკოვი“ – სპთ (289) გვ. გერბის ზემოთ, მარჯვნივ, კერატიშვილის ხელით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1985 წელს.

²⁶⁵ ამ ნომერზე ორი ბარათი იყო შედგენილი: ერთზე 1764 წლის გამოცემა მითითებული, მეორეზე კი 1768 წლისა. მართებულია მეორე.

7. K 51 955/209 – ღვთისი. – მოსკოვი. – 1768. – მ-გვ (7-366) გვ. – წიგნს აკლია: ა-ვ (1-6); ია-ივ (11-16); ლგ-ლდ (33-34) გვ.

ყდა: (17x11) სმ. ხის, შავი, გვიფრული გვავით: ორნამენტული ჩარჩოს შიგნით ხაზების გადაკვეთის წერტილებშიც სამკებია. ყუა გვიფრულია. ზედა ფრთა, ყუასთან ერთად, მოცილებულია წიგნის კორპუსს.

სარესტავრაციო: ყდა და მ-ო (7-70) გვერდები.

აკინძვა: ამოვარდნილია მმ-მმ (47-48) გვ.

მინაწერი:

1. „ეალიღჲ ჰენ, ცხოჲრჲის მოქცეჲლო [ლაჲჲაო]“ – გლგ (333) გვ. ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1985 წელს.

8. FS 3 753/109²⁶⁶ – ღვთისი. – მოსკოვი. – 1768. – ე-გვ (5-366) გვ. – წიგნს აკლია: ა-დ (1-4) და იე-ივ (15-16) გვ.

ყდა: (16x10) სმ. ხის, ღია ყავისფერი გვავით. გვიფრული: ორნამენტული ჩარჩო, ცენტრსა და კუთხეებში ყვავილები..

რესტავრირებულია ცისფერი ქალაღით. გექსტი ზოგან ნუსხურითვე, შავი მელნითაა აღღგენილი.

მინაწერები:

1. „[ქჲ]თი რჲი, მნე რჲი“ – იბ (17) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
2. „ქ. წესი, თუ ჳითაბ ...“ – გგ (363) გვ. ბოლოსამკთან ნუსხურით, შავი მელნით.
3. „იფსიქესი, იფსიქე“ – გგ (366) გვ. ხელრთვით.
4. „ეს ღვთისი სჲჲიჲჲლოს მჲის ასკლის, იფსიქესი, აჲის“ – ქვედა ფრთის ფორმაცზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

9. FS 3 753/209²⁶⁷ – ღვთისი. – მოსკოვი. – 1768. – გ-გვ (3-364) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი და გჲე-გჲვ (365-366) გვ.

ყდა: (15x9) სმ. მუყაო, შინდისფერი გვავი, გვიფრული, ვარაყიანი ორნამენტებით. ყუაზე – «ПСАЛТИРЪ». ფურცელთა შემონაჲერი მოქცეულია, ჩასანიშნი ოქროსფერი, ფორმაცი უღალი.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

10. FS 3 764/209²⁶⁸ – ღვთისი. – მოსკოვი. – 1768. – ე-გვ (5-366) გვ. – წიგნს აკლია ა-დ (1-4) გვ.

²⁶⁶ ღვთისი ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციის.

²⁶⁷ ღვთისი ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციის.

²⁶⁸ ღვთისი ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციის.

ყდა: (17x10) სმ., ხის, შავი გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩოს ცენტრში ზედა ფრთაზე ღვით წინასწარმეგყველი, ქვედაზე – არაბესკა. ყუა გვიფრულია.

სარესტავრაციო: ლე-ლზ (35-38); რეგ-რედ (193-194) და სზ-სზ (207-208) გვ.

მინაწერები:

1. „ათას ზგანს ოთხმოცდა ცაქცსა წელსა, ივანობის თვის ოცსა დღესა, დაიბადა ქალიწა დათას ძე ქველადი“ – წინა ფორმაცზე, შავი მელნით, თითქმის ამომქრალია.
2. „1937 წ. მიხაკო 53 წ. ემიძა 46 წ. ქალიწო 44 წ. ყაცია 41 წ. ექლიანე 38 წ. თაძაძა 37 წ. ეყუყულა 34 წ. საძა 30 წ.“ – წინა ფორმაცზე, ლურჯი მელნით. იქვე: „1909–1893; 1900–1893=7“.
3. „ესე დაფითნი, ესე დაფითნი ... ჰაცობნს“ – ნუსხურითა და მხედრულით, გექსგის წინ ჩართული ლურჯი ფურცლების [1] გვ.
4. „რყაბ²⁶⁹ (1889) წელსა, იანვრის ყმ (28) [დღესა], დეიბადა რეძი ძვილიძვილი მიხაკო. ეინათლა ოცდასამს ივანობისთვეს“ – წინ ჩართული ლურჯი ფურცლის [2] გვ. იქვე:
5. „1884 23 სეკ., 1883 8 მ. 22, 1894 24-32, 1883 8-22, 9. 16. 10“.
6. «Сія псалтирь прінадлежить ученику [нисшаго] отделения Тифлисского духовного [училища Георгіи [Лонгиноз] Беріевъ» – წინ ჩართული ფურცლის [3] გვ. იქვე:
7. „ესე წ. დაფითნი ყყუთნის ...ისის მიხაკეს. ემიეოლ ლონგინოზ ჰეიეყისა აბის. ვინც ესე მიიანობის ეყუყულეს წმინდა ...“²⁶⁹
8. „რყ ოთხმოცდათრეშეცსა (1891) წელსა, აპრილის ოცდასამსა დღესა, დაიბადა რეძი აყაყის ძვილი ეიობე“ – წინ ჩართული ფურცლის [4] გვ. შავი მელნით. იქვე:
9. „რყ... დღესა ივანის [ოცსა] დღესა, დაიბადა ყვიბას რეძი ყაყოს ძვილი ქალიწო.²⁷⁰ ივანე“.
10. „1896²⁷⁰ წელსა, ყყნისთვის ოცდაცხობსა, დეიბადა ყყაციბინე ქველადი და მიინათლა ყ (6) იანვარს, 1897“.
11. „ესე დაფითნი ესეცაჲ ჰეიეყისა აბის“ – ლე (35) გვ. თავსამკის ქვეშ თითქმის ამომქრალია.

²⁶⁹ დანარჩენი წაჭრილია.

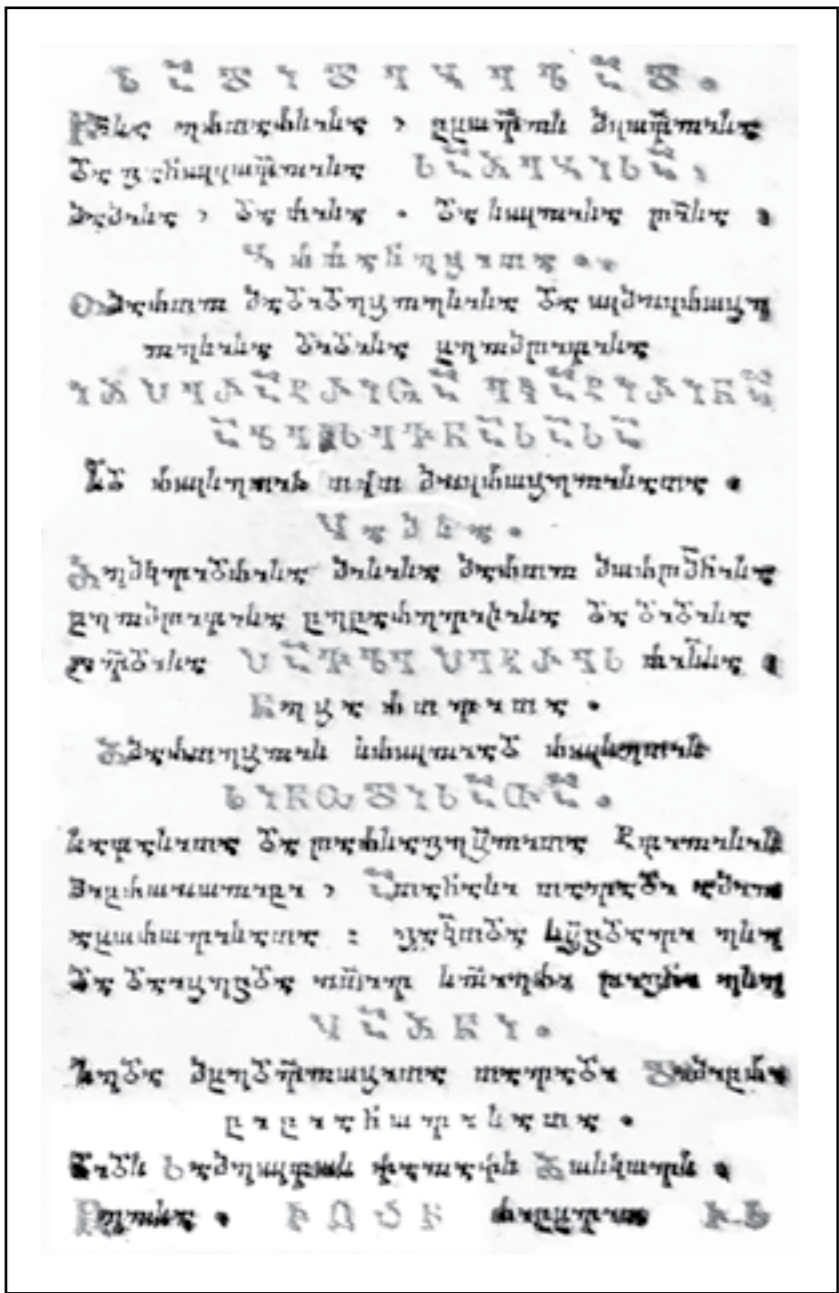
²⁷⁰ წაშლილია და იმავე ხელით მიწერილი.

12. „ესე დაფითნი რეძე ცოდვილისა, ათანასისა აბის, იეოპონასისა, დედაძან რეძეძან მოძცა. ათანასი ამილახვაბოფი ქაიხოსროს ძე“ – სპთ (289) გვ. გერბის მარცხნივ და ქვემოთ, შავი მელნით. იქვე:
13. „ქაიხოსროს ძე. რყე-ს (1813) წელსა, მაისის იე (16)“.
14. „რყაბ²⁷¹ (1889) წელსა, დეკემბრის რეიდეცს, წაიყვანეს რეძი ასული. [რობეყა] ძღვლეძა ციმიფეძ“ – უკანა ფორმაცზე, შავი მელნით. იქვე ფანქრით: „1909 – 1897=[12]“.

ერთგულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1945 წელს.

²⁷¹ სახელი ორივეგან დაწერილია ხელრთვით.

ქაზნი. მოსკოვი. 1768.
თავფურცელი.

ქაზნი. – მოსკოვი. – 1768.

[2], ა-ყკ (1-826) გვ. = [1], ა⁷, ბ⁸-მგ⁸, მღ⁷; მე⁸-ნა⁸; ნბ⁷ ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ.= 45 მმ. გვერდზე – 24 სგრიქონი. გეჟსგის ანაწყობი (12x7) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, აღნუსხვა ზელა კუთხეში. I ვარიანტი – აღნუსხვა ზუსტია. II ვარიანტში ქაბ (662)-ის შემლეგ ქაბ (664) ორჯერ; ქაე (665)-ის შემლეგ ქაბ (667) და ქაბ (668) ორჯერ: (K 41 206/209, K 13 421/209, K 53 107/209, K 18 249/209).

სიგნატურა: ასოებრივი, ორმაგი – ნუსხურითა და სლავერით. ნუსხურით დანიშნულია რვეულთა 1-4 ფურცელი, რუსულით – მხოლოდ პირველი: A. ა, ა ბ, ა გ, ა დ – - - -; B. ბ, ბ ბ, ბ გ, ბ დ – - - - და ა.შ. გამოცემა ძირითადად აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად; რამდენიმე 7 ფურცლიანია.

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით. გამოყენებულია კოლონტიგულები, კუსტოლები, კალაფონები, მარგინალები. სთა-ქოთ (271-679) გვერდებზე გეჟსგი ხაზოვან ჩარჩოშია.

ტირაჟი: წს (1200). ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „საღიღებულად წმიდისა ერთარსისა, ცხოველს მყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა, მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა. ბრძანებითა უმართლმადიდებელისა და უმპყრობელისა ღიღისა ხელმწიფისა იმპერატრიცა ეკატერინა ალექსევენასასა. სრულიად რუსეთის თვთ მპყრობელისათა. ქაზსა მეგევიღრისა მისისა მართლმორწმუნისა ხელმწიფისა ცეცარევიჩისა და ღიღისა თავალისა პავლე პეტრეს ძისასა. ნებართვითა მმართველის სრულიად რუსეთის სინოდისათა. საფასითა და წარსაგებელითა გფიღისის მიგროპოლიგი, ათანასი თავალი ამიღახოროვისათა, გაკეთღა საბეჭღავი ესე და დაბეჭღა ღმრთიე სულიერი წიგნი ესე ქაზნი, ზელამხეღვეღობითა თავალი ღიღიგრი ციციანოვისათა. ღიღს სამეუფოს ქალაქს მოსკოვს, წელსა ჩღაბ (1768), რიცხვით წს (1200)“.

- გეჟსგი:**
- ქაზნი შუაღამისა – ა-ღე (1-35) გვ.
 - შაბათისა – კვირისა შუაღამისა – ღე-ნგ (35-53) გვ.
 - განგება ცისკრისა – ნღ-რკბ (54-122) გვ.
 - ქაზნი პირველი მზისა – რკბ-რღ (122-130) გვ.
 - შელეგი პირველისა ქაზნისა – რღ-რღე (130-135) გვ.
 - ქაზნი მესამე – რღე-რმბ (135-142) გვ.
 - შელეგი მესამე ქაზნისა – რმბ-რმმ (142-147) გვ.
 - ქაზნი მეეჟესე – რმმ-რნე (147-155) გვ.

შედეგი მეექვსე ქაშისა – რნე-რა (155-160) გვ.
 განგება სადილის ქაშისა – რა-რპპ (160-182) გვ.
 ქაშნი მეცხრე – რპპ-რპთ (182-189) გვ.
 შედეგი მეცხრე ქაშისა – რე-რეე (190-195) გვ.
 განგება მწუხრისა – რე-სია (195-211) გვ.
 ქაშნი დიდი სერობისა – ბის[სიბ]-სნგ (212-253) გვ.
 ქაშნი მცირე სერობისა – სნდ-საგ (254-267) გვ.
 ნიშანთათვის საუფლოთა ღვთისმშობელისა და წმინდათა ღვთისმშობელისა – სმწ-სათ (268-269) გვ.
 თვეთა მეგვრელებანი, თვესა სეკდემბერსა – აგვისტოსა – სო-ქოთ (270-679) გვ.
 გროპარი და კონდაკი მარხვათა – ქპ-ლ (680-700) გვ.
 გროპარი და კონდაკი ზადიკისა – ღ-ღიბ (700-712) გვ.
 გროპარი და კონდაკი აღდგომისა – ღიგ-ღე (713-720) გვ.
 გროპარი და კონდაკი ყოველთა კვირიაკეთა – ღკ-ღკლ (720-724) გვ.
 გროპარი და კონდაკი სამგზფუსო – ღკლ-ღკწ (724-728) გვ.
 საგალობლები მიცუალბუღთათვის – ღკწ-ღლა (728-731) გვ.
 ოხითანი ღმრთისმშობლისანი. სრულიად წელიწადსა შინა – ღლა-ღნ (731-750) გვ.
 პარაკლისი ღვთისმშობელისა – ღნა-ღოგ (751-773) გვ.
 სახარებანი აღდგომისანი ათერთმეგნი საცისკრონი – ღოღ-ღე (774-790) გვ.
 ქორონიკონი 1769-1844 წლების – ღეა-ეკლ (791-824) გვ.

მესტამბეთა ლექსი:

„შემზადა სტამბა მოსკოვსა, მომთხრობი ენით ქართველთა;
 საფასით, ღვაწლით – გფილელის, ათანასისა სართეელთა,
 მიტრაპოლიტი მოგიძღვნი სულისა შენის სამთელთა:
 სამოციქულო, ღვთისის აწ ნახავ ქაშის ღამრთეელთა.
 ქაშნი მიირთვი, მკითხველო, სრული ვრცელობით, სწორიცა,
 პირველბეჭდილის მიმსგავსი, წიგნათ ნაქმარი, ორიცა.
 ქაშნთა რუსულთა მბაძავი ღოცვით წმიდათა კონიცა.
 ვეჭვ კარგი იყოს, ვით ვზრახავთ, გუნდა გვემოწმოს მქონიცა.“²⁷²

მესტამბეთაგან შეცლომა მოითხოვს მოგვეუბასა,
 არცა ჩვენ ვზრახავთ, თქვენ გამო, კურთხევისაგან კლებასა,
 სიყვარულითა მიღება შრომისა მოგუცემს ნებასა,
 ღოცვამ, ნეტარმცა, შეგვყაროს მერმისა წმიდათა კრებასა“ – ეკე (825) გვ.

მესტამბეთა შენიშვნები:

1. „ეს არსების ხატი ბერძენთ არა აქუს. ქართლში თქმულია და ამისათვის არ ღავაგლევი“

²⁷² ამკარა, ლექსი „ქაშის“ გამოცემას ეძღვნება, თუმცა გვხვდება იმავე წლის „ლოცვანშიც“. „ქ.წ.“-ში „ლოცვანი“ წინ უსწრებს „ქაშის“. ლექსის მონაცემებზე ღაყრდნობით, ჩვენ მათი თანამიმდევრობა გალაცანაცვლეთ

– ეთ (99) გვ. – სათანადო გეჟსგის ზემოთ.
 2. „განსრულდა სამეზასა ერთარსებასა, ღმერთსა მხოლოსა დიდებაჲ. ამინ. ქრისტეს აქეთ ჩღმ (1768)“ – ეკლ (824) გვ.
 3. I ვარიანტი – ეკე (826) გვ. იხ. K 53 107/209 და FS 5 286/09:
 ა) „საქართველოს მოქცევა ქრისტეს სარწმუნოებად წმიდისა მოციქულთა სწორისა ნინას მიერ, დასაბამითგან წელთა ჭყკ (5820), ქრისტეს აქეთ გიბ (312) წელსა“;
 ბ) „რუსეთის მოქცევა იქმნა მათის მფლობელისა მიერ, ნეტარებით სახსენებელისა ვლადიმერისა, დასაბამითგან ხუკე (6496), ქრისტეს აქეთ შპწ (988) წელსა“
 II ვარიანტი, ეკე (826) გვ. იხ. K 18 249/209 და K 13 692/209:
 ა) „ქართლის მოქცევა. დასაბამითგან ჭყკ (5820), ქრისტეს აქეთ გიბ (312) წელსა“;
 ბ) „რუსეთის მოქცევა დასაბამითგან ხუკე (6496), ქრისტეს აქეთ შპწ (988) წელსა“.
გაფორმება – გრაფიურა: იესო ქრისტეს ხატი. საგრაფიურო წარწერები ნუსხურით. ზემოთ: „იღვიძებლით და ილოცვედით, რათა არა შეხვიდეთ განსაცდელსა“; ქვემოთ: „აღიღეთ უღელი ჩემი თქვენ ზელა, და ისწავეთ ჩემგან, რამეთუ მშვიდ ვარ და მდაბალ გულითა. და ჰპოოთ განსუწნება სულთა თქვენთა“ – თავფურცლის [2] გვ.
 თავსამკები: ორი სახის: I ვარიანტი: ა (1), გეთ (399), უღე (436), უოზ (478), ფღ (504), ფკთ (529); ფნა (551); ფპპ (582); ქია (611); ქმე (645); ქპ (680); ღნა (751); ღეა (791) გვ. II ვარიანტი: სმწ (268), გიგ (313), გნწ (357) და ღოღ (774) გვ.
 ბოლოსამკი: გნე (356); ღოგ (773) გვ.

1. FS 3 763/09²⁷³ – ქაშნი. – მოსკოვი. – 1768. – [2], ა-ეკე (1-826) გვ. – სრული ცალი, კარგად დაცული.

ყლა: (17 x10) სმ. ხის, ყავისფერი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩო, კუთხეებში – იისებრი ყვავილები, ცენტრში – მედალიონი, ქვედა ფრთაზე – ორთავიანი არწივი. ზელა ფრთაზე შერჩენილია მეტალის შესაკრავი. ყუაზე ნუსხურით ამოგვიფრულია „ქაშნი“. ფურცელთა შემონახვერი ორნამენტული და მოქმედულია.

აკინძვა: ამოვარდნილია სმა-სპდ (241-284) გვ.

მინაწერები:

1. „თიქუაზისა“ – წინა ფორმაცმე, შავი მელნით. იქვე;
2. „ქ. ... იანგის ქ[ოპონი]ქ[ონ]ს ყაჭ (484+1312=1796), ნელსა ჩყ (1804)...“.
იქვე;
3. „ქ. თიანეთის მოყრაჲ დიმიტრი²⁷⁴ მიიცვალა აპილის ცაქეს, იმ [ღლსა] ოპაჭათს ღაქეს ...“. იქვე: „ნელსა ჩყ ...“. იქვე;
4. „ქ. ნაცაბა ზაქაბია²⁷⁵ ღაიჭალა ქაინის ოსლაქესს ყ (26), ღლსა ქაჭათსა,

²⁷³ ღავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციიდან.
²⁷⁴ დიმიტრი ჩოლოყაშვილი, რიფსიმე ბაგონიშვილის მეუღლე.
²⁷⁵ [ჩოლოყაშვილი, დიმიტრის ძე].

- მთვარეს იუ, თხუთმეტს, ქრონიკონს] ...“: იქვე:
5. „ქ. პაცაბო აღუქსანდრო²⁷⁶ დაიბადა აფისტოს ოვას, ღლესა ძაბათსა, მთვარის სამს, ე, ქრონიკონს] ყა (491) წელსა ... ჩუე (1803)“.
 6. „დალონტყლ ვაბ ვოიად, ვოიად, ვაბდაცვალუბასა ზელა სსსუბჟელისა ჩუბისა მღვდელ-მონაზონის ვაბოილ, ნათლისმცემლის მონასტრის ზრისათვის, მოძლიც მონასტრით მოძაჯალი მოყლეს ღლეს, სხვათა უქვსთა თანა“ – ბოლოში ჩართული ფურცლის პირველ გვერდზე, თეიმურაზ ბაგონიშვილის ხელით.
 7. „მონყულისა მახვილითა, ეყლის თქმითა, და დაცუყლისა სენთა წიცილითა, ყლოჯალ წმიდათ, ნყ ყუყლოტლს მყოფ ძე, აწიძელ ჯაბცყლისა ძისა და ღმრთისა ძენისა სისხლითა და ღახზრითა ვანძყბრე!“ – ბოლოში ჩართული ფურცლის [2] გვ. იქვე:
 8. „ქ. წელსა ჩღაჴ (1798), ქრონიკონს] უკვ (486), იანჯრის ია (11), მიცვალა სანაცვრელი ძეფე იოყლი, მოძლიცა ყთილად მანოტუბა სძეფოსა თვისსა. და ობძაბათ თენბად, ვანთიადზედ მიცვალა“.
 9. „ქ. წელსა ჩუა (1801), ქრონიკონს] ყბთ (488), ღყუბბრის ყბ (28), პაპასყვს ღლეს მიცვალა სანაცვრელი ძეფე ეიორე“ – უკანა ფორმაცზე. იქვე:
 10. „ქ. წელსა ჩღაჴ (1799) ქრონიკონს] ყბზ (487) თუბბრის იზ (17), მიცვალა ძეფის ასყლი ჯაბჯაბა“.
 11. „ეს ჯამნი ძეათცაძეცის ძეფის ეიორეის ძის, თიძყობისა აბის“ – უკანა ფორმაცის [2] გვ. იქვე:
 12. „ქ. წელსა ჩღაჴ (1799), ქრონიკონს] ყბზ (487), თვესა აწიილსა იე (13), ღიღსა ოთხძაბათს, სლადმოს მოჯნათლუ ნათათრალი აღია და დავაბჯი იოჯანე, მოძელი იყო მღიჯნი ძვილი ე[...]ია... ბიჯი. ხაბუბბრას, სყდარბი მოჯნათლუ. ძეფის ძე თიძყობა“.
 13. „ქ. წელსა ჩღაჴ (1799), ქრონიკონს] ყბზ (487), თვესა ოყდობბრისა ყ (20) მოჯნათლუ ძეფის ძე თიძყობა ნალყაბი იოჯანე სიხიყელი, მოძელსა ობწო აღია. აჩღის (?) ხაცბი მოჯნათლუ“ – უკანა ფორმაცის [3] გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

2. FS 5 289/09²⁷⁷ – ჟამნი. – მოსკოვი. – 1768. – [2], ა-ყკვ (1-826) გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (18,5x11) სმ. ხის, ყავისყური, გვიფრული გყავით: გამოირჩევა ორნამენტთა სიუხვით. ჩარჩო ორმაგი, სხვადასხვა სახის სამკით. ბელა ფრთაზე: სული წმიდა, მახარებელნი და ჯვარცმის კომპოზიცია, ქვედაზე – ღვთისმშობელი

²⁷⁶ [წლოყაშვილი, ღმიგრის ძე].

²⁷⁷ იღა ჭავჭავაძის პირადი კოლექციის.

ყრმით. წარწერები რუსულად. ყუაბე ნუსხურით ამოგვიფრულია „ჟამნი“. ფურცელთა შემონატერი მოვარაყებულია.

სარესგავრაცია ყდა.

ჩანართი: დასაწყისში 3 და ბოლოში 4 სუფთა ფურცელი.

მინაწერი:

1. „1831⁻², ივნისისა 7 ღლესა, [აღ.] წ⁻ს სყლისა და თვით ღ⁻ისა [წ⁻ლ] აბა იქმნას[ღ]ა იეი ჩ⁻ნ ძიჴ. ამინ!“ – უკანა ფორმაცზე.
2. „416“ – ფორმაცზე ღურჯი ფანქრით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1987 წელს.

3. PG 2/1768. – ჟამნი. – მოსკოვი. – 1768. – [2], ა-ყკვ (1-826) გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (17X10) სმ. ხის, გვიფრული გყავით. ყუაბე: «ЖАМНИ». ფურცელთა შემონატერი: მოვარაყებული, ამოკაწრული ორნამენტებით.

სარესგავრაცია ყდა:

ჩანართი: ფურცელი მინაწერით „20/IC-72. ჯამნი. ქ. წ. 55. 1762²⁷⁸ –2 [ცალი] მოსკოვი, 826 ეე. (17 C 10). 1200 ც. დაყულია: სჯაბო, ყნ., სჯ. ძყზ., ყყთ. ძყზ., ზყედ. ძყზ., სალც. შჩღ., პალ. 2. 25/ CI-50 წ. 200-მან.“

მინაწერები:

1. „[ზვიით სსენბყლ] ჩღა (1781) ქ. ბაცონის ძვილი ღონ, მიცვალა გუბბრის რ(5), ქრონიკონს ყდთ(469), ღლესა პაპასყვსა, სობცილის ყვიბიყესა, სოფელსა ყახეთისსა, ვეჩინსა. ვაი, ამ ღლესა“ – წინა ფორმაცის შემდეგ ჩაკრული ფურცლების [2] გვ. შავი მელნით. იქვე განსხვავებული ხელით:
2. „ეე. 1-829. 200 მან. ჯამნი. 1768“. იგივე [3] გვერდზე.
3. „მისის იმპერატორობის ღიღბყლუბის, სწყლიად ოყსეთის მპრობბრისა და ღიღის სელმნიფის, იმპერატრიცა რაცვიბინა ძეობისა მიჴ ობობა წმიღის ანნას ყაჯალობია მისის სიძალღის, სჯაბოყსღოს ძეფის ძეს, ღონს, წელსა, მისის ყუანათლუბლესობის ძეფის ძის ღონისა მთვარაძეცესა, 18⁻². ბობბა ყაჯალობისა წელსა ათას ძვიღას [ძეათცხობაძეცესა], 19, ღლესა ყვიბიყესა, ველითა მისის სიძალღის და ღიღის მთაჯრის, სწყლიად ოყსეთის ნასღღინიყის, პაჯლუ ჯეცრეს ძისთა, ობობელ[მა]ნ თვისითა ველითა დასჯნა ღონს, ძეფის ძეს, ყაჯალობია“²⁷⁹ – წინა ფორმაცის შემდეგ ჩაკრული ფურცლების 3 გვ.
4. „ქ. ყბა იოანე, ვაბაძვიღის ზაზასი, იძვა ივნისის ყღ (24), ქრონიკონს ყობს [478+1312=1790], ღლესა ობძაბათსა, მთვარის ოციხვიც იყო ყღ (24)“ – უკანა

²⁷⁸ შეცღობა: უნდა იყოს 1768.

²⁷⁹ იხ. ღანართი IV, N 5.

ფორმაცმე. იქვე:

5. „ქ. აპისი ძმა, ეიოპეი, იძა ფეჭერჯლის ი (10), ქორონიკონს უკა [481+1312=1793], ღლესა სუთძაბათსა“. იქვე:

6. „ქ. აპისი ძმა, იოსებ, ღაბადა იფნისის ით (19), ქორონიკონს უკე [483+1312=1795], ღლესა საქაბათსა, ძიფაისა რიცხვს ილ (14)“.

ბეჭდული: „საქართველოს წიგნის პალატა. შემოვიდა 25/CI 50 წ. 1 ცალი“.

წიგნის პალატაში რეგისტრირებულია 1950 წელს.

4. FS 4 796 – ქაზნი. – მოსკოვი. – 1768. – ა-ყკვ (1-826) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი და რუმ-ს (197-200) გვ.

ყდა: (17x10) სმ., ხის, შავი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩოები, კუთხეებში – იისებრი ყვავილები, ცენტრში – სტილიზებული ჯვარი. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია თასმა, ყუა – გვიფრული.

მინაწერები:

1. „რცნ (1850) წელსა, აპისის ჰიბერულს ... ნძილაო ღქროთო ...“ – წინა ფორმაცმე.

2. «Даилоцось Димитри» – ღად (764) გვ.

3. „ქ. ჩეპი რძალი ელენე მიიცვალა ეიოპეობის თვეს იე (13), ქორონიკონს უკე (485)“ [485+1312=1797წ.] – ყკვ (826) გვ. შავი მელნით. იქვე:

4. „ქ. ... იფნისის სუთ ღლეს სუთძაბათ ... ქორონიკონს უყ“ (1312+490=1802).

5. „ყოლის ჰყო აჯანყეფინე ჩქილქეცი ფობალი²⁸⁰ ღათიასა და ღათიყა ძეზერეს. ქ. ათი ფობალი ეიყაძეილძა ანყო, ქ. თუთხეცი ფობალი ყაზაბაპ ანყო, [ქს] ღაფთესო“ – უკან ჩართული ფურცლების [4] გვ. იქვე უკუღმა:

6. „რცილ-ა (1864) წელსა, თეჭერჯალს ღლესა ღაძინეობია ...“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

5. K 13 421/209 – ქაზნი. – მოსკოვი. – 1768. – ა-ყკვ (1-826) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, გ-ი (3-10), იგ-იდ (13-14), ღგ-ღღ (33-34), რეე-რეე (195-196), ღეე-ყკვ (795-824) გვ.

ყდა: (17x10) სმ. ხის, შავი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩო, შუაში – მეღალიონები. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია თასმა. ყუა გვიფრულია. ფორმაცმად ღაკრულია ამავე წიგნის ყბ (802) და ყე (805) გვ.

სარესგავრაციო: კთ-ღბ (29-32), რღთ-რღბ (139-142), რნთ-რღბ (159-162), როა-რობ (171-172), რპა-სწ (181-208), სღე-სღწ (235-238), სწზ-სწწ (257-258), საა-საბ (261-262), საე-საგ (265-266), უმზ-უმწ (447-448), ღით-ღე (719-720), ღიგ-ღიგ (763-766) გვ.

²⁸⁰ ფობალი = 3 კოღს.

აკინძა: ამოფარღნიღია ა-ბ (1-2), ია-იბ (11-12), რუმ-სბ (197-202) გვ.

მინაწერები:

1. «[Архим. Архимандр. Гор...]» – იე (15) გვ. მარცხნივ, არშიაზე.

2. „ყოზღაყი აღღეობის“ – რღთ (139) გვ. მონიშნულია ბოლო აბზაცი.

3. „იოესღალიბისნი“ – სღგ (233) გვ. მონიშნულია ზეღა აბზაცი.

4. „იოთაიყა საქსულღო სყნეყ ყო“ – გწგ (356) გვ. ბოლოსამქსა და გექსგს შორის, შავი მელნით. იქვე, მარჯვნივ, მიხაგულია ანგელოზი წარწერით: „ანეღოზია“.

5. „[ქ], ღანიღლ ჰეობან, ძიფი[ღქ] ყუობსეღა ყოღლა]ღ საქლქღღო ძიცობოღლიცის ღაფიოისეღან. თვესა აწიღსა ია (11), ქრისტეს აქო რყ (1806)“ – ყკვ (826) გვ. ნუსხურით. იქვე:

6. «1892 года была холера. 9-го декабря выпаль большой снег».

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

6. K 13 422/209 – ქაზნი. – მოსკოვი. – 1768. – [2], ა-ყკვ (1-826) გვ. – წიგნს აკლია: ღნა-ღობ (751-772) გვ.

ყდა: (17,5x9) სმ. ხის, შავი, გვიფრული გყავით: ორნამენტულ ჩარჩოში – სტილიზებული ჯვრები. ქვეღა ფრთაზე შერჩენიღია შესაკრავთა ნაშთი. ყუა გვიფრულია

ჩანართი: ფორმაცად გამოყენებულია ამავე სგამბის 1768 წლის ღოცვანის ფურცლები: მწ (48) და სმთ (249) გვ.

სარესგავრაციო, ღაშღიღი.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

7. K 13 423/209 – ქაზნი. – მოსკოვი. – 1768. – მზ-ყიდ (47-814) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, ა-მგ (1-46) და ყიე-ყკვ (815-826) გვ.

ყდა: (16x10) სმ. მუყათ მღოგვისფერი კოღენკორით, ყუა – ღურჯი.

ჩანართი: მინიღურული ხაგი – ღვთისმშობელი ყრმა იესოთი. ზემოთ წარწერა მრგეღოვანი: „ყოღლა]ღ წ[მიღ]ა“ – ღოგ (773) გვ.-ზე.

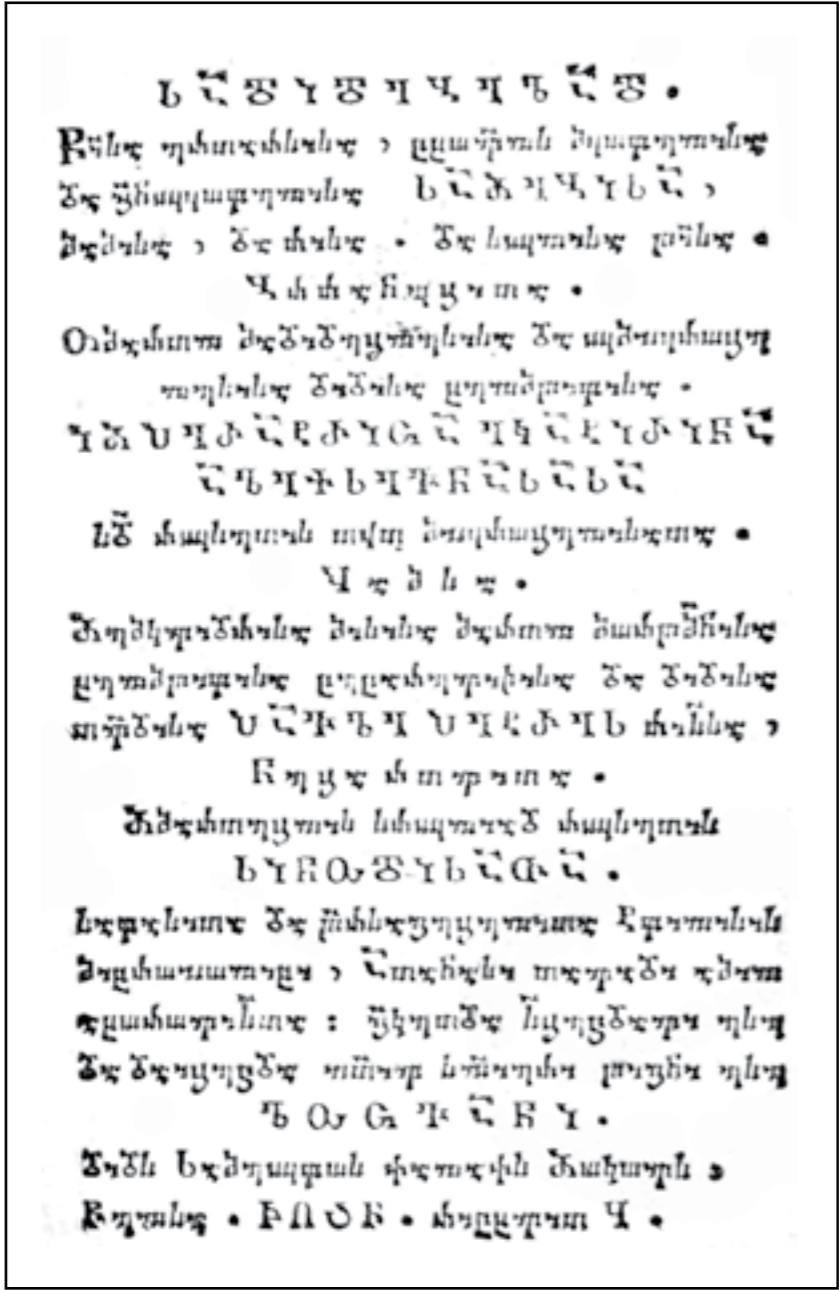
მინაწერები:

1. „აქ. ყყოთაისის ციბე აიღო რყსა“ – ღეა (791) გვ. ქორონიკონში, ჩღმთ (1769) წლის გასწვრივ, ნუსხურით.

2. „აქ. ღიღი ძეფის მიცვალღა“ – ღეწ (798) გვ. ქორონიკონში, ჩღოღ (1774) წლის გასწვრივ, ნუსხურით.

3. „აქ. ძეფე ცობიზონ[ს] ეაღღაღაღღა“²⁸¹ – ყთ (809) გვ. ქორონიკონში, ჩყი (1810) წლის გასწვრივ, ნუსხურით.

²⁸¹ იგუღისხმეზა იმერეთის მეფე სოღოღონი II.

ლოცვანი. მოსკოვი. 1768.
თავფურცელი.

ლოცვანი. – მოსკოვი. – 1768.

[1], ა-გპმ (1-388) გვ. = [1], ა⁸-კლ⁸, [2] ფ.
შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ.= 47 მმ. გვერდზე 25 სტრიქონი, გეჟსტის ანაწყობი (12,5x7) სმ.
პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, აღნუსხვა ზედა კუთხეში. ივ (16)-ის კოლონციფრში ასოთა ადგილები შენაცვლებულია.
სიგნატურა: ასოებრივი ორმაგი – ნუსხურითა და სლავეურით. გამოცემა აკენბულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად. ნუსხურით დანომრილია რვეულთა 1-4 ფურცელი, რუსულით – მხოლოდ პირველი: A. ა, ა ბ, ა გ, ა დ – – –; B. ბ, ბ ბ, ბ გ, ბ დ – – – და ა.შ.
ბეჭდვა: ერთ ფურში. აქვს კუსტოლები, კოლონტიგულები, კალაფონები. გირაჟი: ყ (800). ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სადიდებელად წმიდისა ერთარსისა ცხოველს მყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა. მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა. ბრძანებითა უმართლ მაღიდებელსისა და უმპყრობელსისა დიდისა ხელმწიფისა იმპერატორცა ეკატერინა ალექსეენასასა. სრულიად რუსეთის თვთ მპყრობელისათა. ეამსა მემკვიდრისა მისისა მართლ მორწმუნისა ხელმწიფისა ცეცარევიჩისა და დიდისა თავადისა პავლე პეტრეს ძისასა. ნებართვითა მმართველის სრულიად რუსეთის სინოდისათა. საფასითა და წარსაგებელითა გვილისის მიგროპოლიტი ათანასი თავადი ამილახოროვისათა. გაკეთდა საბეჭდავი ესე და დაიბეჭდა ღვთივ სულიერი წიგნი ესე, ლოცვანი, დიდს სამეუფოს ქალაქს მოსკოვს. წელსა ჩღაშ (1768), რიცხვით ყ (800)“.

გეჟსტი:
ლოცვა შუაღამისა – ა-პ (1-80) გვ.
გალობა სავედრებელი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი – პ-ჟ (80-90) გვ.
გალობა ანგელოზისა – ჟა-ჟთ (91-99) გვ.
დაუჯდომელი ღვთისმშობელისა – ჟთ-რლწ (99-138) გვ.
ლოცვა განთიად და მიმწუხრ სათქმელი წმიდისა იოანე ღამასკელისა – რლთ-რმა (139-141) გვ.
ლოცვა გმაღლობსი – რმბ-როთ (142-179) გვ.
ლოცვა კვირისა – შაბათისა – როთ-სკელ (179-294) გვ.
ლოცვა ღამისა – სკელ-გიბ (294-312) გვ.
ლოცვა დღისა – გიბ-ტკვ (312-326) გვ.
ლოცვა ღაცემისა – ტკვ-გლე (326-335) გვ.
განგება ზიარებისა – გლე-გმთ (336-349) გვ.
ლოცვა ზიარებისა – გნ-გპვ (350-386) გვ.

მესტამბეთა ლექსი:

„შემზადა სტამბა მოსკოვსა, მომთხრობი ენით ქართველთა,
საფასით, ღვაწლით გფილელის, ათანასისა სართველთა,
მიგროპოლიტი მოგიდგენი, სულისა შენის სამთელთა:
სამოციქულო, ღვთისის, აწ ნახავ ჟამნის დამრთველთა.

ჟამნი მიირთვი მკითხველო, სრული ვრცელობით, სწორიცა,
პირველ ბეჭდილის მიმსგავსი, წიგნათ ნაქმარი ორიცა.
ჟამნთა რუსულთა მბაძავი, ლოცვათ წმიდათა კონიცა,
ვეჭვ კარგი იყოს, ვით ვზრახავთ, გვინდა გვემოწმოს მქონიცა.

მესტამბეთაგან შეცლომა, მოითხროვს მოგვებასა,
არცა ჩვენ ვზრახავთ, თქვენ გამო კურთხევისაგან კლებასა.
სიყვარულითა მიღება შრომისა მოგვეცემს ნებასა,
ლოცვამ, ნეტამცა, შეგვეყაროს მერმისსა წმიდათ კრებასა“²⁸³
– ტპმ (387) გვ.

ათანასე თბილელის გერბი – იგივე, რაც ამ სტამბის სხვა გამოცემებში.

სარელაქციო შენიშვნა – „ქართლის მოქცევა დასაბამითგან ჭყკ (5820), ქრისტეს აქეთ გიბ (312) წელსა. რუსეთის მოქცევა დასაბამითგან ხუევ (6496), ქრისტეს აქეთ შპმ (988) წელსა. განსრულდა. სამებასა ერთარსებასა, ღმერთსა მხოლოსა, დიდებაჲ. ამინ. ქრისტეს აქეთ ჩღმ (1768). კ[ნიაზი] ღ[იმიტრი] ც[იციანოვი]“ – ტპმ (388) გვ.

გაფორმება – გრაფიურა: ღვთისმშობელი ყრმა იესოთი²⁸⁴ – [2] გვ. გამოცემა შემკულია აგრეთვე თავსამკ-ბოლოსამკებითა და მხატვრული საზენაო ასოებით.

1. FS 3 767/09²⁸⁵ – ლოცვანი. – მოსკოვი. – 1768. – [2], ა-ტპმ (1-388) გვ. – სრული, კარგად დაცული ცალი.

ყდა: (16x10) სმ. მუყაოზე გადაკრული შინდისფერი კოლენკორი, გვიფრული. ბეღა ფრთის ცენტრში – ჯვარი, ქვედაზე – ორნამენტული არშია. ყუაზე ამოგვიფრულია «Правила». ფურცელთა შემონაჭერი მოვარაყებულია.

ჩანართი: ყდის შიგნით დაკრული ქალაღი. მასზე მიწერილია: «На Шукиномъ дворъ лавка Серебрянныхъ Вешей. Подъ воротами №15 С. М. Мякишова». v-ზე: „ქ. ხატის მომჭედავის ნომერი არის ჩუკინის ორში, ღიდ ვაროტაში არის“.

მინაწერები:

- 1. „მეღის ას-ყლის ზი-ღლი-ქას-ია“ – ბოლო, ტპმ (388) გვ.
- 2. „ქ. წელსა ჩყმა (1841), იყნისს ცხპას, ყბოქა იქჟოაწიოქა ნიყალაი ჰაღლოფიჩქა, ზუსეთისა და სხვათა სელმნიფქ, ცნიაზ ზაქრო ღიმიტრიჩ ჩოლაყყს, ქოოჟ

²⁸³ გაღმობეჭდილია 1768 წლის ჟამნიდან.
²⁸⁴ იხ. დანართი IV, N 6
²⁸⁵ ღავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციიდან.

სეფენი ცანისლაჟა, ზოძელიც იმასყოქა, მისი ყმაღლოსობის, ნასლოდნიის ღრაყენის ჰოლოქი ძაიოზად. ღძეოთო, მძჟიღობაქი და სიყოცხლოქი ახძაოჟ ყოჟლად მონყალის სელმნიფის ღლეგობლოთო ჩქმს ძჟიღს ცნიაზ ზაქარიას ჩოლაყოჟს. და ყძეცესი სხჟა მიიღოს ღთის წყალოთოთ და ცხპოაჟის ძლიის მძჟიღობა და ცნიაზისა ღთისმძჟიღობა ვაბღდნიოჟოს, ჩქმო ზაქარია. წამინდა მიცროფორეს ჟაოზონიძელის ძაღლძა და ჰეცოჟ, ყიყის მიცროპოლიტის ძაღლძან მძჟიღობაქი ახძაოჟოს, მიხაილ ყიყის მიცროპოლიტის ძაღლძა სისაოყულით ახძაოჟოს, და ვაძიბღდნიოჟოს ძქ ჩქმი, ზაქარია. ძეღის ასყლი ზიფსიძა. ავეისცოს სამს, წელსა ჩყმა (1841), ვაძოჟიღა ჰოიყაზი ძჟიღის იჟნისისა, ზოძ ობოქა ძჟიღს იჟნისს, ავეისცოს სამს ვაძოჟიღა ჰოიყაზი“ – უკანა ფორზაცმე, რიფსიმე ბატონიშვილის ხელით.²⁸⁶

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

2. K 13 430/209 – ლოცვანი. – მოსკოვი. – 1768. – [2], ა-ტპმ (1-388) გვ. – სრული ცალი. ყდა: (17,5x10,5) სმ. ხის, შავი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩოები და გორჩისებური სამკები, ცენტრში – მეღალიონი. ყუა გვიფრულია.

სარესტავრაციო მთლიანად. აკინძვა: ამოვარღნილია თავფურცელი. **მინაწერები:**

- 1. „ქ. ოს ღოცყეჭი ჟოყყის ყღაბწოისი აჟის და ჟინც ვაძოსნიოჟოს, მისი ძაღლი ვაყობისღღს, იცოღო“ – ტპმ (388) გვ. ღამაზი ნუსხურით, შავი მეღნით.
- 2. „ა-ჟ“ ანბანი მხედრულითა და ნუსხურით – უკანა ფორზაცმე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

3. K 13 434/209 – ლოცვანი. – მოსკოვი. – 1768. – [2], ა-ტპმ (1-388) გვ. – სრული ცალი. ყდა: (17x10) სმ., მუყაო, ღურჯი კოლენკორით.

სარესტავრაციო: ით-კ (19-20), ღთ-ნე (39-56), ოთ-რიზ (79-118), რეკერნ (125-150), რნზ-რნზ (157-158), სკგ-სკღ (223-224), ტა-გიბ (301-312), ტკგ-ტკღ (323-324), ტნა-ტპმ (351-388) გვ. ძველი რესტავრირებული, გექსტი ზოგან აღღგენილია.

აკინძვის ხარვეზი: კ (80)შემღევ ჩართულია სკე (225); სჟე-სჟმ (266-267)-ს შორის სია-სკღ (211-224); სო (270)-ს შემღევ როთ-სი (179-210), პა-როს (81-178) და სოა (271) გვ. ამოვარღნიღა სკგ-სკღ (223-224) გვ.

გაღამქრალი მინაწერებია ბ (2) და ტპმ (388) გვერღებზე. ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

²⁸⁶ იხ. დანართი IV, N 7.

4. K 13 435/209 – ლოცვანი. – მოსკოვი. – 1768. – [2], ა-გპმ (1-388) გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (16,5x10) სმ. ხის, შავი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩოების შიგნით – ურთიერთგაღამკვეთი ხაზები, კუთხეებსა და გადაკვეთის წერტილებში – ყვავილები ჯვრის ფორმით. ყუბზე გვიფრი აღარ იკითხება.

სარესტავრაცია თითქმის მთლიანად, განსაკუთრებით ბოლო ფურცლები.

მინაწერები:

1. „ყფალო, იესო ქრისტე, აცხოველე მღვდელ-მონაზონი ნიკოლოზ. ამინ“ – წინა ფორმაციის [2] გვ. 2-ჯერ, ლამაზი მხედრულით.
2. „ღმერთო, აცხოველე ამ წიგნის ქონებელი, მღვდელი ეპისკოპოსი რევილიანო“ – გპმ (388) გვ.
3. „ეს ლოცვანი მღვდელ-მონაზონისა დიმიტრისა ანის. დიმიტრისა ანის. ვინც მოიპოვებს ...“ – უკანა ფორმაცზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

5. K 13 431/209 – ლოცვანი. – მოსკოვი. – 1768. – ა-გპმ (1-388) გვ. – წიგნს აკლია თავფურცელი და იმ-იმ (17-18) გვ.

ყდა: (16,5x10) სმ. ხის, შავი, გვიფრული გყავით: ორნამენტულ ჩარჩოში – ყვავილები. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია თასმა. ყუბ გვიფრულია.

სარესტავრაცია: ყდა, ა-ვ (1-6), კთ-ლდ (29-34), ოთ-რა (79-160), სკმ-სლდ (227-234), გვ-გივ (305-316), გკა-გლბ (321-332) გვ. ძველი რესტავრირებული, გქსტი მოგან აღდგენილია, ნუსხურითვე.

აკინძვა: ამოვარდნილია ა-კ (1-20), კთ-ლბ (29-32), გპე-გპმ (385-388) გვ.

მინაწერები:

1. „ეს ლოცვანი ჯოჟის მონასტრის ანის და ვინც ეპისკოპოსს, მისი ძალი ეყენებოდა“ – გპვ (386) გვ. გერბთან, ნუსხურით შავი მელნით, აღმდგენლის ხელით.
2. „ქ. ღმერთო, მოხელე მონათა ეპისკოპოსა და ...“ – გპმ (387) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
3. „ყაცო ღვთისაო, ჰაგიოსანო და ღიოსო, ჯოჟის [ყდა]წნოს ძაძაჲ, ღიოსო სვიპონ, ქე ელახაჲ, ახვალდიანი ჰეო, ელახითი ყაჲა, ნათლისაჲჲ სეპაიონ, ამ წიგნის სელოვრეწისათვის, ეპისკოპოსსა რევილიანოს ძემს სეპიასათვის პოლეს სწიპამთ, თქვენ თუ სხვაც, ამ წიგნის ზიარების ლოცვის ნაძიფხელმა, მოხსენიოს სეპიას ახვალდიანი. ეპისკოპოსსა, ყფალო, ეანესერე ანთაჲმის ნიალთა, ამას ევეღობი ...“ – გპმ (388) გვ. შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

6. K 18 248/209 – ლოცვანი. – მოსკოვი. – 1768. – კა-გპვ (21-386) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, ა-კ (1-20), კთ-ლ (29-30), გპმ-გპმ (387-388) გვ.

ყდა: (17x11) სმ. ხის, შავი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩოები, ცენტრში – სტილიზებული ჯვარი. ქვედა ფრთაზე, ჩარჩოში, გადაკვეთი ხაზები ყვავილთა გვირგვინებით. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია თასმა. ყუბ გვიფრულია.

სარესტავრაცია თითქმის მთლიანად.

აკინძვა: ამოვარდნილია კა-კმ (21-28) გვ. ყდა მოცილებულია წიგნის კორპუსს. **ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია** 1950 წელს.

7. K 51 761/209 – ლოცვანი. – მოსკოვი. – 1768. – [2], ა-გლდ (1-334) გვ. – წიგნს აკლია: გკა-გკბ (321-322) და ბოლოში გლე-გპმ (335-388) გვ.

ყდა: (16,5x10,5) სმ., ხის, ყავისფერი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩოები, კუთხეებში – ყვავილები, ცენტრში – სტილიზებული ჯვარი. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ყუბ გვიფრულია.

სარესტავრაცია: ეგ-ეს (93-98), რნე-რა (155-160) და გვ-გმ (305-308) გვ. ყდას ბელა ფრთის ხე ღამიანებულია, ქვედა აღარ აქვს.

მინაწერები:

1. „ლოცვანი. ქ. მოსკოვი. 1768 წ.“ – წინა ფორმაცზე, არაერთჯერ, სხვადასხვა მელნით, კერაგიშვილის ხელით.
2. „სამი მანეთი და სამი ანთა და რევილიანო“ – წინა ფორმაციის [4] გვ. შავი ფანქრით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1984 წელს.

8. PG 3/1768 – ლოცვანი. – მოსკოვი. – 1768. – ა-გპვ (1-386). წიგნს აკლია თავფურცელი და ბოლო ფურცელი.

ყდა: (16x10) სმ., ახალი, მუყაო შინდისფერი კოლენკორით. წიგნი რესტავრირებულია.

მინაწერები:

1. „ეს წიგნი, ლოცვანი რევილიანოს ლუკა ლუკაძელს. ვინც მოიპოვებს, ეყენებოდა ამის ძალი“ – გპვ (386) გვ. გერბის ქვეშ, შავი მელნით. იქვე იგივე, იმავე ხელით.
2. „2/IV შქძნ. [100 მან.]“.

ნაწილი V

გაიონ რექტორის
სტამბის გამოცემები

მონღოვი

1796-1800

წინასიგველობა

მომლოკის სტამბის, საქართველოს ფარგლებს გარეთ ქართული წიგნის ბეჭდვის კიდევ ერთი კერის დამაარსებელია ქიზიყელი არქიეპისკოპოსი გაიომი. „აღმრდილი კათალიკოზ ანტონისაგან საფილოსოფოსოთა და საღვთისმეტყველოთა შინა სწავლათა“. 1772 წელს სწორედ თავისი აღმზრდელის, ანტონ კათალიკოსისა და ლევან ბატონიშვილის დიპლომატიურ მისიას გაჰყვა იგი რუსეთში. გაიომი მოსკოვში დარჩა. იქ დაუახლოვდა ქართველ არისტოკრატებს და საფუძვლიანი განათლების მიიღო მოსკოვის სასულიერო აკადემიაში. მან შეისწავლა რუსული, ლათინური და ბერძნული ენები. გაიომი თარგმნიდა სხვადასხვა სახის ლიტერატურას და ქმნიდა ორიგინალურ თხზულებებსაც.

სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ იგი სათავეში ჩაუდგა თბილისის სასულიერო სემინარიას, მოგვიანებით კი მისივე ინიციატივით გახსნილი თელავის სასულიერო აკადემიის რექტორი გახდა. გაიომ რექტორი მონაწილეობდა 1780-82 წლების დიპლომატიურ მისიებშიც. 1783 წლის 20 აგვისტოს, რუსეთ-საქართველოს შორის გრაქგატის დადებისთან დაკავშირებით, სიონის გაძარში შეკრებილი ხალხის წინაშე გაიომმა წარმოთქვა ვრცელი სიტყვა, რომლითაც ხოგბა შეასხა ერეკლეს მოღვაწეობასა და მის პოლიტიკურ კურსს.²⁸⁷ გაიომს მიაჩნდა, რომ რუსეთთან პოლიტიკური კავშირით ქართველმა მეფემ „დაამტკიცა საუკუნო მშვილობა და მყუდროება ერისა თვისისა“. ამის შემდეგ გაიომი სულ რუსეთში მოღვაწეობდა: 1793-1799 წლებში მომლოკში იყო, მის მიერვე დაარსებული ეპარქიის ეპისკოპოსი. ქართველები იქ XVIII საუკუნის დასაწყისიდან დასახლდნენ, როცა ქართლის სამეფო თურქთა, ირანელთა და ლეკთა სათარეშოდ იქცა. „მამ დაგვ“ ყაზარლოულად უღრან გყეს აღნიშნავს და როცა იქ დამკვიდრნენ ჯერ არჩილ II-ისა და შემდეგ ვახტანგ VI-ის ის მომხრეები, ის მიღამოები მართლაც ცყით ყოფილა დაფარული. იქ დასახლებულმა ქართველებმა პოლიტიკური ვითარების გამო დაგოვეს სამშობლო, მაგრამ კავკასიაში დარჩენა ამჯობინეს. 1764 წლისათვის ქართველები მომლოკის მოსახლეობის ნახევარზე მეტი ყოფილან. კიდევ ბევრს მოუხდა მამულიდან გადახვეწა 1795 წელს, როცა ალა-მაჰმად-ხანმა ქართლი მოითარეშა და თბილისი ააოხრა. ქართველთა ახალი ნაკადი შეემატა მომლოკსაც და მათმა მრავალრიცხოვანმა სათვისტომომ იქ ააგო ეკლესიები, გახსნა სკოლები. მათი შეწირულობებით აშენებული წმიდა ნიკოლოზის ეკლესია მალე ქართველ მოღვაწეთა კულტურულ ცენტრად გადაიქცა. იქვე მომწიფდა მომლოკის ქართული სტამბის დაარსების აზრიც.

მომლოკის სტამბა ამოქმედდა 1796 წელს, გაიომ ეპისკოპოსის ძალისხმევითა

²⁸⁹ გამოქვეყნებულია შოთა ხანთაძის წინასიგველობით. // დროშა. – 1959, N 5, გვ. 10.

დასახსრებით. 1793 წელს, ეპისკოპოსმა იმპერატორის კაბინეტის უფროსს, პოპოვს მიმართა. მას სთხოვდა, დაერწმუნებინა ეკატერინე II მოზლოკში ქართული სტამბის გახსნის საჭიროებაში. რუსული პოლიტიკისათვის მისაღები და ანგარიშგასაწევი კუთხით წარმოაჩინა საქმე გაიომმა. მან განაცხადა, რომ მოზლოკში ქართული სტამბის დროული ამოქმედება ოსეთში ქრისტიანობის გავრცელებასაც დააჩქარებდა: „პირველ რიგში უნდა ითარგმნოს და იბეჭდებოდეს წიგნები ქართულ ენაზე, რამდენადაც თითქმის ყველა ოსმა იგი იცის და რამდენადაც ქართული ლიტერების პუანსონები და მატრიცები არის მეცნიერებათა აკადემიაში“.²⁸⁸ მოზლოკის ეპისკოპოსი ითხოვდა, რომ მისთვის ქართული ლიტერებისა და მატრიცების გადაცემის თაობაზე იმპერატორსაც მიეთითებინა მეცნიერებათა აკადემიისათვის. ჩანს, გაიომმა მიიღო წიგნების ბეჭდვის ნებართვა. სტამბის ორგანიზება და შრიფტის დამზადება კი მან მიანდო იმ დროისათვის უკვე ცნობილ მესტამბეს, რომანომ ბუბაშვილს. გაიომის სურვილისამებრ, რომანომმა გამართა სტამბა სალველეთმთავრო პალატაში. მაშინ რომანომ რამზაძე-ბუბაშვილი უკვე ცნობილი მესტამბე იყო. იგი 20 წლის განმავლობაში მოღვაწეობდა ერეკლე II-ის სტამბაში და მისი მონაწილეობით არაერთი ქართული წიგნი გამოიცა. მათ შორის იყო გაიომის მიერ ქაიხოსრო მეფის ასულის, ანას რჩევით ჯერ კიდევ სტუდენტობის ეპოქაზე რუსულიდან თარგმნილი ჩინური ფილოსოფიური თხზულება „კიტაის სიბრძნე“. თბილისის სტამბაში 1784 წელს დაბეჭდა იგი რომანომმა. როცა ალა-მაჰმად-ხანის მიერ თბილისის აოხრებისა და სტამბის დანგრევის მიზეზით, მესტამბეს სამშობლოდან გადაიხვეწა მოუხდა, მან ჩრდილო კავკასიაში, მოზლოკში შეაფარა თავი სწორედ გაიომ არქიმანდრიტს.

მოზლოკის სტამბის პირველი გამოცემაა „ბუბაშვილის წერილი გაიომისადმი“. იგი ასახავს: გაიომისა და რომანომის ურთიერთობას, მესტამბის ავტობიოგრაფიულ ცნობებსა და მოზლოკის ქართული სტამბის მოწყობის ამბავს. ეს წერილი ფაქტობრივად სტამბისა და შრიფტის სასინჯი ანაბეჭდია, შექმნილი სტამბის გამართვის შემკვეთისათვის, შესრულებული 1796 წელს. ტექსტი იმპერატორს ეკატერინე II-ის სადიდებელი მოხსენიებით იწყება. იგი დაბეჭდილია 34 სანტიმეტრიანი ფურცლის ერთ გვერდზე. მხედრული შრიფტით აწყობილ წერილს შემოვლებული აქვს ყვავილოვანი ჩარჩო; გამყოფი ორნამენტი კი ერთმანეთისაგან მიჯნავს წერილის თემაგურად განსხვავებულ ნაწილებს. „ბუბაშვილის წერილი გაიომისადმი“ ბიბლიოგრაფიული იშვიათობაა. არქივის ბიბლიოთეკაში დაცულ ამ ერთადერთ ცალს შემოხეული აქვს ფურცლის მარცხენა

²⁸⁸ პ. გუგუშვილი, საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიური განვითარება XIX-XX სს. ტ. 7. – თბ., 1984, გვ. 378.

მხარე, რის გამოც ნაწილობრივ დაზიანებულია ტექსტიც.

როგორც რომანომი დასახელებულ „წერილში“ უცხადებს გაიომს, „მუხთალმან სოფელმან და უპირომან ... მომაშორა მწყალობელსა ბაგონსა, მეგობართა და თვისთა ... უცხოობასა შინა განმაგლო, ყოვლის ნივთისა და სამრლოსაგან ცარიელ ქმნილი ... მოწყალემან ღმერთმან ... და დედამან მისმან, მშვიერთა გამომზღველმან, ჩემთვის ნუგეშად აღმოგაჩინათ ... ნუგეში მეცით და მარქვით: არა მნებაავს უქმ ყოფნა შენით. წარვედ და იქმოლე სტამბასა ჩემსა ... ვიწყე მუშაკობა და აღვასრულე ბრძანება ... თუ უმეცნიერესი გონება თქვენი გაჰმინჯავს, მრავალსა ნაკლოვანებასა აღმოაჩენს ბეჭედსა ამას შინა, მაგრამ მოწყალეებით შემინდევით. თვით თქვენი ყოვლად უსამღველელოესობა მიმოწმებს, რომ ამ ხელობის საკადრისი ასოს მომჭრელი იარაღი არ მქონდა, მეორე ისა, რომ ჩემნი ამხანაგნი არ ილწვიდნენ. თუმცა წერილისა ასოს წარმომადგინებელი იქაც მე გახლდით, მაგრამ ჩამომსხმელნი, მწერალნი, დაბგის მმართველნი, მბეჭდავნი – სხვანი გახლდნენ. და აწ ესე ყოველნი ხელოვნებანი სტამბისა ამის, მარტომან ვიმუშაკე და განვმართე საბეჭდავი ესე“.²⁸⁹

ამავე წერილით მესტამბე ურჩევს გაიომ არქიმანდრიტს, რომ სტამბაში მიიწვიოს ბეჭდვის ხელობის მცოდნენი, ან დროულად შეარჩიოს შეგირდები, რათა მისგან შეისწავლონ: „მწერალმან – წერა, მბეჭდავთა – ბეჭდვა, ყოველთა თავთავისი საქმე...“.

ბუბაშვილი აჩქარებდა ეპისკოპოსს და სთხოვდა განთავისუფლებას მისდამი დაკისრებული საქმის აღსრულების შემდეგ. იგი პირობას ღებდა, რომ საჭიროების შემთხვევაში, სადაც იქნებოდა, იქიდან შეეწეოდა გაიომს სტამბასთან დაკავშირებულ საქმეებში. ქართველი მესტამბე საქართველოში უნდა დაბრუნებულიყო, იმერეთის მეფის, სოლომონ II-ის მიხმობით. ამიგომ არ აპირებდა იგი მოზლოკში დიდხანს გაჩერებას. მართლაც, სამშობლოში დაბრუნებულმა რომანომმა მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ქუთაისის სტამბის დაარსება-ამუშავებაში; იგი სათავეში ჩაუდგა იმერეთის სტამბას მესტამბე პაიჭაძის მოსკოვში წასვლის შემდეგ. მოგვიანებით სწორედ ბუბაშვილმა დაბეჭდა პირველი ქართული მინიატურული წიგნი, ღვთისმშობლის სავედრებელი. გამოცემა განხორციელდა სოფელ წესში 1809 წელს.

პირველი ქართული სახელმძღვანელო, რომელიც მოზლოკის სტამბაში დაიბეჭდა, გაიომ ეპისკოპოსის მიერ შედგენილი ქართული ანბანი იყო. გამოცემა განხორციელდა 1797 წელს. ასომთავრული, ხუცური და მხედრული შრიფტებით დაბეჭდილ ანბანს ახლავს ლოცვები და მოკლე საქრისტიანო სწავლა. თუმცა წიგნი 600 ცალზე მეტი ოლენობით დაიბეჭდა, იგი ბიბლიოგრაფიული იშვიათობად იქცა ამ

²⁸⁹ ქართული წიგნი, ბიბლიოგრაფია, ტ. 1, გვ. 71-73.

სტამბის პირველი გამოცემის მსგავსად. ეს სახელმძღვანელო დაცულია მხოლოდ პეტერბურგში, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკაში.

1796-1800 წლებში მოზლოკში განხორციელდა ერთი უთაფურცლო გამოცემა, ორიგინალური გრამატიკის პირველნაბეჭდი სახელმძღვანელო ქართულ ენაზე. ეს „ღრამატიკა“, ენათმეცნიერთათვის დღემდე საყურადღებო ნაშრომი, გაიომ ეპისკოპოსმა შექმნა კრემენჩუკში 1789 წელს. წიგნი შეიქმნა ანტონ II-ის ნაშრომის საფუძველზე. წიგნის ბოლოს დაბეჭდილია ხელნაწერის შექმნის ადგილი და თარიღი, ამის გამო ერთხანს ფიქრობდნენ, რომ გაიომს სტამბა ჰქონდა კრემენჩუკშიც. „ღრამატიკის“ ავტორ-გამომცემელმა გაიომმა წიგნის თითქმის მთელი გირაჟი, 600 ცალზე მეტი, თბილისის სათავადაზნაურო სასწავლებელს გადასცა. შესაძლოა ამიტომაც, მისი არაერთი ეგზემპლარი მოიპოვება საქართველოში. აქედან 10 ეროვნულ ბიბლიოთეკაშია დაცული.

1801 წელს, როცა რუსეთმა საქართველო მიიერთა, მოსკოვში გამოიცა „განწესება შინაგანისა საქართველოს მართვისა“, იმპერატორ ალექსანდრეს მიერ დამტკიცებული ორენოვანი – რუსულ-ქართული ტექსტი, დაბეჭდილი ორ სვეტად. იმავე წელს მოზლოკში მისი ასლი გამოსცეს, მხოლოდ ქართული ტექსტით. ორივე მათგანი ბიბლიოგრაფიული იშვიათობა; დაცულია მხოლოდ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში მოზლოკური გამოცემის ასლია 3 ცალად. იგი მოზლოკის სტამბის ბოლო გამოცემაა. სტამბის მოქმედება შეწყდა, როცა მისი დამაარსებელი გაიომი სარაგოვისა და პენზის ეპისკოპოსად გადაიყვანეს. იგი იქ მსახურობდა 1808 წლამდე, შემდეგ ასტრახანისა და კავკასიის მთავარეპისკოპოსი იყო გაიომი, ვიდრე 1821 წლამდე, გარდაცვალებამდე. ასტრახანში, ვახტანგ VI-ისა და თეიმურაზ II-ის გვერდით, დაკრძალეს მოზლოკის ქართული სტამბის დამაარსებელი, პირველი ოსური წიგნის გამომცემელი და მრავალმხრივი მოღვაწე. გაიომის სტამბის დახურვით მთავრდება რუსეთში არსებული ქართული სტამბების საქართველოს სახელმწიფოებრიობის გაუქმებამდე ისტორია.

1805 წელს საქართველოს მთავარმართველი იყო წარმოშობით ქართველი პავლე ციციანოვი – ამილახერის სტამბის თვალსაჩინო მოღვაწის, დიმიტრი ციციშვილის შვილი. მან მოზლოკის სტამბის თბილისში გადმოტანა და ამოქმედება მოინდომა, რადგან ერეკლესეული მოძველებული სტამბა ერთბაშად ვერ იგვირთებდა წიგნებისა და სახელმწიფოებრივი მასალების ბეჭდვას.

ციციანოვმა გაიომს მისწერა: სტამბის სამშობლოსათვის დათმობით „დიდად დაავალებთ, როგორც აქაურ სასწავლებლებს, ისე პირადად მე. მივიღებ თუ არა პასუხს, მაშინვე გამოგიგზავნით ფულს. რაც შეეხება სტამბის მოზლოკიდან

თბილისში გადმოტანას, ამას მე მოვავგარებ“.²⁹⁰ გაიომი სიამოვნებით დასთანხმდა, ოღონდ გააფრთხილა მთავარმართველი, რომ სტამბა დაშლილი ებარა მოზლოკში მცხოვრებ კათოლიკე მამასახლისოვს, ამიტომ მის საქართველოში წასაღებად წარგზავნილს ყურადღებით უნდა მიეთვალა ყოველივე. როგორც ცნობილია, პავლე ციციანოვმა მოზლოკის სტამბის თბილისში გადმოტანა მოახერხა, მაგრამ მისი ამოქმედება ვეღარ მოასწრო.

გაიომ რექტორის გამოცემები

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში არ არის:

N	გამოცემის დასახელება	გამოცემის ადგილი	გამოცემის წელი	გამოცემის შრიფტი
1	ზუბაშვილის წერილი გაიომისადმი	მოზლოკი	1796	მხედრული
2	გაიომი. ანბანი, ლოცვანი მოკლე საქრისტიანო სწავლა	მოზლოკი	1797	ხუცური და მხედრული

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში არის:

N	გამოცემის დასახელება	გამოცემის ადგილი	გამოცემის წელი	გამოცემის შრიფტი	ცალი	სრული	ხარვეზ.
1	გაიომი. გრამატიკა	მოზლოკი	1796-1800	მხედრული	10	8	2
2	განწესება შინაგანისა საქართველოსა მართვისა	მოზლოკი	1801	მხედრული	3		

ღალი მაჩაიძე

²⁹⁰ ო. კასრაძე, „ნარკვევები ქართული წიგნის ისტორიიდან“. – თბ., 1997, გვ. 151-152.

ნაწილი გ (3) მართლკითხვსა (პროსოდიისა) და წერისათჳს (ორთოღრაფიისა); (სულ 3 თავი) – 135-143 გვ.

სარელაქციო შენიშვნა – „დასასრული ღრამმაგიკისა. ღიღება ღმერთსა სრულმყოფელსა ყოველთასა. წელს 1789. თთუქსა ოკლ[ო]მბერსა 2. კრემენჩუკს. გაიოს“.²⁹⁵ – 143 გვ.

გაფორმება – თავსამკი: 1, 89 და 135 გვ. ბოლოსამკი: 4 და 143 გვ.

1. FS 4 749/1 – გაიომი. გრამაგიკა. – მოზლოკი. – [1796-1800]. – 1-143 გვ. – სრული, ძირითადად კარგად დაცული ცალი, ოღნავ დაღაქავებული.

ყღა: (21x11,5) სმ., მუყაო, ღვინისფერი კოღენკორით. ფორზაცი ცისფერი.

სარესტაღვრაციო: 127-132 გვერღები.

მინაწერი:

1. „მიხაიღ ეკიმოვი“ – ბოღო ფურცელზე, შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეღისტრირებულია 1937 წელს.

2. FS 5 535 – გაიომი. გრამაგიკა. – მოზლოკი. – [1796-1800]. – 1-143 გვ. – სრული, კარგად დაცული ცალი.

ყღა: (21,5x12) სმ., მუყაო, მუქი შინღისფერი კოღენკორით. ფორზაცი ცისფერი.

ბეჭღდი: ქმწკგ საზოგაღების 143 გვერღზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეღისტრირებულია 1937 წელს.

3. FS 4 781 – გაიომი. გრამაგიკა. – მოზლოკი. – [1796-1800]. 1-143 გვ. – სრული, კარგად დაცული ცალი.

ყღა: (20x12) სმ., მუყაო, ყავისფერი გყავით. ფორზაცაღ ხელნაწერი ფურცღები.²⁹⁶

სარესტაღვრაციო: პირვეღი ფურცელი, 15-18 და 143 გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეღისტრირებულია 1937 წელს.

4. FS 2 735²⁹⁷ – გაიომი. გრამაგიკა. – მოზლოკი. – [1796-1800]. – 1-143 გვ. – სრული, ძირითადაღ კარგად დაცული ცალი, ოღნავ დაღაქავებული.

ყღა: (20,5x12) სმ., მუყაო, ნაცრისფერი. ყუა: წითელი.

სარესტაღვრაციო: პირვეღი ფურცელი და 133-134 გვ.

მინაწერები:

1. „გაიომი. ანბანი“ – წინა ფორზაცზე, ლურჯი მელნით.

²⁹⁵ წიღნის ბოღო გვერღზე დაბეჭღდი მითითება ხელნაწერის დასრულღების ღროისა და აღღიღის შესახებ, შეცღომით მიღნეულია საღამომცემღო მონაცემად.

²⁹⁶ გექსტი აღაღ-აღაღ რეღაქტირებულია: სიღყეღები ჩამაგებულია, ან გაღახაზული, სანაცვღო მიწერიღია არშიაზე.

²⁹⁷ ინვენტარის ჩანაწერის მიხეღვით, წიღნი ქმწკგ საზოგაღების ბიბლიოთეკას შეუღენია ვინზე ფრეისაღან.

2. „გაიომი“ – პირვეღ გვერღზე, წითელი ფანქრით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეღისტრირებულია 1937 წელს.

5. FS 1 770²⁹⁸ – გაიომი. გრამაგიკა. – მოზლოკი. – [1796-1800]. – 1-143 გვ. – სრული ცალი.

ყღა: (21x12) სმ., მუყაო, ყავისფერი გვიფრული გყავით. ხაზოვანი ჩარჩო. გვიფრი ორივე ფრთაზე ერთნაირი. ყუა გვიფრული. ფორზაცი ლურჯი, შევსებული ქართული ანბანით, აკრავს ზეღა ფრთას. ქვეღაზე დაკრულ ქაღაღღზე ჩამოწერიღია რამღენიმე სიღყვა რუსული შესაღყვისებით. ხელნაწერზე, ორივე ფრთაზე, გაღაკრულია თეთრი ქაღაღღი.

მინაწერი:

1. „არხიეპისკოპოსი გაიომი. ქართული გრამაგიკა. კრემენჩუგი, 1789 წ.“²⁹⁹ ეს ცნობა იხ. ღ. ყიფიანის გრამაგიკაში. ვ. [სოსელია]“ – წინა ფორზაცზე, იისფერი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეღისტრირებულია 1937 წელს.

6. FS 5 898/09³⁰⁰ – გაიომი. გრამაგიკა. – მოზლოკი. – [1796-1800]. – 1-143 გვ. – სრული ცალი.

ყღა: (21x13) სმ., მუყაოზე გაღაკრული ყავისფერი, გვიფრული გყავი. ორნამენტული ჩარჩო. გვიფრი ორივე ფრთაზე ერთნაირი. ყუა გვიფრული. გყავი ღაზინებული, ჭიანჭამი. ფორზაცი: ზეღა ფრთაზე ცისფერი ქაღაღღი, ქვეღაზე ფურცელი წიღნიღან [ქართვეღიშვიღი იოანე] „ქართული ღრამაგიკა“. თბიღისი. [1815].

სარესტაღვრაციო: მთღიანად.

მინაწერები:

1. «Отд. 05. № 22. Грузинская грамматика напечатана въ Кременчукъ въ 1789 г.» – წინა ფორზაცზე, იისფერი მელნით.

2. „მყოფაღი ღრო: ღავწერ, (ვწერ, ეს რათ იხმარება)“ – 25 გვ. მარცხნივე არშიაზე, შავი ფანქრით.

3. „იხიღე, რამეთუ ჯერ არს ღაიწეროს შეენიერი და არა მშვენიერი. შვენიერად ღა არა მშვენიერად (... წარმოსღღება ...)“ – 143 გვ. შავი ფანქრით, გაღამქრალი. იქვე:

4. „ძრიღლ გყუიღი გახღავსთ თუ, ღამწერეღო, ამა სიღყვათა შესახებ ...“.

5. «Григорий [Деканозовъ]» – უკანა ფორზაცზე, შავი მელნით. იქვე, შავი ფანქრით:

6. «Гургениძე». იქვე, შავი მელნით:

7. „იღან სულგუნოვი“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეღისტრირებულია 1937 წელს.

²⁹⁸ ქმწკგ საზოგაღების ბიბლიოთეკის ინვენტარის ჩანაწერის მიხეღვით, წიღნი შეუწირავს რაფიღლ ერისთავს.

²⁹⁹ მინაწერში მითითებულია ხელნაწერი გრამაგიკის დასრულღების ღრო ღა აღღიღი.

³⁰⁰ ღმიღტრი ბაქრადის კოღექციღღან.

7. FS 3 839/09³⁰¹ – გაიომი. გრამატიკა. – მოზლოკი. – [1796-1800]. – [4], 1-143, [10] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (22x13) სმ., მუყაო, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, გვიფრული გყავით: ხაზოვანი და ორნამენტული ჩარჩოები. ყუბ გვიფრული.

ჩანართი: დასაწყისში 2 და ბოლოში 5 სუფთა ფურცელი.

მინაწერები:

1. „ცირკა. ვოჩ. ყაჯილის ქოჩო. ჰესცი. ეანპანათლ. ვეოჭი. აღეილ. ვილთაქა. აჯანეის სანაყლი. ჟელი“ – წინა ფორმაცზე, შავი მელნით.
2. „Cet livre apportant...“ – წინ ჩართული ფურცლების პირველ გვერდზე.
3. „ეაიოზი. ეოპაციცა. [1796-1800]. პოზლოგი“ – წინ ჩართული ფურცლების 4 გვ. შავი ფანქრით.
4. «Настоящее; пры несовершеное; пры однократное; пры соверш; будущее; повели» – 29-30 გვ. არშიაზე, ქართული შესატყვისების გასწვრივ.
5. „ლიალ, [ენალაქცა]“ – 84 გვ. შავი ფანქრით, მიწერილია არშიაზე „მართლა“ და „უთუოლ“ სიტყვათა გასწვრივ.
6. «1816-го года, августа 23-го дня переселился от сей временной жизни въчное блаженство Грузинский царевич Иулонъ Ираклиевичъ»³⁰² – უკან ჩართული ფურცლების პირველ გვერდზე. იქვე:
7. «1821-го года царевна Анна Георгиевна скончалась ноября 10-го числа»³⁰³ – იქვე;
8. «1821-го года умерла семнадцати годъ царевна Мария Иулоновна, февраля 3-го семь часовъ по полуночи»³⁰⁴.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

8. PG 1/1799³⁰⁵ – გაიომი. გრამატიკა. – მოზლოკი. – [1796-1800]. – 1-143 გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (20x12) სმ., მუყაო შინდისფერი კოლენკორით. აკრავს ძველი, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, გვიფრული გყავით: ორნამენტული ჩარჩო საკუთხე სამკვებით, ცენტრში არაბესკები. ყუბ გვიფრული, ფორმაცი ცისფერი.

დანართი: ფურცელი სავარჯიშო ხელნაწერი რუსული ასოებით, სგრიქონთა

³⁰¹ დავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციიდან.
³⁰² მინაწერში აღნიშნული თარიღი ემთხვევა და აკონკრეტებს მ. ბერძენიშვილისეულ მონაცემს.// მასალები მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრის ქართული საზოგადოების ისტორიისათვის, ნაწ. II. – თბ., 1983, გვ. 59, მაგრამ მნიშვნელოვნად განსხვავდება ქსე-ს ცნობისაგან. იხ. გ. 5, გვ. 277.
³⁰³ ემთხვევა მ. ბერძენიშვილისეულ მონაცემს. იხ. დასახ. ნაშრომი გვ. 89.
³⁰⁴ მ. ბერძენიშვილის დასახ. ნაშრომში იულონ ბაგონიშვილის შვილებს შორის მარიაში ნახსენები არ არის. იხ. გვ. 59.
³⁰⁵ ყოფილი წიგნის პალატის ეგზემპლარის ეს ნომერი მიგვანიშნებს, რომ იქ გაიომის გრამატიკა 1799 წლის გამოცემად მიუჩნევათ.

შორის მხედრულით ჩაწერილია: „ესე ღვთის დიასამიდეს ეკუთვნის“.

მინაწერები:

1. „190 მან. ქ. ნ. შ. ეაიოზი. ეოპაციცა. 1799 წელი“ – პირველ გვერდზე, თავსამკის ზემოთ.
2. „წიენი რესტაფორმაციისა დ. ნოზაძის მიერ. ჰიეიენისა და რესტაფორმაციის ეანყოფილქაში 1796 წელს. ეანყ. ეაქე ქ. შ. ძიძისცაჰიქილი“ – უკანა ფორმაცზე დაკრულ ქაღალდზე.

9. FS 4 749/2 – გაიომი. გრამატიკა. – მოზლოკი. – [1796-1800]. – 3-143 გვ. – წიგნს აკლია პირველი ფურცელი.

ყდა: (20x12) სმ., ძველი ხელნაწერი ფურცლების რამდენიმე ფენა შემოსილია ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, გვიფრული გყავით: მარტივი ხაზოვანი ჩარჩო. ყუბ გვიფრული. ფორმაცი ცისფერი.

სარესტავრაციო: 3-38 გვერდები.

მინაწერი:

1. „თაჯალი ლ“ – ბოლო ფურცლის ვერსოზე, ხელრთვით, შავი მელნით. გაურკვეველად მიწერილი გვარ-სახელი წინა ფორმაცსა და 51 გვერდზე. ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

10. FS 2 843 – გაიომი. გრამატიკა. – მოზლოკი. – [1796-1800]. – 5-143 გვ. – წიგნს აკლია: 1-4 და 15-16 გვერდები.

ყდა: (20,5x11,5) სმ., მუყაო, ყავისფერი, გვიფრული გყავით. ორმაგი ხაზოვანი ჩარჩო, მცენარეული სამკვებით. წინა ფრთაზე გყავით დაზიანებულია, ამომწვარი. ყუბ გვიფრული, ფორმაცი ცისფერი.

სარესტავრაციო მთლიანად.

მინაწერები:

1. «Сия книга принадлежит Александру [Шиману]» – წინა ფორმაცზე, შავი მელნით.
2. „ეიოპეი მხაცვიისა, ოქრობქელიძეილისა. ან აის ნიკოლოზ ეიოპეის ქე ოქრობქელიძეილისა, თბილისის აქალკების ყელსიის ქთაჰისა. 21. თბ. 1896 წ.“³⁰⁷ – 14 გვ., შავი მელნით.
3. რუსული ანბანი, არასრულად, რამდენიმე მწკრივად – უკანა ფორმაცზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

³⁰⁸ მინაწერის თანახმად, წიგნი 190 მანეთად შეუძენიათ. ჩვენთვის უცნობია 1799 წლით მისი ღირებულების საფუძველი. 81-ე ნომრის – გაიომის გრამატიკის აღწერილობაში ქ.წ. – ში მოცემულია [1796-1800]. წ.წ.

³⁰⁷ მღვდელი, ნიკოლოზ ოქრობქელიძეილი, მრავალმხრივი და საინტერესო პიროვნება იყო//გზა. - 2008, 3 (397), 17-23 იანვარი). მას არაერთი წიგნი შეუწირავს ქმშკგ ზოგადობის ბიბლიოთეკისათვის.

სახელთა საძიებელი

ა

- აბდია (წინასწარმეტყველი) – 132
 აბლულა ბეგი (არჩილი, ქართლის
 მეფის იესეს ძე) – 203
 აბელი (ბიბლ.) – 153
 აბესალომი (ბიბლ. ღვთის შვილი)
 – 159
 აბიათარ მღვდელი (ბიბლ.) – 159
 აბიგავი [აბიგალი] (ბიბლ. ცოლი
 ნაფანისა) – 158
 აბიგი (ბიბლ. ცოლი ღვთისა) – 158
 აბილარი (ბიბლ.) – 158
 აბიშელიქი (ბიბლ. მეფე) – 153, 156
 აბიული (ბიბლ. არონის ძე) – 155
 აბრაამი [აბრაამი] (ბიბლ.) – 153-154,
 199, 266
 აბრაამ ურიაყოფილი
 (სალუქაზნაშვილი, მესტამბე) –
 210-211, 215, 225
 აბრაამიშვილი ა[ნდრო] – 9, 67
 აგარი (ბიბლ.) – 153
 აგვისტინე მასწავლებელი (წმ. მამა) –
 92, 216, 244
 აგიაშვილი ქაიხოსრო – 139-140
 აგოგი (ბიბლ. მეფე) – 157
 ალაში (ბიბლ.) – 33, 46-47, 152
 ალონა (ბიბლ.) – 159
 ალონი (ბიბლ. მეფე) – 156
 ავალიანი სამსონ – 227
 ათანასე არქიეპისკოპოსი – 227
 ათანასე ალექსანდრიელი პატრიარქი
 – 50, 92, 216, 244,
 ათანასე თბილელი მიტროპოლიტი
 (ამილახვარი, ერეკლე II-ის ელჩი,
 გამომცემელი) – 4, 6, 10, 81, 86-
 88, 196, 201, 203-204, 206-213,
 215, 219, 222, 225, 231-232, 235,
 239, 243-244, 253-254, 263-264,
 274
 ათანასი იერომონაზი – იხ.
 ამილახვაროვი ათანასი
 ქაიხოსროს ძე
 ალექსანდრე – 230
 ალექსანდრე პავლეს ძე (რუსეთის
 იმპერატორი ალექსანდრე I) – 274
 ალექსანდრე ბაგონიშვილი
 (ბაგრატიონი, არჩილ II-ის ძე) – 9,
 65-67, 69-70, 73, 113-115,
 ალექსანდრე ბაგონიშვილი
 (ბაგრატიონი, ბაქარის ძე, ვახტანგ
 VI-ის შვილიშვილი) – 80, 83, 130-
 131
 ალექსანდრე ბაგონიშვილი
 (ბაგრატიონი, ერეკლე II-ის ძე) –
 223
 ალექსანდრე ნეესკი – 226
 ალექსეევი გ. – 70
 ალექსი – 116
 ალექსი პეტრეს შვილი (ცარევიჩი) –

73
 ალექსიევ-მესხიევი ალექსანდრე – 148
 ალექსიევ-მესხიევი აპოლონ სარდიონის ძე – 147
 ალექსიევ-მესხიევი დიმიტრი სარდიონის ძე – 147
 ალექსიევ-მესხიევი ვლადიმერ [ლალა ალექსი-მესხიშვილი] – 147
 ალექსიევ-მესხიევი ლეონიდე სარდიონის ძე – 147
 ალექსიევ-მესხიევი ნინო სარდიონის ასული – 147
 ალექსიევ-მესხიევი სარდიონ დიმიტრის ძე – 148
 ალექსიევ-მესხიევი სარდიონ სარდიონის ძე – 148
 ამალეკი (ბიბლ.) – 155, 157
 ამბაკომი წინასწარმეტყველი – 132
 ამილახვარი ათანასე (იხ. ათანასე თბილელი)
 ამილახვარი გივი – 82
 ამილახვაროვი ათანასი ქაიხოსროს ძე – 251
 ამილახვაროვი გიორგი – 116
 ამილახვაროვი ევგენი – 209
 ამონი (ბიბლ. ღვთის შვილი) – 159
 ამონი (წმ. მამა) – 239
 ამოსი (წინასწარმეტყველი) – 132
 ამონაბაბი (ბიბლ.) – 158
 ანა იმერეთის დედოფალი (ღვთის II-ის მეუღლე, მამუკა ორბელიანის ასული) – 277
 ანა მეფის რძალი (ბაქარის ვახტანგის ძის მეუღლე, არაგვის ერისთავის

ასული) – 83, 130, 140
 ანა [ანნა] (სამოელ წინასწარმეტყველის დედა) – 157
 ანა [ანნა] (ქაიხოსრო მეფის ასული) – 272
 ანანია (ბიბლ.) – 170
 ანასტასი ანგიოქიელი (პატრიარქი) – 92, 216, 244
 ანგია წინასწარმეტყველი – 132
 ანდრია მოციქული – 198, 225
 ანდრონიკოვი რამაზ იოანეს ძე – 147
 ანთიმოზ ივერიელი – 10, 69
 ანნა (წმ.) – 257
 ანნა იოვანეს ასული (რუსეთის იმპერატრიცა) – 91-92, 95-96, 103, 109, 113, 121
 ანდრონიკაშვილი (სარდიონ მესხიშვილის მეუღლე) – 147
 ანგეონი (ბიბლ. მეფე) – 164
 ანგონ I კათალიკოსი (არქიეპისკოპოსი ვლადიმირისა და იეროპოლისა, იესე მეფის ძე) – 86-88, 191, 205-206, 211, 271
 ანგონ II კათალიკოსი (ერეკლე II-ის ძე) – 274
 აპოლონი (ბიბლ.) – 164
 არმადა (ბიბლ. მეფე) – 160
 არსენ იყალთოელი – 181, 189
 არგავსეს (ბიბლ. მეფე) – 162
 ასგურა (ბიბლ.) – 162
 არჩილ II (ბაგრატიონი, მეფე იმერეთისა და კახეთის) – 4-5, 9, 59, 61-67, 69, 71, 73, 79, 271
 არქიფო – 108
 არონი (ბიბლ.) – 155

ასაგუროვი არგურ – 115
 აქაბი (ბიბლ. მეფე) – 160
 აქია წინასწარმეტყველი – 160
 ალა-მაჰმად-ხანი – 272
 ახელედიანი სერაპიონ [კვაჭა] (ჯრუჭის მონასტრის ბერი) – 266
 ახელედიანი სეხნია – 266
 ახიორი (ბიბლ.) – 162

ბ

ბაბალე – 150
 ბალამი (ბიბლ. მეფე) – 156
 ბარათაშვილი ოსებ – 248
 ბარამიძე ალექსანდრე – 67
 ბარბაქაძე ნესტორ – 245
 ბართლომე მოციქული – 225
 ბარნო კლარი – იხ. კელერი იოჰან-ვილემ
 ბარუქი წინასწარმეტყველი – 132
 ბასილი დიდი (მღვდელთმთავარი) – 92, 216
 ბასილიოს მაკედონელი – 5, 112-116
 ბაქარ ბატონიშვილი [ქართლის მეფე] (ბაგრატიონი, ვახტანგ VI-ის ძე) – 10, 79-86, 91-92, 95, 100, 103, 109, 113, 120, 129-130, 135-137, 140, 143, 148, 151-152, 172, 175, 177, 182, 191, 204, 206, 209
 ბაქრაძე გიორგი (მოურავი) – 228
 ბაქრაძე დიმიტრი – 83, 140, 279
 ბალინანთი გრიგოლ – იხ. გრიგოლ ბალინანთი
 ბენელიქე XIV (პაპი) – 41, 49
 ბენიამინი (ბიბლ.) – 157
 ბერიევი გრიგოლ (გიორგი)

ლონგინოზ – 250
 ბერიევი ესტატი – 250
 ბერძნიშვილი მ[აქსიმე] – 143
 ბესარაბა (ბიბლ.) – 159
 ბესტუქევი-რიუმიანი – 203-204
 ბიორკობი კ[არლ] – 64-67
 ბირგეჰორდი უ. – 67
 ბიძინა კერატიშვილი-წყაროსთაველი – იხ. გაიომ წილკნელი
 გაიომ წილკნელი (ბიძინა კერატიშვილი-წყაროსთაველი) – 148, 151, 171, 183-184, 230
 ბლაუ ვილიამ – 63
 ბ[ოკე]რია ალექსი (დიაკონი) – 228
 ბოლხოვიტინოვი ევგენი – 80, 86-87, 206
 ბოო (ბიბლ.) – 157
 ბოფი ფრანც – 15
 ბროსე მარი – 15
 ბუში პ. – 152

გ

გაბაშვილი (კოლექსკი ასესორი) – 224
 გაბაშვილი გიორგი ზაზას ძე – 258
 გაბაშვილი ზაზა – 257
 გაბაშვილი იოანე ზაზას ძე – 257
 გაბაშვილი იოსებ ზაზას ძე – 257
 გაბრიელ მთავარი (ციმლარელი იაკობ მღვდელის შვილი) – 83, 143
 გაბრიელი – 194-195
 გაბრიელი (ნათლისმცემლის მონასტრის ბერი) – 256
 გაიომ (რექტორი თელავის სემინარიისა, სარაგოვისა

და პენზის ეპისკოპოსი,
 ასტრახანისა და კავკასიის
 მთავარეპისკოპოსი, მოზლოკის
 სტამბის დამაარსებელი) – 4, 6,
 269, 271-281

გაიომ წილენელი [გაიომ ურბნელი]
 მიგროპოლიტი (ბიძინა
 კერატიშვილი-წყაროსთაველი) –
 148-149, 152, 184, 230

გამყრელიძე იასონ – 124

გამცემლიძე ნიკო – 193

გარსევანიშვილი ალექსანდრე
 სვიმონის ძე – 247

გვინჩიძე ო[თარ] – 69

გიორგი – 115, 197-198

გიორგი ათონელი – 87

გიორგი აკაკის შვილი – 250

გიორგი ბატონიშვილი (ბაგრატიონი,
 ვახტანგ VI-ის ძე) – 80, 91-92, 131

გიორგი ბელაური – 83, 140
 140

გიორგი XII (გიორგი XIII)
 (ბაგრატიონი მეფე, ერეკლე II-ის
 ძე) – 151, 226, 256

გიორგი მეფე (ვახტანგის ძმა,
 ბაქარის ბიძა) – 135

გიორგი მთავარდიაკონი (კარიჭოვი,
 კარიჭაშვილი) – 106

გიორგი მთავარმოწამე – 105, 139,
 186, 193-195, 198-199, 227-228,
 231, 245, 260

გიორგი მღვდელი – 221

გიუაშვილი – 258

გედეონ წინასწარმეტყველი – 156

გერმანე – 187

გერმანე არქიმანდრიტი – 79, 97,
 104-105, 110

გოგოლაშვილი ანდრია (კათოლიკე
 მოძღვარი) – 37

გოლოვინი – 65, 69

გორსკი ნიკოლაი (ივანეს ძე,
 გენერალ-მაიორი) – 147

გრიგოლ ბაღინანტი – 17, 50, 52

გრენი ერიკ – 66

გრიგოლ ილუმენი (კაცხის
 წინამძღვარი) – 123

გრიგოლი – 144

გრიშა – 250

გუგულა – 250

გუგუშვილი – 236

გუგუშვილი პაატა – 39, 51, 205-206,
 208-209, 272

გურამიშვილი ქრისტეფორე – 79-80,
 91, 96, 104, 110, 114, 120-121,
 124, 136, 175, 177, 182

გუტაკი ჯ. – 152

დ

დადიანი თამარ – 231

დავით ბატონიშვილი (ბაგრატიონი,
 გიორგის XII-ის ძე, ტახტის
 მემკვიდრე) – 122, 185, 230

დავით ღიაკონი – 260

დავით იმერეთის მიგროპოლიტი
 (ბურაბ წერეთელის ძე) – 99, 106,
 124, 186, 259

დავით კანდელაკი – 123

დავით მღვდელი (ბაქარის კარის
 მოძღვარი) – 82, 129, 175

დავით ქართველთა მეფე – 57

დავით გლუკაანტი – 16-17, 21, 30-
 34, 39, 41-52, 54

დავით წინასწარმეტყველი (მეფე,
 მეფსალმუნე) – 92, 129, 157-159,
 215, 243-244

დავით ხუცესი (ხოსაშვილი) – 96

დავითიანი მ. – 65, 69

დათია – 258

დათიკა – 258

დანი რობერტ – 67-69

დანიელ ბერი – 259

დანიელ წინასწარმეტყველი – 132,
 163-164

დარახელიძე ნიკოლოზ – 184

დარბინიანი ანა – 38

დარეჯან ბატონიშვილი (ბაგრატიონი,
 არჩილის II-ის ასული) – 79, 86,
 125

დალაპუს – 38

დებორა (ბიბლ.) – 156

დვალი ნ. – 51

დიასამიძე – 281

დიასამიძე მაია – 4, 83, 85, 144

დიმიტრი ბერი – 223, 259

დიმიტრი (თიანეთის მოურავი) – იხ.
 ჩოლოყაშვილი დიმიტრი

დიმიტრი მღვდელ-მონაზონი – 266

დიმიტრიევსკი ივანე – 116

დიმიტროვი პ. – 70

დინა (ბიბლ.) – 154

დიონისე (პრიჩეგნიკი [მელავითნე])
 – 115

დიონოზი – 228

[დ]ოლენჯის შ[ვი]ლი მიქაელ – 195

ლოროთე [ლოროთეოსი] გვირეელი

ეპისკოპოსი – 104, 220

ლოსითეოს იერუსალიმის პატრიარქი
 – 61-62

ლოსითეოს ქუთათელი
 მიგროპოლიტი (წერეთელი დავით
 ნიკოლოზის ძე) – 106

ე

ევა (ბიბლ.) – 152

ევსევი არხიეპისკოპოსი – 183

ემდრა (ბიბლ.) – 131, 136

ემბელი (ბიბლ. მეფე) – 161

ემეკია (ბიბლ. მეფე) – 161

ემეკია წინასწარმეტყველი – 163

ემეკიელი (ბიბლ.) – 132

ეკალაძე – 99

ეკატრინა ალექსევნა [ეკატერინე
 II] რუსეთის იმპერატრიცა) – 207,
 215-216, 219, 239, 243, 253, 257,
 263, 272

ეკიმოვი მიხაილ – 278

ელენე – 258

ელი (ბიბლ. მღვდელი) – 157

ელია (ბიბლ.) – 160

ელიაზარი (ბიბლ.) – 165

ელისაბედ პეტრეს ასული (ცარევნა,
 შემდგომში იმპერატრიცა) – 92,
 129, 175, 177, 181

ელისაბედ სულხანოვისა – 147

ელისაბედი (ბაგრატიონი, ბაქარის
 ასული) – 147

ელისაბედი (იოანე ნათლისმცემლის
 დედა) – 38, 168

ელისე წინასწარმეტყველი – 160-161

ემელიანე (ბიბლ.) – 250

ენემანი მიქაელ – 67
 ენუქი (ბიბლ.) – 170
 ეპიფანე კვიპრელი ეპისკოპოსი – 219,
 ერეკლე [ირაკლი] II მეფე (ბაგრატიონი, თეიმურაზ II-ის ძე) – 10, 81, 85-87, 149-150, 193, 197, 203-205, 212, 225, 247, 271-272, 274
 ერისთავი ღავით – 146
 ღიმიტრი ბერი – 223
 ერისთავი მარიამ (შალვას ერისთავის ასული, იასონ ჭავჭავაძის მეუღლე) – 147
 ერისთავი რაფიელ – 279
 ერისთავი რევამ ლუარსაბის ძე – 147
 ერისთავი შალვა – 147
 ესავი (ბიბლ.) – 154
 ესაია მონაზონი – 222
 ესაია წინასწარმეტყველი – 124, 132
 ესთერი [ესტერი] (ბიბლ. ღელოფალი) – 131, 136
 ეფრემი (მღვდელ-მონაზონი) – 186
 ეფრემი (წმ. მამა) – 239
 ეფრემოვი (გენერალი) – 226
 ეფრემოვი მ[იხეილ] – 69-70

ვ

ვათეიშვილი ჯუანშერ – 15-16, 22, 27, 66-70, 73
 ვანდერგისტი მ. – 152
 ვანდერ გუტაკი – 152
 ვარვარა [ბარბარე] ბატონიშვილი (ბაგრატიონი, გიორგი XII-ის ასული) – 256

ვასილი – 196
 ვახტანგ VI (ქართლის მეფე, ლევან ბაგრატიონის ძე) – 9-10, 53, 67, 69, 79, 81-83, 85, 91-92, 95, 103, 109, 113, 120, 123-124, 129-130, 134-137, 142, 149-150, 175, 177, 182, 203, 205, 209-210, 233, 271, 274
 ვახტანგ V (ქართლის მეფე, ბაგრატიონი) – 61
 ვახუშტი ბატონიშვილი (ბაგრატიონი, ვახტანგ VI-ის ძე) – 80, 82, 134-135, 144, 151
 ვეზიროვი გიორგი – 261
 ვენერო აქილე – 15, 22
 ვიტენი (ვიტსენი) ნიკოლა – 63, 65
 ვორონცოვი მიხეილ – 204

გ

გამბახიძე ილია (ღიაკონი) – 229
 გაქარია – 196,
 გაქარია (ბიბლ. მეფე) – 161
 გაქარია წინასწარმეტყველი – 132, 168, 216
 გაქე (ბიბლ.) – 169
 გეგე (ბიბლ. მეფე) – 156
 გუბალაშვილი ანდრია – 54
 გუბაშვილი-რაზმაძე რომანოზ – 272-273, 275

თ

თამარ ღელოფალი (ბაგრატიონი, თეიმურაზ II-ის მეუღლე, ვახტანგ VI-ის ასული) – 83
 თამარა – 240, 250

თამარაშვილი მიხეილ – 9, 18, 23, 31-33
 თამარი (ბიბლ.) – 159
 თამლიანი ნონა – 105
 თანდილოვი (თანდილაშვილი) ივანე – 116
 თეიმურაზ ბატონიშვილი (ბაგრატიონი, გიორგი XII-ის ძე) – 217, 255-256
 თეიმურაზ II (ქართლ-კახეთის მეფე, ბაგრატიონი, ერეკლე I-ის ძე) 203-206, 210, 212, 217, 274
 თეიმურაზ I (ქართლის მეფე, ბაგრატიონი, ღავითის ძე) – 12-14, 188
 თომა აქვინელი (ღვთისმეტყველი) – 36
 თომა მოციქული – 225
 თუთ[უ]ნოვი – 146
 იავორსკი სტეფანე – 80, 8/9

ი

იაგორ მაკარიში (იერომონაზი, სერაპიონის ძმა) – 141
 იავორსკი სტეფანე – 80, 8/9
 იაკო ე. – 67
 იაკობ მოციქული – 133, 150, 220, 225
 იაკობი (ბიბლ.) – 154
 იაკობი (ყიზლარელი მღვდელი) – 83, 143
 იაკობოვსკი – 64
 იერემია წინასწარმეტყველი – 132, 163, 199
 იერობუა (ბიბლ. მეფე) – 160
 ივანე ჯიგანანთი – 17, 31-32, 41,
 ივლითი [ივლიტი] (ბიბლ.) – 131, 162
 ილია წინასწარმეტყველი – 160
 ილიოლორა (ბიბლ.) – 165
 ინგოლა ფრანჩესკო – 13, 27
 იოაკიმი (ბიბლ.) – 163
 იოანე ანტონის შვილი (რუსეთის იმპერატორი) – 120-121
 იოანე ბატონიშვილი (ბაგრატიონი, გიორგის XII-ის ძე) – 85, 152-153, 167
 იოანე დამასკელი – 5, 86, 89, 180-189, 263
 იოანე [იოვანე, იონე] მახარებელი, მოციქული – 104-129, 132, 134, 149-150, 169, 170-171, 220, 236
 იოანე მღვდელი (სიონელი, გერმანეს ძმისწული) – 186
 იოანე ნათლისმცემელი – 86, 166
 იოანე (ჭყონდიდელი ეპისკოპოსი) – 230
 იოესთესი – (ბიბლ.) – 158
 იოვანე (ნალეკარი ალია) – 256
 იოვანე ოქროპირი – 221, 239
 იოველ წინასწარმეტყველი – 132
 იოზაბელი (ბიბლ. მეფე) – 161
 იოთამიშვილი [იოთამოვი] ღავით იოანეს ძე – 71, 74-75
 იონა წინასწარმეტყველი – 132, 164
 იონათამი (ბიბლ.) – 158
 იონათანი – 165
 იონესკო კ. – 10
 იორაფაგი – 160
 იოსებ (ღიაკონი) – 98-99
 იოსებ მღვდელ-მონაზონი სა[აკა]ძე – 185

იოსებ სამებელი არქიეპისკოპოსი (თამაზ ქვაბულის ძე, ვლალუკისა და იურიევის არქიმანდრიტი) – 4-5, 77, 79-80, 82, 86, 88-89, 91, 95-98, 103, 109, 113, 120-121, 130, 182, 191, 204, 206, 209

იოსები (ბიბლ.) – 154, 165, 168

იოსელიანი ავთ[ანლი] – 86, 209, 212, 277

იოსელიანი ზაქარია ონისიმეს ძე – 138

იოსელიანი პლატონ – 87, 151

იოსია (ბიბლ. მეფე) – 161

ირემო – 98

იროლი (ბიბლ. მეფე) – 165

ისაია წინასწარმეტყველი – 163

ისაკი [ისააკი] (ბიბლ.) – 154

ისიდორე არქიერი – 246

ისო ზირაქი (ბიბლ.) – 81, 130, 136, 144

ისუ (ბიბლ.) – 155-156

იუ (ბიბლ. მეფე) – 161

იულა მაკაბელი (ბიბლ.) – 164

იულა მოციქული – 134

იულონ ბატონიშვილი (ბაგრატიონი, საქართველოს მეფის, ერეკლე II-ის ძე) – 196, 280

იმგვანოვიჩი მიხაილ – იხ. უნგროვლახელი მიხაილ

იმგვანოვიჩი

კ

კაენი (ბიბლ.) – 153

კავკასიძე მელქისედეკ (ბაქარის

კარის მღივანმწიგნობარი) – 82, 84-85, 129, 136, 175, 209

კალანდაძე არსენ – 42

კალაგომოვი ვასილ – 115

კარბელაშვილი პოლიექტოს – 209

კარიჭაშვილი ღაგიტ – 9, 86, 106, 206-207, 231

კასრაძე ოთარ – 9, 67, 70, 88, 146, 205, 207-208, 210, 275

კატარინა (შარაძისა) – 50

კატია – 250

კატო – 150

კ.დ.ც. – იხ. ციციშვილი დიმიტრი

კეკელიძე კორნელი – 9, 66, 69, 87-88

კელერი იოჰან-ვილემ (ბარნო კლარი) – 63-64

კესნერი კრისტიან (გამომცემელი) – 57

კვაჭანტირაძე ფერიდე – 4, 18

კვირილე ალექსანდრიელი (პაგრიარქი) – 92, 244

კიპი ი. – 152

კირილი – 124

კიში მიკლოშ გოგფალუში – 62-70

კლემენტოზ XII (პაპი) – 33, 46, 52

კლიმიაშვილი იოსებ – 122

კონსტანტინე – 224

კონსტანტინე (მეფე) – 57

კორა (ბიბლ.) – 155

კორნილიოზი (ბიბლ.) – 170

კურდღელაშვილი შალვა – 62

კუცია ბეკო – 247

ლ

ლაზინი (ბიბლ.) – 154

ლავრენტი (ილუმენი) – 122

ლაზარე (ბიბლ.) – 168

ლაზარე (ბიბლ. აღდგენილი მკვლრეთით) – 169

ლაზარევი მიხაილ – 246

ლაზაროვი (ჭონიშვილი) პავლე – იხ. პავლე მღვდელი

ლაიბნიცი გოთფრიდ – 15

ლევანი (ბაგრატიონი, ბაქარის ძე) – 130

ლენი დ. – 67

ლენი [ლევან] ბატონიშვილი (ბაგრატიონი, ერეკლე II-ის ძე) – 271

ლენ ბრძენი (ბერძენთა მეფე) – 113

ლენიძე [ღაგიტ] – 123

ლექავა ვასილ – 141

ლინდმანი – 65

ლოთი (ბიბლ.) – 153

ლუკა (მოციქული, მახარებელი) – 104, 132, 169, 220, 236

ლუკაშვილი ლუკა – 267

მ

მათე – 194, 229

მათე (მოციქული, მახარებელი) – 104, 132, 141, 149, 225, 236

მათე მღვდელ-მონაზონი – 194

მაისურაძე იოანე ანდრეას ძე (ბეთანიის მონასტრის წინამძღვარი) – 183

მალაქია წინასწარმეტყველი – 132

მამასახლისოვი – 275

მანასე (ბიბლ. მეფე) – 161

მანველოვი ვასილ – 223

მანოველი (ბიბლ.) – 156

მარგარიტოვი იოვანე – 260

მარდახ (ბიბლ. მღვდელი) – 162

მართა – 232, 260

მართა (ბიბლ. ლაზარეს და) – 168, 217

მარია მაგდალინელი (ბიბლ.) – 38, 168

მარიამ ბატონიშვილი (იულონის ასული) – 280

მარიამ ჭავჭავაძისა – 147

მარიამი (ბიბლ. ლაზარეს და) – 168, 217

მარიამი (იოსებ ჩერქეზისშვილის მეუღლე) – 147

მარიამ ღვთისმშობელი – 33, 36, 34, 38, 42, 46-47, 49, , 165, 168, 207, 232

მარკოზ (მოციქული, მახარებელი) – 104, 132, 141, 149, 168, 236

მასსონი დ. – 152

მაქსიმე (წმ. მამა) – 92, 216, 244

მაყაევი (მაყაშვილი) გიგო – 148

მაყაშვილი სიმონ – 203-204

მაჩაბელი გიორგი – 124

მაჩაიძე ღალი – 4, 89, 213, 275

მაცუკნეგოვი ვასილ – 223

მაწუკაძე ვასილ გიორგის ძე – 224

მაჭავარიანი დათა (დიაკონი) – 193

მაჯიო ფრანცისკო-მარია – 5, 15, 26-28

მღიენიშვილი გ[...]ია. – 256

მელინი სტეფანუს – 27

მელიქი – 151

მელიქიანნი – 151

მელიქის შვილი ბარბარე იოანეს ასული – 240
 მელიქის შვილი გიორგი ს იოანეს ძე – 241
 მელიქიშვილი დავით იოანეს ძე – 223
 მელიქოვი იოსებ – 151
 მელქისედეკი (ბერი) – 229
 მელქისედეკი (ბიბლ. მეფე) – 153
 მესხიშვილი ალექსი – 87-88
 მიკლოშ კიში – იხ. კიში მიკლოშ [მინასოვი] სოლომონ – 115
 მირიან ბატონიშვილი (ბაგრატიონი, ერეკლე II-ის ძე) – 217
 მიგროფონე ვარონიშელი – 265
 მიულერი გ. ფ. – 57
 მიქაშავიძე სერგო – 123
 მიქია წინასწარმეტყველი – 132, 160
 მიხაილ ბატონიშვილი (ბაგრატიონი, გიორგი XII- ის ძე) – 226
 მიხაილ იშგვანოვიჩი – იხ. უნგროვლახელი მიხაილ
 მიხაილ კიევის მიგროპოლიტი – 265
 მიხაილ ფედოროვიჩი (მიხაილ I, რუსეთის იმპერატორი) – 57
 მიხაკო – 250
 მოლინი ვირჯილ – 10, 67
 მოსე (ბიბლ.) – 130, 155-156, 162
 მოსე მღვდელი (სიონელი გერმანეს ძმისწული) – 104-105
 მოსე პავლეს ძე – 228
 მოსეშვილი გიორგი პავლეს ძე (ბეთანიის მოღვაწი) – 183
 მხეიძე გიორგი მეთოდის ძე (ბეთანიის ილუმენი) – 183
 მუხრანბატონი თინათინ

(ქრისტიანული წილკნელის მამილა, გიორგი მაჩაბლის დედა) – 123

ნ

ნაბუქოდონოსორი (ბიბლ. მეფე) – 161-163
 ნაბალი [ნადაბი] არონის ძე (ბიბლ.) – 155
 ნადიროვი გიორგი (დიაკვანი) – 116
 ნადირშაჰი – 203
 ნაფანი (ბიბლ.) – 158
 ნაფაფი (ბიბლ.) – 162
 ნიკალაი პავლოვიჩი (ნიკოლოზ I, რუსეთის იმპერატორი) – 264
 ნაკაშიძე – 187
 ნაკაშიძე იოთამ – 187
 ნაომ წინასწარმეტყველი – 132
 ნეპიერიძე იოანე სტეფანეს ძე (კათოლიკე მღვდელი) – 85, 145
 ნეპიერიძე რაფიელ სტეფანეს ძე (კათოლიკე მღვდელი) – 145
 ნემია (ბიბლ.) – 131
 ნემონი (ბიბლ.) – 161
 ნიკიფორე ირბაქი [ნიჩეფორე ირბაჩო] – იხ. ჩოლოყაშვილი
 ნიკოდიმოსი (ბიბლ.) – 168
 ნიკოლაოსი [ნიკოლოზ შემოქმედელი] – 187-188
 ნიკოლეიშვილი ელენე – 277
 ნიკოლოზ – 223
 ნიკოლოზ არქიმანდრიტი – 123
 ნიკოლოზ დავითის ძე – 184
 ნიკოლოზ მღვდელი – 196
 ნინა ალექსანდროვნა გრიბაელოვისა (ჭავჭავაძე) – იხ. ჭავჭავაძე ნინო

ნინია – 195
 ნინო – 115
 ნინუცა – 150
 ნოე (ბიბლ.) – 153-154
 ნოზაძე დ. – 281

ო

ოზია (ბიბლ.) – 158
 [ონოფრე] (ბიბლ.) – 162
 ონიანი იამზე – 229, 233
 ორბელიანი დიმიტრი ვახტანგის ძე – 143
 ორბელიანი ეკატერინე (ვახტანგის ასული) – 212
 ორბელიანი ვახტანგ (თეკლა ბატონიშვილის მეუღლე) – 143
 ორბელიანი პაპუნა – 205
 ორბელიანი სულხან-საბა – 16
 ორსაგი ლასლო – 66-67
 ოსე წინასწარმეტყველი – 132
 ოქრომჭედლიშვილი გიორგი (მხაგერი) – 281
 ოქრომჭედლიშვილი ნიკოლოზ გიორგის ძე – 281

პ

პავლე [საულ-პავლე] ოციქული – 132-133, 135, 149, 170, 220-222, 225, 229
 პავლე მღვდელი (ლაზაროვი, ჭონიშვილი) – 141
 პავლე პეტრეს ძე – 215-216, 219, 239, 243, 253, 257, 263
 პავლე ციციანოვი [ციციშვილი] იხ. ციციანოვი პავლე

პავლე წილკნელი ეპისკოპოსი – 248
 პაოლინი სტეფანე – 9, 13-14, 21-22, 61
 პახუმი დიდი (წმ. მამა) – 92, 216, 244
 პეტრე ალექსის შვილი [ძე] – იხ. პეტრე I
 პეტრე თეოდორის ძე (პეტრე I-ის შვილიშვილი, ელისაბედის მემკვიდრე) – 129, 175, 182
 პეტრე კიევის მიგროპოლიტი – 265
 პეტრე (მოციქული) – 134, 166-167, 170, 220, 225
 პეტრე I [პეტრე დიდი] (რუსეთის იმპერატორი) – 69-70, 73, 130, 135-136
 პეტროვი ი. – 70
 პილატე (ბიბლ.) – 167
 პლუშერი ა. – 10
 პოლა – 148
 პოლოცკი – 113
 პოპოვი – 272
 პროკოპოვიჩი თეოფანე – 5, 79, 80, 89, 108-110

ჟ

ჟორდანიას თედო – 86, 204-206

რ

რაფაილი (ბიბლ.) – 162
 რებეკა (ბიბლ.) – 154
 რეჯიელი კლაუდიო – 31
 რიფსიმე ბატონიშვილი (ბაგრატიონი, გიორგი XII- ის ასული) – 140, , 211-212, 224-226, 249, 255, 265
 რუთი [როთი] (ბიბლ.) – 126, 157

რუსთაველი შოთა – 62, 69
 რუსუდან ლელოფალი (ვახტანგ VI-ის
 მეუღლე) – 92, 123, 130,
 რჩეულიშვილი იოსებ – 122

ს

საბია (ბიბლ. ლელოფალი) – 159
 სავეა [საბეა] (ბიბლ.) – 159
 საველეევი ფ. – 70
 სალმანა (ბიბლ. მეფე) – 156
 სალტიკოვ-შჩელდრინი მიხეილ – 14, 16
 სალუკაზანაშვილი – იხ. აბრამ
 ურიაციოფილი
 სამოელ წინასწარმეტყველი – 157
 სამსონ მღვდელ-მონაზონი – 248
 სამსონი (ბიბლ. მეფე) – 157
 სარა (ბიბლ.) – 153-154
 სარაჯიშვილი ალექსანდრე – 171
 სარგის თმოგველი – 211
 სარდიონი – 139
 საულ-პავლე – იხ. პავლე მოციქული
 საული (ბიბლ.) – 157-158
 საშა – 250
 სეკეი ა. – 67
 სერაპიონ იერომონახი (მაკარის ძე)
 – 141
 სერაპიონ ჯრუჭის არხიმანდრიტი –
 231
 სვიმონ – 248
 სვიმონ არქიმანდრიტი – 139-140, 275
 სვიმონი (ბიბლ. იესოს მიმრქმელი) –
 165
 სვიმონი (ბიბლ. იონათანის ძმა) – 165
 სიღამონისძე ზაქარია (შიო) – 189
 სიმონ მოციქული – 225

სიმონიშვილი მათა – 57
 სისარა (ბიბლ.) – 156
 სიხარულიძე ფრიდონ – 63-64, 67, 69-
 70, 83-84, 211
 სოლომონ II (იმერეთის მეფე,
 ბაგრატიონი არჩილის ძე) – 259,
 273
 სოლომონი – 146
 სოლომონი (ბიბლ. მეფე) – 129, 131,
 159-160
 [სოსელია] ვ. – 279
 სოტელი ჯანბატისგა – 14
 სოფიო – 232
 სოფონია წინასწარმეტყველი – 132
 სოფრონი – (წმ. მამა) – 104, 132
 სოლოლოვი [სოლოლაშვილი] ზაზა –
 260
 სტეფანე (ბიბლ.) – 170
 სულიკაშვილი ბერუა – 197
 სულუხაშვილი სვიმონ – 123
 სუსანა (ბიბლ. იოაკიმის ცოლი) –
 163-164
 სუსანა (ბიბლ. მენელსაცხებლე) – 38
 სულგუნოვი ივანე – 279

ტ

ტარდი ლაოშ – 63, 67
 ტატიშვილი ვლადიმერ – 61-62
 ტივაძე თ. – 61-62
 ტიმოთე – 186
 ტიმოთე (ბიბლ.) – 133, 221
 ტიმოფე (მღვდელი) – 251
 ტიგე (ბიბლ.) – 133, 221
 ტლუკაანთ ღვთისმამა – იხ. ღვთისმამა
 ტლუკაანთი

გობია (ბიბლ.) – 131, 136, 162
 გოლნაი გ. – 67
 გუსკია ბესარიონ – 248
 გყემალაძე გოლა – 245

უ

უნგროვლახელი მიხაილ იშკვანოვიჩი
 [სტეფანეს ძე] (მესტამბე) – 10
 ურბან VIII (პაპი) – 113-115

ფ

ფაღე [თაღე [თაღეომ] მოციქული –
 225
 ფაღაგა აკაკი – 146
 ფაღაგა ლევან [ნასხიდას] ძე – 230
 ფაღაგა ნასხიდა – 230
 ფარაოზი (ბიბლ. მეფე) – 154-155
 ფილიმონი (ბიბლ.) – 133, 221-222
 ფილიპე (ბიბლ.) – 165
 ფილიპე მოციქული – 170, 232
 ფილიპე მღვდელი (ბაქარის კარის
 მოძღვარი) – 82, 129, 175
 ფრეი – 139, 146, 278
 ფრემანი ჯ. – 152
 ფრიც იოჰან ფრიდრიხ – 57

ქ

ქავთარია მიხეილ – 4
 ქართველიშვილი იოანე – 279
 ქეთევანი მოურავის ასული – 148
 ქეგელი (ბიბლ.) – 159
 ქვაბულისძე თამაზ
 (მწიგნობართუხუცესი, იოსებ
 სამეხერის მამა) – 80, 91, 103,
 ქველაძე ეკატერინე – 250

ქველაძე [ქველაძე] სიმონ – 227
 [ქვე]ლაძე შალიკა ლათას ძე – 250
 ქიგესა – 99
 ქიქოძე – 240
 ქიქოძე გერონტი – 205
 ქრისტეფორე წილკნელი
 (მუხრანბატონი) – 124

ღ

ღამბარაშვილი გიორგი (ღარეჯან
 ბატონიშვილის, არჩილის ასულის,
 კარის ლეკანოზი) – 121

ყ

ყავურიანი (სტატსკი სოვეტნიკი) – 226
 ყიფიანი დიმიტრი – 279
 ყიფშიძე იოსებ – 245
 ყუბანეიშვილი სოლომონ – 84, 123-
 124

შ

შალიკო – 250
 შალიკო კაკოს შვილი – 250
 შალოკოვი იოანე – 147
 შანიძე აკაკი – 71, 74
 შარაძე გურამ – 50, 62-69,
 შარაშიძე ქრისტინე – 1, 9, 61- 62, 64-
 67, 86-87, 191
 შარდენი ეან – 61
 შაჰ-აბასი – 12
 შიო (ქვათახევის იეროლიაკონი) –
 183
 შოშიგაშვილი აბრამა (გიორგი)
 ილიას ძე – 183
 შპარევენფილდი იოჰან – 63-66

ჩ

ჩერქეზისშვილი იოსებ – 147
 ჩილაევი სამფსონ ექვთიმის ძე
 (მღვდელი) – 199
 ჩიმაკაძე ნინო – 229-230, 233
 ჩიქვილაძე გაბო (მღვდელი) – 266
 ჩიქობავა არნოლდ – 15, 16, 22, 27
 ჩოლაყაშვილი ავთანდილ გიორგის
 ძე – 240
 ჩოლაყაშვილი ალექსანდრე – 226,
 256
 ჩოლაყაშვილი ანა თადიას ასული –
 223
 ჩოლაყაშვილი [ანულა] გიორგის
 ასული – 240
 ჩოლაყაშვილი ახუა გიორგის ასული
 – 224
 ჩოლაყაშვილი გიორგი (სუფრაჯი) –
 240
 ჩოლოყაშვილი [ჩოლაკევი] დიმიტრი
 (რიფსიმე ბატონიშვილის მეუღლე,
 თიანეთის მოურავი) – 255-256,
 264
 ჩოლაყაშვილი ზაქარია [ჩოლაკევი
 ზაქრო დიმიტრიჩი] – 226, 255, 264-
 265
 ჩოლაყაშვილი თადია – 223, 224
 ჩოლაყაშვილი მაკა გიორგის ასული
 – 224, 240
 ჩოლოყაშვილი ნიკოლოზ [ნიკიფორე
 ირბაქი, ნიხიფორე ირბაქო] – 9,
 12-15, 21, 61
 ჩოლაყაშვილი ნინო გიორგის ასული
 – 240

ჩოლოყოვი სოფიო ზურაბის ასული –
 148
 ჩუბინაშვილი დავით – 9, 16, 23, 28,
 52, 54, 97, 122, 125, 138, 185, 196,
 211-212, 217, 224, 240, 249, 255,
 264, 280, 295
 ჩხეიძე გაბრიელ (დარეჯან
 ბატონიშვილის მოლარეთუხუცესი)
 – 110
 ჩხეიძე ჩ. (წიგნის რესტავრატორი) –
 236

ც

ცაგარელი ალექსანდრე – 18, 205
 ცამციევი [ცამციშვილი] გრიგოლ –
 116
 ცერცვაძე – 194
 ციციანოვი პავლე დიმიტრის
 ძე (საქართველოს
 მთავარმართებელი) – 210, 274
 ციციანოვი [ციციშვილი] დიმიტრი
 პაპუნას ძე – 204, 206-207, 209-
 211, 215, 219, 225, 235, 243, 253,
 274
 ციციშვილი თამარ – 231

ძ

ძიმისგარიშვილი ე. შ. – 281
 ძიმისგარიშვილი ნ. – 105, 281

წ

წერეთელი გრ[იგოლ] – 64
 წერეთელი დავით იხ. დავით
 არხიმანდრიტი
 წერეთელი ზურაბ – 124, 186

ჭ

ჭავჭავაძე ილია – 256, 261
 ჭავჭავაძე დავით ალექსანდრეს ძე –
 147
 ჭავჭავაძე ნინო – 147
 ჭავჭავაძე სფირილონ [სპირილონ]
 პოლკოვნიკი – 147
 ჭიჭინაძე ზაქარია – 41, 87, 206, 209
 ჭონქაძე – 198

ხ

ხანთაძე შოთა – 271
 ხახანაშვილი ალექსანდრე – 9, 69,
 71, 73-74

A

Abel – 153
 Abesalom – 159
 Abigall – 158
 Abihu – 155
 Abimelech – 155
 Abiram – 155
 Abraham – 153-154
 Adam – 152
 Adonibeza – 156
 Agag – 157
 Agar – 153
 Agar – 153
 Ahab – 160
 Ahaz (King) – 161

ხოსაშვილი დავით – იხ. დავით
 ხუცესი

ჯ

ჯაფარიძე ალექსი – 193
 ჯაყელი ნინო – 187
 ჯაჯანიძე ანა – 4, 71
 ჯიგანანთ ივანე – იხ. ივანე
 ჯიგანანთი

ჰ

ჰენრიხ III კაიზერი (მესამე) – 64,
 66-70
 ჰაიმანი დ. – 67
 ჰერბელოცი – 64
 ჰომი ფ. ჰ. – 152

Antiochus – 165

B

Basilio (S.) – 21
 Belsazzar – 164
 Blome R. – 152, 170
 Boaz – 157
 Borovsky Ge. – 38

C

Claudius – 31-32, 45-46
 Cora – 155

D

Daniel – 163-164
 Dathan – 155

David – 157-159
 David Tlukaanti – 31-32, 45-46
 Dina – 154

E

Eleazar – 165
 Eli – 157
 Elijah – 160
 Esau – 154
 Ester – 162
 Ezekiel – 163

F

Fharoa – 155
 Fritz Friedrich Johann – 57

G

Gideon – 156

H

Herbelot 63-65
 Hezebiah (King) – 161
 Hezekiah (King) – 161

I

Iehosaphat – 160
 Iesabel – 161
 Ioachin – 161
 Ionah – 164
 Ionathan – 157-158, 165
 Ioseph – 154
 Iosiah – 161
 Irbachi Nicefore – 21
 Isaac – 153
 Ishmael – 151
 Isaiah – 163

Iudith – 163

J

Jacob – 154
 Jeremiah – 163
 Joanne Gigananti 32-33, 45-46
 Job – 164
 Juda (Machabees) – 164

L

Leah – 154
 Lott – 153

M

Maggio Francesco-Mario – 27-28
 Melchiedec – 153
 Mordecai – 162
 Moses – 154-156

N

Nabuchadnezzar – 166
 Nadab – 155
 Nicholson J. – 152

P

Paolini Stefano – 18-19

R

Rachell – 154
 Ruth – 157

S

Sampson – 157
 Samuel – 157
 Sarah – 153
 Saul – 157-158

Sheba – 159
 Simon – 165
 Sisera – 156
 Solomon (King) – 159-160
 Sprint S. – 149
 Susanne – 163

T

Tobit – 162

A

A[валов] C[амсон] – 227
 Александр Анисимович – 187
 Александр (Душетский Пропорщик)
 – 202
 Александр Армянин – 37
 Алексей – 116
 Анна Георгиевна (царевна) – 280
 Анна Иоанновна – 98

Б

Багратиони Александр – 113
 Бакар Вахангович (цар) – 98
 Бериев Георгий [Лонгиноз] – 250
 Бугадзе Нестор – 245

В

Ватейшвили Д. Л. – 61, 63, 113

Г

Габриел – 115
 Гургенидзе – 279

U

Urbano Ottavo (Papa) – 18

V

Venerio Achill – 21

Z

Zachariah – 161

Д

Давыдов Гавриел – 111
 Дапквиев Георгий – 143
 [Деканозов] Григорий – 279
 Димитрий – 258

Е

[Евенинов] Григорий – 37

З

Зедидзе И. Е. – 37

И

Иоселиани П. – 206
 Иулон Ираклиевич (Грузинский
 царевич) – 280

К

К. Д. Ц. – см. Цицианов Димитрий

Л

Леонтий – 229

М

Мария Иулоновна (царевна) – 280
Меликов. А. – 183
Метревели Кирил Матвеевич – 124

Н

Надиров Георгий – 116
Накашидзе [Иотам] – 188

О

Оболадзе Ягода Адамич – 53
Орловская Наталия – 16

П

Петр Великий – 113

С

Садзагелов Георгий Серапимович –

38

С. А. – см. Авалов Самсон
Согалова Кония – 269

Т

Тандилов Иван – 117
Татиков (Матиков) Илья – 53

Ф

Феофан (Архимандрит) – 172

Ц

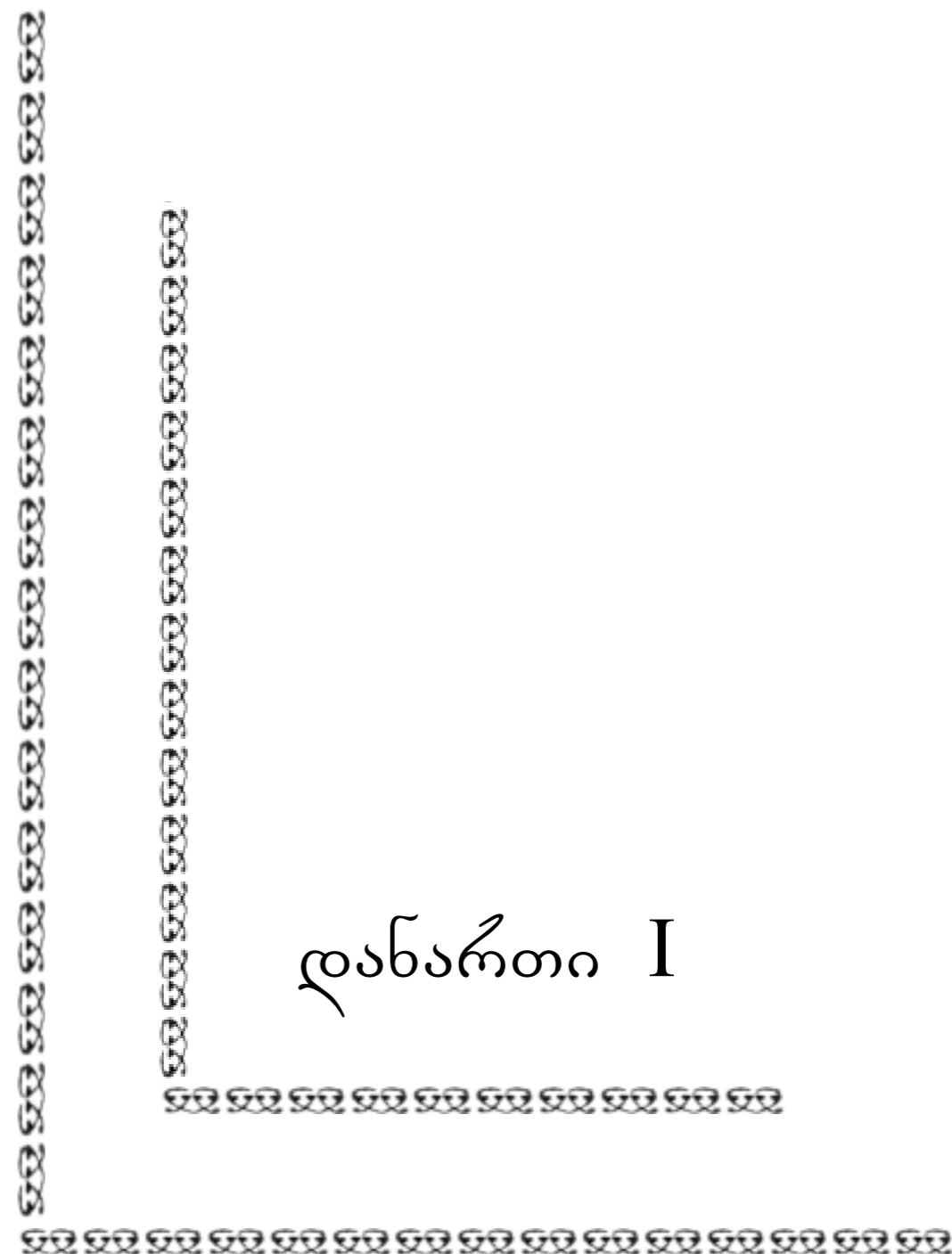
Цицианов Димитрий – 218, 225

Ш

Шеварднадзе А. – 188
[Шиман] Александр – 281

Э

Этамов Давид Иванович – 75

ALFABETO¹ GIORGIANO.

Figura.	Nome.	Potestà.
ა	ან	An a,
ბ	ბან	Ban b,
გ	გან	Ghan gh, come il Ḥeb. ghe, ghi.
დ	დონ	Don d,
ე	ენ	En e,
ვ	ვინ	Vin u, consonante.
ზ	ზენ	Zen z, come in Ital. Zefiro.
ჩ	ჩაი	Hai h,
ც	ჩაი	Hhai hh, come il Ḥ Arab.
თ	თან	Than th, come il Ḥ Greco.
ი	ინ	In i,
კ	კან	Kan k,
ლ	ლას	Las l,
მ	მან	Man m,
ნ	ნარ	Nar n,
ო	ონ	On o,
პ	პარ	Par p,
რ	რაი	Rai r,
ს	სან	jan j, come in Spagnuolo, hijo.
ტ	ტარ	San f,
უ	უარ	Tar r,
ყ	ყან	Vn u, Vocale.

A 3

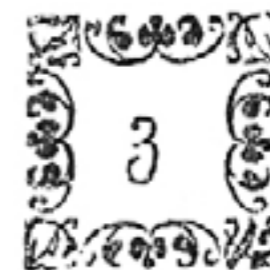
„ლექსიკონი იტალიური-ჯორჯიანის“
Dittionario Giorgiano-Italiano.

ს	A
ბანანო	abáno, Bagno.
ბანანო-ღა	abaróga, Ma che?
ბანახი	abáchi, Dilà.
ბანარქი-მი	abrefciómi, Seta.
ბეჭბა	aghebà, Compunzione.
ბეჭბო-ზეზებელი	aghmozenebéli Bialtemare.
ბეჭბო-სათუთუტი	aghmosaúleti, Oriente.
ბეჭბო-სათუთუტი	agmosaúlétifa, Orientale,
ბეჭბო-სათუთუტი- რუელი	aduilà scfaz- ruéli, Incostante.
ბეჭბო	aduili, Facile.
ბეჭბო-ღა	aduilið, Facilità.
ბეჭბო	ádi, Di.
ბეჭბო-ღა	adidebà, Inondatione.
ბეჭბო	aéra, Aria.
ბეჭბო	actili, Coprire.
ბეჭბო-ღა	auadári, Ammalarfi.
ბეჭბო-ღა-ღა	auadafpamò, Maltrattare.
ბეჭბო-ღა-ღა	auadafparè, Maltrattato.

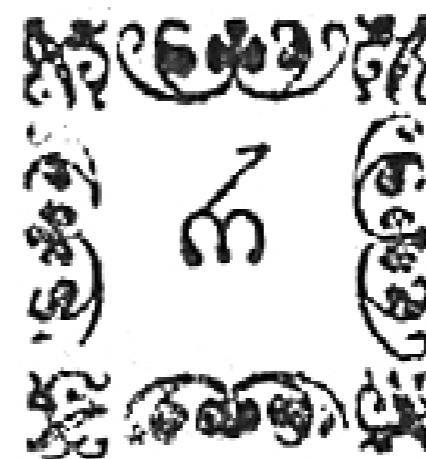
A 2 ბეჭბო

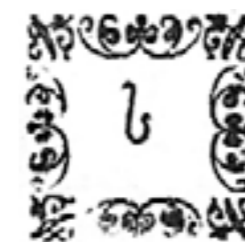
№ 5

№ 6 (1);

№ 6 (2);

№ 6 (3)

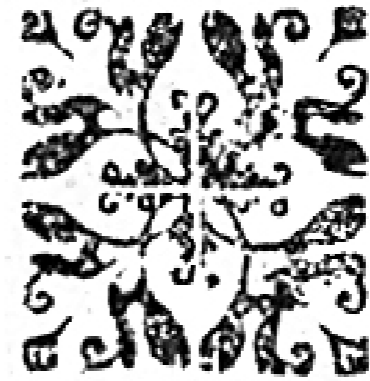
№ 7 (1)

№ 7 (2)

№ 8

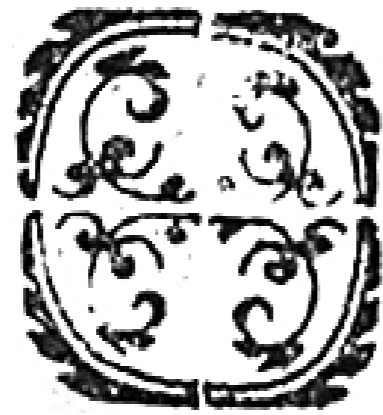
9 (1)

9 (2)

9 (3)

9 (4)

9 (5)

9 (6)

№ 10 (1)

№ 10 (2)

№ 10 (3)

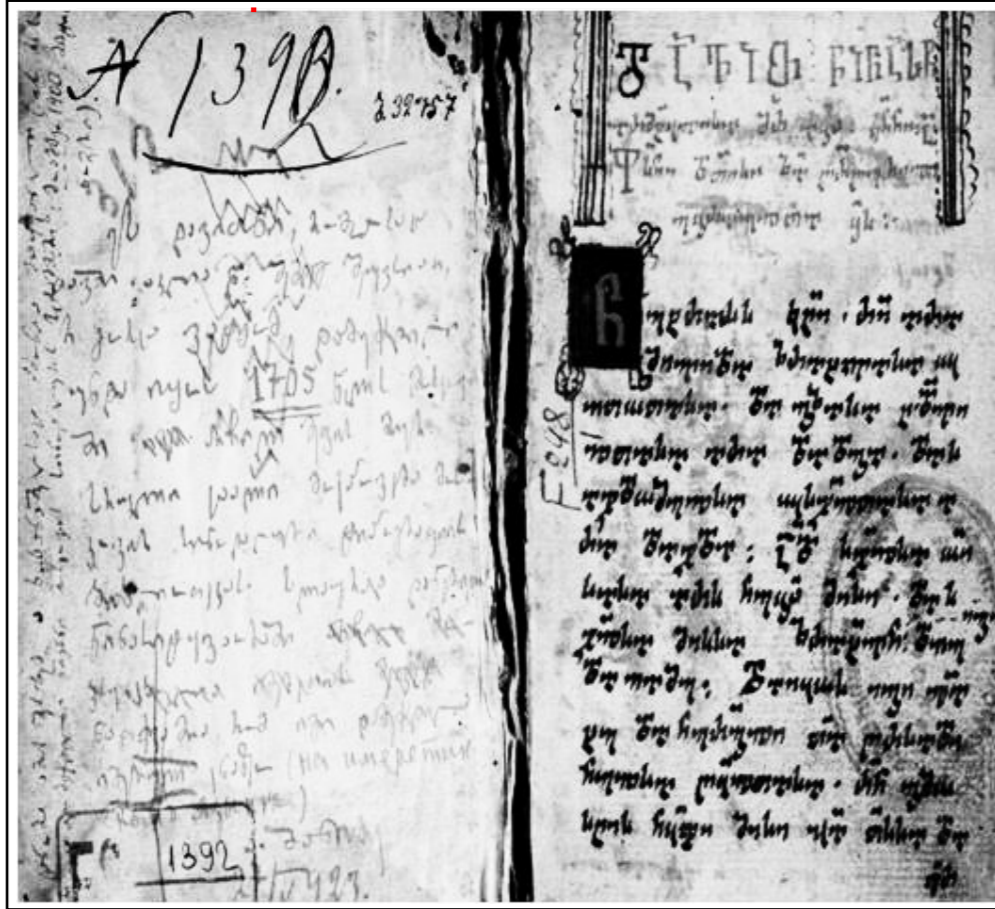
№ 10 (4)

Das Grusinische Alphabet. 97

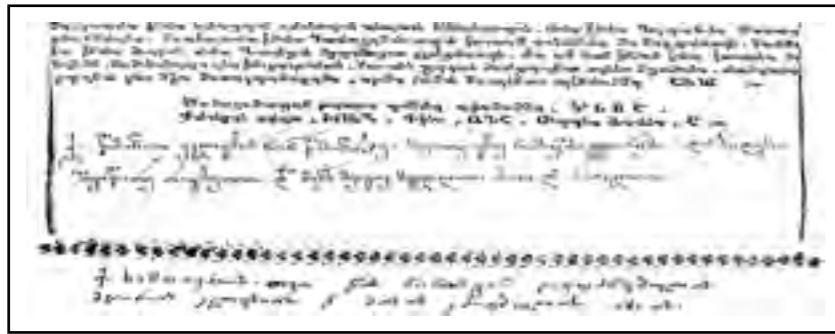
Figura.	Nomen.	Postf.	Figura.	Nomen.	Postf.
Ⲁ	An	A a	Ⲫ	Phie wie	ph
Ⲃ	Ban	B b	Ⲭ	Pchar	peh
Ⲅ	Gan	G g	Ⲯ	Kar	k
Ⲇ	Don	D d	Ⲱ	Han	h
Ⲉ	En	E e	Ⲳ	Schin	seh
Ⲋ	Vin	V v	Ⲵ	ʃ schia	ʃsch
Ⲍ	Sen	S s	Ⲷ	Dsil	ds
Ⲏ	Hie	H h	Ⲹ	Tschahr	ʃschh
Ⲑ	Tan	T t	Ⲻ	Chan	ch
Ⲓ	In	I i	Ⲽ	Kchar	keh
Ⲕ	Kan	K k	Ⲿ	Dschap	dsch
Ⲗ	Las	L l	Ⲱ	Hae } Diese	beide
Ⲙ	Man	M m	Ⲳ	Hoe }	
Ⲛ	Nar	N n	we-ven für einen Vocalem gehalten.		
Ⲝ	Hie	H h	Die für ff Vocale sind folgende:		
Ⲟ	On	O o	Ⲡ	a	
Ⲣ	Par	P p	ⲡ	e	
Ⲥ	Rae	R r	Ⲣ	i	
ⲧ	Sfan	f	ⲣ	o	
ⲩ	Tar	T t	Ⲥ	u	
ⲫ	Un	U u	ⲥ	aeiou	
ⲭ	Kar	Q q			
ⲯ	Gan	wie ein Franzöf. g			
ⲱ	Zan	C c			
ⲳ	Zil	Z z			
ⲵ		X x			
ⲷ		Y y			

Ⲅ HIE.

დანართი II

ՋԱՆԱՌՈՒ III

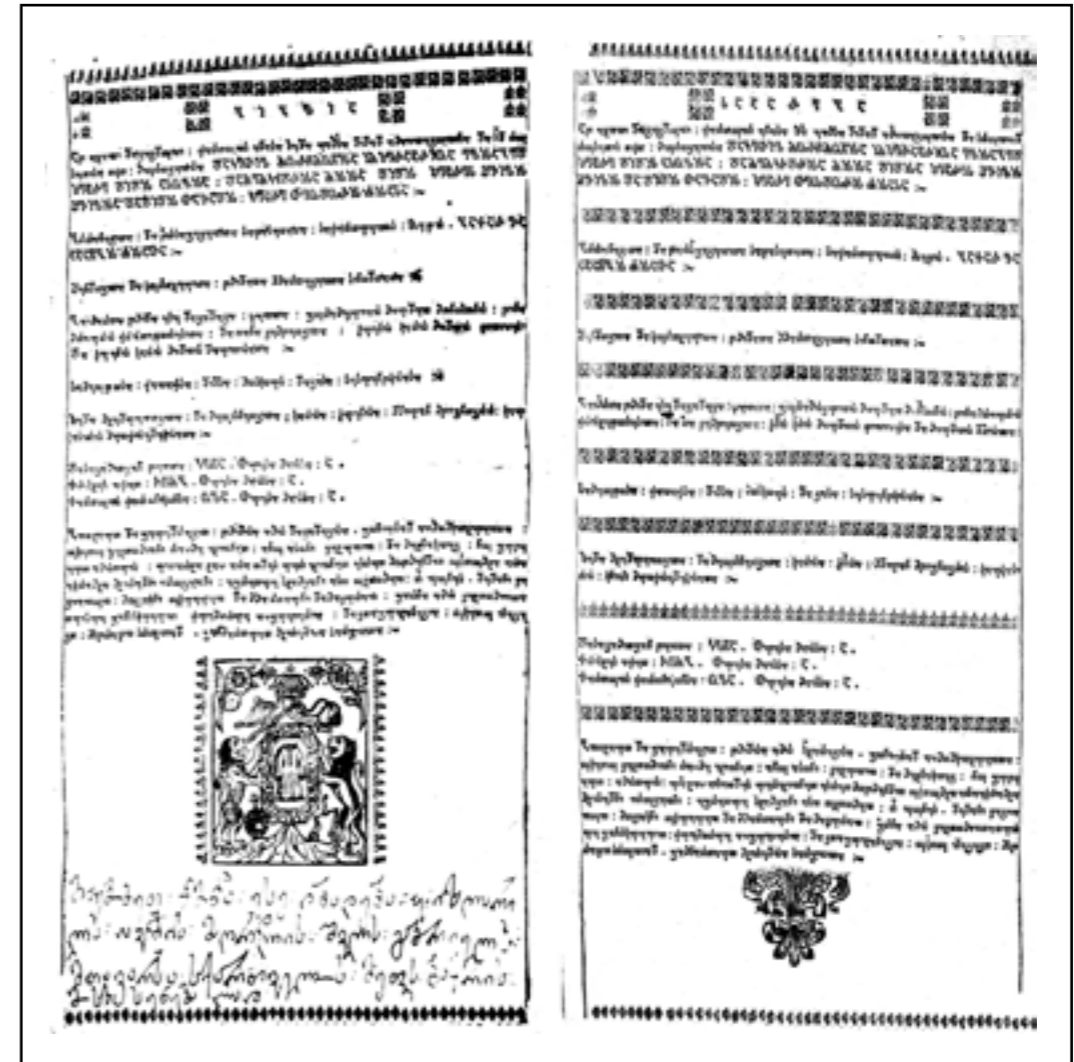
N 1 (1)

N 1 (2)

N 1 (3)

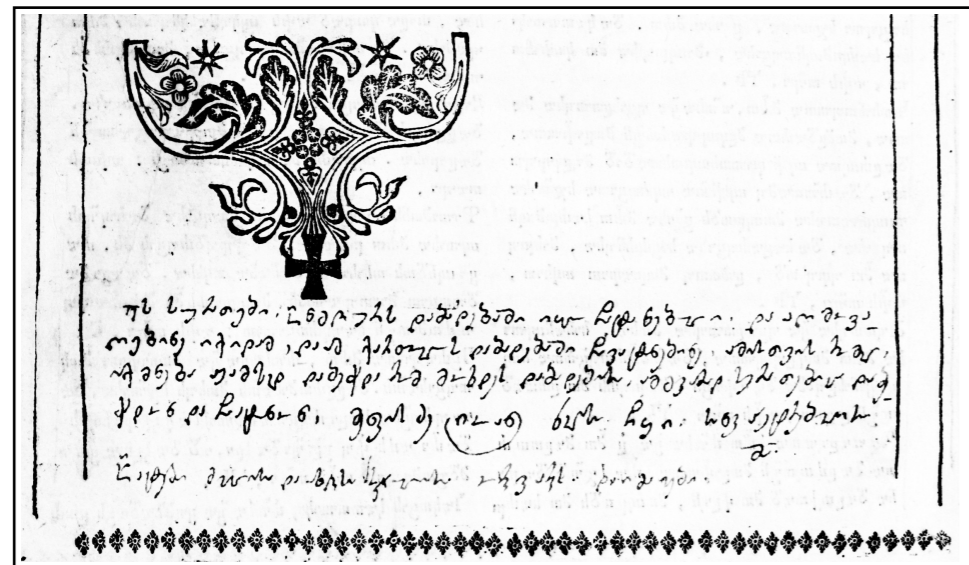
N 2 (1)

N 2 (2)

N 3 (1)

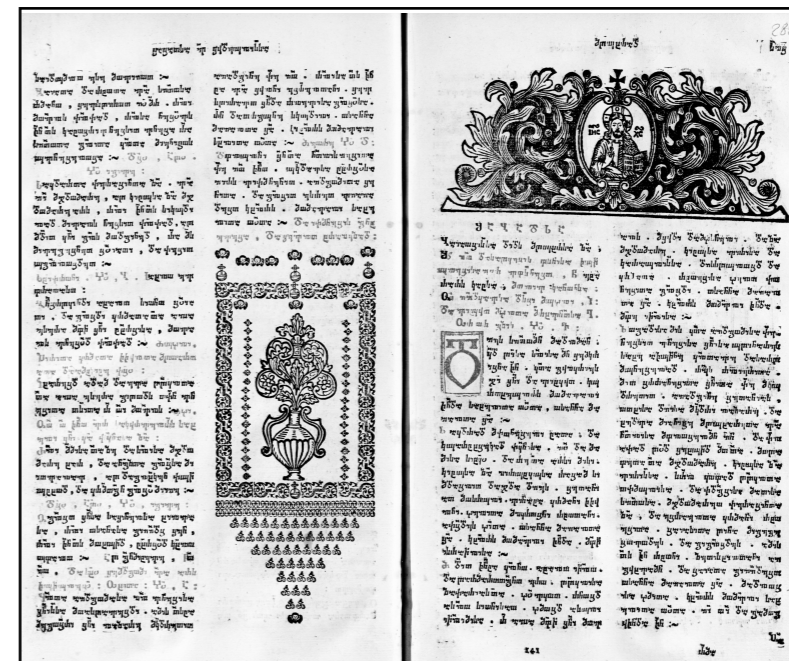
N 3 (2)

N 4

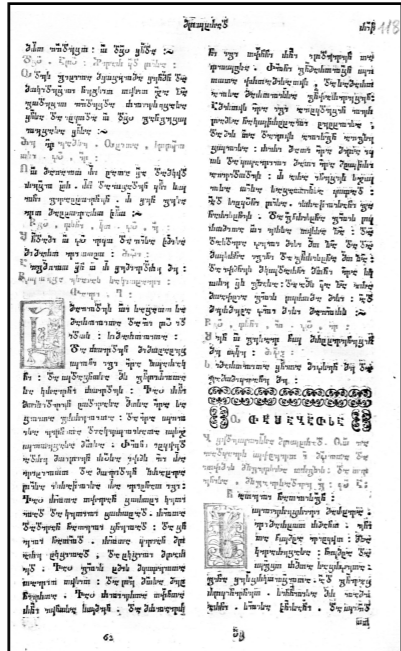
N 5 (1)

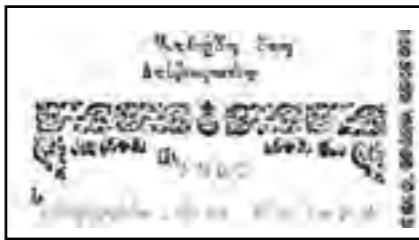
N 5 (2)

N 5 (3)

N 5 (4)

N 5 (5)

N 5 (6)

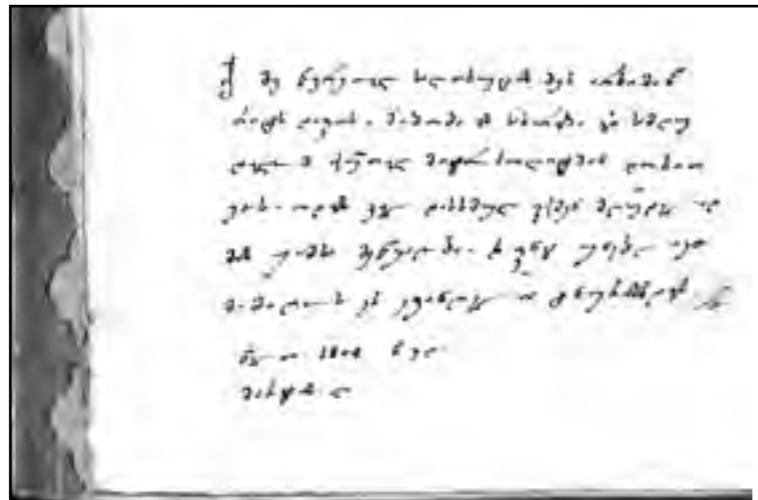

N 6 (1)

N 6 (2)

N 7

N 8

N 9 (1)

N 9 (2)

N 9 (3)

N 12 (2)

N 12 (3)

N 12 (4)

დანართი IV

N 3 (1)

N 3 (2)

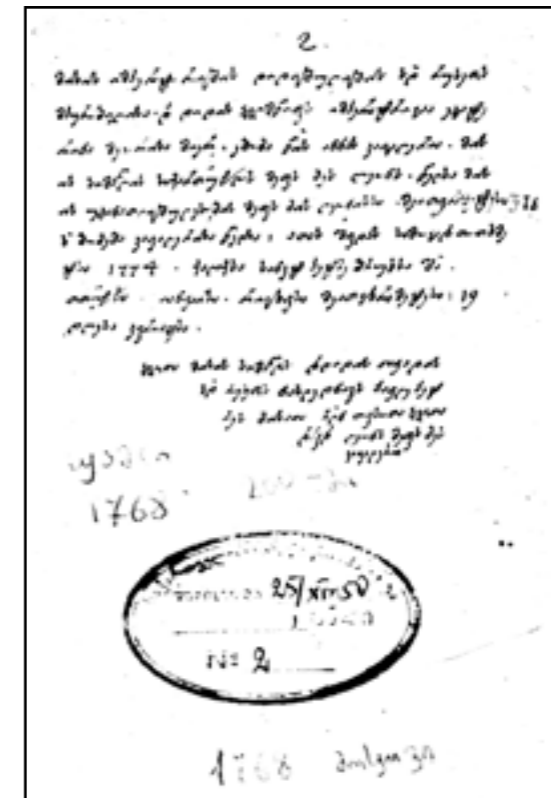
N 3 (3)

N 3 (4)

N 4

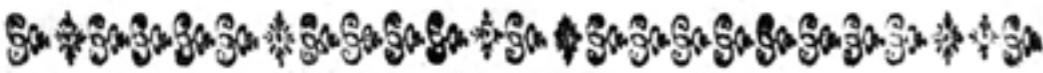
N 5

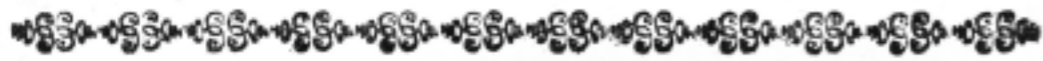
1

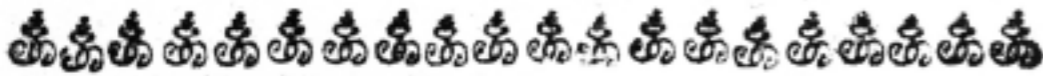
2

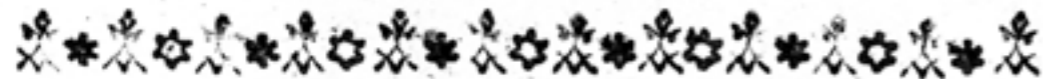
3

4

5

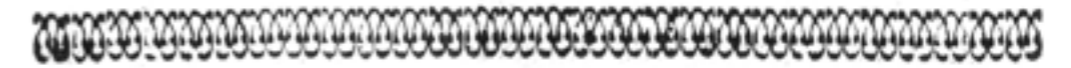
6

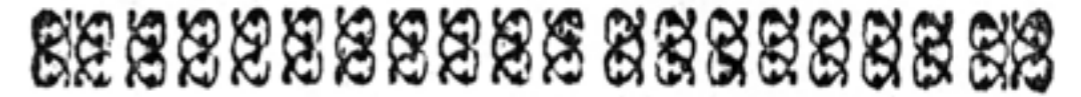
7

8

9

10

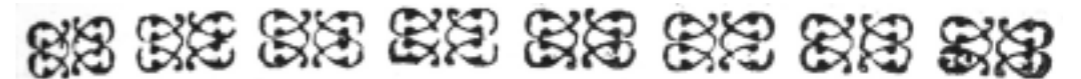
11

12

13

14

ISBN 978-9941-0-2731-4 (ორივე ტომი)

ISBN 978-9941-0-3844-0 (მეორე ტომი)